

**ДІАЛОГ МИТЦІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ**

*Колективна монографія
Випуск 1*

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (протокол № 2 від 25 вересня 2024 року).

Рецензенти:

Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Черепанин М.В. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслужений артист України

Шульгіна В.Д. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради

Ч 48   Діалог митців музично-педагогічної освіти України.

Коллективна монографія. Вип.1. /Науковий редактор В.Ф. Черкасов, доктор педагогічних наук, професор. / *Sammelmonographie. Prob. 1. /Wissenschaftlicher Redakteur V.F. Cherkasov, Doktor der Pädagogik, Professor.* Бо Базен /Німеччина. AV Akademikerverlag. 2024. 326 p.

В колективній монографії представлено досвід відомих українських науковців у галузі музично-педагогічної освіти України другої половини ХХ – початок ХХІ століть. Схарактеризовано творчі здобутки, розглянуто становлення і розвиток музично-педагогічних концепцій і авторських шкіл в Україні, що здобули світове визнання.

Видання розраховане на науковців, аспірантів і студентів мистецьких спеціальностей закладів освіти різних рівнів акредитації.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	---

РОЗДІЛ 1.

ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ .....

<i>Комаровська О.А.</i> Шляхи становлення педагогіки мистецтва: короткий історичний екскурс.....	7
<i>Ростовська Ю.О.</i> Наукова школа професора О. Я. Ростовського: спогади, роздуми, факти	24
<i>Отич О.М., Паньків Л.І.</i> Оксана Рудницька – фундатор вітчизняної мистецької педагогіки	37
<i>Паньків Л.І.</i> Від джерел – до наукової школи	48

РОЗДІЛ 2.

РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНИХ ПОСТАТЕЙ .....

<i>Бодрова Т.О.</i> Дорогу долає той, хто йде: професійно- педагогічне та наукове сходження Сергія Горбенка	58
<i>Реброва О.Є.</i> Життя віддано улюбленій професії	65
<i>Федоришин В.І.</i> Алла Володимирівна Козир – представник наукової еліти України.....	77
<i>Олексюк О.М.</i> Науково-професійна (педагогічна) діяльність докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки кафедри акторської майстерності Запорізького національного університету Локаревої Галини Василівни	90
<i>Гусарчук Т.В.</i> Науково-педагогічна діяльність Тетяни Мартинюк у контексті розвитку сучасної музичної культури	107
<i>Смирнова Т.А.</i> Наукова школа доктора педагогічних наук, професора О.В. Михайличенка	116
<i>Падалка Г.М.</i> Олена Отич – дослідниця мистецьких субдисциплін педагогіки	130
<i>Телеп О.А.</i> Смирнова Тетяна Анатоліївна: науковець, диригент, педагог, керівник	143
<i>Черкасов В.Ф.</i> Провідні вектори наукової, мистецької та педагогічної діяльності Інни Сташевської	155

Черепанин М.В. Горизонти творчості заслуженого діяча

мистецтв України Андрія Сташевського	174
Тушева В.В. Культурно-педагогічна діяльність Тетяни Володимирівни Ткаченко	190
Смирнова Т.А. Наукові обрії професора В.Ф. Черкасова	201

РОЗДІЛ 3.

РОЗВИТОК СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ .....

Черкасов В.Ф. Національна наукова еліта – Наталія Шетеля, ректор Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради	217
Лобова О.В. Алла Зайцева – дослідник феномену художньо-комунікативної культури особистості в системі вищої музично-педагогічної освіти	226
Козир А.В. Науково-дослідницькі та творчо-мистецькі орієнтири професійно-педагогічної діяльності професора Лабунця Віктора Миколайовича	235
Зайцева А.В. Обрії мистецької педагогіки Ольги Лобової	245
Черкасов В.Ф. Становлення наукової, освітанської та творчої діяльності Марини Анатоліївни Михаськової	255
Новосадов Я.Г., Новосадова А.А. Життєвий шлях та професійні досягнення професора Н.Г. Мозгальнової	265
Ткаченко Т.В. Становлення особистості Ірини Іванівни Полубояриної як музиканта і педагога	273
Лоцман Р.О. Синергія науки та творчості: виконавсько-педагогічний досвід Євгенії Проворової	285
Сбітнєва О.Ф. Творча діяльність доктора педагогічних наук, професора Сбітнєвої Людмили Миколаївни	297
Полубоярина І.І. Становлення професора В.В. Тушевої як науковця і педагога у галузі мистецької освіти	309

ПЕРЕДМОВА

В умовах глобалізаційних процесів особливої актуальності набуває формування духовної й інтелектуальної сфер особистості. І суттєву роль у цьому відіграє спілкування з мистецтвом, а саме: музикою, літературою, образотворчим, хореографічним та театральним мистецтвом, кінематографією, що сприяє формуванню українського сегменту на світовому мистецькому ринку інновацій.

Друга половина ХХ – початок ХХІ століть увійшли в історію педагогіки України як період становлення і розвитку музично-педагогічної освіти, яка є потужним соціальним інститутом, викликаним потребою людини в розвитку своїх творчих здібностей.

Видання «Діалог митців музично-педагогічної освіти України» висвітлює сталі напрями розвитку музично-педагогічної галузі, презентує інформацію про видатні постаті у сфері музично-педагогічної освіти України, науково-дослідну діяльність колективів викладачів фахових кафедр та студентів факультетів мистецького спрямування, тим самим сприяє залученню нового покоління науковців до шляхетної справи – розбудови художньо-інтелектуальних потужностей України, модернізації музично-педагогічної освіти на основі консолідації традицій і нововведень, створення нових концепцій підготовки вчителів мистецької галузі, виховання нової генерації науковців. Завдячуючи такому підходу було закладено надійні підвалини для подальшого розвитку науки і музично-педагогічної освіти.

Вітчизняні науковці є організаторами і модераторами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, беруть активну участь в презентації результатів своїх досліджень як в Україні так і за її межами. Організаторами цих заходів створені сприятливі умови максимальної реалізації творчої ініціативи викладачів і студентів, формування інтелектуально-творчого мислення, розвитку навичок культури спілкування, вдосконалення педагогічної майстерності та здатності креативно підходити для розв'язання актуальних питань сьогодення і критично оцінювати явища мистецтва. Увагу акцентовано на міжнародній науковій і культурно-освітній співпраці.

Монографічне дослідження, зі змістом якого ви маєте можливість ознайомитися, містить інформацію про найбільш видатних вітчизняних науковців, чиї дослідження мають історичне значення не лише в межах однієї країни, а стали надбанням світової музичної-пе-

дагогічної освіти, що є свідченням невинного руху вітчизняної науки і музично-педагогічної освіти та її діячів в світове освітнє товариство, джерелом інтелектуального і духовного збагачення.

За такого підходу, доземний уклін нашим дописувачам, авторам статей, які презентували досягнення своїх колег, що поєднують науково-педагогічну роботу з концертною та науково-методичною діяльністю, досвід роботи науковців та педагогів-музикантів в освітніх навчальних закладах різного рівня акредитації.

Ми низько вклоняємося рецензентам – доктору педагогічних наук, професору, завідувачу кафедри музикознавства та музичної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка О. М. Олексюк, доктору мистецтвознавства, професору, завідувачу кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслуженому артисту України М. В. Черепанину та доктору мистецтвознавства, професору, професору кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради В. Д. Шульгіній.

Володимир ЧЕРКАСОВ

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу науково-методичної роботи та
професійної підготовки працівників закладів сфери культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради*

РОЗДІЛ 1. ВИТОКИ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*КОМАРОВСЬКА Оксана Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач лабораторії естетичного виховання та
мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3679-9673>
e-mail: Oksana.komarovska@gmail.com*

ШЛЯХИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІКИ МИСТЕЦТВА: КОРОТКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

В Україні науковий пошук навколо численних теоретичних і методичних питань навчання учнівства різних видів мистецтва і підготовки вчителів до цього сконцентровано в системних наукових розвідках *лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти*, яка залишається єдиним в Україні науково-дослідницьким центром у цій царині. Діяльність лабораторії заслуговує на глибоке осмислення, оскільки її науковий шлях віддзеркалює становлення педагогічної науки в цій царині, тенденції в педагогічній практиці в загальному історико-культурному процесі.

Останнім часом природно зростає зацікавленість учених-педагогів в осмисленні процесів становлення мистецької освіти, її трансформації в контексті світоглядних змін, особистісних вимірів, переоцінки цінностей в суспільстві. Назвемо праці Л. Аристової, С. Горбенка, О. Михайличенка, В. Черкасова, наукові розвідки Л. Масол, Г. Ніколаї, Г. Падалки, О. Ростовського, Т. Танько, Л. Хлебникової та інших учених. Проте детальне вивчення історії лабораторії в контексті історії педагогічної науки і практики, зокрема навчання мистецтва, ще попереду. Наразі окреслимо деякі ключові віхи, які можуть дати достатньо цілісне уявлення і про лабораторію, і про згаданий історико-педагогічний контекст. Факти подаються авторкою на основі власного досвіду й за участю колег та за матеріалами зафіксованих раніше спогадів (зокрема Н. Миропольської, Л. Хлебникової, Ю. Юцевича, С. Свида).

Від утворення в 1997 році в системі Національної академії педагогічних наук України (тоді Академія педагогічних наук України)

Інституту проблем виховання, лабораторія увійшла до його складу (як лабораторія естетичного виховання, нинішня назва з 2015 року). Але її наукові традиції сформувались набагато раніше: лабораторія є спадкоємицею наукового підрозділу, який під різними назвами (морально-естетичного, естетичного і фізичного, естетичного виховання) протягом багатьох десятиліть функціонував в Інституті педагогіки НАПН України (УНДП), сформувавши свої традиції, задаючи високу планку і темпи становленню теорії естетичного виховання в Україні.

Основним постулатом визначалось нерозривність теоретичних пошуків і практики навчання мистецтва учнів загальноосвітньої школи і позашкільля: прогнозування змісту і методик навчання завжди проходило експериментальну перевірку вчителями і навпаки: теоретичні положення «виростали» з узагальнення практики, яка часом давала непередбачувані підказки, котрі потребували наукового осмислення і пояснення. У такий спосіб діяльністю лабораторії створювалась єдина вихідна платформа для розвитку регіональних наукових осередків із яскраво індивідуальним обличчям, зокрема і завдяки активній підготовці науковців, аспірантів, докторантів.

Офіційно як науковий підрозділ у складі УНДПУ лабораторія була виокремлена лише наприкінці 1970 року. Однак з 20-30-х рр. ХХ ст. поступово кристалізувалась ідея його створення: відомо, що вже в 30-ті рр. почали епізодично з'являтися перші посібники з різних предметів мистецтва, які розроблялись науковцями УНДПУ у двох підсекціях – музичного і образотворчого мистецтв, досліджувались методики навчання музики в закладах «соцвиху», образотворчої діяльності дошкільників, художньо-педагогічні принципи оформлення дитячої книги тощо [3; 5].

Цікавий факт, який також чекає на дослідження: у 1944 році відділ художнього виховання, який мав опрацьовувати зміст навчання музики і образотворчого мистецтва, очолив видатний композитор і диригент, народний артист УРСР *Григорій Гурович Верьовка*. Митець лише один рік (1944) був залучений до науково-методичної роботи, оскільки на першому плані в його житті було його дітище – славнозвісний колектив, що тепер носить його ім'я і є візитівкою країни на світових обрях. Але навіть короткочасна дотичність такого Майстра до проблем педагогічної науки є знаковою, особливо в контексті притаманних українському менталітету ідей виховання особи-

стості на народних пісенних традиціях [3]. В наступні роки підрозділ виникав лише епізодично. Проте є відомості, що системно методики навчання розробляли співробітники відділу початкової освіти: художники Володимир Гурник і Василь Вечерський та музикант Олександр Раввінов [5].

Олександр Григорович Раввінов (1903-1960 рр.), кандидат мистецтвознавства, свого часу випускник Музично-драматичного інституту імені М. В. Лисенка, доцент Київської консерваторії, з 1946 року долучився до науково-педагогічних досліджень в УНДПі. В його науково-методичному доробку – праці, присвячені навчанню співів, нотній грамоті, підручники із сольфеджіо. На його «Методиці хорового співу в школі» професійно формувалося не одне покоління вчителів музики.

Науково-методична діяльність В. Гурника і В. Вечерського ще очікує на вивчення. На жаль, у довідникових джерелах вказується лише діяльність В. Вечерського як графіка і журналіста, мистецтвознавця. Утім, з доробку В. П. Вечерського у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського НАПН України збереглися видання посібників «Читання художніх картин на уроках малювання» (1964), «Уроки малювання у восьмирічній школі I–IV кл. : метод. лист для вчителів» (1966), доповнюють панораму науково-методичних пошуків у галузі естетичного виховання і навчання образотворчого мистецтва.

З 1956 р. в УНДПі розпочала свою діяльність унікальна людина і науковиця **Тамара Іванівна Цвєлих** (1910-1992 рр.) – особистість енциклопедичного масштабу, знавець історії і теорії педагогіки, лекції з якої були надзвичайно насиченими і корисними [1; 11; 14]. Ще в 60-ті роки Т. Цвєлих прагнула створити систему естетичного виховання в Україні, поєднавши вітчизняні традиції з творчим переосмисленням зарубіжного досвіду, який вона ретельно вивчала. У 1964 році за її науковим керівництвом було вперше (в тодішньому СРСР) розроблено «Орієнтовну програму з естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи», яка за редакцією Леоніда Грекова перевидавалась у 1968 і 1971 рр. Очолюваний нею відділ в УНДПі мав назву відділ морально-естетичного виховання. Його «естетичне ядро» склали музиканти Олександр Раввінов і Людмила Хлебникова, художник Василь Вечерський, фахівець з театрального виховання Гатеджі Павленко. Тобто, у 60-70-ті роки під керівництвом **Т. Цвєлих**

фактично вже було сформовано українську наукову школу естетичного виховання.

Тамара Іванівна Цвеліх, засновниця лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти, фундаторка теорії естетичного виховання в Україні

Мрія про автономію естетичного підрозділу зреалізувалась у 1970 році: це і є рік народження лабораторії естетичного виховання. Його перший склад: Тамара Цвеліх (завідувачка, загальні питання естетичного виховання), Людмила Хлебникова (музичне виховання), Гаїна Недялкова (виразне читання), Василь Вечерський і Станіслав Свид (образотворче мистецтво). Згодом приєдналися талановиті педагоги – художники Володимир Вільчинський і Світлана Коновець, Любов Олесюк (директорка київської ЗОШ № 84, заслужена вчителька України); трохи пізніше – Лариса Коваль (у 1974-1982 рр), Наталія Миропольська (з 1980 року донині), Людмила Масол (у 1986-2015 рр), Юрій Юцевич (у 1983-2002).

За спогадами Н. Миропольської, наведемо принципи наукового керівництва Т. Цвеліх здобувачами та аспірантами, які звучать як настанови сучасним молодим ученим: ґрунтовно вивчати теорію питання не лише за фаховою, а й науково-популярною літературою (де часто викладено цікаві гіпотези, результати, концепції); не повторюватись у статтях; не їздити у відрядження до Москви... [11, с. 15].

Кожна особистість, яка долучалась до діяльності лабораторії, вносила свій штрих до її наукового «портрету». Так, упродовж 1978-1992 рр. лабораторію очолювала **Людмила Олександрівна Хлебникова** (1931-2021 рр.), кандидат педагогічних наук, фахівець з теорії, методики і практики музичної освіти школярів, дослідниця педаго-

гічних традицій хорового мистецтва України, питань виховання особистості у дитячому самодіяльному хоровому колективі і колективі дитячої опери, авторка програм і підручників з музики для загальноосвітніх шкіл, методичних посібників з хорового співу в школі. Л. Хлебникова була послідовницею популярних у 70-90-ті рр. педагогічних ідей Д. Кабалевського, які системно адаптувала й розвинула на ґрунті українських національних традицій, а з 1973 року очолила групу вчителів і науковців, які апробували експериментальну програму музичного виховання Д. Кабалевського в Україні.

*Людмила Олександрівна Хлебнікова
кандидат педагогічних наук*

апробували експериментальну програму музичного виховання Д. Кабалевського в Україні. Результатом став посібник «Навчання музики за системою Д. Б. Кабалевського» (1980) і нотні хрестоматії, якими тривалий час користувались студенти музично-педагогічних факультетів та вчителі музики. Наприкінці 80-х рр. учена керувала авторським колективом, який розробляв навчальну програму з музики за ідеями Д. Кабалевського саме для української школи (1988). Л. Хлебникова поєднувала наукову діяльність із педагогічною. Нині, коли ми з різних причин втрачаємо співочі традиції у школі, на детальне вивчення заслуговує її унікальний досвід натхненниці щорічної шкільної події – конкурсу класних хорів в Українському коледжі імені Василя Сухомлинського (Київ). Так само, як і п'ятнадцятирічний досвід співпраці з Тарасівською восьмирічною школою на Київщині, де було реалізовано ідею масового хорового співу, діяв шкільний оперний театр; цей заклад перший в Україні здобув звання «Школи передового досвіду з естетичного виховання» і єдиним отримав титул «Співаюча школа» [3]. З цього досвіду кристалізувалися посібники («Позакласна робота з музики в школі», 1961; «Хорова художня самодіяльність в школі як засіб естетичного виховання учнів», 1964; «Опера в школі», 1969; «Пісні боротьби і перемог» (З історії пісень), 1978; «Методика хорового співу у початковій школі», 2006) та інші, підручники з навчання музики тощо [9].

*Іван Андрійович Зязюн
Академік НАПНУ*

*Людмила Михайлівна Масол –
провідний науковий співробітник
лабораторії естетичного
виховання Інституту проблем
виховання АПН України, кандидат
педагогічних наук*

У 1992-1993 рр. лабораторію очолював **Іван Андрійович Зязюн** (1938-2014 рр.), доктор філософських наук, перший в незалежній Україні Міністр освіти і науки (1990-1991 рр.), згодом організатор і директор Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України (з 1993 р.). Його праці, присвячені педагогічній майстерності, красі й етиці педагогічної дії, ідеї життєтворчості особистості та чимало інших склали фундамент «педагогіки добра», яку вчений пропагував у науковому доробку і власним життям [8]. Науковий і людський зв'язок лабораторії з видатним ученим тривав до завершення його земного буття.

Наукова і науково-методична діяльність **Людмили Михайлівни Масол** (нар.1953), завідувачки лабораторії у 1993-2003 рр., кандидата педагогічних наук, пов'язана із теоретичним обґрунтуванням і широким упровадженням концепції інтегрованої мистецької освіти; передусім це педагогічна модель поліцентричної інтеграції змісту, основні ідеї якої розкрито в монографії «Загальна мистецька освіта: теорія і практика» (2006), створенні навчальних програм, підручників галузі «Мистецтво» з 1-го по 11-й клас («Мистецтво», «Художня культура»), методичного забезпечення курсу (навчальні посібники, кейси, зошити тощо), в посібниках

для вчителів з методики навчання мистецтва та інших виданнях. Концептуальні ідеї інтегрованої мистецької освіти були закладені в Державний освітній стандарт 2004 р., редакція 2011 р., який створювався групою учених і вчителів під керівництвом Л. Масол і передбачав наскрізність за горизонталлю (усі види мистецтва) і вертикаллю (від першого до випускного класу). Мистецька освітня галузь (у зазначеному документі 2004 р. – освітня галузь «Естетична культура») була представлена змістовими лініями – музичною, візуальною (образотворчою) та мистецько-синтетичною (хореографічне, театральне, екранне мистецтва), а також культурологічною, яка розглядала мистецтво як провідну складову художньої культури (в редакції 2011 р. – музичною, образотворчою і культурологічною). Тобто стандарт визначив орієнтир галузі на всебічне опанування різних видів мистецтва, розширення і збагачення змісту шкільної мистецької освіти, на системність інтегративних зв'язків – задля цілісної художньої картини світу [5].

Миропольська Наталія Євгенівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України

Наталія Євгенівна Миропольська (нар.1946 р.), доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, учениця Т. Цвєлих, очолювала лабораторію у 2003–2006 та у 2008–2012 рр. Основним науковим здобутком ученої є розроблення концепції естетичної логосфери, що, насамперед, утілилося в монографії

«Мистецтво слова в структурі художньої культури учнів». Ця перспективна наукова ідея наскрізно проводиться вченою в дослідженнях питань естетичного виховання учнів засобами мистецтва слова.

Значне місце в колі наукових інтересів Н. Миропольської – виховання особистості засобами мистецтва драматичного театру, що вчена реалізує в різних аспектах залежно від запитів соціокультурної ситуації, зосереджуючись, зокрема, на специфіці сприймання драматичного мистецтва, виховних методичних особливостях діяльності шкільного театрального колективу, аудіальної театральної комунікації на уроках мистецтва в умовах дистанційного навчання тощо. Нею розроблено технологічні прийоми функціонування естетичної логосфери школи у її впливі на цінності суб'єктів, зокрема й із застосуванням іншомовної мистецької термінології, залучення учнів (переважно старшокласників) до літературно-художнього перекладу як посередника між культурами; впроваджено ідеї аудіомедіапростору, актуалізації в умовах віртуалізації освітнього процесу і дистанційного навчання театрального аудіального мистецтва в естетичному вихованні, способи подолання ризиків примітивізації сприйняття і мислення, що посилюються на тлі всезагального кліпового мислення і візуалізації життя, тощо.

Н. Миропольська є розробницею базового навчального предмета «Художня культура» для 10-11 класів, авторкою і співавторкою методичного супроводу до нього: навчальних програм, підручників, робочих зошитів, трьох посібників, хрестоматій тощо; значна увага приділялася нею підготовці вчителів до запровадження художньої культури в освітній процес школи [5; 12].

З 2013 року підрозділ очолює **Оксана Анатоліївна Комаровська**, доктор педагогічних наук, професор. О. Комаровська є розробником ідеї художньо-освітнього простору закладу, художньої комунікації в освітньому процесі; автором наукового обґрунтування виявлення і розвитку художньо обдарованої особистості в системі початкової спеціалізованої мистецької освіти (монографія «Художньо обдарована особистість: пошук, виявлення, розвиток», 2014; навчальні програми початкових курсів історії театрального мистецтва, історії хореографічного мистецтва (2012), історії танцю (2023) для мистецьких шкіл). Понад 25 років О. Комаровська працювала в Київському академічному театрі опери та балету для дітей та юнацтва, вивчаючи педагогічні аспекти впливу на особи-

стість музично-театрального мистецтва («Театр і школа: виховують односторонньо. Книга для вчителя та батьків», 2006). Долученість до процесів реформування загальної мистецької освіти, зокрема підготовки нового покоління освітніх стандартів (2018 – початкової освіти, 2020 – базової освіти, 2024 – профільної освіти), продовжилась у розробленні у складі авторських колективів типових освітніх програм початкової освіти (мистецька галузь), модельних навчальних програм з інтегрованого курсу «Мистецтво» для базової школи (у складі робочої групи за наказами МОН України), підручників, посібників. При збереженні наступності із попереднім освітнім стандартом, зокрема щодо інтегрального навчання мистецтва, в стандартах нового покоління (в концепції «Нової української школи») акцентовано компетентнісний потенціал мистецької галузі, підкреслено завдання навчання мистецтва у формуванні комплексу ключових життєвих компетентностей особистості у поєднанні із формуванням її художньо-ціннісної сфери, розвитку здатності самореалізації через мистецтво у будь-якому професійному напрямі.

Неминучі процеси цифровізації освіти, які інтенсифікувалися на тлі пандемії ковіду і різкого переходу навчання дітей у дистанційний формат, зумовили проведення досліджень готовності вчителів мистецтва до нових реалій і втілювалися в матеріалах розділу з мистецької освіти в Концепції виховання дітей та молоді в цифровому просторі» [6]. Повномасштабна війна, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., загострила питання військово-патріотичного виховання як потреби захисту рідної культури і конкретизації можливостей мистецької освіти в розв'язанні цих нагальних проблем. О. Комаровською було ініційовано дистанційний всеукраїнський просвітницький проєкт (цикл вебінарів) для вчителів «Українське мистецтво у світовому просторі: імена і долі».

Істотно вплинула на формування наукового іміджу лабораторії і закладання її наукових традицій діяльність **Володимира Михайловича Вільчинського, Станіслава Петровича Сvida, Юрія Євгеновича Юцевича.**

В. Вільчинський – відомий науковець і вчитель-методист. Цінність підготовлених ним видань полягає в їх особливій практичній спрямованості, оскільки все, що було створено В. Вільчинським-ученим, базувалося на багаторічному досвіді В. Вільчинського-вчителя образотворчого мистецтва: паралельно з науковою роботою у лабо-

раторії він працював у школі № 87 м. Києва. У доробку ученого – навчальні програми («Вчіться малювати» для 3-х, 5-х класів) та підручники, понад 70 посібників з образотворчого мистецтва, добірки репродукцій («Пейзаж», «Натюрморт»), діафільми тощо. За спогадами Н. Миропольської, Л. Хлебникової, В. Вільчинський володів унікальним педагогічним талантом і, як чарівник, поєднував розповіді із власним показом найскладніших прийомів і технік, які одразу ж ставали доступними дітям і вчителям.

С. Свіда (1925-2007), кандидат педагогічних наук, присвятив життя відродженню українських народних традицій в навчанні дітей образотворчого мистецтва. Захоплення графікою, писанкарством, мистецтвом витинанки, петриківського розпису, мистецтвом оформлення книги тощо вчений так само захоплено передавав учительству, працюючи методистом з образотворчого мистецтва в міському інституті удосконалення кваліфікації вчителів, а згодом і учням школи, заохочуючи їх до безпосередньої образотворчої діяльності в різних техніках (малюнок, живопис, ткацтво, вишивка, писанкарство, петриківський розпис). «Навчити малювати можна кожного учня» – для нього це було педагогічною аксіомою, яку він утілював у методиках та в кандидатській дисертації «Педагогічне керівництво образотворчою діяльністю учнів 4-6 класів» (1986), яка була згодом видана Прикарпатським університетом як курс лекцій (1992). Книги С. Свіда «Художні техніки у школі», укладена спільно з талановитою вчителькою В.Проців на основі «живого матеріалу» – численних зустрічей з талановитими народними майстрами з усіх куточків України, залишається неоціненим пізнавальним і методичним матеріалом і для сучасного вчителя, і для студентів художніх факультетів, і для батьків. Таким само унікальним скарбом є методичні розробки С. Свіда з навчання учнів з особливостями розумового розвитку, які є результатом його власної педагогічної практики в київській допоміжній школі-інтернаті № 3 і які доводять непересічне арт-терапевтичне значення художньої творчості. На жаль, низка досліджень і методичних розробок, навчальних альбомів С. Свіда залишилися в рукописах, як альбом «Витинанки» [13].

Ю. Юцевич (1932-2009), кандидат педагогічних наук, музикант-вокаліст і талановитий організатор педагогічної справи. Його «Словник музичних термінів» витримав декілька перевидань; особливе місце в доробку вченого посіли наукові й методичні праці з

формування, розвитку й збереження співацького голосу, основ вокальної методики (навчальні програми 70-80-х рр. «Постановка голосу», «Основи вокальної методики», «Вокальний клас», «Основи наукових досліджень; навчально-методичні посібники «Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу» (1998), «Традиції української співацької школи і творчий розвиток студентів»). До наукової діяльності в лабораторії (з 1883 р.) Ю. Юцевич пройшов тривалий професійний шлях: від інспектора-методиста Управління вузів Міністерства освіти УРСР (де організував підготовку вчителів музики та музичних вихователів педагогічних навчальних закладів), роботи в Республіканській раді Педагогічного товариства УРСР, де реалізував творчі і наукові інтереси у відділі естетичного виховання; у 1966-1990 рр. працював у складі науково-методичної ради з музичного виховання Міністерства освіти СРСР, а до 1991 року був представником України в науково-методичній комісії з вокальної освіти Міністерства культури РРФСР. Працюючи (1973-1983) у Республіканській раді Педагогічного товариства УРСР, Ю. Юцевич започаткував популярну у вчительському середовищі збірку «Музика в школі», яка з різними упорядниками (Ю. Юцевич, Г. Падалка, О. Раввінов, Л. Хлебникова) витримала понад півтора десятки випусків. Ці факти біографії вченого та його колег (що потребує окремої розвідки) дають відчуття атмосфери науково-методичних пошуків останньої чверті минулого століття й значення лабораторії естетичного виховання в них [2; 5].

Помітним є внесок у розвиток науково-педагогічних традицій лабораторії доктора педагогічних наук *Світлани Коновець* (з домінантою на морально-етичних аспектах мистецької освіти, розвитком ідеї креатосфери), докторів філософських наук *Світлани Уланової* (філософські аспекти досліджень історико-культурних і мистецько-педагогічних процесів) і *Олени Оніщенко* (естетико-філософські дослідження процесів художньої творчості), кандидатів педагогічних наук *Вікторії Рагозіної*, чий наукові інтереси зосереджено на мистецькому розвитку дітей раннього і дошкільного віку, *Іраїди Руденко* – авторки досліджень творчої активності школярів у образотворчій діяльності, методики викладання образотворчого мистецтва для студентів педагогічних вишів, *Олександра Базелюка* – дослідника потенціалу ІКТ у мистецькій освіті, нині *Валерії Власової* (питання

дистанційної освіти, методики навчання образотворчого мистецтва та інших учених.

Окремою сторінкою діяльності лабораторії є підготовка наукових кадрів для всієї України та інших національних наукових шкіл: серед аспірантів і докторантів, наукових кореспондентів, здобувачів – науковці Казахстану, Киргистану, Молдови, Білорусі, Польщі тощо.

Лабораторія вивчає і опрацьовує загальноукраїнський і зарубіжний досвід. Одним із істотних досягнень стало здійснення протягом

*Професор
О. А. Комарівська*

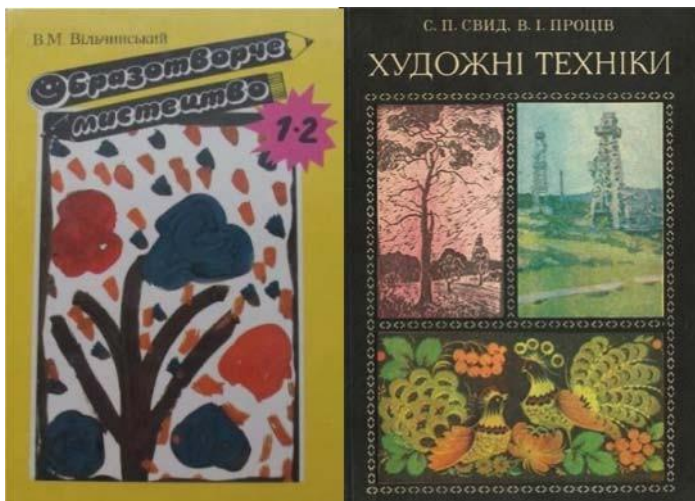
2011-2012 рр. під керівництвом Л. Масол, яка виконувала функції експерта ЮНЕСКО від України з питань художньої освіти, багатоаспектного дослідження стану мистецької освіти в Україні на кінець першого десятиліття XXI століття в рамках міжнародного проекту ЮНЕСКО/МФГС: проаналізовано і описано цілісну систему мистецької освіти, її структуру, зміст і форми навчання й виховання особистості у системі дошкільної, загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої та

професійної мистецької освіти; в полі зору виконавців проекту – художньо-освітня діяльність бібліотек, музеїв, театрів, філармоній, технології навчання мистецтва і навчання через мистецтво [7].

Невід’ємність теорії і практики в діяльності лабораторії демонструють всеукраїнські експерименти (за наказами МОН України), як от: «Цілісна система художньо-естетичної освіти та виховання у процесі впровадження інтегрованих курсів» (2005-2014 рр.) за участю понад 150 загальноосвітніх навчальних закладів України (науковий керівник – Л. Масол). Протягом десяти років спільно з Миколаївським ОІППО працювала щорічна Школа методичного досвіду «Розвиток творчого потенціалу учнів загальноосвітніх навчальних закладів у системі поліхудожньої освіти та виховання», яка була започаткована як всеукраїнська, а згодом набула статусу міжнародної (науковий керівник Л. Масол) (на жаль, перервана пандемією ковіду, а тепер і війною).

На базі Вінницького міського центру художньо-хореографічної освіти дітей та юнацтва «Барвінок» розгортався всеукраїнський експеримент «Розвиток художньо-творчої особистості засобами взаємодії різних видів мистецтва в умовах нової моделі позашкільно-

го навчального закладу» (2009-2015 рр., науковий керівник О. Комаровська). Результатом стало розроблення 11 навчальних програм з мистецьких дисциплін для позашкілля, які отримали гриф МОН («Позашкілля. Комплекс програм мистецького спрямування», «Народно-сценічний танець у палітрі мистецтв»).

Обкладинки книг В.Вільчинського, С. Свида.

У 2021 році розпочато всеукраїнський експеримент «Розвиток креативної особистості в художньо-освітньому просторі ліцею мистецтв» на базі Херсонського Таврійського ліцею (науковий керівник О. Комаровська), перебіг якого ускладнено воєнними діями, перебуванням міста під тимчасовою окупацією. Однак, педагогічний колектив виявив неймовірну стійкість, продовжив експериментальну роботу, тримаючи високу планку підготовки ліцеїстів як в загальноосвітній, так і в мистецькій складових, здобуваючи досвід, який ще буде вивчатися і осмислюватися педагогічною наукою [4].

Загальні уявлення про спектр наукової і науково-методичної діяльності лабораторії, – яка, з одного боку, мобільно реагує на запити суспільства і зокрема педагогічної спільноти, а з іншого, прогнозує такі запити, – можна скласти завдяки панорамі дослідницької проблематики хоча б останнього десятиліття (відтоді, коли планування наукових досліджень стало відбуватися за визначеною актуальною проблемою для всього підрозділу) [10].

Так, наприкінці першого десятиліття XXI століття в освітніх системах різних країн світу актуалізувався компетентнісний підхід до навчання, що в дослідженнях лабораторії було втілено у виданні «Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти» (2010), яким фактично прогнозувалося сучасне реформування системи освіти – новий етап досліджень компетентнісного потенціалу мистецької галузі в концепції «Нової української школи», до яких співробітники лабораторії також долучені.

На початку 2010-х рр. на перший план виходять питання розширення меж навчання мистецтва, впливу мистецтва на загальний розвиток особистості; як відповідь лабораторія реалізує ідею естетизації мислення, в контексті якої мистецтво постає універсальним інструментом опанування школярами знань з різних сфер життя («Естетизація навчально-виховного процесу в основній і старшій школі засобами мистецтва», 2010-2012).

Згодом відчутним став суспільний запит на вивчення проблеми суб'єктності і ролі художньо-освітнього простору у її вихованні, технологічного підходу в мистецькій освіті, що відобразилося в розробленні лабораторією теми «Художньо-естетичні технології позакласної виховної роботи в основній школі» (2013-2015).

Упродовж 2016-2018 рр. в центрі дослідницької уваги постала тема «Формування мистецьких уподобань учнів основної і старшої

*Кандидат педагогічних наук
Юрій Євгенович Юцевич*

школи», що було викликано потребою переосмислення дефінітивного поля художньо-естетичної свідомості особистості, введення в понятійну систему категорії мистецьких уподобань як реагування на запити на «інноваційну особистість» – як нагального завдання галузі.

Запити суспільства на креативну особистість, особливо наприкінці другого десятиліття XXI століття, що посилюються в контексті процесів глобалізації життя і мислення, зумовили увагу до

Сторінки щоденника лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти: 1) І. Руденко на заняттях з образотворчого мистецтва. 2) О. Комарівська з ученицями-юніми авторками книжки під час презентації. 3) Л. Масол. Зустріч з учителями. 4) Л. Хлебникова, О. Базелюк, І. Руденко в журі конкурсу класних хорів Українського коледжу ім. В. О. Сухомлинського. 5). Світлана Ничкало після доповіді про українське мистецтво архітектури в естетичному вихованні школярів. 6) Н. Миропольська – володарка «Золотої фортуни».

ціннісної сфери підростаючого покоління; в центрі дослідницького інтересу лабораторії постала тема «Виховання художніх цінностей учнів в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти» (2019-2021), зокрема діалектика об'єктивних і суб'єктивних художніх цінностей і розроблення методичного інструментарію для тактовного педагогічного керування цим процесом.

Підступно розв'язана агресором повномасштабна війна проти нашої держави особливо загострила питання інформаційної безпеки особистості. Мистецька освіта перетворюється на інструмент інформаційної війни; зростає її значущість у підтримці духу нації, в патріотичному підйомі, який зараз відчуває наша країна. Стрімке поширення інформації в соціальних мережах, яке долає кордони в її здобутті та опрацюванні, загальна цифровізація суспільного і особистого життя, – усе це реалії освіти, мистецької зокрема. Український віртуаль-

ний медіапростір наповнюється творами патріотичного змісту, вплив яких на суспільну свідомість українців неймовірний. Але поряд із позитивними тенденціями комунікації людей у віртуальному вимірі зростають ризики недооцінювання квазімистецького медіа контенту, що містить антицінності – нав'язування загрозливих смислів насилля, розпалювання ворожнечі, спотвореного тлумачення національних культурних цінностей, нівелювання міжособистісного спілкування тощо. Усе це перебуває наразі в центрі уваги лабораторії («Естетичне виховання учнівської молоді засобами художньої комунікації у віртуальному медіа просторі», 2022-2024).

Одним із найскладніших наслідків війни, які потребують системного втручання педагогів у співпраці із психологами, стали емоційні травми, стреси, перед депресивні стани у дітей різного віку. Вочевидь на часі поглиблене вивчення саме педагогічних арттерапевтичних технологій у роботі з постраждалими у війні дітьми, в чому мистецький потенціал є досить значним. Увага до цих аспектів мистецької освіти також постає у фокусі уваги лабораторії в найближчій перспективі.

Крім публікацій в українських і зарубіжних виданнях, монографій, посібників тощо, діяльність лабораторії, науково-теоретичні і методичні здобутки її науковців системно висвітлюються у всеукраїнському науково-методичному журналі *«Мистецтво та освіта»*, що є партнером підрозділу від моменту свого заснування (1996), а співробітники – членами редакційної колегії. Ініціатором і головним редактором журналу, що одразу ж став затребуваним учительством і науковою спільнотою, в 1996-2014 рр. була Людмила Масол, яка в 2015 році передала естафету своїй учениці Вікторії Рагозній.

Навіть ці «лаконічні штрихи до портрету» засвідчують, що історія лабораторії є віддзеркаленням процесів багато десятирічного становлення теорії і методики мистецької освіти та естетичного виховання, що у свою чергу відображає історико-культурні процеси і ширше – соціально-політичні реалії життя українців. Однак, ще чимало фактів з історії лабораторії як наукового підрозділу потребують поглибленого вивчення і рефлексії саме для розуміння контексту і тенденцій становлення педагогіки мистецтва в Україні.

Список джерел

1. До 110-річчя від дня народження Тамари Цвелих (1910–2010), української педагогині, засновниці наукової школи естетичного виховання. <http://pmu.in.ua/nogroup/110tsveluh/>
2. Колесніков С. Внесок Юрія Юцевича в розвиток музичної педагогіки. Мистецтво та освіта. 2010. № 3. С. 56.
3. Комаровська О. А. Життя як віддзеркалення доби: Л. О. Хлебниковій – 85! Мистецтво та освіта: науково-методичний журнал. 2016. № 2. С.55-59.
4. Комаровська О. А., Мельник А. І., Чабан Н. І. Незламність Херсонського Таврійського ліцею: всеукраїнський експеримент в умовах воєнного стану й окупації. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*. Матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України (за 2022 рік). С.114-119.
5. Комаровська О. А. Центр гартування педагогіки мистецтва: штрих до портрету лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Мистецтво та освіта: науково-методичний журнал. 2016. № 1 (79). С. 49–51.
6. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі/ Кремень, В. Г., Сисоєва, С. О., Бех, І. Д. та ін. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. 4(2), 1–30. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206> <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/292>
7. Мистецька освіта в Україні: Розвиток творчого потенціалу у ХХІ столітті : аналітична доповідь укр., рос, англ. мовами : наукове видання / Л. М. Масол, О. В. Базелюк, О. А. Комаровська, В. В. Рагозіна ; за наук. ред Л. М. Масол. К. : Аура Букс, 2012. 240 с. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000218790>
8. Отич О. М. Естетичні та етичні засади педагогіки добра академіка Івана Зязюна. Мистецтво та освіта.2015. № 3. С. 57–59.
9. Падалка Г. М. Життя, натхненне музикою і любов'ю до дітей. Мистецтво та освіта.2011. № 3. С. 60–61.
10. Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст: монографія; за наук. ред. Мирослави Вовк; передмова Стефана Пуріча. Сучава : Видавництво Університету «Штефан чел Марє», 2023. 517 с. <http://ipood.com.ua/e-library/monografi/rozvitok-suchasno-mistecko-pedagogichno-osviti-nacionalniy-i-evropeyskiy-kontekst/>
11. Світла і щедра мудрість учителя (До 100-річчя від дня народження Тамари Цвелих)/ Н. Кавалерова, Л. Коваль, С. Коновець, І. Лісовська, Н. Миропольська, Л. Хлебникова Мистецтво та освіта. 2012. № 3. С.10, 15, 60–62.

12. Соломаха, Світлана. Крила академічної майстерності. *Мистецтво та освіта*. 2016. № 2. С. 54–55.
13. Хлебникова Л.О. Людина неугамовного серця. *Мистецтво та освіта*. 2006. № 1. С. 60–61.
14. Хлебникова Л. О. Обереги пам'яті: Тамара Іванівна Цвєлих. *Інститут педагогіки АПН України 80*. Київ: Педагогічна думка.2006. С. 415–419.

РОСТОВСЬКА Юлія Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичної педагогіки та хореографії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0910-117X>
e-mail: yuliarostovska@ukr.net

НАУКОВА ШКОЛА ПРОФЕСОРА О. Я. РОСТОВСЬКОГО: СПОГАДИ, РОЗДУМИ, ФАКТИ

«Світ ловив мене, але не спіймав!»
Г. Сковорода

«Світ ловив мене, але не спіймав!» – так неодноразово говорив мій батько, а для України – відомий вчений-педагог, автор багатьох

*Професор
О. Я. Ростовський*

науково-методичних посібників і статей з проблем музичної освіти школярів і професійної підготовки майбутніх учителів музики, професор Олександр Якович Ростовський (1946-2016 рр.).

Певний символізм цієї фрази, яку заповідав написати на своєму надгробку видатний філософ Г. С. Сковорода, у тому, що О. Я. Ростовський поділяв його філософсько-педагогічні погляди, зокрема: про виховання нової людини через самопізнання, доступне їй за допомогою розуму і внутрішнього чуття; «сродну» працю, яка враховує природні нахили людини та забезпечує

самоствердження особистості. У 2016 році професор О. Я. Ростовський був нагороджений найвищою відзнакою Президії АРН України – медаллю «Григорій Сковорода» – за багаторічну сумлінну працю і великий особистий внесок.

Загалом, за свою науково-педагогічну діяльність О. Я. Ростовський був нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти УРСР (1983); Почесною грамотою Міністерства освіти України (1995, 1998); Почесною грамотою Чернігівської обласної ради (2008); численними грамотами Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя та занесенням на Дошку пошани університету; нагрудним Знаком «Відмінник народної освіти УРСР» (1990) та «Відмінник освіти України»; нагрудним знаком МОН України «За наукові досягнення» (2006); «Заслужений працівник НДУ імені Миколи Гоголя» (2010); дипломом Лауреата щорічної обласної премії імені Георгія Вороного за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки та сумлінну працю в галузі вищої освіти Чернігівщини в ім'я Незалежної України (2013).

Життєва школа професора О. Я. Ростовського розпочалася 13 березня (офіційно – 15 березня) 1946 року у селі Чупира Білоцерківського району Київської області. Його батьки – Яків Андрійович та Ганна Петрівна – були сільськими учителями. На генетичному рівні передався хлопцю життєвий досвід його роду та батьків. Після народження сина родина переїхала на Волинь, у Шацький район, село Піща, а пізніше – у Хрипськ.

Поступово сім'я Ростовських ставала багатодітною. Рання причетність до батьківської учительської справи вплинула на професійний вибір дітей: четверо із шести стали педагогами. Діти переймали досвід батьків, які постійно працювали, адже керівництво сільською школою, підготовка до уроків вимагали дисципліни та уміння організувати свій день.

У вільний від навчання і господарства час, малий Олександр любив музикувати та слухати розповіді батька, який був учителем історії, про війну. Все це впливало на становлення особистості підлітка. Закономірно, що кандидатська дисертація О. Я. Ростовського (1979) була на тему «Естетичне виховання підлітків засобами героїчної музики», бо героїка подвигу надихала на дії [3, с. 16].

Почувши звуки баяну, допитливий та наполегливий Олександр самотужки оволодів грою на старій шкільній гармошці. По самовчи-

тєлю освоїв нотну грамоту, розбирався у репертуарі пісєнь, грав на слух. Учнівська самодїяльність, виступи у сусідніх селах, відмінне навчання заслуговували на винагороду. Радїли всї, коли батько виконав рїшення родини та привїз із Брєсту новєнький баян-акордеон «Weltmeister».

Цє і визначило подальшу долю юнака, яку вїн пов'язав з музикою. Олександр поступає до Луцького педагогїчного училища на музичний вїддїл, яке з вїдзнакою закінчив у 1965 році. До слова, при вступї до училища виникла проблема – не приймали документи на музичний вїддїл, оскїльки хлопець не навчався у музичній школі. У селї такої школи не було, тож за пїдтримки рїдних, Олександр екстерном закінчив музичну школу в Луцьку [3].

Друга спроба вступити до Луцького педагогїчного училища була успїшною. Вїдомий на Подїллі педагог В. Пенський, який був членом приймальної комїсії, вїдмїтив знання та здїбностї абїтурїєнта і взяв юнака до свого класу баяну. Авторитет В. Пенського та його школа гри на інструментї ставили перед Олександром Ростовським високї планки, якї вїн успїшно долав. Навчання в училищї було плїдним і захоплюючим, адже вимогливї викладачї та мїський колорит старовинного Волинського мїста спонукали до старанного засвоєння знань та умїнь.

Із особливою теплотою і вдячнїстю згадував потїм Олександр Якович своїx вчителїв, якї заклали основи його музичних знань, шліфували професїйні навички, проявляли людську турботу та доброту. Вїн наполегливо оволодївав сольфеджїю, розбирався у музично-теоретичних дисциплїнах і практичному музикуванні. Щоденнї багатогодиннї заняття та концерти виробляли силу волї, гартували характер і спонукали до подальшого збагачення знань.

Життя в історичному Луцьку, легенди замку Любарта формували естетичнї смаки юнака, стїйкї національнї погляди: шанування українських традицій, українського слова, української піснї. Своє вїдношення до української культури Олександр Якович виявляв усюди: у навчаннї, у сїм'ї, на роботї та у «вищих інстанцїях». Воно згодом стане основою його наукових здобутків і практичних рекомендацій [3].

Саме на концепцїї музичного виховання школярїв на основї української національної культури ґрунтуються розробленї професором О. Я. Ростовським програми з музики для загальноосвітньої школи. Вони увїбрали традицїї народної і досягнення сучасної україн-

ської педагогіки, передовий педагогічний досвід учителів. Олександр Якович ретельно розробляв анкети для вивчення та узагальнення досвіду учителів музики міст України, затверджуючи їх у Міністерстві освіти. До експериментального опитування науковець залучав учителів, аспірантів, студентів-практикантів.

Обробка анкет давала практичний матеріал для удосконалення методики викладання, майстерності навчання дітей слухати та чути музику. Так, у своїй праці «Теорія і методика музичної освіти» О. Я. Ростовський написав: «Для того, щоб педагогічні впливи були доцільними, учителю слід враховувати, передусім, індивідуальні відмінності дітей у ставленні до музики та мотивацію музичної діяльності. Для цього він повинен мати уявлення про загальний і музичний розвиток кожного учня, його життєвий і музичний досвід, рівень знань, умінь музичного сприймання тощо» [4].

Також він зазначав: «Учитель повинен постійно ставити себе на місце учнів, дивитися на себе їхніми очима, прагнути до духовної близькості з ними, але не нав'язувати своїх поглядів, вражень, категоричних суджень і оцінок» [5]. Такий підхід був притаманний і вчителям Олександра Яковича.

Після закінчення Луцького педагогічного училища, його викладач по класу баяну В. Пенський порадив зразковому випускнику продовжити навчання у Ніжині, хоча була можливість навчатися у Києві. Саме у Ніжині, завдячуючи ректору інституту, кандидату філософських наук М. І. Поводу, вперше в Україні була запроваджена підготовка учителів музики та співів. З 1956 року спеціалізація «Музика та спів» існувала на філологічному факультеті, а у 1964 році був створений самостійний музично-педагогічний факультет. Тож, О. Я. Ростовський зробив свій вибір.

Ніжинський державний орден Трудового Червоного Прапора педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя вразив юнака з Волині своєю величчю та славною історією. Олександр Якович із честю захистив свої знання, здобуті у Луцьку. На вступних іспитах він продемонстрував таке володіння музичним інструментом, що вразив викладача, музиканта-віртуоза К. А. Федотова. Саме він узяв Олександра до себе у клас. У подальшому їхні стосунки переросли у міцну дружбу та спільну роботу по розвитку музично-педагогічного факультету.

Очолюючи деканат і кафедру, К. А. Федотов готував собі заміну зі старанної і відповідальної молоді, настійливо рекомендуючи

займатися науковою діяльністю. Серед такої молоді був і О. Я. Ростовський. «Навчався Олександр наполегливо, багато працював і як інструменталіст-виконавець, і як педагог-дослідник. Саме за ці якості і залишили молодого викладача у Гоголівському виші» [1].

Маючи репутацію авторитетного студента та відмінно склавши державні іспити, Олександр Якович був рекомендований на роботу в системі вищої освіти. Так, О. Я. Ростовський 15 серпня 1969 року був зарахований викладачем кафедри музики та співів музично-педагогічного факультету Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, підтверджуючи нині відомий девіз засновників цього славного історичного закладу: «LEBORE ET ZELO» – «Працею і старанням».

У трудовій книжці молодого викладача з'являється перший запис – викладач класу баяну кафедри музики. О. Я. Ростовський з успіхом поєднував педагогічну працю в інституті з музично-освітньою, яка ще називалася громадсько-корисною. Як згодом вказував у своїх п'ятирічних звітах Олександр Якович, це були виступи з доповідями, сольні концерти перед школярами та студентами; керівництвом агіткультбригадою. На умовах погодинної оплати він працював баяністом у Ніжинському культурно-освітньому училищі; надавав методичну допомогу художній самодіяльності машинобудівного заводу (нині – «Ніжинсільмаш») [2].

Майбутній професор був відповідальним куратором академічної групи студентів музично-педагогічного факультету. Він часто проводив зі студентами різноманітні заходи, бесіди, індивідуальні розмови. Його перша група була потужна і особлива. Більшість її складу були ровесниками Олександра Яковича, закінчили теж педагогічні та музичні училища. Серед них відомі нині у Ніжині та в Україні: О. С. Голуб, Л. В. Давиденко, Л. І. Капустіна, В. М. Курсон, П. В. Протас, С. М. Родін та інші. Троє з них – С. О. Голуб, В. М. Курсон та С. М. Родін – були деканами музичного факультету.

О. С. Голуб, Лауреат премії Національної всеукраїнської музичної спілки, директор Ніжинської дитячої музичної школи та незмінний керівник дитячого зразкового хору «Сяйво» згадує про О. Я. Ростовського: «По дружньому, з душевною добротою та далекоглядністю Олександр Якович давав нам поради, вдало направляв нас у навчальне русло, допомагав вирішувати особисті проблеми». На довгі роки збереглися ці дружні, професійні зв'язки, які поєдну-

вали теорію та практику музичної освіти та були окрасою людських відносин [3].

Восени 1975 року О. Я. Ростовський успішно здав іспити та був зарахований до аспірантури у Науково-дослідному інституті педагогіки УРСР. Спогади про навчання у аспірантурі зі спеціальності «Теорія і історія педагогіки» були наповнені різноманітними подіями, спілкуванням і враженнями. Олександр Якович розповідав вдома про доброзичливу атмосферу в колективі вченої інтелігенції, дружнє спілкування та цінні поради з боку наукового керівника Л. О. Хлебнікової, захоплювався всебічною ерудицією Т. І. Цвєлих, Г. М. Падалки та інших членів відділу.

При обранні та затвердженні теми кандидатського дослідження були враховані його особисті наукові інтереси – «героїчна музика» та порада наукового керівника – «естетичне виховання». У 1979 році О. Я. Ростовський захищає кандидатську дисертацію на тему «Естетичне виховання підлітків засобами героїчної музики» – тема, яка не втратила своєї актуальності і сьогодні.

Олександр Якович докладав значні зусилля на всіх освітніх рівнях, щоб музичну освіту заснувати на засадах безперервного зв'язку початкової, середньої і вищої освіти. Він розумів, що ключовим напрямком роботи у цій системі була підготовка учительських кадрів. Читав курси «Методика викладання музики у загальноосвітній школі», спецкурс «Педагогічні основи формування музичного сприймання школярів», «Теорія та історія музичної педагогіки», «Методологічний аналіз проблем музичної педагогіки у системі вищої школи», «Історія західноєвропейської музичної педагогіки» та інші [3].

Натхненно та наполегливо працював О. Я. Ростовський над дисертацією на здобуття вченого ступеня доктора педагогічних наук на тему «Педагогічні основи керування процесом музичного сприймання школярів», яку успішно захистив у 1994 році. Основний зміст дослідження був відображений у численних публікаціях. Ще до захисту докторської дисертації ним було написано та видано 5 навчально-методичних посібників, 6 шкільних програм, 14 статей у наукових збірках та журналах.

Музичній освіті відводилося одне із цільних місць у духовному розвитку людини. О. Я. Ростовський стверджував: «Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Якщо змістовність духовної

культури становлять естетичні, моральні, світоглядні цінності суспільства, то музика є інтонаційним способом вираження цих цінностей. Створюючи хвилюючий образ світу й людини, розкриваючи психологічне багатство особистості, організовуючи духовне спілкування між людьми і поколіннями, музика стає незмінним засобом творчого збагачення естетичного досвіду людства, його актуалізації і впливу на підростаюче покоління» [4].

Робота над докторським дослідженням тривала 16 років. Апробація результатів відбувалася на міжнародних, всесоюзних, республіканських та інших науково-практичних зібраннях. Вивчення різноманітної літератури, публікації статей у науково-методичних збірках і журналах, опрацювання анкетного опитування учителів були невід'ємною частиною життя Олександра Яковича. Для написання дисертації вчений використав понад 417 одиниць основної літератури та тисячі оброблених експериментальних анкет.

Успішний захист докторської дисертації та схвальні відгуки опонентів – академіка АПН України, доктора філософських наук І. А. Зязюна, докторів педагогічних наук, професорів Л. Г. Коваль та Г. М. Падалки – стали «Вінцем творчого пошуку» та подальших практичних дій.

Олександр Якович Ростовський знаний в Україні вчений-педагог, один із фундаторів сучасної музичної педагогіки. Він є автором більш ніж десяти науково-методичних посібників, 150 наукових досліджень, опублікованих у фахових виданнях України та зарубіжжя.

Схвальні відгуки та попит у вчителів-практиків отримали монографії та посібники вченого: «Педагогіка музичного сприймання» (Київ, 1997), «Методика викладання музики у початковій школі» (Тернопіль, 2000, 2001), «Методика викладання музики в основній школі» (Тернопіль, 2000, 2001), «Лекції з історії західноєвропейської музики» (Ніжин, 2004) та інші.

У наукових працях О. Я. Ростовського знайшли своє розкриття головні напрямки розвитку європейської музичної педагогіки від античності до сьогодення; закономірності, принципи і методи формування музичного сприймання школярів, теоретико-методологічні основи керування цим процесом; науково-методичні засади музичного виховання учнів на основі української національної культури; методика музичної освіти дітей. Особливий інтерес викликають праці, присвячені теоретико-методологічним аспектам професійної підготовки майбутніх учителів музики, розвитку їхніх творчих якостей [5].

Під керівництвом Олександра Яковича розроблені і затверджені Міністерством освіти чинні в Україні навчальні програми з музики для загальноосвітніх навчальних закладів. Професор багато і плідно спілкувався з учителями-практиками, виступав на конференціях і науково-практичних семінарах. У вченого було тонке і професійне відчуття часу. Він розумів, яку музику має чути і засвоювати сучасне українське школярство, а тому його навчальні програми актуальні і переконливі у своїй методичній складовій [1].

Багато професор О. Я. Ростовський виступає як рецензент. Йому довелося працювати з багатьма талановитими людьми. Серед них: професори В. В. Дубравін та А. П. Лашченко; заслужені артистки України М. Ф. Бровченко та Р. М. Борщ; заслужені діячі мистецтв України, професори Л. Ю. Шумська та Л. В. Костенко; заслужені працівники культури України С. О. Голуб, М. М. Борщ, Н. Д. Данышина; заслужені артисти України М. О. Шумський та В. Г. Дорохін; переможниця Міжнародного

*Наукові праці
професора
О. Я. Ростовського*

конкурсу піаністів В. А. Розен та багато-багато інших. Більшість чудових фольклорних збірників і книг, виданих професором В. В. Дубраїніним теж рецензував Олександр Якович.

Та найбільший здобуток професора О. Я. Ростовського – його учні, його аспіранти. Наукова робота аспірантів кропітка і виснажлива, але вона стає справді творчою, коли спілкуєшся з таким науковим керівником, як Олександр Якович. Він завжди умів виокремити цікаву і перспективну тему дослідження, переорієнтувати і, врешті-решт, привести до успішного захисту дисертації. Під керівництвом професора здійснено 12 захистів дисертації, які вирізняються науковою новизною, глибиною думки та неординарністю підходів.

Важливим напрямком стало дослідження науково-методичних основ формування особистості майбутнього учителя музики у процесі його фахової підготовки. Як відомо, у світлі сучасних уявлень метою музичної освіти в загальноосвітній школі є формування у дітей музичної культури як важливої і невід'ємної складової їхньої духовної культури.

Але, щоб виховувати музичну культуру учнів, учитель сам повинен володіти цією культурою. Це і визначило актуальність дисертаційного дослідження на тему «Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики», яку виконала аспірантка О. Я. Ростовського В. В. Мішедченко, нині доцент Глухівського національного університету ім. О. Довженка.

У зв'язку з реформуванням освітньої галузі особливої значущості набуває проблема формування компетентності майбутнього учителя музики, рівень сформованості якої характеризує ступінь підготовленості учителя музики до музично-освітньої роботи і виступає основою його майстерності. Це визначає актуальність дисертаційного дослідження на тему «Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики», виконаного під керівництвом професора О. Я. Ростовського аспіранткою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії М. А. Михаськовою, нині професором, завідувачем кафедри теорії та методики музичного мистецтва цієї академії.

Одним із напрямків досліджень є інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики загальноосвітньої школи. Якщо головною метою професійного музиканта-виконавця є найповніше розкриття перед слухачами художнього змісту виконуваного твору, то вчителя музики головним є формування музичної культури

учнів у процесі різноманітної музичної діяльності, зокрема інструментально-виконавської.

Вагомим внеском у вивчення питань інструментально-виконавської підготовки стало дисертаційне дослідження на тему «Формування готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності». Здійснила його аспірантка О. Я. Ростовського Л. В. Гусейнова, нині доцент кафедри інструментально-виконавської підготовки, у минулому – декан факультету культури і мистецтв ім. Олександра Ростовського Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя [5, с. 10–12].

Важливість досвіду інтерпретації музики різних епох для професійної діяльності учителя музики, значущість стильових засад у його інструментально-виконавській підготовці визначили актуальність змістовного дисертаційного дослідження на тему «Формування музично-стильових уявлень майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки», виконаного аспіранткою О. М. Щербініною, нині доцентом кафедри інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя.

У процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики важливе значення має навчальна взаємодія викладача і студента, яка є основою навчально-виконавської діяльності; відкриває великі можливості для розвитку індивідуальності студента, його творчих якостей, інтересів, потреб і прагнень. Це визначає актуальність дисертаційного дослідження на тему: «Методичні засади взаємодії викладача і студента у процесі навчання гри на фортепіано», виконаного аспіранткою В. В. Ревенчук, нині доцентом кафедри інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя.

Розширення завдань і змісту музично-педагогічної освіти зумовлюють підвищення вимог до особистості майбутнього учителя музики. Ці вимоги передбачають, насамперед, ґрунтовну музично-теоретичну, виконавську і методичну підготовку; спрямованість фахового навчання на формування мотивації педагогічної діяльності. Проблема полягає у тому, щоб за роки навчання у закладі вищої освіти сформувати у майбутніх учителів музики правильні світоглядні установки, стійкі педагогічні переконання, мотивацію і готовність до музично-освітньої діяльності.

Вагомим внеском у вивчення означеної проблеми стало дослідження під керівництвом професора О. Я. Ростовського «Методика формування мотивації педагогічної діяльності у майбутніх учителів музики», виконане аспіранткою О. О. Морозовою, нині доцентом кафедри теорії і методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії [6].

У сучасному інформаційному світі суттєво підвищуються вимоги до фахової підготовки майбутнього учителя музики, важливою і необхідною складовою якої є формування творчих якостей. Розробці даної проблеми присвячене дослідження, виконане аспірантом Ю. Ф. Дворником, нині доцентом кафедри інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, на тему «Формування творчих якостей майбутнього вчителя музики засобами комп'ютерних технологій».

У процесі становлення особистості майбутнього вчителя музики вагоме місце посідає формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва, який, будучи важливою якістю фахівця, сприяє осмисленню значущості музичних явищ, характеризує підготовленість до здійснення музично-освітньої діяльності у школі, істотно позначається на її ефективності. Це визначає актуальність дослідження на тему «Методика формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у майбутніх учителів початкових класів і музики», виконаного аспіранткою В. С. Вергуною, нині доцентом кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Шевченка.

У процесі становлення особистості майбутнього вчителя музики вагоме місце посідає формування його музично-інтонаційного мислення, яке, будучи важливою складовою музичних здібностей, визначає успішність художнього пізнання, суттєво позначається на якості музично-творчої діяльності. Результатом вивчення актуальної проблеми стало дослідження на тему «Формування музично-інтонаційного мислення майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки», виконане аспіранткою О. В. Спіліоті, нині доцентом кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя.

На зламі ХХ–ХХІ століть завданням сучасної хореографічно-педагогічної освіти є розробка та впровадження інновацій для забезпечення реалізації творчого потенціалу особистості, створення умов

для розвитку та саморозвитку майбутнього вчителя хореографії у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів педагогічної та мистецької освіти.

Творчість у царині хореографічного мистецтва найбільшою мірою виявляється у балетмейстерській діяльності. Процес постановки танцю на всіх етапах його створення (від зародження ідеї до презентації хореографічного твору) є потужним джерелом розвитку творчого потенціалу майбутнього учителя хореографії. Дисертаційне дослідження на тему «Формування балетмейстерських умінь майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки», виконане аспірантом О. М. Пархоменком, нині доцентом кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя [6].

Важливим напрямком наукових досліджень стало вивчення проблем музичної освіти школярів, зокрема, проблеми пошуку можливостей розширення змісту шкільної музичної освіти на позаурочну та позашкільну діяльність. Вагомим внеском у вивчення цієї проблеми стало дисертаційне дослідження на тему «Формування музичної культури молодших школярів в умовах взаємодії загальноосвітньої і дитячої музичних шкіл», виконане аспіранткою професора О. Я. Ростовського О. М. Грисюк, нині доцентом кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Шевченка.

Важливою проблемою музичної педагогіки й одним з її головних пріоритетів є формування і розвиток музичних здібностей дітей, пошук таких шляхів і методів, які б давали змогу виявляти і розвивати здібності кожної дитини. Це визначило актуальність дослідження на тему «Формування музичних здібностей молодших школярів на уроках музики», виконаного аспіранткою О. В. Коваль, нині доцентом, завідувачем кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя [6, с. 20–21].

Аналіз основних наукових здобутків аспірантів О. Я. Ростовського свідчить про актуальність і вагомість виконаних досліджень. Спільним для них є прагнення до впровадження у навчальний процес ефективних технологій шкільної музичної та музично-педагогічної освіти, принципу гуманізації навчальної взаємодії, методів художньо-педагогічного спілкування, навчально-виконавської активності тощо.

У вересні 2016 року рішенням Вченої ради Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя факультету культури і мистецтв присвоєно ім'я Олександра Ростовського. З 2017 року започатковано Всеукраїнські мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського на тему «Актуальні проблеми мистецької освіти».

Сім десятиліть відвела доля земному життю Олександра Яковича, але його наукова та життєва школа далі розвивається через його учнів, нинішніх і майбутніх поколінь освітян, мистецтвознавців, інтелігентів і патріотів-гуманістів. У цьому, мабуть, і полягає зміст життя справжнього Вчителя.

Список джерел

1. Забарний О. В. Три етюди про вченого. ALMA MATER. № 3. 2016. С. 6–7.
2. Кавунник О. А. Мистецько-освітні виміри інновацій професора О. Я. Ростовського. *Теорія і методика мистецької освіти*: зб. наук-метод. статей / за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 2. С. 7–12.
3. Ростовська О. В. Життєва школа професора Олександра Яковича Ростовського */Теорія і методика мистецької освіти*: збірник науково-методичних статей //за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. Вип. 5. С. 7–31.
4. Ростовський О. Я. Педагогічні основи керування процесом музичного сприймання школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук. Київ. 1994. 48 с.
5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч. метод. Посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
6. Теорія і методика мистецької освіти: збірник науково-методичних статей /за ред. Ю. Ф. Дворника, О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 283 с.

ОТИЧ Олена Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор
головний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2686-2832>
e-mail: ndi-direktor@ukr.net

ПАНЬКІВ Людмила Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-7468-3979>
e-mail: pankiv2020@ukr.net

ОКСАНА РУДНИЦЬКА – ФУНДАТОР ВІТЧИЗНЯНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Оксана Петрівна Рудницька (01.12.1946 – 13.06.2002) – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах факультету музичного мистецтва Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (нині факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова), завідувач відділу мистецької освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти НАПН України (нині відділ змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України) – видатний український вчений у галузі мистецької освіти, музикант-педагог.

Найбільш значним здобутком О. П. Рудницької є те, що вона ввела до наукового обігу поняття «мистецька освіта», обґрунтувала її теоретичні та методичні засади, довела нетотожність з поняттям «художня освіта», яку розуміла як одну зі складових мистецької освіти, нарівні із музичною, хореографічною, театральною освітою, і об'єд-

Професор О. П. Рудницька

нала розрізнені фрагменти знань у галузі мистецької освіти у цілісну педагогічну систему.

У своїй головній праці «Педагогіка: загальна та мистецька» (2002), яка стала настільною книгою для фахівців у галузі мистецтва і мистецької освіти, Оксана Петрівна сформулювала наукову новизну мистецької педагогіки/педагогіки мистецтва, що полягає у зміні акцентів у співвідношенні компонентів традиційних для освіти діалогічних пар, з наданням пріоритетності емоційно-почуттєвому розвитку особистості в його взаємозв'язку із розумовим; суб'єктивним чинником осягнення художнього смислу поряд із засвоєнням об'єктивної інформації про мистецтво, світ, явище тощо; підсвідомим процесам «осягання» на тлі усвідомлення образного змісту мистецького твору; задоволенню духовних потреб особистості перед прагматичними [3]. Означені співвідношення підкреслюють, на думку О. П. Рудницької, необхідність формування власного «Я» суб'єкта освітнього процесу, його самостійної позиції, що дає підстави розглядати мистецьку освіту як можливу модель гуманізації освітнього процесу в цілому [3].

Життєвий шлях О. П. Рудницької був коротким, але яскравим і творчим. Народилася вона у сім'ї українських інтелігентів. Батько – Петро Васильович Рудницький – був доктором економічних наук, мати – вчителькою. Саме вони з раннього віку прищепили доньці любов до мистецтва і науки.

*О. П. Рудницька
за інструментом*

Початкову мистецьку освіту Оксана Петрівна здобула у Київській середній спеціалізованій мистецькій школі ім. М. Лисенка (нині – Київський державний музичний ліцей імені М. В. Лисенка), після закінчення якої у 1965 році вступила на фортепіанний факультет Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського (нині – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського) за спеціальністю «виконавець, концертмейстер, соліст камерного ансамблю, викладач». Отримавши у 1970 році диплом з відзнакою, прийшла працювати на кафедру теорії, історії музики та гри на му-

зичних інструментах Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького (нині – Український державний університет імені Михайла Драгоманова), де працювала усе своє життя, пройшовши шлях від концертмейстера, викладача – до завідувача кафедри.

У 1977 році Оксана Петрівна захистила кандидатську дисертацію «Формування естетичних оцінок у студентів педагогічних вишів (на матеріалі музики)» під керівництвом кандидата педагогічних наук Т. І. Цвєлих (спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка, історія педагогіки). У 1983 році отримала вчене звання «доцент».

У 1994 році захистила за цією ж спеціальністю докторську дисертацію «Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя», науковим консультантом у написанні якої виступив академік В. І. Бондар. У 1995 році стала професором і очолила кафедру теорії, історії музики та гри на музичних інструментах і в той же самий час лабораторію педагогіки і психології мистецької освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, якими керувала до свого останнього дня.

О. П. Рудницька заснувала власну наукову школу, в якій підготовлено більше 20 кандидатів і 1 доктора наук. Окрім керівництва дисертаційними дослідженнями аспірантів і докторантів, опонувала на захистах, рецензувала наукові праці, була членом експертної ради ВАК України.

Коло наукових інтересів О. П. Рудницької було надзвичайно широким і охоплювало проблеми методології, теорії і методики мистецької освіти; загальної і мистецької педагогіки; музичного сприйняття, художньо-естетичного розвитку особистості; інтеграції мистецтв у контексті мистецької освіти; підготовки вчителя до викладання мистецьких дисциплін і предметів освітньої галузі «Культурознавство»; художньо-естетичного розвитку фахівця у системі професійної освіти; методології науково-педагогічних досліджень; етики науковця тощо. Вчена була запрошена до складу проблемної групи Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, створеної з метою вивчення музичного сприймання. Крім того, вона керувала лекційно-концертною діяльністю студентів музично-педагогічного факультету, сама виступала з концертними програмами у складі фортепіанного дуету, опікувалася роботою студентського дискусійного клубу «Музична вітальня».

Наукові здобутки професора О. П. Рудницької високо оцінила зарубіжна наукова спільнота: її було обрано членом-кореспондентом Міжнародної академії наук педагогічної освіти (МАНПО), неодноразово запрошено до складу журі різних зарубіжних конкурсів, а також до читання лекцій з проблем мистецької освіти та виступів із доповідями на пленарних засіданнях міжнародних зарубіжних конференцій.

За 32 роки науково-педагогічної діяльності Оксана Петрівна залишила по собі понад 200 наукових праць, серед яких 15 монографій і посібників, 9 навчальних програм та методичних рекомендацій, численні наукові статті у журналах, збірниках наукових праць та матеріалах конференцій. Навчальний посібник О. П. Рудницької «Педагогіка: загальна та мистецька» здобув у 2003 році (посмертно) перше місце у Конкурсі наукових праць серед учених НАПН України у номінації «Науково-методична розробка для вчителів, викладачів» із врученням диплому I ступеня.

Розроблена О. П. Рудницькою цільова комплексна програма досліджень з проблеми «Психолого-педагогічні основи формування загальної та професійної культури студентів мистецьких спеціалізацій» була представлена нею у 1996 році на засіданні Президії АПН України, отримала одностайне схвалення і була успішно впроваджена працівниками лабораторії педагогіки і психології мистецької освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

До «золотого фонду» наукових і навчально-методичних праць з проблем мистецької освіти увійшли також посібники О. П. Рудницької «Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя» (1992), «Музично-просвітницька діяльність майбутнього вчителя» (1992), «Музика і проблеми особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти» (1998), «Музика і культура особистості» (1998), «Основи викладання мистецьких дисциплін» (1998), «Основи педагогічних досліджень» (1998) та ін.

У 2000 році вийшов друком колективний посібник за редакцією О. П. Рудницької «Українське мистецтво у полікультурному просторі», до якого вона сама підбрала в якості епітету слова Лесі Українки:

*«Сім струн я торкаю, струна по струні
Нехай мої струни лунають,
Нехай мої співи літають
По рідній коханій моїй стороні».*

Ці слова з повним правом можна віднести й до творчого здобутку самої Оксани Петрівни, наукові ідеї якої «облетіли» усю Україну. Її праці стали відомими й запитуваними усіма вітчизняними дослідниками проблем мистецької освіти. Й без перебільшення можна сказати, що за останні роки в Україні, мабуть, не вийшло жодної наукової праці з цієї проблеми, в якій би не було неодноразових посилань на праці й публікації професора О. П. Рудницької. Сама ж вона за своїми людськими якостями, поетичною піднесеністю природи і стійкістю у боротьбі з тяжкою хворобою теж була подібна до Лесі Українки – зовні тендітна й витончена, але внутрішньо сильна й незламна духом.

Усі, хто був знайомий з Оксаною Петрівною, відзначали її елегантність, аристократизм, шляхетну простоту, проникливість, жіночу чарівність і гострий, глибокий розум, вміння схопити усе відразу й кількома словами окреслити нове бачення відомої проблеми. Вона щедро дарувала свої ідеї молодим науковцям, вміла їх підтримати, відзначивши найбільш вдалі місця у змісті їхніх робіт, і надихнути на подальші наукові пошуки. Працюючи неспішно й без квапливості, Оксана Петрівна встигала дуже багато, досягаючи вагомих результатів діяльності. Ніколи не застрягала у дрібницях, а до кожної справи підходила концептуально. Усе, за що вона бралася, було виконане на найвищому – мистецькому – рівні, в усьому відчувалася гармонія, глибоке володіння проблемою, ґрунтовність, тонке відчуття міри. Того ж вчила і своїх учнів, тому роботи вихованців її школи відзначаються високим науковим рівнем, глибиною і науковою культурою викладу змісту та його представлення.

Цінуючи пам'ять про свого вчителя і керівника, учні й колеги О. П. Рудницької започаткували у 2002 році спочатку присвячену їй секцію на звітній конференції Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, а вже з наступного року – мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. П. Рудницької. Цей захід, який щорічно проводиться в Інституті вже поспіль 22 роки, став ключовою подією для фахівців у галузі мистецтва і мистецької освіти. Він об'єднує вітчизняних і зарубіжних науковців, викладачів мистецьких закладів вищої і фахової передвищої освіти, вчителів, педагогів позашкільних закладів, здобувачів вищої освіти і наукових ступенів, митців, філософів і педагогів немистецьких спеціальностей. У різні роки програма Рудницьких читань охоплювала, окрім проведення пленарних і секційних засідань, організацію май-

стер-класів і творчих майстерень від педагогів-митців, музичні вітання від рідного Оксани Петрівни факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова – Читання традиційно відкриває Камерний оркестр під керівництвом декана факультету доктора педагогічних наук, професора В. І. Федоришина. У 2010 році у рамках Читань було проведено Всеукраїнський та Міжнародний конкурси наукових і методичних праць з проблем мистецької освіти, які згодом переросли у щорічні презентації нових праць з цієї проблеми за напрямками: «Наукові праці», «Навчально-методичні праці», «Навчальні праці та нотні збірники», «Довідкові видання та дидактичні матеріали».

Останніми роками тематика Рудницьких читань розширилася, що відобразилося в їх новій назві «Неперервна педагогічна освіта XXI століття: досвід, інновації, тенденції» [1]. Мистецька тематика доповнилася проблематикою освіти дорослих, теорії і практики оцінювання навчальних досягнень учнів, формування дослідницьких умінь в умовах неформальної освіти, зарубіжного досвіду підготовки вчителя, планування роботи вчителя початкової школи, музейної педагогіки тощо [2].

За результатами Рудницьких читань, починаючи з 2005 року надруковано 17 випусків збірників матеріалів: «Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти», «Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей», «Неперервна педагогічна освіта XXI століття».

На вшанування пам'яті професора О. П. Рудницької Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського створено її сторінку на інформаційно-бібліографічному порталі «Видатні педагоги України та світу» [2], на якій вміщено її біографію, бібліографію праць О. П. Рудницької та публікацій про її життя й діяльність, повнотекстові праці вченої, інформацію про вшанування її пам'яті та список використаних джерел.

Сьогодні ідеї професора О. П. Рудницької не лише не втрачають актуальності, а й набувають нового звучання у мистецькому, освітньому та мистецько-педагогічному дискурсах.

Основні наукові ідеї професора О. П. Рудницької:

В останні десятиліття науково-технічних прогрес змінив статус традиційної педагогіки. Очевидним став її кризовий стан, суть якого

полягає у нездатності до пошуку перспективних форм і механізмів кардинального вирішення практичних завдань, недостатній відкритості нововведенням, обмеженості збагачення педагогічної думки досягненнями світового наукового досвіду та міждисциплінарними дослідженнями творчої особистості, що необхідно для задоволення потреб сучасного суспільства. Це підштовхнуло розвиток педагогіки як гуманітарної науки, котра має свої методологічні й теоретичні засади, виконує пояснювальну і прогностичну функції, забезпечує удосконалення практики. Посилилась тенденція розширення меж педагогічних знань, їх системних зв'язків з іншими суміжними науками, орієнтація на освіту як компонент культури і провідний засіб розвитку гуманістичної сутності людини.

Оскільки накопичений досвід навчання і виховання дітей виявився недостатнім для реалізації завдань вищої школи та вимог безперервної освіти, виникла проблема розробки наукового фундаменту професійної педагогіки, спрямованої на загальну і спеціальну підготовку фахівців у різних галузях діяльності. Це спричинило диференціацію педагогічної науки, її розмежування на окремі галузеві педагогіки. Водночас відбувалися зворотні процеси інтеграції знань про єдині основи освіти. Очевидною стала важливість урахування незаперечного положення про те, що інтелектуальні та сенсорні механізми пізнавальної діяльності принципово не змінюються з віком людини, хоча їхнє співвідношення може суттєво відрізнятися на різних етапах індивідуального розвитку [4].

З позицій нового педагогічного мислення доцільно визначити такі педагогічні принципи:

- 1) принцип довершення навчальної дії виховною у педагогічному впливі;
- 2) принцип урізноманітнення видів і форм діяльності учнів в організації педагогічної взаємодії;
- 3) принцип залежності розвитку особистісних якостей від створених педагогічних ситуацій;
- 4) принцип емоційної насиченості навчально-виховного процесу;
- 5) принцип спонукання до творчого самовираження [4].

В умовах реформування сучасної освіти, пошуку критеріїв удосконалення професійної підготовки фахівців різного профілю стає все нагальнішою необхідність більш широкого впровадження у навчально-виховний процес мистецьких дисциплін. Сьогодні

освітнє значення мистецтва набуло нового соціокультурного змісту і стало одним з провідних чинників розвитку особистості.

Відомо, що формальні знання не можуть бути єдиною і вичерпною основою становлення людської свідомості. Не менш важливими є чуттєві форми осягнення дійсності, які допомагають усвідомити її іманентне багатство, спонукають до ціннісного переживання явищ навколишнього світу і самого себе. Такими формами володіє мистецтво, котре потребує від людини і здатності відчувати красу твору, і водночас осмислювати свої переживання, вести художній діалог у площині особистісного досвіду. В такий спосіб мистецтво, з одного боку, піднімається над людиною, а з іншого – людина сама відкриває себе мистецькому світові, що створює можливість зробити художній зміст здобутком власного духу. Коли мистецтво входить у наше «Я», коли ми відчуваємо весь світ у собі й себе в ньому, відбувається тождність внутрішнього і зовнішнього, логічного смислу мистецького твору й алогічного буття, смислової предметності мистецтва та непередбаченого почуття. Тому в мистецьких творах явища дійсності розкриваються у всій динамічності й багатшаровості: від переживання до знання, від передчуття до ідеї, від підсвідомого до свідомого, від інтуїтивно-ліричного до загального.

Якщо більшість навчальних предметів розвиває здатність теоретично мислити, то мистецтво вдосконалює здатність бачити, відчувати, споглядати навколишній світ. Причому мистецькі твори відіграють іноді більшу евристичну роль, аніж наука. Образна асоціація, насичена метафоричним значенням, нерідко стає трампліном для усвідомлення істини, виникнення нової ідеї. Адже живопис, музика, театр створюють такий комплекс засобів виразності, який дає свободу грі фантазії, уяви, нагадує про гармонії, недосяжні системному аналізу, стимулює розвиток інтуїції та творчої ініціативи. Тому тільки у взаємозв'язку формально-логічного і художньо-образного пізнання можна зреалізувати загальнокультурну функцію синтезу знань у цілісній системі соціального досвіду, опанування якого і є метою освіти [3].

Мистецька освіта характеризується майже невлотимим для формальної фіксації розвитком особистості, «тим, що залишається, коли забувається все вивчене». Вона не зводиться до окремих функцій професійного навчання і художньо-естетичного виховання, оскільки є важливим компонентом цілісного духовного розвитку особистості,

який визначає можливості підвищення загального культурного потенціалу всього суспільства [4].

Зважаючи на особливу роль мистецтва у розвитку здатності людини до широких творчих узагальнень почуттів і думок, можна стверджувати про необхідність виокремлення нової галузі педагогічних знань та введення у науковий обіг відповідного поняття – «педагогіка мистецтва», якій притаманні специфічні засоби реалізації цілей навчання й виховання в їх сучасній гуманітарній парадигмі [3].

Хоча терміни «музична педагогіка», «художня педагогіка», «театральна педагогіка» вже тривалий час використовуються в освітній практиці, у науково-методичній літературі практично відсутні узагальнюючі праці з проблем педагогіки мистецтва. Актуальність таких праць полягає не тільки у визначенні особливостей мистецької освіти, але і їх відповідності пріоритетам нового педагогічного мислення, ключовими елементами якого є гуманізм, розвиток особистості у гармонії зі світовою культурою, врахування національних історичних традицій, ствердження принципів інноваційної діяльності тощо [3].

Аналіз наукових праць професора О. П. Рудницької засвідчує отожднення нею поняття «педагогіка мистецтва» з поняттям «мистецька педагогіка». На підтвердження цьому можна навести вживання в роботах вченої терміну «педагогіка мистецтва» у двох значеннях: як *«самостійної галузі педагогічних знань, що характеризується особливостями методології, закономірностей, принципів, дидактичних засобів, зумовлених природою художньої творчості»* [4] і водночас як *«структурного компонента професійної педагогіки, що охоплює питання змісту, методології, теорії та методики викладання різновидів мистецтва і використання їх як засобу художньо-естетичного розвитку та формування поліхудожньої свідомості особистості»* [3].

Співставляючи ці два визначення, можна помітити, що поняття «педагогіка мистецтва» розглядається О. П. Рудницькою водночас у двох контекстах: загальної та професійної педагогіки.

«Значною кількістю методик відзначене і розмаїття професійного викладання різновидів мистецтв, їхнього використання як засобу художньо-естетичного виховання. Втім, вони й досі залишаються дещо розрізненими і недостатньо узгодженими між собою через відсутність розробленої сфери узагальнених педагогічних знань про єдині для будь-якої мистецької освіти закономірності ефективного впливу на особистість. Внаслідок цього художня діяльність суб'єктів

навчального процесу нерідко обмежується організацією культурного дозвілля, фаховою освітою, а більш глибинні розвивальні функції мистецтва залишаються нереалізованими.

Отже, наведені міркування дають підстави говорити про загальні основи педагогіки та певну автономність її теоретичних розділів у такій педагогічній галузі як мистецька освіта.

Функціонування мистецтва стає можливим завдяки органічній єдності трьох складових структури художнього образу: матеріальної, духовної та концептуальної. Перша з них представлена зовнішніми параметрами засобів виразності твору (акустичний процес, полотно і фарби на ньому, мармур), які є носіями інформації, але не розкривають самі по собі її смислу. Друга несе в собі цей смисл як ідеальний образ, що виникає у свідомості суб'єктів мистецької діяльності (митців, виконавців, реципієнтів) і фіксується і їх асоціативних уявленнях, характері переживань, змінах настрою, супроводжуючи результати безпосереднього відображення та осмислення чуттєвого матеріалу. Третя становить організацію смислової композиції твору, яка кодує його художній зміст за допомогою художніх символів.

Звідси стає зрозумілою сутність педагогіки мистецтва, завданням якої є підготовка до опанування всіх трьох складових художнього образу, кожна з яких передбачає не тільки формування спеціальних знань та вмінь, але і стимулювання індивідуальних проявів особистості. Це стосується як первинних етапів перцептивного відчуття засобів матеріального «втілення» художнього образу, так і наступних етапів перетворення художньої інформації в образи свідомості й смислової категоризації емоційних реакцій [3].

Враховуючи особливості функціонування як окремих видів мистецтва, так і взаємопов'язаних художніх комплексів, опанування знань з мистецької освіти має поєднувати два підходи: предметний та інтегративний. Жоден з них не може претендувати на пріоритетне значення. Предметний зміст навчання (викладання музики, образотворчого, хореографічного, театрального, екранного та інших мистецтв) є необхідним для глибокого розуміння специфічних властивостей окремих видів художньої творчості, відповідних їм методів пізнання та стимулювання впливу мистецьких творів на розвиток особистості. Використання інтеграції у навчальному процесі сприяє досягненню системної цілісності різнопредметних елементів знань, їх взаємозв'язків та координації.

Предметно-інтегративна модель навчання може бути реалізована на основі впровадження відповідної спеціальної дисципліни, яка б доповнювала традиційне викладання фахових предметів наданням цілісності та універсальності мистецькій освіті. Інтегративний характер її змісту полягає в сполученні теоретичних знань та усвідомленого на їх основі емпіричного досвіду, який було накопичено в процесі вивчення окремих предметів мистецтва. До такого типу дисциплін слід віднести лекції з художньої культури. Координація її викладання з предметним навчанням музики, живопису та іншим видам мистецтва буде сприяти інтеграції чуттєвообразних, метафоричних елементів художнього пізнання, їхнього взаємозбагачення та впливу на формування здатності суб'єкта навчального процесу до більш тонкого, диференційованого переживання і розуміння різноманітних явищ художньої творчості та довкілля [3].

Список джерел

1. Вовк, М. П., Філіпчук, Н. О., & Соломаха, С. О. Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття: досвід, інновації, тенденції. ХІХ Міжнародні мистецько-педагогічні читання пам'яті професора Оксани Петрівни Рудницької. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2), 2021. С. 1–7.
2. Рудницька Оксана Петрівна. <https://dnppb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohu/rudnytska-o-p/>
3. Рудницька О. П. Педагогіка мистецтва: пошуки і перспективи. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: українсько-польський щорічник*. Київ; Ченстохова. 2000. Вип. II. С. 233–245.
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2005. 360 с. С.11–12.

ПАНЬКІВ Людмила Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-7468-3979>
e-mail: pankiv2020@ukr.net

ВІД ДЖЕРЕЛ – ДО НАУКОВОЇ ШКОЛИ

Ольга Пилипівна Щолокова з перших років свого життя жила у м. Дрогобич. Її батьки були інженерами. Вони шанували культуру, любили музику і намагалися дати своїм дітям не тільки гарну загальну, а й музичну освіту. У домі постійно звучала музика, тому Ольга ще з трьох років почала самостійно підбирати на роялі знайомі мелодії. Коли їй сповнилося п'ять років, мати відвела її до музичної школи. Вона швидко засвоїла нотну грамоту і вже в кінці першого року навчання виступала у філармонії на звітному концерті музичної школи.

Невдовзі батьки переїхали до м. Запоріжжя. Там Ольга пішла у перший клас загальноосвітньої школи і другий клас музичній школі № 2. Її вчителькою стала чудовий музикант і педагог Ф. А. Беркман. Так сталося, що у Ольги в цей час померла мати, і вчителька постійно опікувалася її долею, робила усе, щоб вона не кинула заняття музикою. Ольга постійно виступала на різних концертах, вивчала педагогічний репертуар, отримуючи від цього велике задоволення. Після закінчення сьомого класу вчителька запропонувала їхати до Києва і поступати у музичну школу-одинадцятирічку при Київській державній ордену Леніна консерваторії імені П. І. Чайковського.

*Професор
О. П. Щолокова*

У цій школі Ольга навчалася в класі прекрасного музиканта і педагога Д. Р. Юдилевича, учня славетного педагога Є. Сливака. Данило Романович не тільки був прекрасним вчителем, а й концертуючим піаністом, тому прищеплював своїм учням любов до виконавської діяльності. Така ґрунтовна підготовка дозволила Ользі після закінчення школи вступити до Державного

музично-педагогічного інституту імені Гнесіних у Москві (нині Російська академія музики імені Гнесіних). Щасливою долею стали заняття у класі професора О. Л. Йохелеса, учня К. М. Ігумнова. Цей видатний музикант сам володів чудовими піаністичними даними. Його гра та виконавські презентації музичних творів, які приносили студенти його класу, були доскональними за рівнем майстерності. Він знайомив своїх студентів з різноманітним репертуаром різних стилів і жанрів, але особливою родзинкою його репертуару були твори французьких імпресіоністів – К. Дебюссі та М. Равеля. Займаючись зі своїми студентами, О. Л. Йохелес постійно наголошував, що розуміння виконавської проблеми вже на п'ятьдесят відсотків допомагає її вирішити.

Подальшому розвитку музичної культури Ольги сприяли також відвідування лекцій таких відомих вчених музикознавців як О. Д. Алексєєв, К. К. Розеншильд, Б. В. Левік, М. Фейгін. Вони були високо інтелегентними, ерудованими музикантами, фахівцями з питань історії та теорії музики, естетики фортепіанного мистецтва, педагогіки музичної освіти, авторами багатьох книг, статей, навчальних посібників. Вони мотивували своїх студентів на вивчення літератури з питань мистецтва та педагогіки музичної освіти. Їх надзвичайно цікаві лекції з різноманітними прикладами і дотепними висловлюваннями стали поштовхом для осмислення багатьох проблем музичної педагогіки.

Повернувшись до Києва, Ольга Пилипівна продовжила своє навчання у Київській державній консерваторії імені П. І. Чайковського у класі професора О. М. Снегірьова, який також був талановитим і досвідченим музикантом. Він допомагав своїм студентам відкрити образний підтекст, започаткований в музичному творі, намагався розкрити їхні виконавські здібності. У цей час до репертуару Ольги Пилипівни увійшли такі твори як фортепіанні концерти Ф. Шопена № 2 і Л. Бетховена № 5, В. Гольдберт-варіації Й. Баха, Естампи К. Дебюссі та інші цікаві віртуозні твори.

Після закінчення у 1967 році фортепіанного факультету консерваторії Ольга Пилипівна два роки працювала концертмейстером у Київській спеціальній музичній школі ім. М. Лисенка, а з 1969 року почала свою педагогічну діяльність у *Київському державному педагогічному університеті ім. О. М. Горького (нині УДУ імені Михайла Драгоманова)*, в якому працює *і зараз*.

У 1973 році при кафедрі педагогіки відкрилась аспірантура з музичного напрямку і вона стала однією з перших її аспірантів. Ольга Пилипівна захистила кандидатську дисертацію на тему «Музично-естетичне виховання школярів у процесі навчання гри на фортепіано» за спеціальністю 13.00.01 – теорія навчання. Її дослідження схвально оцінили такі видатні музиканти і педагоги як Д. Б. Кабалевський і О. О. Апраксина. Вони надали позитивні відгуки на дисертацію.

Після захисту кандидатської дисертації Ольга Пилипівна працювала доцентом, завідувачем кафедрою гри на музичних інструментах, поєднуючи викладацьку і музично-просвітницьку діяльність. Багато її студентів стали лауреатами музичних фестивалів і конкурсів і зараз працюють у загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах України.

Працюючи на музично-педагогічному факультеті університету, Ольга Пилипівна почала глибше усвідомлювати особливості навчання і музичної підготовки майбутніх учителів музики. Прийшло розуміння того, що фахова підготовка вчителя музичного мистецтва має ряд відмінностей, обумовлених педагогічною спрямованістю, тобто вона має відрізнятись від підготовки концертуючого музиканта, якого готують консерваторії та інші аналогічні вузи мистецтва. Вона почала писати статті у різних наукових виданнях, зокрема «Особливості інструментальної підготовки вчителя музики». 1985, м. Прага, чеською мовою. «Виробляти педагогічні навички», 1985, К., Радянська школа.

Разом з тим на той час особливості фахової підготовки майбутнього вчителя музиканта ще не враховувалися, спостерігався спрощений функціональний підхід до навчання, який орієнтувався на вузькі виконавські уміння і навички. Таке навчання не сприяло загальному музичному розвитку студентів. Виявлення цієї проблеми дозволило Ользі Пилипівні зорієнтувати свої наукові інтереси у напрямку культурологічної підготовки студентів. Вона почала розробляти програми і посібники з художньої культури. У цей час були розроблені ряд програм: для слухачів Всесоюзних курсів ФПК, які щорічно проводилися на музично-педагогічному факультеті університету М. Драгоманова, програми для педагогічних інститутів «Світова художня культура» з методичними розробками та «Шкільний курс світової художньої культури і методика його викладання».

У наукових журналах з'явилися статті Ольги Пилипівни: «Особливості вивчення педагогічного репертуару в контексті художньої

освіти вчителя музики», «Формування художньої культури в процесі професійної підготовки педагога-музиканта», «Умови розвитку художньої культури вчителя музики» та інші.

У 1997 році Ольга Пилипівна захистила докторську дисертацію на тему «Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів» у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка Її офіційними опонентами виступили доктор філософських наук, професор, академік АПН України І. А. Зязюн; доктор педагогічних наук, професор О. Я. Ростовський та доктор педагогічних наук, професор Г. М. Сагач. Завдяки широкому спектру проблем представлених у роботі, дисертація була захищена за двома спеціальностями: 13.00.01 і 13.00.04.

Ця робота надала старт численним науковим дослідженням. Відтак Ольга Пилипівна стала засновником наукового напрямку – професійної підготовки вчителів музики і художньої культури. За її програмами і методичними матеріалами така підготовка здійснюється у багатьох вищих педагогічних навчальних закладах України. Всього у її науковому доробку налічується понад 200 наукових праць.

До основних праць, які визначили професійне становлення Ольги Пилипівни після захисту докторської дисертації відносяться публікації таких монографій, навчальних посібників і статей, як-от:

Щолокова О. П. Тести і творчі завдання з курсу «Світова художня культура» /Навчальний посібник для студентів педагогічних університетів. К. : НПУ імені М. Драгоманова, 2009.

Щолокова О. П. Методика викладання світової художньої культури. Підручник для студентів педагогічних університетів. Видання третє, НПУ імені М. П. Драгоманова. 2011.

Щолокова О. П. Розповідаємо учням про мистецтво /Навчальний посібник для студентів педагогічних університетів, К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2013.

Щолокова О. П., Шип С. В., Шевнюк О. Л., Семешко О. М. Світова художня культура. Від первісного суспільства до початку Середньовіччя. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів:

Щолокова О. П. Художнє мислення в умовах педагогічної діяльності вчителя мистецтва. Теорія і методика мистецької освіти. Зб. наук. праць, вип. 5, К. : НПУ, 2004.

Щолокова О. П. Сутність і термінологічна характеристика інтерпретаційного процесу в умовах художньо-педагогічної діяльності, Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 6. К. : НПУ, 2005.

Щолокова О. П. Формування виконавського стилю в контексті фортепіанної підготовки вчителя музики, Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації. Збірник наукових праць Вип. 2. Бердянськ: БДПУ, 2006.

Щолокова О. П. Науково-теоретичні засади викладання курсу «Педагогіка мистецтва» в системі фахової підготовки майбутнього вчителя // Педагогічні науки: Науковий вісник Миколаївського державного університету. Вип. 12. Т. 3. Миколаїв: МДУ, 2006.

Щолокова О. П. Проблема розвитку творчої індивідуальності студентів в умовах культурологічної підготовки», Наукові записки: серія педагогіка, № 10. 2007. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка.

Щолокова О. П. Філософські засади мистецької освіти / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. К, 2009.

Щолокова О. П. Удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів художньої культури в контексті європейських освітніх процесів/ Теорія і методика мистецької освіти. Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Вип. 10(15), 2010.

Щолокова О. П. Якість мистецько-педагогічної освіти як наукова проблема», Зб. Наук. Праць Бердянського державного педагогічного університету. (Педагогічні науки). № 1, Бердянськ, 2011.

Щолокова О. П. Компетентнісний підхід у просвітницькій діяльності вчителя музики» / Теорія і методика мистецької освіти. Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова, 2011.

Щолокова О. П. Концептуальні засади культурологічної підготовки вчителя мистецтва /Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід. Збірка наукових праць. Книга 1. Полтава, 2012.

Щолокова О. П. Художньо-ментальний досвід в проєкції культурологічної підготовки вчителя мистецьких дисциплін / Збірка науко-

вих праць інституту музичного мистецтва Дрогобицького державно-педагогічного університету ім. І. Франка, 2016.

Щолокова О. П. Світоглядна спрямованість фахової підготовки вчителя мистецьких дисциплін / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2017.

Таким чином, коло науково-дослідницьких інтересів О. П. Щолокової відрізняється широтою і багатогранністю, охоплюючи проблеми виконавського, музично-педагогічного і мистецтвознавчого характеру. Так, у розділах колективних монографій: «Концептуальні засади сучасної мистецько-педагогічної освіти в Україні, 2014; «Сучасні напрямки в музично-педагогічній освіті України» (Lambert, Academic Publishing. Банхофштрассе, Саарбрюккен, Німеччина, 2019), *Artistie as e Pedagogikal Problems / Professional Artistic Education and Culture within Modern Global Transformation*: http://lib.myilibrary.com/members_access.asp Логін: CSPorg; Пароль: Lwaj 267zb, «Теоретико-методичні підходи до фортепіанної підготовки вчителя музики» / *Актуальные проблемы организации обучения в высшей и средней школе LAPLAMBERT, Academic Publishing, 2018*; «Новітні підходи та технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін» // *Innovative processes in education / The monograph is included in scientometrie database RSCI. AMEET Sp.zo.o., Lodz, Poland, 2017*; «Основні тенденції фортепіанної підготовки педагога-музиканта у вищих мистецьких закладах освіти». *Topical issues of education: Collective monograph. – Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2018. 210–220 p.* «Інтегративний підхід у музично-педагогічній освіті» 2022, «Синергетична спрямованість навчального процесу в системі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва» К. 2023, авторка всебічно висвітлює сучасні погляди на проблему фортепіанної підготовки педагогів-музикантів у вищих мистецьких закладах освіти, розкриває сутність їх музично-виконавської діяльності. Автор наголошує, що така діяльність здійснюється у двох напрямках: формуванні виконавського досвіду і розвитку умінь здійснювати музично-педагогічний аналіз фортепіанних творів. Урахування цих особливостей дозволяє організувати цілісність та ефективність навчального процесу в його триєдиному завданні: забезпечити знаннями, навчити способам їх отримання і застосування, виховати творчу особистість, здатну до активної продуктивної діяльності у просторі сучасної художньої культури. О. П. Щолокова зазначає, що особли-

вістю педагогічної реальності сьогодення стало співіснування різних педагогічних парадигм і підходів. З'явилися нові концепти педагогічного знання, серед яких такі поняття як «художня освіченість», «якість освіти», феноменологічний, культурологічний і аксіологічний підходи. Їх використання в процесі викладання спеціальних

*Кафедра фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва УДУ імені Михайла Драгоманова, завідувач
О. П. Щолокова*

музичних дисциплін дозволяє виділити базові ідеї, які утворюють їх методологічну основу.

Ольга Пилипівна розробила і читала для студентів бакалаврату курси «Історія художньої культури» та «Теорія і методика викладання художньої культури», а для студентів магістратури музично-педагогічних навчальних закладів курси «Наукові

засади підготовки вчителя музики», «Педагогіка мистецтва», «Методологія мистецької освіти», «Основи художньої творчості». У процесі їх розробки Ольга Пилипівна виступала з доповідями на різних конференціях, проводила майстер-класи, творчі семінари у різних містах України. До того ж вона також проводить індивідуальні заняття зі студентами бакалаврату і магістратури стаціонарного та заочного відділень з дисципліни «Основний музичний інструмент – фортепіано».

Студенти класу О. П. Щолокової постійно беруть участь у міжнародних фестивалях-конкурсах і отримують перші місця і Гран-прі, виступають у концертах і музично-просвітницьких заходах факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського та на інших мистецьких платформах. За роки роботи на музично-педагогічному факультеті О. П. Щолокова підготувала понад 40 Лауреатів всеукраїнських і міжнародних конкурсів.

Неодноразово Ольга Пилипівна призначалася головою Державної атестаційної комісії у різних вищих педагогічних навчальних закладах України (Ніжин, Рівне, Вінниця, Бердянськ). У неї – вченої і музиканта-виконавця та педагога, яка отримала прекрасну музичну освіту, поєднуються у синергетичній єдності теорія і практика, ди-

дактичні принципи навчання з логікою філософського, педагогічного і мистецтвознавчого мислення.

З 70-х років Ольга Пилипівна почала приділяти багато уваги підготовці наукових кадрів. Вона виконує обов'язки наукового консультанта і керівника щодо написання докторських і кандидатських дисертацій. Під її керівництвом захищено 4 докторських дисертації: Куненко Людмила Олександрівна «Теоретико-методичні засади інтеграційної спрямованості музичної освіти молодших школярів з порушенням зору» (2010), Мозгальова Наталія Георгіївна «Теорія і методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики» (2012), Реброва Олена Євгенівна «Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії» (2013), Паньків Людмила Іванівна «Теоретико-методичні засади формування художніх орієнтацій старшокласників у процесі музично-театральної діяльності» (2021), а також 39 кандидатських дисертацій, з яких 19 здобувачів наукового ступеня «кандидат педагогічних наук» з Китаю.

Професор О. П. Щолокова працює головою і заступником голови у Спеціалізованих Вчених Радах по захисту кандидатських і докторських дисертацій з проблем музичного та образотворчого мистецтва, постійно виступає опонентом і рецензентом здобувачів різних наукових ступенів. Окрім того, Ольга Пилипівна також керує бакалаврськими та магістерськими роботами студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

У межах наукової школи професора О. П. Щолокової розроблялися і продовжують розроблятися науково-теоретичні проблеми, пов'язані з навчанням гри на музичних інструментах. На цій основі створюється спеціальна література (навчальні програми, посібники з українського педагогічного репертуару, зокрема посібник «За-

Члени спеціалізованої вченої ради

*– Л. І. Паньків,
Л. П. Степанова,
О. П. Щолокова,
Н. Г. Мозгальова,
Т. І. Гризогола*

буті імена», якими користуються у своїй практичній діяльності педагоги-музиканти різних навчальних закладів, проводяться різного роду конференції, відкриті заняття з питань оптимізації музичної освіти та фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ольга Пилипівна Щолокова є засновником і організатором Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (з 2002 р.); фундатором і організатором дев'яти міжнародних конкурсів «Art-Klavier» серед студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів, який проводиться один раз на два роки (запроваджено 2006 р.). У межах цього конкурсу проводиться Міжнародна науково-практична конференція і друкуються тези її учасників «Модернізація наскрізної виконавської підготовки учнівської молоді в сучасній мистецькій освіті». Вона також є засновником та організатором щорічних фестивалів-конкурсів «Пролісок», які проводяться серед учнів дитячих музичних шкіл м. Києва та областей України (запроваджено 2008 р.).

Працюючи на музично-педагогічному факультеті імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова п'ятдесят п'ять років, вона двадцять шість років очолює кафедру на факультеті мистецтва імені Анатолія Авдієвського, яка спочатку називалася кафедрою гри на музичних інструментах, а згодом була перейменована у кафедру педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства. Вона багато років очолювала методичну раду факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського, методичну комісію університету.

Значну увагу Ольга Пилипівна приділяє науковому часопису «Теорія і методика мистецької освіти», який був створений 2004 року і виходить двічі на рік. З перших років його існування вона була і залишається його головним редактором. В ньому мають можливість друкуватися усі науковці мистецької галузі, починаючи від аспірантів і закінчуючи провідними фахівцями, знані вчені та діячі мистецтв. Крім того, Ольга Пилипівна є членом редколегії ще двох фахових збірочок: «Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент» Зб. наук. пр. / Арт академія сучасного мистецтва ім. С. Далі, Інститут ПТО НАПН України та Наукових записок серії: Педагогічні науки Комunalного закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради та Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Ольга Пилипівна проводить активну громадську роботу. Вона є керівником Київської філії Міжнародної організації педагогів музичного мистецтва (Укр. ЕРТА), її постійно запрошуюють бути головою журі національних та міжнародних дитячих і студентських фортепіанних конкурсів, які проводяться в Україні на музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів.

За сумлінну працю Ольга Пилипівна нагороджена багатьма Почесними грамотами НПУ імені М. Драгоманова, двома золотими медалями М. П. Драгоманова та Почесною відзнакою «Драгоманівська родина», знаком «Відмінник освіти України», Почесною грамотою МОН України, медалями «За наукові досягнення в галузі психолого-педагогічної науки», медаллю К. Д. Ушинського, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

Зараз студенти, аспіранти і докторанти наукової школи доктора педагогічних наук, професора Ольги Пилипівни Щолокової працюють над темою «Концептуальні засади мистецької педагогічної освіти. Методика викладання мистецтва», яка сприяє розв'язанню широкого кола теоретичних і практичних питань, пов'язаних зі створенням умов для становлення і розвитку мистецької освіти, удосконалення методики викладання мистецьких дисциплін. У коло наукових інтересів професора О. П. Щолокової входить сучасна методологія мистецької освіти, світоглядно-гуманістичні орієнтири особистості, проблема трансформації вищої мистецької освіти в Україні, культурологічна спрямованість мистецької освіти, естетичні засади музично-педагогічних досліджень.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МУЗИЧНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНИХ ПОСТАТЕЙ

БОДРОВА Тетяна Олександрівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри хорового диригування
та теорії і методики музичної освіти
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5359-2164>
e-mail: Bodronik@ukr.net

ДОРОГУ ДОЛАЄ ТОЙ, ХТО ЙДЕ: ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ТА НАУКОВЕ СХОДЖЕННЯ СЕРГІЯ ГОРБЕНКА

Сергій Семенович Горбенко народився 4 березня 1950 року в селі Шендерівка Корсунь-Шевченківського району Черкаської області. Це те село, де в роки Великої вітчизняної війни відбулась відома історична битва з фашистськими поневолювачами. Інтерес і любов до музики проявились у три роки, коли батьки купили дитячу, а потім справжню гармошку, на якій Сергій підбирав по слуху мелодії, пісні почуті по радіо. Загальну середню освіту одержав у школі №5, а початкову музичну – в школі імені Кирила Стеценка міста Корсунь-Шевченківський. Сергій навчався з великим бажанням та інтересом, особливо захоплювався грою на баяні та участю в оркестрі народних інструментів, де освоїв гру на домровому контрабасі. Завжди із великою вдячністю та повагою Сергій згадує своїх перших педагогів, що поглибили в ньому любов до музики, в значній мірі вплинули на подальшу професійну долю і, з його точки зору, дали крила для злету: по класу баяна – Анатолія Івановича Кулакова, оркестрового класу – Степана Миколайовича Луціва, хорового класу – Леоніда Івановича Жидецького.

1967 року Сергій вступає до Уманського музичного училища на диригентсько-хорове і народне відділення. З диригування навчався у В. І. Воловенка (Одеська консерваторія) та А. І. Живцова (Київська

консерваторія), а по класу баяна у випускника Львівської консерваторії В. Ф. Лазорицака.

У 1970-1972 роках служив в армії, освоїв професію радиста і радіотелеграфіста в одній з частин м. Одеси. 1973 року закінчив музичне училище і вступив на музично-педагогічний факультет Київського державного педагогічного інституту імені О. Горького (нині Український державний університет імені Михайла Драгоманова). По класу баяна займався у доцентів А. І. Панкевича та І. І. Різоля; з вокалу – у заслуженої артистки України, солістки київської опери Г. С. Шоліної; по диригуванню – у професора О. Т. Лубенця, що незабаром виїхав до Криму, та доцента Н. Я. Черненко – учениці професора О. О. Мінківського, який заснував і багато років керував капелою бандуристів України. Протягом усього періоду навчання С. С. Горбенко відрізнявся старанністю, допитливістю, активністю, закінчивши інститут з відзнакою. Особливий інтерес уже тоді проявляв до наукової роботи, очолюючи наукове студентське товариство факультету. По завершенню навчання одержав направлення в Богуславське педагогічне училище, але в цей період пішов із життя один викладачів диригентсько-хорового підрозділу і завідувач кафедри, народний артист України, професор О. Ю. Петровський запропонував молодому фахівцю посаду асистента кафедри методики музичного виховання співів та хорового диригування у столичному Інституті. Саме Олександр Юрійович Петровський, знаний хормейстер, в минулому художній керівник академічної хорової капели «Думка» переконав молодого фахівця в необхідності займатися науковою діяльністю і познайомив з Тамарою Іванівною Цвєлих – відомою вченою, прекрасною людиною неабиякої толерантності, фахівцем широкої та різноманітної наукової обізнаності, завідувачкою лабораторії естетичного виховання НДІ педагогіки України. Вона проводила в той період на кафедрі заняття із слухачами курсів підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів. Саме ця скромна, але дуже мудра особистість і стала науковим керівником аспіранта Сергія Горбенка, який 1985 року захистив кандидатську дисертацію із спеціальності «Теорії та історія педагогіки» на тему: «Морально-естетичне виховання молодших підлітків засобами народної

*Професор
С. С. Горбенко*

художньої творчості (в умовах навчальної і позакласної роботи)». На все життя Тамара Іванівна привила не тільки любов молодому фахівцю до наукової діяльності, а й заклала неоціненні та численні наукові знання та вміння. Напередодні захисту Тамари Іванівни не стало і Сергій Горбенко був прикріплений до кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки інституту М. С. Кравченко. Офіційними опонентами під час захисту виступили авторитетні вчені – доктор педагогічних наук, професор І. С. Мар'єнко та кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Л. О. Хлебнікова; неофіційними опонентами – О. П. Рудницька та О. В. Киричук.

З цього періоду протягом 27 років разом з академіком А. Т. Авдієвським керував кафедрою методики музичного виховання, співів та хорового диригування, яку пізніше було перейменовано на кафедру теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування (нині кафедра хорового диригування та теорії і методики музичної освіти). С. С. Горбенко з особливою приємністю згадує період спільної роботи з маестро, що вплинув на становлення професіоналізму та особливості педагогічної і управлінської роботи молодих викладачів, суто людських стосунків з колективом. З цим майстром хорової справи завжди було що згадати, що порадити і що повчальне розповісти. Це була людина високої культури, енциклопедичних знань, людяності та мудрості.

З 1990 року С. С. Горбенко – доцент, з 2011 року – професор. заслужений працівник культури України. Підготував 14 кандидатів наук із спеціальностей 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання, 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки і 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Ці вчені працюють у різних закладах вищої педагогічної освіти України і є провідними науковцями своїх університетів, з-поміж них: С. Олійник, І. Цюряк (Житомир), Л. Воєвідко (Кам'янець-Подільський), О. Ярмолюк (Луцьк), Г. Стець, С. Кишакевич (Дрогобич), Т. Раструба (Ніжин), Т. Бодрова, Н. Гречаник, О. Кузнецова (Київ), П. Косенко, В. Григор'ва (Бердянськ), Гао Іюань (Китай) та ін.

2014 року С. С. Горбенко стає науковим кореспондентом Інституту проблем виховання НАПН України, де у 2016 році захистив докторську дисертацію із спеціальності «Теорія і методика виховання» під керівництвом дійсного члена НАПН України, професора, директора Інституту І. Д. Беха на тему: «Розвиток ідей гуманістичного

виховання учнів молодшого та підліткового віку засобами музики у творчій спадщині вітчизняних педагогів (XX – початок XXI століття)». Протягом 2014-2016 років С. С. Горбенко був заступником директора-проректора, в.о. директора Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Він постійно виступає з лекціями, доповідями на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, мистецько-педагогічних читаннях. Протягом ось уже майже 25 років щорічно призначається Головою державних кваліфікаційних комісій у вищих педагогічних закладах освіти – Харків, Ніжин, Житомир, Київ, Переяслав, Стаханів, Умань, Кам'янець-Подільський та ін.

Педагогічне навантаження С. С. Горбенка на кафедрі включає лекційні курси «Методика музичної освіти», «Історія гуманізації мистецької освіти»; «Дитяче хорове виховання в Україні», практикум за кваліфікацією, наукове керівництво аспірантами, магістерськими, бакалаврськими роботами, індивідуальні заняття з диригування тощо. За час 47 річної науково-педагогічної діяльності на факультеті мистецтв під його керівництвом захищено біля 90 магістерських і дипломних робіт; в класі з диригування успішно освоїли диригентське мистецтво понад 180 майбутніх учителів музичного мистецтва денної та заочної форм навчання. 2001 року його випускник Володимир Гребенюк (Жашків) на Всеукраїнському конкурсі вчителів виборів звання «Учитель музики року».

У науковому доробку вченого 7 навчально-методичних посібників, за якими навчаються студенти багатьох ЗВО. Посібник «Дитяче хорове виховання в Україні» (Київ, НПУ, 1999. 251 с.) присвячено актуальним проблемам зародження і розвитку дитячого хорового виховання в Україні від XI ст. до наших днів. У ньому висвітлюються питання виховної функції

Засідання спеціалізованої Вченої ради

музики взагалі та хорової зокрема; організацію дитячого хорового колективу, принципів, вимог та особливостей відбору репертуару для дитячого хору, організацію концертних виступів, охорони дитячого голосу тощо.

У навчальних посібниках «Українська дитяча хорова література» ч. 1. (Київ, НПУ, 2002. 207 с.) та ч. 2. (Київ, НПУ, 2004. 270 с.) пропонуються відомості музично-пізнавального характеру та методичні поради, щодо вивчення кращих хорових творів для дітей українських композиторів-класиків та сучасності. Матеріал викладено в історико-систематизованій послідовності, запропонований співацький репертуар відрізняється змістовністю, тематичною різноманітністю, доступністю і призначений для виконання дітьми різних вікових категорій. Аналіз творів для хорового співу, методичні поради мають виховну та пізнавальну цінність.

У навчально-методичному посібнику «Навчально-наукова діяльність студентів з методики музичного виховання» (Київ, Освіта України, 2010. 180 с.) автором висвітлено теоретичні та практичні аспекти навчально-наукової діяльності студентів з методики музичної освіти. На основі системного підходу розкрито методику виконання основних форм і видів науково-дослідної роботи майбутнього фахівця мистецько-педагогічного профілю – анотації, реферату, курсової,

бакалаврської та магістерської роботи. Викладено етапи та послідовність їх виконання, структурні вимоги, орієнтовну тематику, критерії оцінювання, особливості складання бібліографії тощо.

С. С. Горбенко неодноразово був членом експертної комісії з акредитації та її Головою в університетах і педагогічних коледжах України. Має почесні звання «Заслужений працівник культури України», «Відмінник освіти України», «Ветеран праці», нагороджений відзнакою НАПН України «К. Д. Ушинський», медалями «М. П. Драгоманов», «Драгоманів-

*Виступ професора
С. С. Горбенка на
науково-практичній конференції*

ська родина», неодноразово відзначався подякою ректора Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

С. С. Горбенко є членом правління творчої спілки «Асоціація діячів естрадного мистецтва України», постійним членом журі численних всеукраїнських та міжнародних фестивалів-конкурсів дитячої та юнацької художньої творчості – «Веселі канікули осені», «Академ-концерт», «Боромля», «Літні тони», «Музична школа», «Закарпатський едельвейс», «Ліра гіппократа», «Карпатські джерела» та ін.

Особливо актуальним і своєчасним виявився навчальний посібник С. Горбенка «Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку» (Кам'янець-Подільський, видавець П. П. Зволейко Д.Г., 2007. 348 с.); видання друге, доповнене. (Житомир, В. Б. Котвицький, 2008, 416 с.), побудований за модульно-рейтинговою системою навчання. В ньому автором розглянуто найсуттєвіші особливості розвитку загальної музичної освіти гуманістичної спрямованості в історичному аспекті. Текст охоплює період від Античності до сьогодення, базується на методологічній, культурологічній та суто історичній концепціях. Дослідником зроблено спробу нового підходу до визначення структури та вибудови змісту навчального матеріалу, яким передбачено його поділ на міні модулі, різні форми самостійної роботи студентів, завдання для перевірки якості знань тощо.

Основний зміст методики музичної освіти в контексті особистісно орієнтованого навчання і виховання висвітлено в навчально-методичному посібнику «Основи методики музичної освіти: особистісний дискурс» (Київ, УДУ ім. М. П. Драгоманова, 2024. 206 с.). Вченим розглядається педагогічна сутність гуманістично-орієнтованої мистецької освіти, методологічний, діяльнісний та ретроспективний вектори навчальної дисципліни. Науково обґрунтовуються та характеризуються музично-пізнавальний, музично-творчий та музично-виконавський види діяльності учнів, що складають основу сучасного музично-освітнього процесу. Вперше розкриваються гуманістично спрямовані ідеї українських педагогів, щодо музичної освіти учнів закладів загальної середньої освіти.

Професор С. С. Горбенко є автором 6 монографій, серед яких одна – одноосібна – «Розвиток ідей гуманістичного виховання учнів засобами музики / XX – початок XXI ст.» (Київ, кафедра, 2015. 407 с.). В ній розкрито методологічні, науково-теоретичні та методичні основи розвитку ідей вітчизняних педагогів XX – початку XXI ст., що тор-

Презентація досягнень вітчизняних науковців

каються гуманістичного виховання учнів молодшого та підліткового віку засобами музики. Обґрунтовано періодизацію, зроблено класифікацію ідей, охарактеризовано їх основні детермінанти та субстанційні особливості, розроблено логіко

структурну модель розвитку ідей гуманістичного виховання та запропоновано методи їх реалізації.

Серед наукових публікацій професора С. С. Горбенка знаходимо методичні рекомендації, навчальні програми, численні наукові статті в українських фахових та зарубіжних виданнях. Він є автором історико-інформаційного довідника «Освітня діяльність мистецької кафедри: від витоків до сучасності» присвяченого 50-річчю існування кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування (1962–2012 рр., 190 с.), а також співавтором історико-інформаційного довідника до 60-річчя факультету мистецтв УДУ ім. М. П. Драгоманова (1962–2022 рр., 272 с.). Всього біля 200 публікацій. URL: (<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=064KJrwAAAAAJ>)

РЕБРОВА Олена Євгенівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри музичного мистецтва і хореографії
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7549-6811>
email: helen.music56@gmail.com

ЖИТТЯ ВІДДАНО УЛЮБЛЕНІЙ ПРОФЕСІЇ

Наталія Павлівна Гуральник (уроджена Тимошенко) народилась 25 листопада 1949 року в місті Києві в родині службовців. Батько, Тимошенко Павло Микитович, передав дочці любов до музики, інструментального виконавства (грав на скрипці); мати, Тимошенко Марія Миколаївна, мала чудовий голос, сопрано, співала в хорі. Після закінчення Музичного училища ім. Р. М. Глієра (1967-1971 рр. з червоним дипломом) вступила до Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського, яку закінчила в 1976 році по класу фортепіано та отримала кваліфікацію – викладач, концертмейстер, соліст камерного ансамблю.

З 1988 по 1990 роки Наталія Павлівна пройшла дворічне стажування в Українському Науково-дослідному інституті педагогіки (УНДІП) в м. Києві, де працювала над написанням кандидатської дисертації, яку захистила в 1992 р. на тему «Формування педагогічних умінь і навичок у студентів музично-педагогічних факультетів» за спеціальністю 13.00.01 – «Теорія і історія педагогіки» під керівництвом кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника, завідувачки лабораторії естетичного виховання Науково-дослідного інституту педагогіки України Людмили Олександрівни Хлебнікової та отримала науковий ступінь кандидата педагогічних наук у 1992 р. Через два роки отримала звання доцента та працювала на кафедрі гри на музичних інструментах на посаді доцента кафедри Київського

Професор Н. П. Гуральник

державного педагогічного інституту ім. М. П. Драгоманова (назва закладу на той час).

У цей період Наталія Павлівна плідно працювала за своєю спеціальністю, викладала фортепіано студентам, ділилась своїми знаннями та практичним досвідом, підвищувала свій власний музично-творчий досвід, надаючи можливість своїм студентам опановувати шедеври фортепіанної музики різних стилів та жанрів, грала з ними фортепіанні концерти, брала участь у відкритих концертах класу. В репертуарі студентів завжди вивчаються фортепіанні твори видатних композиторів із світовим ім'ям, музика Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Л. ван Бетховена, В. А. Моцарта, Ф. Шопена, Ф. Шуберта, Ф. Ліста, Ф. Мендельсона, К. Дебюссі, М. Равеля, Е. Гріга, І. Альбеніса, М. де Фалья, Дж. Гершвіна, а також фортепіанні твори вітчизняних композиторів, класиків української музики та сучасних композиторів, серед яких музика М. Лисенка, Л. Ревуцького, В. Косенка, В. Барвінського, Б. Фільц, І. Шамо, А. Кос-Анатольського, І. Берковича, М. Скорика, В. Подвали, В. Сильвестрова та багатьох інших.

Бажання постійного самовдосконалення, підвищення власної музично-педагогічної майстерності, набуття науково-теоретичної досконалості обумовили рішення Наталії Павлівни щодо подальшого підвищення свого професійного рівня. 2004 року вона вступила до докторантури Національного педагогічного університету (НПУ) імені М. П. Драгоманова. Під час навчання в докторантурі Н. П. Гуральник ретельно вивчала історіографію фортепіанної культури України, архівні джерела, діяльність видатних персоналій, які творили оригінальну, самобутню і неповторну українську фортепіанну школу, виклала віднайдені історичні факти, забуті імена та методичні досягнення її фундаторів у багатьох статтях; підготувала першу свою монографію «Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті музичної педагогіки», яка була видана в 2007 році.

Після закінчення докторантури (2008 р.) під керівництвом своїх вельми поважних консультантів: доктора педагогічних наук, професора, академіка АПН України М. Д. Ярмаченка та доктора мистецтвознавства, професора Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, завідувачки кафедри музикології В. Д. Шульгіної Наталія Павлівна у 2009 році захистила докторську дисертацію на тему «Українська фортепіанна школа ХХ століття у контексті розвитку теорії і практики музичної освіти» за спеціальністю 13.00.01 – «За-

гальна педагогіки та теорія педагогіки» і отримала науковий ступінь доктора педагогічних наук.

Це дисертаційне дослідження стало продовженням основної життєвої траєкторії, якою було скеровано продовження відданої праці в галузі музичної педагогіки, розкриття нових напрямів теоретичних проблем, що пов'язані зі навчанням і вихованням студентів музично-педагогічного факультету та підвищенням їх науково-теоретичного та методичного рівня з історії та теорії фортепіанного навчання та виконавства.

Разом з тим Н. П. Гуральник продовжувала практичну навчальну роботу. У різні роки за різними навчальними планами музичного факультету НПУ імені М. П. Драгоманова викладала фортепіано у студентів, які навчались гри на цьому інструменті, викладаючи фортепіано з усіх напрямів функціонування цієї навчальної дисципліни (основний музичний інструмента, спеціальний музичний інструмент, додатковий інструмент, концертмейстерський клас). Пізніше – опанування фортепіано стало фаховою дисципліною для бакалаврів та спеціальною – для магістрантів, які отримували дипломи першого та другого освітнього рівнів з музичного мистецтва із різних музично-педагогічних спеціальностей.

2011 року Н. П. Гуральник отримала вчене звання професора та посаду професора кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства НПУ ім. М. П. Драгоманова, на якій працює дотепер.

У 2004 році Наталія Павлівна відгукнулася на пропозицію колег очолити експертну комісію з дисциплін художньо-естетичного циклу Науково-методичної Ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України, у роботі якої бере активну участь та залишається головою цієї комісії і дотепер (Наказ МОН від 21.11.2011 р., 22.01.2021 р.); була обрана головою журі Всеукраїнського конкурсу на кращого Учителя року (2009 р.) в номінації Музика (Наказ № 143 від 20.2009); учасником експертних обговорень проєкту Державного стандарту базової середньої освіти (24 лютого, Київ, 2020).

Ця діяльність безпосередньо пов'язана з удосконаленням змісту спеціальної методичної та навчальної літератури з предметів естетичного циклу закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрований курс «Мистецтво», яка є необхідним та корисним методичним матеріалом для вчителів цих предметів в ЗЗСО, вона продовжується у структурі

МОН, засідання експертної комісії

Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Активне залучення до громадської освітньо-професійної діяльності в колі своїх однопідприємців, знаних учителів предметів «Музика» та інтегрованого курсу «Мистецтво» в

ЗЗСО в естетичній комісії зорієнтували та ствердили її погляди стосовно шляхів подальшого розвитку та удосконалення музично-естетичного виховання молоді, змісту навчання школярів, залучення їх до практичної творчої мистецької діяльності; спрямували процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих закладах освіти з урахуванням сучасних соціальних потреб, через збудження їх мотивації щодо усвідомленої викладацької діяльності, активізацію їх загальнокультурної та мистецької комунікації зі шкільною молоддю.

За активну науково-практичну діяльність у музично-педагогічній галузі Н. П. Гуральник нагороджена відзнакою Відмінник освіти (Посвідчення № 64, Наказ 54-К від 27.02.2015 р.); Грамотою МОН України Інституту інноваційних технологій і змісту освіти за вагомий внесок у справу науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу художньо-естетичної освіти України (Наказ від 18.12.2009 № 290) та Подякою МОН України Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» за багаторічну плідну працю науково-методичної комісії з дисциплін художньо-естетичного циклу Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (2019 р.); у різні часи була призначена головою акредитаційної комісії в університетах України (м. Чернігів, 2018; м. Мукачеве, 2018; м. Кіровоград, 2016 р.; м. Переяслав, 2015); у 2021 р. була представлена на звання «Заслужений працівник освіти України».

Багато років відбувається активна науково-дослідницька, науково-професійна діяльність професорки, продовжується у складі спеціалізованої вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова із захисту кандидатських і докторських дисертацій зі спеціальності 13.00.02 – «Теорія та методика музичного навчання» Д 26.053.08, а також разових спецрад з педагогіки та методики музичного та професійного навчання.

Захист кандидатської дисертації

Неодноразово Наталія Павлівна запрошувалась до опонентської діяльності під час захисту кандидатських та докторських дисертацій у різні спеціалізовані вчені ради в містах Кропивницькому, Сумах, Одесі, Дрогобичі, Луганську, Києві.

Упродовж багатьох років і дотепер Н. П. Гуральник очолює науково-методичну раду факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського, в якій здійснює допомогу молодим авторам у набутті досконалості у створенні сучасних оригінальних науково-методичних праць (монографії, науково-методичні посібники, навчальні посібники, методичні рекомендації, ін.) та є членом науково-методичної ради УДУ імені Михайла Драгоманова.

Професор Н. П. Гуральник здійснює активну підготовку молодих наукових та науково-педагогічних кадрів у галузі «Культура і мистецтво». Під її керівництвом захищено 21 дисертацію, у тому числі іноземними здобувачами освіти. В цих наукових дослідженнях розробляються необхідні та корисні проблеми формування особистості музиканта-педагога, її професійних досягнень, теоретичних та практичних проблем розвитку музичної культури, мистецтвознавчої цінності фортепіанної музики та професійних досягнень її виконання. 20 кандидатів педагогічних наук – К. Завалко «Методичні засади самовдосконалення майбутніх вчителів музики в процесі навчання гри на скрипці» (2006), Ю. Найда «Формування власного стилю викладання музики у студентів вищих педагогічних закладів» (2012), Цюй Сяо Юй «Методика самовдосконалення майбутнього вчителя

музики в процесі фахової підготовки» (2013), О. Барицька «Методика формування фахової компетентності майбутнього учителя музики засобами мультимедійних технологій» (2014), В. Найда «Розвиток музичної освіти на Поділлі (кінець XIX – початок XX століття)» (2014); Лі Чжаофен «Формування пізнавального інтересу до українського пісенного фольклору в майбутніх учителів музики Китаю» (2015), Т. Латишева «Формування творчої активності учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва» (2015), Чжан Цзянань «Формування готовності майбутнього викладача до музично-інструментального полілога в процесі навчання гри на саксофоні» (2015), Лі Сіюнь «Методика самоорганізації підлітків у процесі фортепіанного навчання» (2016), Чжу Цзюньцяо «Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки» (2016); Лю Кешуан «Формування вмінь створення музично-образної драматургії твору в майбутніх учителів музики у процесі навчання гри на фортепіано» (2017), А. Полякова «Методика формування основ музично-ритмічної культури молодших школярів на уроках музичного мистецтва» (2017); Тань Сियाо «Формування когнітивно-емоційного сприйняття музичних творів віденських класиків майбутніми викладачами в процесі фортепіанного навчання» (2018), Яо Ямін «Методика самоорганізації навчального простору майбутніх викладачів-музикантів у педагогічних університетах України» (2018), Ся Цзін «Методика розвитку співацького голосу студентів педагогічних факультетів засобами візуального моделювання» (2019); А. Клещ «Методика формування домінантної уваги майбутнього вчителя музики в процесі ансамблево-інструментальної підготовки» (2021), Ма Сіньюань «Формування емоційно-стильового відчуття музики композиторів-романтиків у здобувачів вищої освіти в процесі фортепіанної підготовки» (2023), Ю. Бедна «Методика педагогічної корекції уваги дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в процесі навчання музики» (2023), Ши Юе «Педагогічні умови формування виконавської компетентності студентів віолончелістів та скрипалів у процесі музично-комунікативної діяльності» (2024) та доктор педагогічних наук К. Завалко «Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності» (2013). Серед аспірантів, які стали кандидатами педагогічних наук та докторами філософії (PhD) 11 осіб є представниками іноземних держав. Упродовж останнього часу здійснюється керівництво дисертаціями (PhD) аспірантів

УДУ імені Михайла Драгоманова: М. Кириловця, М. Кісюка, Н. Корняка та О. Лисича.

Професор Н. П. Гуральник є постійним членом редколегій різних вітчизняних та міжнародних наукових видань, серед яких у різні роки були такі: редакційна група міжнародного Інтернет видання «Рецензія», Іспанія

Професор Н. П. Гуральник зі студентами та учнями загальноосвітньої школи

(«Revista Internacional de Ciencias Humanas y Critica de Libros») <https://revastarecension.com>, Науковий часопис Українського державного університету (УДУ) імені Михайла Драгоманова (Серія 14 Теорія і методика мистецької освіти), Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової «Музичне мистецтво і культура», Науковий Альманах (наукове видання) «АРТ-платФОРМА»; збірника наукових студентських робіт «Проблеми сучасної мистецької освіти» УДУ імені Михайла Драгоманова та інших.

За довгий понад 47 річний період науково-педагогічної та музично-виховної діяльності спочатку в Київській середній спеціальній музичній школі імені М. Лисенка (1976-1978 рр.), а потім у вищому закладі освіти з 1978 року Наталія Павлівна працювала на посадах концертмейстера, викладача, старшого викладача, доцента, професора факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського УДУ імені Михайла Драгоманова (сучасна назва).

Вихованці професорки (а їх декілька сотен осіб) працюють в Україні у закладах вищої освіти, мистецьких школах, музичних академіях, Палацах дітей та юнацтва, дошкільних закладах освіти та позашкільних установах на посадах доцентів, викладачів фортепіано, теоретичних та диригентсько-хорових дисциплін, концертмейстерами; займають посади завідувачів спеціальних відділів та заступників керівників різних мистецьких закладів освіти (Київ, Переяслав, Хмельницький, Українка, ін.). Випускники професорки працюють не

лише в Україні, а й у різних країнах світу (Польща, Іспанія, Канада, Китай, Сирія, Туреччина, Йорданія, ін.).

Окреслюючи коло наукових інтересів Н. П. Гуральник зазначимо такі, що охоплюють культурно-історичні досягнення фундаторів Української фортепіанної школи та музично-педагогічної освіти України та світу. Вона обстоює педагогічні перспективи освітнього значення традиційних здобутків видатних персоналій музичного мистецтва різних регіонів України, які відрізняються своїми геосоціальними особливостями та особистісною професійною та творчою унікальністю, науково-теоретичні ідеї з психолого-педагогічних проблем музичного розвитку та навчання, педагогічні концепції та методико-технологічні здобутки видатних педагогів-музикантів. Вони поглиблюються за рахунок розкриття наукового потенціалу розроблених теоретичних ідей та їх практичного втілення в творчій дослідницькій, педагогічній та виконавській діяльності продовжувачів видатних педагогів-піаністів, молодих вчених та педагогів-практиків. Ці напрями діяльності стали змістом науково-практичної діяльності професорки та її багаточисельних послідовників.

Науково-практична конференція у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка

Професорка завжди приділяє значну наукову увагу студентам, бакалаврам-магістрам, допомагаючи їм долати перші кроки у складній дослідницькій діяльності, допомагає їм у написанні наукових статей, які друкуються у спеціальних випусках наукових статей факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського. У 2024 році

її магістрантка I курсу, Вей Шань, стала володаркою I премії Міжнародного конкурсу студентських наукових робіт та творчих проєктів, який проводився у Туреччині.

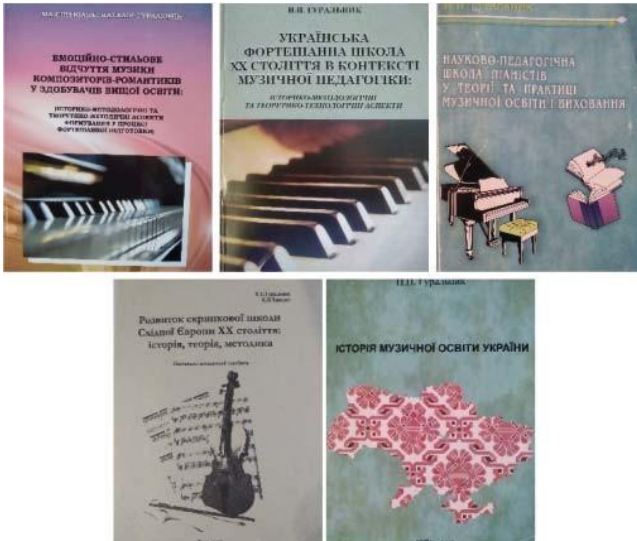
Наталія Павлівна викладає не лише індивідуальні фортепіанні дисципліни, а й має теоретичні курси, які розроблено для навчання студентів-магістрантів, аспірантів. Це такі спеціальні теоретичні курси: «Історія музичної освіти України», «Українська фортепіанна

школа ХХ століття», «Світові науково-педагогічні школи (музичне мистецтво)».

Професор Н. П. Гуральник є членом Європейської асоціації педагогів-піаністів (ЕРТА). Учні, які навчаються гри на фортепіано у її класі в різні часи, ставали лауреатами різних професійних музично-виконавських конкурсів всеукраїнського та міжнародного рівнів (Україна, Італія, Німеччина, Туреччина, ін.).

Музично-професійні інтереси Н. П. Гуральник проявляються в зацікавленій діяльності з фортепіанної педагогіки, методиці викладання фортепіано; підготовлені нею бакалаври, магістранти та аспіранти її класу ставали лауреатами виконавських конкурсів у т. ч. міжнародних. За останні роки ними стали: Єлизавета Іванова (лауреат, Art-Klavier, Україна, Київ, 2014 та дипломантка Art-Klavier, 2016); Павліна Ціко (Лауреат Третьої премії Міжнародного конкурсу ArtKlavier, 2021, Україна, Київ); Ма Сіньюань (Лауреат 1 премія, XXIX International Competition «Prize of Lanchiano», Італія, Ланчiano, 2019 та Диплом учасника Міжнародного конкурсу ArtKlavier, 2021); Наталія Павлинська-Клеймьонова (Дипломант Міжнародного конкурсу ArtKlavier, 2021); Вей Шань) Лауреат 1 премії на XIV Міжнародному фестивалі-конкурсі «Пролісок» у номінації «Викладач

Наукові праці професора Н. П. Гуральник

фортепіано», 2024, Україна, Київ); Вей Шань (Лауреат 1 премії на XIII Міжнародному музичному конкурсі, Туреччина, 2023 р.); Вей Шань (Лауреат 1 премії на VII Міжнародному музичному конкурсі «Світові таланти» у Німеччині, 2023 р.) та Лауреат 1 Премії на Міжнародному конкурсі «Art-Klavier», Україна, 2024 р.).

Вихованці Наталії Павлівни завжди беруть участь у музично-виконавських конкурсах та фестивалях, які проводяться серед студентів ЗВО в різних містах України. Назвемо такі з них, у яких взяли участь: Акча Єлізавета (магістрантка, Гран-Прі, Переяславський Дивограй), 2016; Тань Сяо (аспірантка, Гран-Прі, Переяславський Дивограй), Україна, Переяслав, 2018; Ціко Оксана, Лауреат 1 премій XIV Міжнародного конкурсу мистецтв «Закарпатський Едельвейс-2019»), Ужгород, Україна; та Лауреат двох 1 премій Міжнародних конкурсів, Київ, та Ужгород; 2020-2021; Лауреат 2 премії VI Міжнародного полікультурного фестивалю-конкурсу «Переяславський дивограй», Переяслав-Хмельницький, 2019; Ціко Павліна, Лауреат двох 1 премій Міжнародних конкурсів, Київ; Ма Сіньюань, Гран-Прі Фестивалю-конкурсу ім. Чубинського «Соняшник», Київ; Павлинська-Клеймьонова Наталія – Гран-Прі Фестивалю-конкурсу ім. Чубинського «Соняшник», Київ; Василиса Бальчос, Лауреат I премії VI Міжнародного конкурсу студентської молоді, м. Коропівницький, 2022; Софія Коваленко, лауреат II премії VI Міжнародного конкурсу студентської молоді, м. Кропивницький, 2022; Янь Чженці лауреат III премії VI Міжнародного конкурсу студентської молоді, м. Кропивницький, 2022; Чжан Їн, лауреат I премії VII Міжнародного конкурсу м. Кропивницький, 2024; Архірей Антоніна, лауреат II премії VII Міжнародного конкурсу м. Кропивницький, 2024; Фей Юе лауреат III премії VII Міжнародного конкурсу м. Кропивницький, 2024.

Професор Н. П. Гуральник є автором багатьох статей у збірках наукових праць, які включені у перелік фахових видань України, та іноземних журналах, методичних рекомендацій, щоденників з виробничої практики різного спрямування, текстів лекцій, навчальних програм з фортепіано та освітньо-професійних програм з музичного мистецтва та музично-інструментального виконавства. Про свої наукові ідеї та професійну позицію Наталія Павлівна доповідає під час роботи міжнародних та всеукраїнських конференцій, круглих столів тощо, бере активну участь у громадських обговореннях професійно-педагогічних проблем мистецької освіти України.

Наукові здобутки Н. П. Гуральник викладено у понад 120 наукових працях. Наведемо основні з них: монографії «Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті музичної педагогіки» (2007, 2021) та у співавторстві із своєю аспіранткою Ма Сіньюань написана та видана монографія «Емоційно-стильове відчуття музики композиторів-романтиків у здобувачів вищої освіти: аспекти формування у процесі фортепіанної підготовки» (2023); навчально-методичний посібник для вищих навчальних закладів «Науково-педагогічна школа піаністів у теорії та практиці музичної освіти і виховання» (2011); підрозділ колективної монографії «Синергетична парадигма простору культури» (2014), курс лекцій для студентів музичних спеціальностей ВЗО мистецького спрямування «Історія музичної освіти України» (2015).

Статті, що внесено у наукометричні видання:

Theoretical Aspects of Forming the Sndividual Style of a Teacher-Pianist Activities /Наукові записки // Ред.кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Вип. 152. Серія: Пед. науки. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 14–18.

Польсько-український історичний контекст музичної освіти: Наукові записки /Ред.кол. В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Вип.161. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Вінниченка, 2018. С. 171–175.

Tradition as a Factor in Modern School Formation in Ukrainian Piano Pedagogy. /Journal of History Culture and Art Research, ISSN: 2147-0626. Werb of science), 2019. № 8 (1) [Інтернет видання]. С. 212–222.

Guralnyk, N. (у співавторст.). The Training of Music Teachers According to Humanistic Oriented Artistic Paradigm. Journal of History Culture and Art Research. Werb of science. [Інтернет видання]. 2020. № 9 (1). С. 249–257.

Guralnyk, N. (у співавторст.) Practical Application of Exat Techniques in Training Process of Would-be Music Art Teachers. / Journal of Management (IJM). Volume 12, Issue 1, Jan. 2021. Pp. 243–253.

Scopus Indexed. [Інтернет видання].

Nataliia Huralnyk (у співавторстві) (2023). «Self-Development of the Future Music Teachers under Wartime Conditions in Ukraine». Youth Voice Journal Editorial. Special Issue. Scopus Indexed. p. 21–31.

Н. П. Гуральник успішно працює на факультеті мистецтв імені Анатолія Авдієвського професором кафедри педагогіки мистецтва та

фортепіанного виконавства, викладає теоретичні курси, багато років проводить роботу у проблемній групі зі студентами-магістрантами з проблем розвитку фортепіанного мистецтва, вивчення історії діяльності фундаторів фортепіанної школи та видатних її персоналій, керує науковою діяльністю аспірантів, та проводить індивідуальні заняття зі студентами та магістрантами зі спеціального фортепіано, має лауреатів різних професійних виконавських музично-інструментальних конкурсів всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Багато уваги професорка приділяє професійно-орієнтаційній діяльності, залучає до співпраці із мистецькими закладами освіти своїх студентів, магістрантів та аспірантів. Такими заходами стають майстер-класи (м. Мукачево), виступи її вихованців за участю самої Наталії Павлівни перед учнями мистецьких шкіл м. Києва, музичної школи ім. П. Сениці м. Переяслав-Хмельницький, школи мистецтв м. Українка, ЗЗСО с. Миронівка Київської області, ін.

Професор Н. П. Гуральник бере активну участь у вирішенні багатьох навчально-виховних задач у професійному становленні студентів факультету та виконанні різних громадських доручень (виконувала у різні часи обов'язки секретаря кафедри, секретаря науково-методичної ради факультету), користується заслуженою повагою своїх колег та її вихованців, толерантна у спілкуванні з усіма членами колективу, з повагою та уважністю ставиться до колег будь-якого віку, освіченості та походження.

ФЕДОРИШИН Василь Ілліч,
доктор педагогічних наук, професор,
заслужений діяч мистецтв України,
декан факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0994-1910>
e-mail: v.i.fedoryshyn@npu.edu.ua

АЛЛА ВОЛОДИМИРІВНА КОЗИР – ПРЕДСТАВНИК НАУКОВОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ

Алла Володимирівна Козир – хоровий диригент, науковець, педагог, доктор педагогічних наук (2009), професор (2011), завідувачка кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (з 2016 р.). Голова спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 НПУ імені М. П. Драгоманова (2014-2019, 2022-2024), відмінник освіти України (посвідчення № 49575, наказ № 723-п) 17.10.2000 р. З 2014 року професор кафедри теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

Козир Алла Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Козир Алла Володимирівна народилася у місті Києві, з відзнакою закінчила Київське державне музичне училище імені Р. М. Глієра (1975 р.) клас хорового диригування Н. Ю. Хорошун та Київську державну консерваторію імені П. І. Чайковського (1981 р.), диплом з відзнакою Г-П № 046762) за спеціальністю диригент хору, викладач диригентсько-хорових дисциплін (клас професора В. А. Дженкова). Після закінчення КДК імені П. І. Чайковського з 01.08.1981 працює на кафедрі методики музичного виховання, співу та хорового диригування Київського держав-

ного педагогічного інституту імені О. М. Горького. З 1983 по 1986 роки навчалася в очній аспірантурі при Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького, в 1987 році захистила кандидатську дисертацію на тему: «Формування стилю педагогічного керівництва хором колективом (на матеріалі музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів)» за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки (науковий керівник – проф. Б. С. Кобзар) диплом ПД № 009455 від 22.07.1987 р. У 1991 році присвоєно вчене звання доцента кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування (атестат ДЦ № 000045 від 30.05.1991 р.), диплом Ph.D (Doktor of Philosophy) ПД № 009455 від 13.12.2006 р.

З 2003 по 2006 А. В. Козир навчалася в докторантурі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. 9.09.2009 року захистила докторську дисертацію на тему: «Теорія і практика формування професійної майстерності вчителів музики в системі багаторівневої освіти» за спеціальностями: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор Г. М. Падалка), диплом ДД № 007849 від 16.12.2009 р. У 2011 році присвоєно вчене звання професора кафедри методики музичного виховання, співів та хорового диригування, атестат 12ПР № 006446 від 20.01.2011 р. А. В. Козир – секретар вченої ради Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (до 2014 р.), учений секретар спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 НПУ імені М. П. Драгоманова (2006-2014 рр.), голова спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 НПУ імені М. П. Драгоманова (2014-2019, 2022-2024).

Навчальне навантаження складається з курсу лекцій для магістрантів з акмеології мистецької освіти, методики музичної освіти для студентів факультетів мистецтв та спецкурсів для магістрів, а також хорове диригування, керівництво аспірантами, докторантами. Магістранти під керівництвом А. В. Козир виборюють нагороди на престижних конкурсах: Вей Лімін – Гран Прі на конкурсі хорових диригентів пам'яті Анатолія Авдієвського, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Ху Маньлі – Лауреат I премії Міжнародного конкурсу-фестивалю «Golden Stars of Autumn». Київ, 2017. Ван Ся – Лауреат міжнародного конкурсу VIVALDI (Великобританія) 2022.

У науковому доробку А. В. Козир більше 180 науково-методичних праць з питань теорії, історії та методики підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін до продуктивної діяльності з учнями. Серед них монографія: «Професійна майстерність учителів музики: теорія та практика формування в системі багаторівневої освіти» (К. : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2008. 378 с.), розділи у семи колективних монографіях, навчально-методичні посібники, статті у провідних фахових наукових виданнях України, статті у міжнародних збірках наукових праць, у зарубіжних виданнях, статті у збірниках Scopus, а також статті у збірниках міжнародних та всеукраїнських конференцій, методичні рекомендації та навчальні програми.

Зокрема, статті Scopus у співавторстві:

Methodological Aspects of Modernization of Professional Training of Future Music Teachers. Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofia y Teoria Social /Universidad del Zulia-Venezuela. Vol. 25. 2020. Pp. 370–377.

Analysis and Interpretation of Yuri Chugunov's Suite of Moods for Saxophone and Piano. OPUS. ANPPOM's Eletronic Journal. Vol 26, 2020. No 1. DOI: <http://dx.doi.org/10.20504/opus2020a2605>.

The competence approach as a methodological tool for shaping the professional competence of future music teachers. Компетентнісний підхід як методологічний інструмент формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Journal of Higher Education Theory and Practice. 2021. ISSN 21583595. P. 67–73. <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=5721687720>.

Integration Aspect of Training Teachers of Art Disciplines in Pedagogical Universities. Journal of Higher Education Theory and Practice Vol. 22(6) 2022. P. 138–147.

General problems of higher music education, Загальні проблеми вищої мистецької освіти. Ways of modernizing education and improving the research skills of young people, Youth Voice Journal Vol. II, 2023, pp. 59–70. ISBN (ONLINE): 978-1-911634-96-6, e-mail: YVJ@rj4allpublications.com. DOI: 10.13140/RG.2.2.18140.97925;

Web of Science:

AN INNOVATIVE APPROACH TO TRAINING ART STUDENTS IN PEDAGOGICAL UNIVERSITIES, submitted by the authors has been accepted for publication on the Journal online de Política e Gestão Educacional. Now that your manuscript has been accepted for publication

it will proceed to copyediting, production and will be published on september/october 2021. ISSN 1519-9029. P. 30–39.

Людкевич і Землінський: типологічне порівняння учителя і учня. Міждисциплінарні дослідження складних систем: зб.наук. праць. Номер 19. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 160–166. <http://webcacht.googleusercontent.com/search?g=cache:jxUmKyvdXIJ:iscsjournal.npu.edu.ua/article/view/248602/245914+&cd=1&hl=ru&ct=cink&gl=ua>.

Навчальні посібники та розділи монографій (Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки: колективна монографія, під ред. А. В. Козир. Вид. перше 2010, вид. друге. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 402 с.

Мистецько-освітні обрії творчості Анатолія Авдієвського: Навчально-методичний посібник. Нотна хрестоматія, за ред. С. Коробецької, А. Козир. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. 187 с.

Методический аспект подготовки будущих учителей музыкального искусства к практической деятельности в школе. Актуальные проблемы организации обучения в высшей и средней школе: Монография [под ред. проф. Михайличенко О. В. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. С. 124–133.

Акмеологічні засади формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітніх кадрів: акмеологічні аспекти: колективна монографія: кер. автор. проекту Гузій Н. В. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 359–399.

Значення свідомого та підсвідомого в художньо-творчій виконавській діяльності хорових диригентів. Актуальные вопросы художественного образования и воспитания: колективна монографія [за заг. ред. проф. О. Михайличенка. Німеччина: LAP LAMBERT, 2019. 237 с. С. 12–32.

Акмеологическое развитие хоровых дирижеров в процессе исполнительской деятельности. Актуальные вопросы современного искусствоведения: колективна монографія [за заг. ред. проф. О. Михайличенка. LAP LAMBERT: Academic Publishind, 2019. С. 25–40. Saarbrucken 2019 Deutschland.

Features of the Formation of an Officer of the Armed Forces as the Sole Leader (Manager) of a Military Organization. International Journal

of Recent Technology and Engineering (IJRTE). Vol.8#4, November, 2019. PP. 9626–9630.

Projective modeling of multiprofessional approaches to the training of future music teachers. Modern science. Modtrni veda. № 5-2020. Ceska republika, Nemoros. Praha. P. 104–112.

Профессиональное мастерство музыканта-исполнителя: традиции и современность. Вопросы музыкознания и обучения музыкальному искусству: колективна монографія [за заг. ред. проф. О. Михайліченка. LAP LAMBERT: Academic Publishind, 2021. С. 28–45. Saarbrucken 2021 Deutschland.

Етнокультурний конструкт у підготовці майбутніх викладачів мистецьких дисциплін до творчо-практичної діяльності з учнями. Інтегральна система мистецької освіти: етнокультурний напрям розвитку здібностей творчої особистості: колективна монографія. Керівник автор. проекту д.п.н., проф. В. І. Федоришин. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 366 с. С. 11–47. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38338>.

Хоровий та інструментальний репертуар у мистецькій освіті (інтегральний підхід). А. В. Козир, В. І. Степурко, В. І. Федоришин та ін., 2021. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37365>.

Інтегративні особливості змісту мистецької освіти. С. 23–50. К., 2021. Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю: колективна монографія, під заг. ред. А. Козир. Частина І. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022 р. 377 с. С. 23–50. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42516>.

Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю: колективна монографія, частина ІІ, під заг. ред. А. Козир, В. Федоришин. К. : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023 р. 376 с. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42517>.

Сергій Магера: українська душа в оперних портретах. А. В. Козир, С. Ю. Коробецька, В. І. Федоришин –та ін. Навчально-методичний посібник. К., 2023. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38263>.

Під керівництвом А. Козир захистили 6 докторських та 41 кандидатську дисертації. **Докторські дисертації:**

Федоришин В. І. Теорія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики на акмеологічних засадах: 13.00.02. К. : НПУ, 2014.

Лабунець В. М. Методична система інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики: 13.00.02. К. : НПУ, 2015.

Проворова Є. М. Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу: 13.00.02. К. : НПУ, 2018.

Кузнецова О. А. Теорія та практика методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи зі школярами 13.00.02. Суми, 2020.

Юник І. Д. Теоретико-методологічні засади формування бренду науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, НАПН України, 2023.

Вей Лімін. Теорія та практика формування здатності до творчої самореалізації магістрантів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання. 13.00.02. К. : УДУ, 2024.

Кандидатські дисертації:

Топчісва І. О. Підготовка майбутніх учителів музики до керівництва дитячими хоровими колективами із застосуванням евристичних методів навчання (2013).

Лі Чуньпен. Методика формування вокальної компетентності майбутніх учителів музики (2013).

Бондаренко А. В. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій (2013).

Бай Шаожун. Формування самоконтролю творчої інтерпретаційної діяльності майбутнього вчителя музики у процесі вокально-хорового навчання: 13.00.02. К. : НПУ, 2014.

Мищанчук В. М. Методика використання сугестивних технологій у музично-виконавській підготовці майбутніх учителів музики: 13.00.02. К. : НПУ, 2015.

Цзян Лібінь. Формування суб'єктно-творчої активності майбутнього вчителя музики у процесі фахового навчання: 13.00.02. К. : НПУ, 2015.

Гавран І. А. Формування педагогічної емпатії майбутніх учителів музики в процесі диригентсько-хорової підготовки: 13.00.02. К. : НПУ, 2015.

Сі Даофен. Методика використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів музики до співацької діяльності: 13.00.02. К.: НПУ, 2015.

Романчук Я. М. Методика підготовки майбутніх учителів музики до керівництва колективним музикуванням школярів: 13.00.02. К. : НПУ, 2015.

Ха Ту. Методика формування здатності до саморегулювання майбутніх учителів музики у процесі вокального навчання: 13.00.02. К. : НПУ, 2015.

Бондаренко Д. В. Формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності: 13.00.02. К.: НПУ, 2015.

Хомич І. М. Формування готовності майбутніх учителів музики до педагогічної взаємодії з навчальним хоровим колективом: 13.00.02. К.: НПУ, 2018.

Гусаченко О. П. Методика формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності: 13.00.02. К.: НПУ, 2019.

Ян Цзюнь. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки: 13.00.02. К.: НПУ, 2019.

Чинчева Л. В. Методика формування диригентсько-хорової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах педагогічної практики: 13.00.02. К. : НПУ, 2019.

Голубицька Н. О. Формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання. К. : НПУ, 2019.

Дубовий З. С. Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання. К. : НПУ, 2019.

Чжан Чун. Методика формування акмеологічної культури майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорового навчання. Дисертація на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво). К. : НПУ, 01.10.2021.

Ван Хайлун. Методика формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчо-інтерпретаційної роботи зі шкільними хоровими колективами. Дисертація на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво). К. : НПУ, 31.01. 2022.

Чжан Ї. Формування виконавської майстерності магістрантів музичного мистецтва у процесі співацького навчання. Дисертація на

здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спец. 014 Середня освіта (музичне мистецтво). К. : УДУ, 14.11.23. Рада ДФ 23.

Се Сяолу. Методика формування інтерпретаційних умінь студентів факультетів мистецтв у процесі вокально-хорового навчання. Дисертація на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спец. 014 Середня освіта (музичне мистецтво). К. : УДУ, 14.11.23. Рада ДФ .

Лі Сюй. Методика формування слухової уваги студентів факультетів мистецтв у процесі музично-виконавської діяльності. Дисертація на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спец. 014 Середня освіта (музичне мистецтво). К. : УДУ, 28.02.24. Рада ДФ 52.

Мальцева Н. В. Методика диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв на основі традицій Київської хорової школи. Дисертація на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за спец. 014 Середня освіта (музичне мистецтво). К. : УДУ, 9.08.24. Рада ДФ 75 та ін.

Професор А. В. Козир брала участь у Міжнародному проєкті: «Ukraine in the European space education and art» у складі делегації викладачів та студентів НПУ імені М. П. Драгоманова 3-11 травня 2018 року (Прага, Намюр, Брюссель, Париж, Відень, Краків). Сертифікат від 06.05. 2018 р. «Trends in Ukrainian education in the context of European integration» Institute of Music and Pedagogy in Namur. Сертифікат від 06.05. 2018 р. Виконувала обов'язки члена наукової експертної ради МОН України. Секція 21. «Літературознавство, мовознавство та мистецтвознавство» (2019-2021 рр.).

Була голова державної комісії в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського з 12.12.2022 р. о 21.12.2022 р. та з 8.12.2023 р. по 15.12.2023 р.

Алла Володимирівна є членом редакційної колегії цілого ряду збірок, з-поміж яких:

Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип. 24 (29). К: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016-2019. 2022-2023, 2024.

Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання. Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, 2023-2024.

Професіоналізм педагога: Теоретичні й методичні аспекти: зб. наук. праць. ДВНЗ «ДДПУ» Слов'янськ : ДДПУ (2015-2020).

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного університету імені Івана Франка. Дрогобич: ДДПУ (2016-2021).

Valorificarea strategiilor inovationale de dezvoltare a invamantului artistic contemporan /coord: Tetiana Bularga. Balti. S.n., 2017, 2020-2021.

Збірки наукових праць студентів факультету мистецтв: НПУ імені М. П. Драгоманова «Проблеми сучасної мистецької освіти» (2017-2024).

Багато уваги А. В. Козир приділяє оцінюванню дисертацій, вона виступала офіційним опонентом на захисті:

Устименко-Косоріч О. А. Становлення та розвиток сербської баянно-акордеонної школи, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.01. Луганськ, 2014.

Аніщенко Г. В. Підготовка майбутніх вихователів до розвитку музикальності дітей дошкільного віку: 13.00.04. Луганськ, 2014.

Чжоу Лі. Формування інтерпретаторської компетентності майбутніх співаків з КНР у процесі фахової підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах України: 13.00.04. Київ, 2016.

Мойсєєва Л. А. Формування творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів у процесі навчання у вищому музичному навчальному закладі: 13.00.04. Чернігів, 2016.

Солдатенко О. І. Формування готовності майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання: 13.00.04. Чернігів, 2016.

Овчаренко Н. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.04. К., 2016.

Габор Балог. Формування готовності музикантів-інструменталістів у вищих навчальних закладах до сценічної діяльності: 13.00.02 К., 2017.

Чжан Сянюн. Формування художньо-виконавської майстерності майбутніх піаністів з КНР у процесі фахової підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах України: 13.00.02. Суми, 2017.

Лі Аньянь. Підготовка майбутніх учителів музики до музичного просвітництва старшокласників на засадах застосування інноваційних технологій: 13.00.04. Одеса, 2019.

Льой Цзін. Формування концертно-виконавської компетентності іноземних студентів магістратури у процесі фахової (фортепіанної) підготовки: 13.00.04. Суми, 2019.

Магда П. М. «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), Слов'янськ. 13.11.2020.

Орехова В. В. «Формування трансмедійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва початкової школи», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 013 – Початкова освіта, Слов'янськ. 13.11.2020.

Мороз М. О. «Теоретичні та методичні основи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки у педагогічному коледжі», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.04. Житомир, 28.01.2021.

Луцак Н. М. Теорія і практика формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.04. Тернопіль, 19.03.2021.

Поліхроніди А. Г. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.04. – Одеса, 27.04.21.

Ван Боюань. Організаційно-педагогічні засади підготовки піаністів-виконавців у мистецьких закладах вищої освіти Китаю та України», Суми, 25.06.2021.

Чжан Лянхун. Організаційно-педагогічні засади професійної підготовки вокалістів у системі вищої музичної освіти Китаю та України», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. Суми, 25.06.2021 та ін.

Вона є головою разових спеціалізованих вчених рад у УДУ імені Михайла Драгоманова (П. В. Кауров ДФ 69, Куан Юань ДФ 40, О. В. Ярмолук ДФ 72 та багато ін.).

Професор А. В. Козир є головою та членом журі престижних конкурсів, а саме: голова журі Всеукраїнського конкурсу хорових диригентів імені Левка Ревуцького: Кропивницький, 2017.

Член журі Міжнародного вокально-хорового конкурсу «Хай пісня скликає друзів» (Чернівці: ЧНУ імені Юрія Федьковича), 2018.

Голова журі Всеукраїнського конкурсу хорових диригентів пам'яті Бориса Лятошинського: Кропивницький, 2018.

Член оргкомітету та журі III Міжнародного хорового конкурсу пам'яті Анатолія Авдієвського: К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019.

Голова Журі «Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Музичне мистецтво» II етап»: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2019 (17-19 квітня).

Член оргкомітету та журі IV Міжнародного хорового конкурсу пам'яті Анатолія Авдієвського: К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.

Співголова журі вокально-хорового конкурсу «Аскольдів глас», XII, 2020.

Член оргкомітету V Міжнародного хорового конкурсу пам'яті Анатолія Авдієвського: К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021.

Голова Журі «Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Музичне мистецтво», II тур»: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (03.2021).

Голова журі конкурсу хорових диригентів Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2021 (26.05.21).

Співголова журі вокально-хорового конкурсу «Аскольдів глас», XII, 2021.

Голова журі конкурсу хорових диригентів, присвяченій творчій діяльності композитора Івана Карабиця (Кропивницький, 18.05.2022).

Голова галузевої конкурсної комісії Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Музичне мистецтво». Кам'янець-Подільський, IV – V. 2022 р.

Голова журі конкурсу хорових диригентів присвяченого творчій діяльності М. Лисенка (Кропивницький, 23.03.2023 р.)

Голова журі конкурсу хорових диригентів присвячений пам'яті академіка Анатолія Авдієвського: К. : УДУ імені М. П. Драгоманова, Київ, 04.03.2023 – 1.05.2023.

Член Журі I Міжнародного конкурсу диригентів імені Андрія Кушніренка (Чернівці, 2023).

Сертифікат члена журі I Міжнародного конкурсу диригентів імені Андрія Кушніренка. 13-15 грудня 2023 р. Кількість годин/кредитів ЄКТС 30 год./1 кредит.

Кафедра хорового диригування та теорії і методики музичної освіти під керівництвом професора А. В. Козир є організатором хорового форуму присвяченому пам'яті маестро Анатолія Авдієвського, який проводиться з 2017 року. У рамках форуму проводиться Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми мистецької освіти», конкурс хорових колективів «Як серцю виспівати себе», конкурс хорових диригентів, і конкурс на краще виконання дитячої пісні «Дитячі мрії».

Проведення щорічних читань пам'яті Анатолія Авдієвського.

Член оргкомітету VI Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського: К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, Київ, 21-22.04.2022.

Член оргкомітету VII Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського: К. : УДУ імені М. П. Драгоманова, Київ, 04.03.2023.

Член оргкомітету VII Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського: К. : УДУ імені М. П. Драгоманова, Київ, 21-22.03.2024.

Крім того, А. В. Козир брала участь як член оргкомітету IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (12 год.). 7-8.10.2020, м. Слов'янськ.

Член оргкомітету III Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» (Суми. 24-25.03.2021).

Член оргкомітету IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» в обсязі 16 год. /0,5 ЄКТС кредита. 18-19.05.2022.

Член оргкомітету V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (12 год.) 7-8.10.2021 р., м. Слов'янськ.

А. В. Козир нагороджена дипломом Міжнародного конкурсу-фестивалю Grand Summer Music Fest (9.06.2019) за проведення майстер-класів на конкурсі, методично-виховну роботу, за якісний навчально-методичний супровід підвищення професійної компетентності педагогічних працівників та учнів.

Диплом Golden Stars Of Winter за проведення майстер-класів на конкурсі, методично-виховну роботу, за якісний навчально-методичний супровід підвищення професійної компетентності педагогічних працівників та учнів (Київ, 15-18.12.2019 р.).

Свідоцтво Серія 001543 (Стандарт B2 CEFR). Реєстраційний №2841, XI. 2019 р.

Нагороджена Почесною грамотою МОН України (1998 р.), Почесним знаком МОН України «Софія Русова» (2009 р.); медаллю «За наукові досягнення» імені Г. Костюка: психолого-педагогічні науки (2012 р.); медаллю «Драгоманівська родина» (2017 р.); медаллю «За

наукові досягнення» імені П. І. Орлика: гуманітарні науки (2017 р.); медалью М. П. Драгоманова за особистий вагомий внесок у розвиток університету (2017 р.), почесною медалью «185 років Національному педагогічному університету імені М. П. Драгоманова» (2021) та ін.

Список джерел

1. Мартинюк А. К. Наукова школа професора Алли Козир у мистецькому освітньому просторі України. Молодь і ринок. №5 (203) 2022. С. 71–75.

*ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7785-1239>
e-mail: olga4148@gmail.com*

НАУКОВО-ПРОФЕСІЙНА (ПЕДАГОГІЧНА) ДІЯЛЬНІСТЬ ДОКТОРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРКИ, ЗАВІДУВАЧКИ КАФЕДРИ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЛОКАРЄВОЇ ГАЛИНИ ВАСИЛІВНИ

Галина Василівна Локарева розпочала свою трудову діяльність учителем співів у середній школі м. Запоріжжя й навчалася в Запорізькому педагогічному інституті на музично-педагогічному факультеті, де отримала кваліфікацію «вчитель музики та співів» (1973–1977 рр.). Після закінчення інституту працювала в Лисичанському педагогічному училищі викладачем музики за класом акордеона. Музично-педагогічну діяльність продовжила, працюючи завідувачкою дитячим сектором Будинку Культури в м. Запоріжжі; водночас працювала керівником дитячого хору й жіночого вокального ансамблю.

З 1980 року Г. В. Локарева розпочала роботу асистентом кафедри педагогіки в Запорізькому державному педагогічному інституті. Подальша науково-педагогічна діяльність відбувалася покроково: викладач – старший викладач – доцент – професор (кафедри педагогіки

та психології ЗНУ) – завідувачка кафедри (акторської майстерності ЗНУ). За цей період поповнювався й поглиблювався її науково-педагогічний досвід.

Протягом 1983-го – 1986-го років Галина Василівна навчалася в Українському Науково-дослідному Інституті Педагогіки (УНДІП) в лабораторії естетичного виховання (завідувачка Л. О. Новак-Хлебнікова). Була захоплена роботою над дисертацією «Формування естетичного ідеалу старшокласників», яку захистила в 1986 році зі спеціальності 13.00.01 – теорія та історія педагогіки (науковий керівник кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник УНДІП Н. Є. Миропольська; опоненти: доктор філософських наук, професор кафедри етики, естетики та культурології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Л. Т. Левчук, кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного педагогічного інституту ім. Мануїльського Н. А. Кавалерова). У дисертації були представлені на захист такі основні теоретичні положення: формування естетичного ідеалу старшокласників ефективно відбувається при цілеспрямованому використанні художньо-естетичного матеріалу категорії піднесене та її модифікацій (піднесено-героїчне, – трагічне, – ліричне, – романтичне, – комічне, «похмура велич»), які охоплюють широкий спектр природних і соціальних явищ із паралельним формуванням критичного ставлення до проявів низького й потворного в навколишній дійсності та мистецтві; домінуючою умовою формування естетичного ідеалу в період становлення естетичної зрілості старшокласника є використання системи інформаційних блоків, які містять комплекс творів основних видів мистецтва з обов'язковим подальшим естетико-виховним аналізом за структурою, розробленою автором.

1998 року Г. В. Локарева отримала наукове звання доцента кафедри педагогіки та психології Запорізького державного педагогічного інституту.

Дослідження проблеми комплексного й інформаційного підходів до застосування художньо-естетичного змісту творів мистецтва в освітньому процесі було продовжено в іншій науковій площині – у дисертаційній роботі – і передбачало вивчення формування професійно-особистісних якостей майбутнього фахівця соціально-педагогічної сфери.

Навчаючись у докторантурі ЗГУ з 1997 по 2000 рр. і заглиблюючись у соціально-педагогічну проблему через означені підходи, Г. В. Локарева досліджує спілкування як професійний інструмент, що є одним із домінуючих структурних елементів у таких видах фахової діяльності педагога: культурно-дозвіллева, консультативна, корекційна, пропедевтична, превентивна, діагностична тощо. І в кожній сфері діяльності соціального педагога центральне місце посідає людина, особистість, із якою необхідно встановити професійний контакт, тому формування комунікативних умінь і якостей є стратегічним завданням у підготовці соціального педагога. Виходячи з того, що об'єктом його діяльності є людина (у спектрі її індивідуального розмаїття – поведінка, діяльність, світогляд), для надання соціально-педагогічної допомоги професійно необхідним стає оволодіння певними комунікативними вміннями і якостями: сприйнятливостю, чутливістю, соціальною чуйністю, умінням слухати, спостерігати, відчувати настрій клієнта тощо. Ефективність формування цих умінь і якостей знаходиться в тісній залежності від розвиненості у фахівця сприйнятливості художньо-естетичної інформації твору мистецтва, що є системним явищем і містить такі різновиди інформації: пізнавальну, інтелектуальну, художню, естетичну, чуттєво-емоційну, морально-етичну, психологічну, психоенергетичну, особистісно-авторську, прагматичну. Художньо-естетична система твору мистецтва, як доводить у своєму дослідженні автор, є одним із ефективних засобів розвитку професійного спілкування, оскільки має такі характеристики, як емоційність, оригінальність, індивідуальність, індивідуально орієнтоване сприйняття, що подаються в умовно-символічній формі. Адекватне ж сприйняття й розуміння ідейно-емоційного змісту твору вимагає вмінь прогнозування, домислювання, інтуїції, емоційної сприйнятливості, уміння слухати й спостерігати, без чого неможливо уявити професійну діяльність соціального педагога.

Зміст і результати дослідження були представлені в докторській дисертації «Теоретичні та методичні засади застосування художньо-естетичної інформації у підготовці соціального педагога до професійного спілкування», яку дослідниця захистила у 2005 році (наукові консультанти: доктор педагогічних наук, член кореспондент Академії педагогічних наук України, професор, завідувачка кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка Л. Г. Коваль; доктор педагогічних наук, професор, завід-

увачка кафедри теорії музики та музичного виховання Київського національного університету культури і мистецтв О. М. Олексюк). Дисертація ґрунтувалася на теоретико-методологічних засадах філософії, психології, педагогіки, тому докторанткою було екстрапольовано основні положення цих галузей знань із метою вирішення завдань дослідження. Міждисциплінарна наукова інформація, що використовувалася в дисертації, уможливила запрошення опонентів відповідних галузей знань, якими були: доктор психологічних наук, академік АПН України, директор Інституту проблем виховання АПН І. Д. Бех; доктор філософських наук, професор кафедри етики, естетики та культурології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Л. Т. Левчук; доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного інституту імені Михайла Коцюбинського Г. С. Тарасенко.

2007 року Г. В. Локарева отримала звання професора й була призначена на посаду завідувачки кафедри акторської майстерності, якою керує до сьогодні (2024 р.), водночас працюючи й на посаді професора кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності Запорізького національного університету.

Паралельно з науково-педагогічною діяльністю протягом 12-ти років (з 1992 р. по 1997 р. і з 2000 р. по 2007 р.) Г. В. Локарева була директором Центру освітньої діяльності факультету соціальної педагогіки та психології Запорізького державного університету (з 2005 р. – Запорізький національний університет). У Центрі студенти університету будь-якого фаху мали змогу отримати додаткову спеціальність, а саме: психологія, політологія, соціологія, іноземна філологія, музикотерапія тощо. На той час такий Центр був унікальним в Україні, бо поняття «друга (додаткова) спеціальність» було новочасне, і такої практики навчальні заклади вищої освіти на той час не мали. Запорізький державний університет перший в Україні отримав дозвіл від МОН на таку практику, а ЗДУ було дозволено видавати диплом із двома спеціальностями.

Протягом 2000–2010 рр. Галина Василівна Локарева була співорганізатором українсько-німецького проєкту «Соціально-психологічна реабілітація засобами музики», який здійснювався в Центрі освітньої діяльності факультету соціальної педагогіки та психології. Зі сторони Німеччини керівником-організатором виступив Томас Вош – доцент факультету «Музикотерапія» Магдебурзького університе-

Професор Г. В. Локарева

ту. Метою проєкту була підготовка студентів Запорізького державного університету до використання засобів активної музикотерапії в соціально-педагогічній і психологічній діяльності.

За умовами проєкту музикотерапевтичну підготовку отримали студенти спеціальностей соціальна педагогіка та психологія (12 осіб), навчаючись на дворічних курсах, ліцензованих МОН. Зміст навчання складалося з 5 блоків дисциплін: 1 блок – психологічний (психофізіологія, музична психологія, основи психотерапії, психодіагностика, споглядальна практика; 2 блок –

соціально-педагогічний (форми та методи соціально-педагогічної реабілітації, соціальний супровід, педагогічна діагностика); 3 блок – музично-естетичний (сольфеджіо, гра на музичному інструменті, вокал, основи художньо-естетичного сприйняття); 4 блок – музикотерапевтичний (вступ до музикотерапії, музична імпровізація, теорія та практика активної музикотерапії, музикотерапевтичні тренінги, споглядальна музикотерапевтична практика в Магдебурзі); 5 блок – мовленнєва підготовка (німецька мова, англійська мова). Перший, другий, третій і п'ятий блоки викладалися педагогами ЗДУ, четвертий блок – німецьким викладачем Томасом Вошем.

Заняття проводилися як офлайн, так і онлайн завдяки супутниковому зв'язку. На той час (2000–2002 рр.) це було ноу-хау як для Запоріжжя, так і для Магдебурга. Галина Василівна викладала лекції «Вплив музичного мистецтва на людину (на матеріалі України)» в дистанційному форматі студентам факультету соціальної педагогіки Запорізького національного університету та студентам Магдебурзького університету (Німеччина).

Українські студенти також мали змогу взяти участь у тренінгах і споглядальній практиці в Магдебурзі. Результатом навчання було отримання сертифікату після складання випускних іспитів. П'ять найкращих студентів взяли участь у відборі для навчання в Магде-

Провідні науковці України – учасники науково-практичної конференції

бурзі на факультеті музикотерапії протягом двох семестрів. Прошли відбір троє студентів-психологів, двоє з яких змогли продовжити навчатися на бакалавра в Норвегії. Участь у проєкті також передбачала обмін студентами, залучення їх до участі в спільній Літній школі (м. Бердянськ), наукових конференціях. Г. В. Локарева була організатором двох міжнародних науково-практичних конференцій «Музикотерапія як соціально-психологічна реабілітація: теорія та практика» (2008 р., 2009 р.) і міжнародного науково-практичного семінару «Музикотерапія як соціально-психологічна технологія» (2011 р.), у яких взяли участь фахівці з Німеччини, Норвегії, США, а також студенти спеціальності «музикотерапія» з Магдебурзького університету прикладних наук (науковий керівник – професор Томас Вош) і студенти спеціальностей «психологія», «соціальна педагогіка» ЗНУ (науковий керівник – професор Г. В. Локарева).

Наукові інтереси Галини Василівни відображені в її численних публікаціях (монографіях, посібниках, статтях у фахових виданнях, у тому числі SCOPUS, Web of Science тощо), а також кандидатських дисертаціях її аспірантів. Дослідниця працює над проблемами про-

*Професори О. М. Олексюк
та Г. В. Локарева*

фесійної підготовки майбутнього фахівця в умовах закладу вищої освіти; проблемою художньо-естетичного розвитку особистості; проблемами підготовки студентів до використання арттерапевтичних і музикотерапевтичних технологій у професійній діяльності.

Позначені напрями наукових досліджень галузі мистецької освіти знайшли своє втілення в дисертаціях аспірантів Г. В. Локаревої, а саме: О. В. Філь «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання казкотерапії у професійній діяльності» (2010 р.); Л. О. Гринь «Педагогічні умови використання вокального

мистецтва у професійній підготовці актора музично-драматичного театру» (2013 р.); К. В. Петровська «Формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді в творчих неформальних об'єднаннях» (2013 р.); Н. В. Стадніченко «Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування» (2018 р.); А. А. Чумакова «Виховання емоційної культури молодших школярів засобами музикотерапії у позашкільних навчальних закладах» (2019 р.); О. І. Бобирь «Формування художньо-естетичного світобачення майбутніх художників у процесі фахової підготовки» (2021 р.); В. О. Андреев «Розвиток навичок професійного спілкування викладачів коледжу мистецького спрямування в умовах методичної роботи» (2023 р.); О. В. Кривошесва «Організаційно-педагогічні умови використання ігрового тренінгу у професійній підготовці майбутнього актора» (2024 р.). Наукові дослідження здобувачів, якими керувала Г. В. Локарева, представили широку палітру (образотворче, музичне, театральне), пов'язаних із іншими галузями знань, а саме: педагогікою вищої школи, професійною педагогікою, соціальною педагогікою, естетикою, методичною роботою, феноменом творчих нефор-

мальних об'єднань, арттерапією (музикотерапією, казкотерапією). Суб'єктами художньо-естетичного впливу стали майбутні художники, майбутні актори, учнівська молодь, викладачі коледжу мистецького спрямування, молодші школярі.

Науковицею опубліковано 11 монографій: одноосібних, колективних і в співавторстві. У цих монографіях розкривається бачення автором сучасного розвитку художньо-естетичних ідей і положень формування гармонійної, духовно вихованої особистості. Спільно з науковими однодумцями авторка в монографіях розкриває актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців мистецького спрямування, пропонуючи новітні технології застосування різних видів художньо-естетичної інформації творів мистецтва, специфічних форм і методів формування та розвитку фахових компетентностей у певній мистецькій галузі; діагностичні комплекси для визначення рівнів сформованості готовності до професійної діяльності та здатності реалізувати сучасні завдання у сфері освіти й мистецтва.

У монографії «Художньо-естетична інформація як педагогічна проблема» (2001 р.) твір мистецтва розглядається як художньо-естетична інформаційна система, яка може бути використана в навчально-виховному процесі як дидактичний засіб при формуванні певних якостей і вмінь професійного спілкування соціального педагога. По-

Учасники науково-практичної конференції

дається науково-теоретичний огляд досліджень різних галузей наукових знань, присвячених проблемі сутності інформації як загальнонаукової категорії, а також проблемі художньо-естетичної інформації як виду соціальної інформації, що має специфічну, оригінальну форму вираження. Розглянуто зміст, функції та характеристики основних типів художньо-естетичної інформації, а також механізм її сприйняття. Рецензентами монографії виступили доктор педагогічних наук, професор Кіровоградського педагогічного інституту імені Володимира Винниченка В. І. Дряпіка; доктор педагогічних наук, професор Запорізького державного університету М. І. Приходько; доктор філософських наук, професор кафедри етики, естетики та культурології Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. І. Панченко.

У другій одноосібній монографії «Художньо-естетична інформація в підготовці соціального педагога до професійного спілкування: теорія та практика» (2007 р.) представлено дві наукові проблеми, а саме: професійне спілкування як домінанта професійної діяльності соціального педагога та художньо-естетична інформація як засіб розвитку професійного спілкування майбутнього фахівця. Їхній розгляд у тандемі уможливив визначення нових підходів до вирішення задач фахової підготовки майбутніх спеціалістів. Теоретико-експериментальне дослідження цих проблем і обґрунтування процесу застосування художньо-естетичної інформації в підготовці соціального педагога до професійного спілкування забезпечили формування готовності студентів до сприйняття художньо-естетичної інформації, а у подальшому – її використання в професійній діяльності, що було подано в підрозділі, у якому розкриваються перспективи застосування ХЕІ як засобу соціально-педагогічної реабілітації.

Розроблений автором матрикул професійного спілкування соціального педагога спрямував формування соціально-перцептивних умінь і якостей, розвиток комунікативних, інтерактивних умінь і навичок майбутніх фахівців засобами мистецтва.

Інформаційну систему твору мистецтва визначено як «професійний інструмент» фахівця соціально-педагогічної сфери, що підкреслює прикладне значення роботи.

Рецензентами монографії стали доктор педагогічних наук, заступник директора Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді Г. М. Лактіонова; доктор педагогічних наук, професор, про-

фесор Запорізького національного університету Л. І. Міщик; доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту проблем виховання АПН України Н. Є. Миропольська.

2014 року в співавторстві з Л. О. Гринь вийшла монографія «Вокальне мистецтво в професійній підготовці актора музично-драматичного театру: теорія та практика», у якій представлено результати дослідження проблеми професійної підготовки актора музично-драматичного театру засобами вокального мистецтва. У роботі проаналізовані історичні й методичні передумови та становлення вокально-педагогічних шкіл як культурологічного явища; вокальний голос і його якісні характеристики розглянуто як професійний «інструмент» актора музично-драматичного театру; структура, сутність і зміст вокальної підготовки майбутнього актора представлені в системі його фахової освіти. Нормативну основу вокальної підготовки майбутнього актора музично-драматичного театру було визначено через систему принципів, а саме: принципи фундаментальної підготовки академічної манери співу, загальнодидактичні та принципи розвитку вокального голосу майбутнього актора. Науково-методичне забезпечення вокальної підготовки майбутнього актора музично-драматичного театру склали структурно-функціональна модель вокальної підготовки, педагогічні умови її реалізації та методика використання вокального мистецтва в професійній підготовці майбутнього актора. Прілюстровано експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов використання вокального мистецтва в професійній підготовці актора.

Формування нормативної поведінки учнівської молоді через її художньо-естетичну діяльність розкривається в монографії, написаній у співавторстві з К. В. Петровською – «Суспільно-нормативна поведінка учнівської молоді в творчих неформальних об'єднаннях як соціально-педагогічна проблема» (2014 р.). Соціально-педагогічний функціонал творчих неформальних об'єднань дає змогу організації креативного мистецького середовища як домінанти соціалізаційного впливу на учнівську молодь. У монографії визначено структурно-функціональні ознаки суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді у творчих неформальних об'єднаннях. Взаємодія суб'єктів соціалізаційного впливу в процесі стимулювання соціально спрямованої творчої діяльності неформальних молодіжних об'єднань (музично-поетичних, акторських або театральних, художніх і

спортивно-хореографічних) спрямована на реалізацію здібностей до відкриття новацій у світі музики, виявлення почуттів, ставлення до подій, що відбуваються в суспільстві, за допомогою поезії тощо. Саме врахування особливостей неформального середовища, внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на свідомість формує соціально-нормативну поведінку учнівської молоді. У монографії підкреслюється, що у своїй творчості учасники неформальних творчих колективів реалізують право кожного на особистий вибір у розвитку або пошуках свободи, а також на життя без тиску. Поєднання соціальної педагогіки й мистецтва підсилює можливості вирішення суспільно важливих завдань педагогічної спільноти у вихованні духовного, обізнаного покоління сучасної молоді.

Проблеми казкотерапії як новітньої соціально-педагогічної технології відображено в монографії Г. В. Локаревої, написаної у співавторстві з О. В. Філь «Казкотерапія в підготовці соціальних педагогів до професійної діяльності: теорія та практика» (2016 р.). У монографії акцентується увага на саногенній функції краси. Це означає, що краса здатна допомагати збереженню та підтримці здоров'я людини й суспільства. Водночас підкреслюється все більше зростання кола осіб, які потребують психолого-педагогічної допомоги на високому професійному рівні, і відповідно актуальним постає питання опанування майбутніми спеціалістами соціономічної сфери нових нетрадиційних форм і методів роботи. Використовуючи казкотерапевтичні методики й техніки, фахівець здатен впливати на емоційно-почуттєву сферу особистості, корегувати неефективні моделі поведінки, пробуджувати ресурсні можливості особистості з тим, щоби вона мала змогу навчитися самостійно долати життєві негаразди, які б сприяли підвищенню її компетентності. У монографії казкотерапія розглядається як психолого-педагогічний феномен, а казка досліджується в історичному й лінгвістичному аспектах, також розкривається її психолого-педагогічний потенціал. Проблема формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання казкотерапії в професійній діяльності вирішується через розроблене науково-методичне забезпечення: організаційно-педагогічні умови, діагностичний комплекс, структурно-змістова модель і методика використання казкотерапії.

Мистецька освіта та фахова підготовка майбутнього актора в контексті професійного спілкування представлена Галиною Василів-

ною у співавторстві зі Н. В. Стадніченко в монографії «Підготовка майбутнього актора до професійного спілкування: теоретичний та практичний аспекти» (2019 р.). У роботі порушено декілька науково-педагогічних питань, а саме: суспільно-громадське значення театрального мистецтва (театр як засіб спілкування у формуванні суспільних відносин, актор-комунікатор у системі спілкування «суспільство – глядач»); професійне спілкування актора як педагогічна проблема (генеза комунікативних і професійних якостей актора, театральні школи: витоки, становлення й розвиток професійної підготовки майбутнього актора, професійне спілкування актора як провідна характеристика його фахової діяльності: сутність, матрикул, структура).

Галина Василівна Локарева має наукові публікації в зарубіжних колективних монографіях. У розділах, підготовлених нею, висвітлюються як проблеми професійної підготовки майбутнього фахівця різного фахового профілю, так і проблеми застосування мистецтва в освітньому процесі вищої школи.

2018 року в Кембриджі вийшла монографія «Professional Artistic Education and Culture within Modern Global Transformations Edited» (Професійна мистецька освіта і культура в умовах сучасних глобальних трансформацій), упорядником якої була доктор педагогічних наук, професор О. М. Олексюк. Галиною Василівною розроблено розділ «The Functional Capabilities of Artistic and Aesthetic Information in Work of Art» (Функціональні можливості художньо-естетичної інформації творів мистецтва), який має теоретико-прикладну спрямованість.

Починаючи з 2021 року, науковиця має публікації розділів у серії зарубіжних колективних монографій, опублікованих видавництвом «Baltija Publishing» м. Рига (Латвія), у яких вона є членом редакційної колегії.

- «Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors» Collective monograph. Vol. 1, Vol 2 (2021). SECTION 16. «Independent work of tertiary graduates» as a modern phenomenon of the educational paradigm» (Lokarjeva H. V., Vazhmina E. A.). Співорганізатори цього наукового видання: Ca' Foscari University of Venice; Zaporizhzhia National University.
- «Psychology and pedagogy as sciences for the development of the cultural potential of modern society: Scientific monograph» (2022).

SECTION 20. «Psychological and pedagogical competence of specialty courses teachers in technical colleges of Ukraine: theoretical and diagnostic aspects» (Lokarieva H. V., Sadovenko S. H.). Співорганізатори цього наукового видання: ISMA University of Applied Sciences; Zaporizhzhia National University.

- «The history of formation and modern development of pedagogy and psychology : Collective monograph» (2022). SECTION 9. «National value orientations of future specialists in the field of pedagogy: pedagogical conditions as a factor influencing the formation process» (Lokarieva H. V., Chorna H. V.). Співорганізатори цього наукового видання: Cuiavian University in Włocławek; Zaporizhzhia National University.
- «Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice: Scientific monograph» (2023). SECTION 10. Game training in the professional preparation of future actors: a content analysis of the phenomenon (Lokarieva H. V., Kryvosheieva O. V.). Співорганізатори цього наукового видання Polonia University in Częstochowa; Zaporizhzhia National University.

У наукових статтях (понад сто статей), у фахових і зарубіжних наукових збірниках професором Г. В. Локаревою висвітлені сучасні актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців і виховання учнівської молоді; проблеми використання в професійній діяльності соціального педагога художньо-естетичної інформаційної системи твору мистецтва, соціально-психологічної реабілітації засобами музики (музикотерапії), арттерапії. Вчена брала участь і була доповідачем у численних міжнародних, республіканських і регіональних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях (більш 120-ти конференцій).

2005 року була заснована Наукова школа з проблем духовно-світоглядного розвитку особистості в системі неперервної мистецької освіти. Керівник наукової школи: Ольга Миколаївна Олексюк доктор педагогічних наук, професорка, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка. Ученим секретарем наукової школи з проблем духовності у неперервній мистецькій освіті була Галина Василівна Локарева, доктор педагогічних наук, професорка, завідувач кафедри акторської майстерності Запорізького національного університету.

Професор Г. В. Локарева як член спеціалізованих рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій виступала експертом дисертаційних досліджень Запорізького національного університету – Д 17.051.09; Класичного приватного університету м. Запоріжжя – Д 17.127.04; Київського національного університету культури та мистецтв – К 26.807.01; Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля – К 08.120.02. Неодноразово виступала опонентом докторських і кандидатських дисертацій.

З 2009 року й до сьогодні Галина Василівна Локарева є головним редактором фахового збірника «Педагогічні науки: теорія та практика» (попередня назва «Вісник ЗНУ: педагогічні науки»). Також є членом таких редакційних колегій наукових фахових збірників: Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Збірник наукових праць «Духовність особистості: методологія, теорія і практика» (м. Луганськ).

Професори О. М. Олексюк, Г. В. Локарева, О. Г. Реброва

У своїй професійно-педагогічній діяльності професор Галина Василівна Локарева також приділяє багато уваги навчально-методичній роботі. Нею розроблено й опубліковано понад тридцять позицій, а саме: посібників (із них 5 з грифом МОН – «Педагогічне

спілкування», «Збірник контрольних робіт з педагогіки», «Теорія та методика діагностики навчованості», «Комплексні завдання до проведення олімпіад та конкурсів з соціальної педагогіки», «Технології соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. для студентів напряму підготовки «Соціальна педагогіка» /За заг. ред. Н. В. Заверико у співавторстві), методичних рекомендацій і вказівок, програм, словника.

Під її керівництвом і науковою редакцією у 2021 році викладачами кафедри акторської майстерності Запорізького національного університету, яку вона очолює, було підготовлено й надруковано «Словник-довідник професійного тезауруса майбутнього актора». Основне призначення словника-довідника – забезпечення ефективності викладацької діяльності педагога й навчальної діяльності (учіння) студента.

Словник як засіб методичного забезпечення освітнього процесу підготовки майбутнього актора допомагає викладачу у визначенні міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін, що ним викладаються, на рівні міждисциплінарних дефініцій, понять, які застосовуються в процесі вивчення змісту навчального предмету. Також він допомагає педагогу у формуванні загальних і професійних компетентностей здобувачів освіти.

Для студентів словник має два призначення: 1) забезпечення теоретичної обізнаності здобувача вищої освіти в основних питаннях професійної діяльності, що наповнить його творчий потенціал, а також забезпечить креативність його майбутньої діяльності; 2) методичне забезпечення підготовки до різних форм контролю знань і форм підсумкової атестації.

Словник складається з одинадцяти розділів, тематика яких відповідає змісту професійної підготовки майбутнього актора. Безпосередньо Г. В. Локаревою розроблено передмову й три розділи: Розділ 1. Поняття базисного тезауруса; Розділ 6. Категорії та поняття психології мистецтва; Розділ 11. Соціально-педагогічні поняття театральної педагогіки.

Протягом 10-ти років Галина Василівна проводила заняття в «Школі педагогічної майстерності» для молодих викладачів ЗНУ. Викладала лекції з блоку «Професійне педагогічне спілкування» та проводила тренінги з цієї тематики.

Галина Василівна – керівник постійно діючого науково-методичного семінару «Методологічні та практичні проблеми профе-

сійної підготовки акторів і дизайнерів» (2016–2024 рр.), організатор студентських науково-практичних конференцій «Мистецька освіта: традиції та перспективи розвитку» (2015–2024 рр.) і багатьох всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференцій і семінарів, наукових читань, «круглих столів», що проводились на факультеті соціальної педагогіки та психології Запорізького національного університету.

Професор Г. В. Локарева провадить активну громадську діяльність, є організатором щорічної традиційної зустрічі студентів спеціальності «Сценічне мистецтво» з дітьми з обмеженими можливостями в Обласному дитячому реабілітаційному центрі, організовує Новорічні свята для дітей з обмеженими можливостями, які проводяться студентами-акторами на базі «Навчального театру» кафедри акторської майстерності.

Сучасний театр – це синтетичний вид мистецтва, що поєднує акторську гру, сценічне мовлення, вокальне мистецтво, хореографію, сценографію. Нині вокальне мистецтво є повноправним компонентом драматичної дії. Тому виникла ідея організувати й провести Всеукраїнський міжвузівський фестиваль-конкурс акторів-вокалістів. Організаторами виступили завідувачка кафедри акторської майстерності Г. В. Локарева, доцент кафедри акторської майстерності, заслужений діяч мистецтв Л. О. Гринь. Засновником і організатором фестивалю-конкурсу стала кафедра акторської майстерності Запорізького національного університету. Співорганізаторами фестивалю-конкурсу були Інститут мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого, Харківський університет мистецтв імені І. Котляревського, Харківська державна академія культури. У форматі конкурсу акторів-вокалістів такий захід в Україні проводився вперше (2011, 2012, 2015 рр.).

Мета фестивалю-конкурсу – популяризація та збереження кращих традицій вокально-драматичного мистецтва, виявлення молодих талановитих виконавців, підвищення професійного рівня виконання вокальних творів серед акторів-початківців, підвищення професійного престижу викладачів вокалу, обмін творчими досягненнями й досвідом. Конкурс проводився в трьох номінаціях:

- номінація академічний спів – класичний, старовинний романс; арія з опери, оперети; народні пісні в обробках;

- номінація естрадний спів – арія з музичних комедій, пісні з кінофільмів, мюзиклів; народні пісні в обробках; сучасні пісні;
- номінація малі форми – дует, тріо з опери, оперети, мюзиклу, сучасні пісні.

Громадська діяльність Галини Василівни різноманітна: з 2010 р. й до сьогодні вона є організатором і головою журі «Конкурсу читців» серед учнів загальноосвітніх шкіл міста Запоріжжя та області, що проводить кафедра акторської майстерності ЗНУ; заступником голови журі обласної учнівської олімпіади з педагогіки і психології; організатором участі студентів спеціальності театральне мистецтво в соціальному проєкті «Ми – це місто», за який було отримано грант за роботу «Запоріжжя очима дітей»; організатор співпраці кафедри акторської майстерності Запорізького національного університету з науково-методичним центром департаменту освіти і науки Запорізької міської ради.

Г. В. Локарева була співорганізатором проведення і головою журі II Міського конкурсу образотворчого мистецтва «Арт-барви Запоріжжя», мета якого полягала у створенні соціокультурного середовища для розвитку професійної та мистецької компетентності учасників навчально-виховного процесу, залучення до творчої діяльності в галузі мистецтва обдарованих учнів 6–11 класів, студентів, талановитих молодих учителів. Також на базі Запорізького національного університету було проведено I Міський конкурс шкільних театральних колективів «Мельпомена Запоріжжя», співорганізатором якого була Галина Василівна. Протягом п'яти років науковиця також виступала головою журі МАН: номінація – мистецтвознавство; членом журі II-го етапу Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальної дисципліни «Педагогіка» для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю (м. Львів).

За багаторічну наукову й педагогічну діяльність Галина Василівна Локарева має громадське визнання – відзнаки та нагороди. Нагороджена грамотами Міністерства освіти і науки України за особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, плідну науково-педагогічну діяльність (2008, 2011); почесною грамотою Міністерства культури України за особистий внесок у створення духовних цінностей і внесок у професійну майстерність (2011, 2013); грамотами облдержадміністрації Запорізької міської ради (1999, 2006, 2014, 2016); має Подяку від національного університету «Львівська

політехніка» (1917), Подяки від Запорізької обласної ради, Почесна грамота департаменту освіти і науки Запорізької міської ради. Нагороджена Нагрудним знаком за наукові та освітні досягнення Міністерством освіти та науки України (2022).

ГУСАРЧУК Тетяна Володимирівна,
доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри історії української музики
та музичної фольклористики

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8067-4010>

e-mail: 64tatyana@ukr.net

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕТЯНИ МАРТИНЮК У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі Тетяна Володимирівна Мартинюк народилася 5 серпня 1964 року в м. Дніпропетровську в родині працівників галузі аерокосмічного виробництва.

Упродовж 1979-1983 років навчалася у Дніпропетровському державному музичному училищі ім. М. І. Глінки за фахом «Теорія музики» з класу М. Я. Цигуткіна. Михайло Цигуткін – яскравий викладач-теоретик Дніпропетровщини, був також відомим як художній керівник вокального ансамблю «Гамма», популяризатор джазового мистецтва у 1980-х роках ХХ століття. Саме він вплинув на фахове становлення Т. В. Мартинюк і визначив її подальшу професійну долю.

Професор Т. В. Мартинюк

*Доктор мистецтвознавства,
професор, члена-кореспондент
Академії мистецтв України
Н. О. Горюхіна*

1983 року Т. В. Мартинюк вступила до Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського за спеціальністю «Музикознавство», спеціалізацією – «Теорія музики». Щасливим подарунком долі стало навчання в класі доктора мистецтвознавства, професора, члена-кореспондента Академії мистецтв України, завідувача кафедри теорії музики Н. О. Горюхіної. Т. В. Мартинюк стала однією з останніх учнів Надії Олександрівни, довгі роки перебувала у тісних особистісних стосунках з видатним педагогом і все подальше професійне життя усвідомлює радість своєї причетності до найзначнішої в Україні школи теоретичного музикознавства.

Надія Олександрівна Горюхіна (1918–1998 рр.) була відомим науковцем, видатною особистістю, педагогом, який виховав велику кількість учнів-теоретиків. Учення про музичну форму, що наскрізно формувалось упродовж наукового життя корифея української теорії музики ХХ ст., є неоціненним підґрунтям для професійної підготовки фахівців-музикантів.

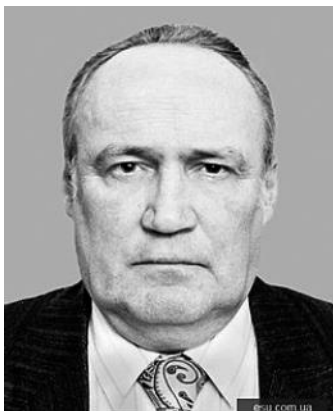
Глибинним методологічним ресурсом для становлення творчої особистості у сфері музичної аналітики стає феномен її індивідуального стилю наукового мислення. Час наукової діяльності Н. О. Горюхіної співпадає з перехідним періодом, в якому відбувається зміна типів раціональності, зокрема, некласичного на постнекласичний. Постнекласичний тип характеризується яскравими зв'язками науки та культури, розвитком гуманітаристики та інтердисциплінарним підходом, залученням до дослідження позанаукового контексту. У дослідженнях Н. О. Горюхіної зароджуються ознаки нового наукового погляду на світ, прогноуються майбутні методи і прийоми дослідження, підходи до музичного мистецтва й музичної форми, отже, формуються риси епохального стилю наукового мислення.

У центрі наукових інтересів Н. О. Горюхіної знаходились проблеми форми та стилю як найзначніші у музичному мистецтві, функціональних принципів взаємодії тематизму і структури, творчого методу, який дозволяє дослідити інтонацію, змістовність музичної мови та форми, національну специфіку та народність мистецтва, стиль, творчі напрямки тощо. Категорії теорії музичної форми виступають як загальнонаукові та міждисциплінарні. Так, перегортаючи сторінки монографії «Еволюція сонатної форми», можна поринути не тільки у ґрунтовний аналіз зародження та розвитку самої форми, але, передусім, сприйняти цей процес як конкретизацію діалектики музичного мислення. Зокрема, сонатна форма вбирає до себе принципи законів руху (контраст, розвиток, репризність). Дослідження функціональних взаємозв'язків змісту і форми, тематизму і структури на основі історичного процесу еволюції явищ – це дослідження на рівні категорій та їх елементів. Застосовуючи його до еволюції сонатної форми, у ході порівняльного аналізу науковцю вдалося віднайти глибинні закономірності функціональної взаємодії і характеру цієї взаємодії між категоріями тематизму і структури.

Отже, навчання Т. В. Мартинюк в класі видатного науковця ХХ століття, голови наукової школи українського теоретичного музикознавства дозволило їй зануритись до сфери аналізу музичних форм, що визначило її подальші наукові інтереси по закінченні Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського у 1988 році.

Упродовж 1993–1997 років навчалася в аспірантурі Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського, яку закінчила з поданням дисертації до захисту. Дисертація із спеціальності 17.00.03 «Музичне мистецтво» на тему «Перехідний етап як історико-теоретична проблема музичної україністики» виконана на кафедрі теорії музики і захищена 27.04.1997 року. За матеріалами дисертації 1997 року було видано першу монографію Т. В. Мартинюк «Перехідні етапи в історії української музичної культури». У дослідженні було представлено феномен перехідних етапів на прикладі української музичної культури XVII та XIX століть.

У 1999–2003 роках Т. В. Мартинюк навчалася у докторантурі Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, яку закінчила з поданням дисертації до захисту. Дисертація зі спеціальності 17.00.01 «Теорія та історія культури» на тему «Історико-теоретичні аспекти взаємовідношень географічного і соціокультурного

Професор І. А. Котляревський

чинників в явищі регіональної музичної культури (на прикладі Північного Приазов'я)» виконана на кафедрі теорії музики і захищена 29.09.2004 року. Науковим керівником кандидатської дисертації і науковим консультантом докторської дисертації був доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч науки, член-кореспондент Академії мистецтв України І. А. Котляревський (1941–2007).

Іван Арсенійович Котляревський – видатний науковець ХХ століття, голова школи теоретичного музикознавства. Найяскравіше зацікавленість

науковця теорією систем та розробкою системного музикознавчого підходу виявилася під час роботи над докторською дисертацією «Музично-теоретичні системи європейського мистецтвознавства» (1983). Саме заглиблення, під керівництвом Івана Арсенійовича, до системного сприйняття явища регіональної музичної культури дозволило Т. В. Мартинюк у максимально короткий термін – 4 роки – охопити двохсотлітній поступ мистецького розвитку Північного Приазов'я і представити його як синергетичну систему з високим художнім потенціалом.

Захист докторської дисертації став не тільки резонансною подією для подальшого розвитку напряму української музичної регіоналістики, але й методологічним прогнозом щодо міждисциплінарної інтеграції музикознавства з філософією, культурологією, історією, географією. За матеріалами дисертації 2003 року було опубліковано монографію «Музичний професіоналізм Північного Приазов'я ХІХ–ХХ століть», в якій представлено специфіку приазовської регіональної музичної культури та її результати у напрямках композиторської й виконавської творчості, інституцій музичної культури і музичної освіти, музикознавства, видавничої справи тощо.

2005 року Т. В. Мартинюк отримала вчене звання професора кафедри музичного виховання і хореографії.

У ці ж роки Т. В. Мартинюк, як співавтор, взяла участь у публікації навчально-методичних посібників «3 історії українського

мистецтва» (2000) та «З історії формування філософії українського національного відродження» (2001). У 2003 році вийшла друком монографія Т. В. Мартинюк «Микола Попов». Робота була присвячена творчій діяльності хорового диригента, композитора, педагога, заслуженого діяча мистецтв України (1998), члена Національної спілки композиторів України (1992), завідувача музичною частиною Запорізького театру молоді, викладача Запорізького фахового музичного коледжу імені П. І. Майбороди Миколи Інокентійовича Попова. Зазначена монографія, разом із монографією «Музичний професіоналізм Північного Приазов'я XIX-XX століть», була передана до бібліотеки Українського вільного університету у Мюнхені за проханням директора бібліотеки.

Упродовж 2019–2020 років Т. В. Мартинюк навчалася у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» як здобувач освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)). Отримала диплом «з відзнакою» і кваліфікацію: Магістр освіти. Вчитель англійської мови і зарубіжної літератури. Викладач англійської мови і зарубіжної літератури.

Триптих «Магія джазового ритму»

Упродовж 2020–2021 років Т. В. Мартинюк навчалася в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі як здобувач освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво). Отримала диплом «з відзнакою» і кваліфікацію: магістр освіти, викладач педагогіки, теорії і методики образотворчого мистецтва. У процесі підготовки магістерської роботи під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента Тетяни Борисівни Носаченко

вона опрацювала проблему інтегративних технологій навчання курсу «Мистецтво» в ЗЗСО, опанувала візуалізацію творів у техніці флюїд-арт акриловими фарбами і підготувала авторський тематичний проєкт – триптих «Магія джазового ритму».

Упродовж 1988–2012 н.р. Т. В. Мартинюк працювала в Мелітопольському державному педагогічному університеті ім. Богдана Хмельницького, успішно поєднуючи у своїй діяльності науковий, навчально-методичний і творчий напрямки. З 1988 по 1991 рр. – викладач кафедри теорії і історії музики, з 1991 по 1993 рр. – старший викладач кафедри теорії і історії музики, з 1997 по 2000 рр. – доцент кафедри теорії і історії музики, з 2003 по 2004 рр. – доцент кафедри музичного виховання, з 2004 по 2005 рр. – завідувач кафедри музичного виховання і хореографії, професор, з 2005 по 2012 рр. – професор, завідувач кафедри музичного виховання і хореографії.

Під час роботи в навчальному закладі було впроваджено спеціальність «Хореографія», спеціалізації до спеціальності 014 Середні освіта (Музичне мистецтво) «Художня культура», «Режисура музично-виховних заходів»; ініційовано та проведено у місті Мелітополі Міжнародний фестиваль з хореографічного мистецтва (2009, 2010, 2011), Міжнародний полікультурний фестиваль-конкурс «Квіти духовності» (2009, 2010, 2011).

Упродовж 1997–2007 років Т. В. Мартинюк була головним редактором фахової збірки статей з мистецтвознавства «Теоретичні та практичні питання культурології». Сьогодні вона є головним редактором збірки «Науковий вісник Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського» (категорія Б), членом редколегії збірки «Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти (категорія Б).

Під час роботи в університеті було відкрито аспірантуру зі спеціальності 26.00.01 «Теорія та історія культури» (мистецтвознавство). Захищені випускники аспірантури – кандидат мистецтвознавства А. А. Чергеев (тема дисертації «Темпоральне розшарування як чинник розвитку хорового мистецтва Криму ХІХ–ХХІ століть», Харків, 2012), кандидат мистецтвознавства С. В. Груш-

кіна (тема дисертації «Жанрово-видова специфіка мистецтв Запорізького Приазов'я в культурному просторі регіону (остання третина ХХ – початку ХХІ століть)», Київ, 2017).

Упродовж 2004–2010 років Т. В. Мартинюк поряд з викладацькою діяльністю працювала художнім керівником Народного колективу Ансамбль чеської музики «Богемія», який став неодноразовим дипломантом фестивалів у Європі «Roznovsky slavnosti», «Česky ples» та ін. Науковим результатом опрацювання чеського регіонального музичного фольклору стало видання у 2010 році навчально-методичного посібника для студентів вищих навчальних закладів «Пісні та танці чехів з українського Приазов'я».

З 2012 рік по сьогоднішній день Т. В. Мартинюк є завідувачем кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання (з 1.09.2023 р. – музичного мистецтва і методики навчання) Університету Григорія Сковороди в Переяславі. Під час роботи в навчальному закладі впроваджено спеціалізацію «Художня культура, етика та естетика», акредитовано ОР «Бакалавр», ОР «Магістр» зі спеціальностей Середня освіта (Музичне мистецтво), Середня освіта (Образотворче мистецтво). Нею було започатковано і проведено Всеукраїнський методичний семінар «Актуальні проблеми викладання виконавських дисциплін у педагогічному вузі» (2013-2018).

Кафедрою було ініційовано Міжнародну науково-практичну конференцію «Регіональні культурні, мистецькі та освітні практики» (2014-2024), яка упродовж 10 років збирає відомих в Україні та в Європі фахівців з музичної освіти і музикознавства, які обговорюють актуальні наукові проблеми. Зокрема, у 2024 році на конференції обговорювались питання:

- Історія, теорія та практика сучасного художньо-історичного та художньо-педагогічного краєзнавства.
- Актуальні проблеми мистецтва та педагогіки у контексті євроінтеграції.
- Теоретичні та практичні засади професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва.
- Формування цифрової компетентності майбутніх учителів мистецтва у процесі професійної підготовки.
- Мистецько-оздоровча діяльність в закладах освіти.
- Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх викладачів мистецьких шкіл.

*Вокальний ансамбль
(м. Кишинів, Молдова)*

*Народний аматорський колектив «Кобзар»
(м. Умань, Україна)*

Щороку за матеріалами роботи конференції видаються наукові збірки тез.

2014 року було започатковано Міжнародний полікультурний фестиваль-конкурс «Переяславський дивограй» за представництвом Національної всеукраїнської музичної спілки, Асоціації піаністів-педагогів Європи («ЕРТА» – Лондон, Брюссель, ЄС), Федерації Асоціацій, Центрів та Клубів ЮНЕСКО Республіки Молдова (Кишинів, Республіка Молдова), Міжнародної федерації соціальних наукових організацій (IFSSO) (Кесон-Сіті, Філіппіни), Фонду науки і культури (Стамбул, Туреччина) та декількох зарубіжних закладів вищої освіти.

Упродовж 10 років існування фестивалю його лауреатами стали понад 800 творчо обдарованих осіб. Метою XI Міжнародного полікультурного фестивалю-конкурс «Переяславський дивограй» була популяризація музичного, хореографічного та образотворчого мистецтва в молодіжному середовищі, естетичне залучення творчої молоді до світових та національних цінностей; виявлення талановитих студентів, здатних проводити концертно-виконавську, музично-просвітницьку та художньо-творчу діяльність на високому професійному рівні. Творчий захід було проведено за наступними номінаціями: Народний спів (соло, дует), Академічний вокал (соло, дует), Естрадний вокал (соло, дует), Вокальний ансамбль, Диригентсько-хорове виконавство, Інструментальне виконавство (соло), Інструментальні ансамблі, Інструментальний дует, Композиція, Хореографічне виконавство (за видами),

Декоративно-прикладне та образотворче мистецтва.

Упродовж 2015–2019 років Т. В. Мартинюк є членом спеціалізованої Вченої ради К.27.053.03, 2020–2022 років – членом спеціалізованої Вченої ради Д.27.053.03. З 2016 р. по 2018 р. – член науково-методичної комісії сектору вищої освіти (підкомісії) з вищої освіти

*Оркестр народних інструментів
(м. Вінниця, Україна)*

Науково-методичної ради МОН України №3 з культури і мистецтва. З 02.12.2022 р. по сьогоднішній день – член експертної ради Міністерства освіти і науки України з питань атестації наукових кадрів з культурології та мистецтвознавства.

До кола наукових інтересів Т. В. Мартинюк належать проблеми теорії, методології і практики мистецької освіти, мистецтвознавства, музичної регіоналістики, музичного наукознавства. Науковець має понад 160 наукових публікацій, серед них: 3 монографії, 7 навчальних та навчально-методичних посібників, 10 колективних монографій, статті у фахових та зарубіжних виданнях, серед яких 7 – у наукометричних базах Scopus, Web of Science. Упродовж 2014–2020 років Т. В. Мартинюк очолювала наукову школу «Концептуальні засади сучасного художнього краєзнавства».

2023 року під науковим керівництвом Т. В. Мартинюк захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (01 Освіта / Педагогіка) Т. М. Мольдерф. Тема її дослідження: «Формування академічної вокально-виконавської культури майбутніх викладачів мистецьких шкіл у фахових коледжах».

1998 року Т. В. Мартинюк нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти України, у 2005 році – знаком «Відмінник освіти України», у 2008 році – Грамотою Верховної Ради України за заслуги перед українським народом, у 2013 р. – Трофеєм ЮНЕСКО, у 2015 р. – Почесною грамотою міського Голови м. Переяслав-Хмельницького, у 2019 році – нагрудним значком МОН України «За наукові та освітні досягнення».

СМИРНОВА Тетяна Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецьких дисциплін
Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2931-8288>
e-mail: smyrnova.tetiana@gmail.com

НАУКОВА ШКОЛА ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА О. В. МИХАЙЛИЧЕНКА

Олег Володимирович Михайличенко народився 8 травня 1952 р. у м. Суми в сім'ї робітників. 1969 року закінчив Сумську середню школу №1 і влаштувався на роботу слюсарем складальником на Сумському заводі ім. М. Фрунзе. Дитиною і підлітком був учасником художньої самодіяльності в школі та у гуртках Палацу культури заводу ім. М. Фрунзе. Особливою віхою є його участь у самодіяльному дитячому драматичному театрі, який постійно ставив драматичні вистави для дітей. Серед них були класичні сюжети дитячих казок «Івасик-Телесик», «Морозко», «Королівство кривих зеркал» та на теми героїчних сторінок історії Другої світової війни.

1969 року після закінчення школи О. В. Михайличенко влаштувався працювати на Сумський машинобудівний завод ім. М. Фрунзе у якості слюсаря-складальника. Олег самостійно навчився грати на баяні, приймав участь у оркестрі баяністів палацу культури.

1970 року вступив на диригентсько-хоровий відділ Сумського музичного училища в клас викладача Н. С. Смірнкової і зразу восени 1970 року був призваний на службу у лави збройних сил. Служив у ГРВС Німеччини. Після служби у збройних силах у 1972 році, будучи студентом Сумського музичного училища, працював учителем музики та керівником шкільних хорів у загальноосвітніх школах №20, 4, 9 та 25 м. Суми.

1975 року вступив до Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського на диригентсько-хоровий факультет в клас народного артиста України В. С. Палкіна. Під час навчання працював художнім керівником самодіяльності у клубі Харківського електротехнічного заводу та керівником сільського хору в клубі с. Окоп Золочівського району Харківської області. У літні канікули працював у піонерських таборах «Чайка» Сумського заводу ім. М. Фрунзе у якості вожатого, старшого вожатого, музичного керівника.

Після закінчення інституту у 1980 році почав працювати викладачем кафедри музики та хорового диригування музично-педагогічного факультету Сумського педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка.

У січні 1983 року вступив на навчання з відривом від виробництва до аспірантури філософського факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка на кафедру педагогіки вищої школи. Науковим керівником у нього був доктор педагогічних наук, професор Д. Л. Сергієнко. У березні 1985 року, у зв'язку з достроковим прийняттям до захисту кандидатської дисертації, був відратований із аспірантури і повернувся на роботу в Сумський державний педагогічний університет за направленням Міністерства освіти.

У вересні 1985 року звільнився за власним бажанням, у зв'язку з переїздом на постійне місце проживання до м. Києва. З вересня 1985 року по березень 1986 рік працював викладачем кафедри педагогіки Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. У жовтні 1985 року захистив кандидатську дисертацію.

З березня 1986 року почав працювати викладачем, ст. викладачем, доцентом кафедри педагогіки та психології Київського державного інституту іноземних мов (нині Київський національний лінгвістичний університет). У 1993 році йому було присвоєно вчене звання доцента кафедри педагогіки та психології. З вересня 1997 року по вересень 2000 рік навчався у докторантурі Київського національного лінгвістичного університету за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

2003 року був призначений, а у 2005 році обраний на посаду декана історичного факультету Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка.

У травні 2007 році захистив докторську дисертацію з педагогічних наук.

З вересня 2007 року працював деканом історичного факультету, завідувачем кафедри методики викладання суспільних дисциплін. У жовтні 2008 року йому присвоєно вчене звання професора кафедри методики викладання суспільних дисциплін.

З 1984 року на громадських засадах О. В. Михайличенко є заступником головного редактора всеукраїнського збірника наукових праць «Теоретичні питання культури, освіти та виховання», який

був фаховим виданням з педагогічних, психологічних наук та мистецтвознавства.

Професор О. В. Михайличенко був членом двох Спеціалізованих вченої рад по присудженню наукових ступенів у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди та Сумському державному педагогічному університеті ім. А. С. Макаренка.

О. В. Михайличенко є автором п'яти монографій, двох навчальних посібників з грифом МОН, більш як 130 наукових праць у галузі теорії та історії педагогіки, мистецтвознавства у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях. Майже п'ятдесят колективних монографій за редакцією О. В. Михайличенка видані у європейських видавництвах, у тому числі всіма європейськими мовами.

О. В. Михайличенко нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (2006 р.), Нагрудним знаком МОН України «Антон Макаренко» (2008 р.), Нагрудним знаком МОН України «Відмінник освіти України» (2009 р.), Нагрудним знаком Сумської міської Ради «60 років визволення м. Суми від фашистських загарбників» (2008 р.). Почесним грамотами Сумської ОДА, Сумського міського голови.

Головними науково-методичними надбаннями О. В. Михайличенка стали науково-теоретичні розробки історії та теорії загальної музичної педагогіки, та методики навчання суспільних дисциплін, які обґрунтовані на сучасних принципах педагогічної теорії, викладені у теоретичних працях історико-теоретичних досліджень від давніх часів до сьогодення в наукових дослідженнях світових науковців та педагогічних діячів.

Основні науково-теоретичні досягнення та розробки О. В. Михайличенка полягають у обґрунтуванні теоретичних основ загальної музичної педагогіки на основі основних положень, що ґрунтуються

на світових визначеннях педагогічної науки. Ці положення викладені ним у ряді науково-педагогічних праць фахових видань українських та зарубіжних видань та у популярних науково-громадських публікаціях енциклопедичних та вікіпедійних загальнодоступних засобів соціальних комунікативних джерел.

У працях О. В. Михайличенка відзначаються теми та проблеми розвитку світової історії розвитку науки і техніки, загальних основ методики викладання суспільно-політичних дисциплін для студентів суспільно-політичних та гуманітарних спеціальностей.

Основні теоретичні висновки, базовані на закономірностях загальної педагогічної науки О. В. Михайличенко розробив у сучасній теорії музичної педагогіки, які виклав у основних своїх наукових та методичних працях та у виклав вікіпедійних засобах масової інформації.

Основи музичної педагогіки викладені у основних теоретичних поняттях, які нижче викладені в основі праць О. В. Михайличенка.

Музична педагогіка – галузь педагогічної науки (загальної педагогіки), яка вивчає особливості освіти, навчання та виховання особистості засобами музичного мистецтва. Музичну педагогіку слід відрізнити від окремих методик музичного навчання та виховання, так як вона є загальною наукою, зміст якої спрямований не на розвиток окремих музичних якостей людини, а на формування особистості.

Об'єкт музичної педагогіки – процес музичної освіти і виховання особистості.

Предметом музичної педагогіки слід вважати сукупність форм організації, методів, засобів та інших матеріальних і нематеріальних атрибутів музичного навчання й виховання, які складають цілісний процес професійної підготовки та формування особистості музиканта. Цей процес має конкретно історичний характер і відбувається відповідно до законів і закономірностей розвитку загальної педагогіки.

Джерелами вивчення предмета музичної педагогіки слід вважати:

1. Музично-педагогічний досвід минулого. Це інституції створення, накопичення та збереження зразків музичних явищ в історії розвитку художньої культури. До цього слід віднести творчу спадщину композиторів, музикантів, діячів музичної культури, що представляє найкращі зразки музичних творів, виконавської майстерності, результати громадської, просвітницької та музично-педагогічної діяльності.
2. Сучасні музично-педагогічні явища та дослідження. Це передусім досвід практичної діяльності музичних навчальних закладів по вихованню та підготовці професійних музикантів, окремих творчих шкіл та приватних методик музичного навчання й виховання.
3. Передовий науковий музично-педагогічний досвід. Тут мається на увазі вивчення та узагальнення результатів науково-експериментальної роботи дослідників у пошуках найефективніших технологій та оптимізації музичного навчання й виховання. Це дослідження науково-дослідних інститутів, лабораторій, науковців, працюючих над удосконаленням і поліпшенням вирішення проблем музичного навчання і виховання.

Музична педагогіка, як галузь педагогічної науки, має свої основні теоретичні поняття – **категорії**. Ці категорії, як і загально педагогічні, складають її теоретичну основу з урахуванням специфіки музичної галузі.

Основні теоретичні категорії музичної педагогіки:

Музична освіта – це процес і результат засвоєння музичних знань, вмінь і навичок, що свідчить про відповідний рівень опанування музичними явищами в аналітично-теоретичному або практично виконавському аспектах. Музична освіта функціонує у діалектичній взаємодії інституцій створення, накопичення музичного досвіду су-

спільства з процесами передачі та засвоєння цього досвіду майбутніми музичними фахівцями. Музична освіта регулюється відповідними законодавчими актами держави, які визначають її зміст та основні принципи.

Закономірності музичної освіти – об’єктивні причини, що характеризують суттєвий зв’язок між суспільними та музичними явищами чи процесами, без яких неможливе ефективне здійснення музичного навчання і виховання. До них відносимо:

- відповідність змісту музичного навчання і виховання рівню розвитку музичної культури сучасного суспільства;
- залежність процесу музичного навчання й виховання від економічних умов забезпечення розвитку національної музичної галузі;
- орієнтованість змісту музичного навчання й виховання на національну музичну традицію.

Під принципами музичної освіти в Україні розуміють основні теоретичні ідеї або вимоги, на яких базується музичний навчально-виховний процес. До них належать:

- Доступність музичного навчання і виховання кожному, незалежно від статі, національності та віросповідання.
- Рівність умов кожної людини для повної реалізації її музичних здібностей, всебічного розвитку.
- Гуманізм, пріоритетність в музичній освіті загальнолюдських духовних цінностей.
- Зв’язок з національною та світовою художньою культурою.
- Взаємозв’язок з досвідом музичної освіти інших країн.
- Демократичність – вільність форм організації, методів, засобів музичного навчання і виховання.
- Науковість – музична освіта повинна організовуватися на основі передових науково-методичних досягнень музично-теоретичної думки та практично-виконавської діяльності.
- Ступеневість та безперервність – забезпечення умов для елементарно-початкової, середньої та вищої музичної освіти.
- Креативність – створення умов для музичної творчості.

Рушійні сили музичної освіти – сукупність мотивації та протиріч, задоволення й вирішення яких забезпечує результативність, поліпшення та ефективність музичного навчання і виховання.

Мотивація – це сукупність мотивів або стимулів, що спонукають особистість до певної діяльності. Мотиви можуть бути матеріальні, соціальні та морально-психологічні.

До перших можна віднести намагання людини від одержання музичної освіти мати матеріальні вигоди.

До других – прагнення стати музично освіченою людиною, мати престижну професію. До третіх – одержання морального задоволення від музичного навчання та професійної музично-естетичної діяльності.

Друга група рушійних сил – протиріччя. Це, насамперед, протиріччя між музичними знаннями, вміннями й навичками, вирішення яких забезпечує ефективність музичного навчання і виховання.

У логіці організації навчально-виховного процесу ці протиріччя виникають, наприклад, між розумінням і нерозумінням, знаннями і незнаннями, вміннями і невміннями тощо. Поступове оволодіння наступним рівнем знань, вмінь і навичок змісту музичного навчання і виховання створює перспективу рушійної сили поліпшення та ефективності музичної освіти в цілому.

Музичне навчання – це процес передачі та засвоєння музичних знань, вмінь і навичок, передбачених навчальним планом. Музичне навчання має на меті оволодіння такими знаннями, вміннями та навичками практичної музично-естетичної діяльності, які б відповідали певному рівню музичної освіти.

Музичне навчання здійснюється як державними закладами так і недержавними, або приватними установами, фізичними особами. Відповідно до цього музичне навчання поділяється на аматорське (любительське) та професійне.

Музичне виховання – це процес передачі та засвоєння музичних знань, вмінь і навичок, спрямованих на розвиток та формування музичних нахилів, здібностей, смаку, ідеалів, надихаючих особистість на практичну музично-естетичну діяльність.

Музичне виховання у загальнопедагогічному контексті належить до системи обов'язкової виховної роботи сучасної української загальноосвітньої школи. Згідно із законодавчими актами про освіту в Україні музичне виховання учнів реалізується у школі на уроках музики і входить у державний (інваріантний) компонент змісту загальної середньої освіти.

Форми організації музичного навчання й виховання – зовнішні характеристики музичного навчально-виховного процесу, що зумов-

люються видами та характером музично-естетичної діяльності його учасників. Це практичні заняття (уроки), концерти, лекції, фестивалі, конкурси, екскурсії та ін.

Загальні методи музичного навчання й виховання – взаємодії між учасниками музичного навчально-виховного процесу, під час яких відбувається передача та засвоєння музичних знань, умінь, навичок практичної музичної діяльності та розвиток особистісних музично-естетичних якостей.

Характерним є те, що в класичній педагогічній науці категорії навчання й виховання мають свої особливості. Тому визначення методів музичного навчання й виховання має свою специфіку, обумовлену комплексним творчим характером навчально-виховного процесу.

МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Загальні методи музичного виховання:

- а) методи формування музично-естетичної свідомості;
- б) методи організації музично-естетичної діяльності та формування досвіду практичної музичної творчості;
- в) методи стимулювання практичної музичної діяльності;
- г) методи музичного самовиховання.

У практиці здійснення роботи з музичного виховання можна виділити конкретні **методи формування музично-естетичної свідомості** – музично-емоційний вплив та переконання.

Музично-емоційний вплив – спеціально створена, доцільна організація життєдіяльності учасників виховного процесу, пов'язана з використанням зразків музичної творчості, які впливають на емоційно-образну сферу мислення особистості. До цього належать – демонстрації та ілюстрації певних музичних творів (зразків), супроводжувані яскравими виражальними та зображальними елементами, які викликають відповідну позитивну емоційну реакцію (переживання).

Музично-емоційний вплив може бути прямим і опосередкованим. Він може бути спрямований на пробудження й стимулювання внутрішньої та зовнішньої активності вихованців.

Переконання – дії викладача, спрямовані на формування особистісного ставлення вихованців до музичного мистецтва, згідно з яким виникає конкретне відношення до музичного твору (зразка), яке обирається ними як єдине та можливе в даних умовах. До них належать – спонукання, навіювання, роз'яснення, пояснення, порівняння тощо.

До методів організації музично-естетичної діяльності і формування досвіду практичної музичної творчості слід віднести: привчання; вправи; педагогічну вимогу.

Привчання – взаємодії між учасниками музично-виховного процесу, під час яких відбувається прищеплення вихованцям навичок практичної музично-творчої діяльності. З першого досвіду спілкування з музичним мистецтвом викладачі привчають учнів до практичного виконання музичних творів, участі в музичній самодіяльній творчості, колективних музичних заходах. У процесі професійного музичного навчання метод привчання реалізується в повсякденній участі студентів (учнів) у музичному житті навчального закладу – відвідуванні та участі у концертах, лекторіях, інших заходах, спрямованих на поширення та пропаганду музичного мистецтва.

Вправи – багаторазове повторення певних музично-творчих дій (завдань), метою яких є закріплення й удосконалення практичних навичок музичного виконавства. У практиці музичної освіти виконання вправ частіше застосовується у музичному навчанні і складає одну з вирішальних умов технічної підготовки музиканта. Тому у музичному вихованні цей метод набуває ефективності у поєднанні з іншим методом виховання — переконанням.

Педагогічна вимога – педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований вчинок вихователя спрямований на зміну особистісної поведінки вихованця або його ставлення до своєї діяльності. У практиці професійної музичної підготовки педагогічна вимога є одним з головних чинників визначення і формування характеру творчої діяльності майбутнього музиканта. Педагогічні вимоги можуть бути пов'язані як з навчально-виховною роботою, так і з повсякденням. Наприклад, майбутнім інструментальним виконавцям під час самостійних занять над програмою із спеціальності викладачі ставлять вимогу розіграватися не вправами та гаммами, а на уривках творів, що вивчаються; вокалістам забороняють брати участь у позанавчальній та самодіяльній творчості тощо.

Формування досвіду практичної музичної творчості майбутнього музиканта тісно пов'язано з громадськістю. Тому в його музичному вихованні значну роль відіграє громадська музична думка – стан масового відношення різних груп людей до подій і фактів музичної дійсності. Частіше вона виконує консультативну та контрольну функцію, стає своєрідним експертом рівня практичної досконалості музиканта.

Громадська музична думка – це погляди та судження викладачів, колег, товаришів, знайомих та інших людей з приводу практичної музично-творчої діяльності студента (учня), що позитивно або негативно впливає на процес формування його музично-практичного досвіду. Тому громадську музичну думку слід виділити у специфічний метод формування досвіду музично-творчої діяльності майбутнього музиканта, який характеризується об'єктивним проявом, не залежним від характеру та змісту музично-виховної роботи.

МУЗИЧНЕ НАВЧАННЯ

Загальні методи музичного навчання:

- а) методи навчання теорії та історії музики;
- б) методи навчання гри на музичних інструментах, співу та диригуванню;
- в) методи навчання та розвитку музичних якостей.

Методи навчання теорії та історії музики можна умовно поділити на словесно-інформаційні, словесно-наочні, та словесно-практичні. Розподіл на такі підгрупи ми обґрунтуємо бінарністю, про яку йшлося вище.

До підгрупи *словесно-інформаційних* методів належать дії, пов'язані зі словесною (мовленнєвою) діяльністю, під час якої передається інформація та засвоюється зміст визначених тем.

Це – лекції, розповіді, бесіди, темою яких є історія та теорія музичного мистецтва.

Під час реалізації таких методів навчання сприймання матеріалу майже завжди здійснюється репродуктивно, тобто без аналізу і критичного осмислення. Це, наприклад, може бути лекція з історії музики, тема якої містить матеріал про життєвий і творчий шлях будь-якого композитора, з теорії музики — «Інтервали та їхня побудова», з гармонії – «Модуляції у різні ступені спорідненості» та ін.

Словесно-наочні методи передбачають дії, під час яких словесні пояснення доповнюються елементами ілюстрацій та демонстрацій. У практиці – це використання схем, таблиць, фонозаписів, виконання викладачем фрагментів музичного матеріалу на інструменті.

Словесно-практичні методи характеризуються діями, що передбачають практичну діяльність учнів (студентів) під час навчання – виконання письмових вправ, рішення задач, практичне програвання музичних побудов, тем, фрагментів, які складають зміст матеріалу, що вивчається.

До словесно-практичних методів належить також самостійна робота з книгою.

Методи навчання гри на музичних інструментах, співу та диригуванню можуть бути умовно поділені на наочно-інформаційні, практично-пошукові, практично-евристичні та комплексні.

Наочно-інформаційні методи навчання гри, співу та диригуванню включають у себе дії, що сприяють усвідомленню учнями (студентами) загального змісту і сутності музичного твору, особливостей його виконання.

До них належать – демонстративне виконання викладачем музичного твору, усний музично-теоретичний аналіз твору, вияв ускладнень технічного характеру, особливостей фактури, аплікатури, теситури, семіотики диригентського жесту тощо.

Практично-пошукові методи навчання передбачають дії, які пов'язані з практичним відпрацюванням та засвоєнням технічних і художніх навичок під час виконання музичного твору.

Це – читання з аркуша нового твору, багаторазове програвання, проспівування окремих місць, метро-ритмічне відпрацювання (простукування долонями, олівцем тощо). До одного з найважливіших практично-пошукових методів відноситься домашня самостійна робота над музичним твором.

Практично-евристичні методи навчання передбачають дії, кінцевим результатом яких повинні бути певні творчі відкриття. Особливо це характерно на завершальних стадіях навчання, коли на кожному занятті чи при кожному практичному виконанні робота над музичним твором супроводжується винаходом нових художніх особливостей, створенням неповторних образів індивідуального характеру, застосуванням незвичайних технічних прийомів виконання.

На практиці – це індивідуальна інтерпретація музичного твору, виконання його окремих фрагментів. Застосування (випробування) нетрадиційних технічних прийомів виконання, ін.

Комплексні методи навчання гри, співу та диригування характеризуються застосуванням словесних, наочних і практичних дій одночасно. Їх можна визначити формулою: показ (демонстрація) – розповідь (пояснення) – тренування.

У практиці індивідуального та групового музичного навчання комплексний метод становить основу професійного музичного навчання.

Методи навчання та розвитку музичних якостей умовно можна поділити на дві підгрупи — методи розвитку музичних здібностей та методи навчання музичних якостей.

Методи розвитку музичних здібностей – це взаємодії, метою яких є розвиток навичок аналітичного сприймання музичного матеріалу.

Навчальні посібники О. В. Михайличенка

Ці навички складають основу особистісних музичних якостей і включають:

- навички звуковисотного аналітичного сприймання (музичний слух);
- навички метро-ритмічного аналітичного сприймання (почуття темпу і ритму);

- навички тембро-динамічного аналітичного сприймання.

Для розвитку навичок музичного слуху, ритму, тембру, динаміки використовуються практично-аналітичні методи, що ґрунтуються на прийомах аналізу і порівняння. Це, наприклад, – розбір та побудова акордів, їхнє прослуховування та аналітичне порівняння; підбирання на слух музичних фрагментів; імпровізація на музичному інструменті, письмові та усні музично-слухові вікторини, диктанти тощо.

Методи навчання довільного музичного відтворення – це дії, пов’язані з прищепленням навичок довільного практичного музичного виконання, яке не потребує ретельного аналітичного осмислення музичного матеріалу.

У практиці навчання – це розігрування (виконання гам, технічних вправ, вокалізів), вивчення напам’ять вправ із сольфеджіо та сольфеджування з аркуша, «підспівки», «підгравання», колективне музикування на слух, «підстукування» при цьому тощо.

Ці методи не завжди складають частку організованого процесу музичного навчання, але їхня наявність очевидна, і це сприяє розвитку особистісних музичних якостей майбутнього музиканта.

Музична освіта в Україні не є обов’язковою.

Музична освіта в Україні поділяється на *елементарну* (уроки музики в загальноосвітній школі, приватні уроки), *середню* (дитяча музична школа, або студія), *вищу* (училище, інститут, консерваторія, академія).

Вища музична освіта може бути спрофільована на педагогічну діяльність (музично-педагогічна освіта).

Наукові праці професора О. В. Михайличенка

Свої історико-теоретичні напрацювання викладені у його монографіях на основі докторського дослідження:

1. Михайличенко О. В. Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): Монографія. К. : Видавничий центр КДЛУ, 2000. 340 с.
2. Михайличенко О. В. Освітньо-педагогічні аспекти розвитку української музичної культури другої половини XIX – початку XX ст.: Монографія. Суми, «Мрія-1», 2005. 292 с.
3. Михайличенко О. В. Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (ретроспективно-теоретичний аспект): Монографія. Вид. 2-ге, перероб. і доповнене. Суми: вид-во «Козацький вал», 2007. 356 с.

Посібники, книжки та брошури

4. Mykhailichenko O. Ukrainische Ethnologie: Essays über die Ukraine und Ukrainer / *Übersetzung* aus dem Ukrainischen: *Übersetzerin* – Oksana Brokert. – Saarbrücken, Deutschland / Germany: AV Akademikerverlag, 2016. 112 p.
5. Михайличенко О. В. Українознавство: оповіді про Україну та українців / О. В. Михайличенко. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 213 с.
6. Михайличенко О. В. Украинское народоведение: очерки об Украине и украинцах / О. В. Михайличенко. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 235 с.
7. Михайличенко О. В. Музыкальная дидактика и музыкальное воспитание: теория / О. В. Михайличенко. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 48 с.
8. Михайличенко О. В. Основы музыкальной педагогики: учебное пособие для студентов музыкальных специальностей / О. В. Михайличенко LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. – 197 с.
9. Михайличенко О. В. Суспільно-політичні та гуманітарні науки: теорія, історія та методика навчання: навчальний посібник [Текст з іл.] / О. В. Михайличенко Суми: СумДПУ, 2011. 337 с.
10. Михайличенко О. В. Історія науки і техніки: Навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей / Михайличенко О. В. [Текст з іл.] Суми: СумДПУ, 2013. 346 с.
11. Михайличенко О. В. Основы загальної та музичної педагогіки: теорія та історія: Навчальний посібник. / Вид. друге. Доп. та перероблене. Суми: вид. «Козацький вал», 2009. 211 с. (Гриф МОН України, (лист № 14/18-Г-2206 від 27.10.2008))
12. Михайличенко О. В. Методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі: Навчальний посібник. / Вид. друге. Доп. та перероблене. Суми, СумДПУ, 2009. 122 с. (Гриф МОН України, лист № 14/18-Г-2097 від 09.10.2008).
13. Михайличенко О. В. Нариси з історії естетичного виховання молоді в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) К. : Видавн. центр КНЛУ, 1999. 238 с.
14. Михайличенко О. В. Основы загальної та музичної педагогіки: теорія та історія. Навчальний посібник. Суми: вид. «Наука», 2004. 211 с.
15. Михайличенко О. В. Основы методики викладання суспільних дисциплін у вищій школі: Навчальний посібник. Суми: «Мрія-1», 2006. 104 с.
16. Михайличенко О. В. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини XIX – початку XX ст.: Історичні нариси. Суми: «Мрія-1», 2005. 102 с.
17. Михайличенко О. В. З історії освіти і естетичного виховання молоді в Україні: Нарис. Суми: Видавництво «Наука», 1999. 42 с.

18. Михайличенко О. В., Шретсха О. О. Система освіти у сучасному Китаї. Суми, ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1997. 67 с. (у співавторстві).
19. Михайличенко О. В., Репетюк Н. С. Система освіти у сучасній Японії. К. : КДЛУ, 1997. 44 с. (у співавторстві)
20. Михайличенко О. В., Трихліб А. С.). Моральне виховання учнів у сучасній Японії. К. : КДЛУ, 1997. 67 с. (у співавторстві)
21. Михайличенко О. В. Освіта і виховання в Японії та Китаї: історико-теоретичний аспект. Суми: «Нука», 1997. 122 с.
22. Михайличенко О. В. Педагогіка: навчально-методичний посібник для студентів заочної та вечірньої форм навчання / Київ: КДЛУ, 1997. 79 с. (у співавторстві з Спіцин Є. С., Соловей М. І., Аніщенко Н. В.)
23. Михайличенко О. В. Музыкально-эстетическое воспитание школьников во внеклассной и внешкольной работе: исторический очерк. Сумы: МИГРО, 1996. 25 с.
24. Михайличенко О. В. Роль культурно-освітніх товариств у розвитку освіти і естетичного виховання молоді в Україні другої половини ХІХ століття. Суми: «Наука», 1998. 32 с.

***ПАДАЛКА Галина Микитівна,**
доктор педагогічних наук, професор
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3696-2901>
e-mail: ndi-direktor@ukr.net*

ОЛЕНА ОТИЧ – ДОСЛІДНИК МИСТЕЦЬКИХ СУБДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІКИ

Олена Миколаївна Отич – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України – український вчений у галузі педагогіки мистецтва. Обґрунтувала доцільність вивчення педагогіки мистецтва, мистецької педагогіки та арт-педагогіки як самостійних педагогічних субдисциплін, які мають відмінні методологічні, теоретичні і методичні засади.

Професор О. М. Отич автор понад 500 наукових праць та публікацій, з яких 16 монографій, підручник, 18 навчальних і навчально-методичних посібників, навчально-методичний комплекс (у 3-х ч.), статті в «Енциклопедії Сучасної України».

В Електронній бібліотеці НАПН України посіла 1 місце (2020-2023 рр.), 2 місце (2023 – до цього часу) за рейтингом авторів та 3 місце за рейтингом завантажень наукових праць.

Кандидатська дисертація О. М. Отич «Підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору)» (1997); докторська дисертація «Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання» (2009) – обидві за спеціальністю 13.00.04. – «Теорія і методика професійної освіти» захищені під науковим керівництвом академіка І. А. Зязюна.

Професор О. М. Отич

О. М. Отич розпочала свій трудовий шлях у 1984 році на посаді викладача з класу фортепіано Полтавської вечірньої музичної школи, працюючи в якій, була учасницею Жіночої академічної капели бандуристок під керівництвом Євгена Бромберга. З 1991 року – викладач музично-теоретичних дисциплін кафедри музики і співів Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. 1998 року була переведена до лабораторії педагогіки і психології мистецької освіти (згодом відділу мистецької освіти, відділу педагогічної естетики та етики) Інституту педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України (нині Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України), де працювала під керівництвом доктора педагогічних наук, професора О. П. Рудницької на посаді наукового (1998), старшого наукового співробітника (2001), заступника завідувача відділу (1999-2001), а після смерті О. П. Рудницької – завідувача відділу мистецької освіти (2002-2004 рр., 2007-2014 рр).

Професор О. М. Отич науковий керівник тем НДР відділу мистецької освіти/педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, а саме: «Художньо-естетичний розвиток особистості у системі професійної освіти» (2002-2004); «Естетичні та етичні засади особистісного розвитку педагога» (2008-

Засідання Національної Академії педагогічних наук України

2010); «Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів» (2011-2013); «Естетичні та етичні чинники розвитку професійного досвіду викладачів вищих педагогічних навчальних закладів» (2014).

Олена Миколаївна керівник всеукраїнських експериментів

«Професійний саморозвиток учителів мистецьких дисциплін у Центрі педагогічної майстерності» (2014-2018 рр.) (Наказ МОН від 14.11.2014 № 1324) та «Педагогічна майстерність вчителя як чинник професійного самовизначення учнів інноваційного навчального закладу «Школа – коледж» (2014-2018 рр.) – (Наказ МОН від 24.04.2014 № 512). Окрім того, О. М. Отич започаткувала наукову школу «Естетичні та етичні засади розвитку педагогічної майстерності фахівців освітньої галузі», відзначену Дипломами НАПН України (2017, 2019), в якій підготовлено 1 доктора і 14 кандидатів педагогічних наук.

Учасники ІХ Міжнародної виставки закладів освіти

Професор О. М. Отич Лауреат національних конкурсів «Видатні наукові досягнення – 2013» та «Національне визнання наукових досягнень – 2019» й переможець конкурсів наукових праць серед учених НАПН України у 2006, 2009 і 2012 рр.

Професор О. М. Отич ініціатор та організатор тринадцяти міжнародних мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. П. Рудницької, двох міжнародних літніх шкіл педагогічної майстерності, двох міжнародних та всеукраїнських конкурсів наукових і методичних праць з проблем педагогічної і мистецької освіти, чотирьох презентацій наукової і методичної літератури з проблем педагогічної і мистецької освіти. За результатами цих заходів надруковано десять випусків збірників матеріалів Рудницьких читань «Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти» та «Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей» (2005-2014).

Олена Миколаївна голова, заступник голови, відповідальний секретар та член редакційних колегій шістнадцяти збірників наукових праць, з яких два започатковано особисто нею («Естетика і етика педагогічної дії» (2011), збірники матеріалів Рудницьких читань).

ОСНОВНІ НАУКОВІ ІДЕЇ О. М. ОТИЧ

Мистецькі субдисципліни педагогіки

Виходячи з розуміння педагогіки як сукупності теоретичних і прикладних наук про навчання, виховання і розвиток особистості (М. Фіцула) [4], вважаємо за доцільне виокремлення у її загальній структурі як самостійних субдисциплін мистецької педагогіки, педагогіки мистецтва та арт-педагогіки, співвідносячи першу із мистецькою освітою, другу – з педагогічною функцією мистецтва, а третю – із забезпеченням психологічного та арт-терапевтичного супроводу педагогічного процесу.

Мистецька педагогіка

Узагальнення множини існуючих визначень мистецької педагогіки дозволяє класифікувати її як: 1) науку про мистецьку освіту; 2) теорію і практику навчання мистецтва, художньо-естетичного виховання та художньо-естетичного розвитку особистості; 3) самостійну галузь професійної педагогіки, що досліджує проблеми професійної підготовки фахівців у галузі мистецтва й охоплює собою такі

Зі своїм Учителем – директором Інституту пелогогічної освіти і освіти дорослих НАПН України під час Загальних зборів в НАПН України (2013)

Разом з директором Інституту проблем виховання академіком І. Д. Бехом на відкритті Рудницьких читань (2014)

складові, як: музична, художня, театральна, хореографічна, музейна та інші педагогіки мистецького профілю.

Оскільки у сучасній науці досить добре досліджено сутність, зміст і методологічні засади мистецької педагогіки, то ми не будемо зупинятися на їх аналізі, а одразу перейдемо до характеристики педагогіки мистецтва.

Педагогіка мистецтва

Виокремлення цієї педагогічної субдисципліни набуває особливої актуальності передусім у зв'язку з тим, що вона нерідко отожднюється із мистецькою педагогікою, оскільки поза мистецькою освітою значення мистецтва нині, на жаль, до цього часу глибоко не осмислене. Зокрема, у професійній немистецькій освіті йому взагалі не приділяється уваги, оскільки воно не мислиться педагогами й науковцями як дієвий педагогічний засіб або компонент змісту освіти. І хоча в педагогічній освіті знайшли застосування ідеї театральної педагогіки, все ж, педагогіка мистецтва у своїй цілісності педагогічними працівниками не розглядається й тому майже не використовується. Найчастіше мистецтву надається статус лише засобу виховної роботи, внаслідок чого його педагогічні можливості не розкриваються повною мірою (хоча, заради справедливості варто зазначити, що сьогодні у світовій та вітчизняній освітній практиці набуває усе більшого поширення тенденція «Education through Art» («Освіта через мистецтво»)).

Вперше в українській педагогіці про необхідність виокремлення педагогіки мистецтва у самостійну галузь заявила О. П. Рудницька: «Зважаючи на особливу роль мистецтва у розвитку здатності людини до широких творчих узагальнень почуттів і думок, можна стверджувати про необхідність виокремлення нової галузі педагогічних знань та введення до наукового обігу відповідного поняття – «педагогіка мистецтва», якій притаманні специфічні засоби реалізації цілей навчання й виховання у сучасній гуманітарній парадигмі» [3].

Педагогіка мистецтва акцентує увагу на естетичних, культурологічних та аксіологічних засадах педагогіки, сприяючи опочуттєвленню, естетизації, гуманізації та забезпеченню творчої спрямованості педагогічної теорії й практики. Тому розглядаємо педагогіку мистецтва як: 1) науку про використання педагогічного потенціалу мистецтва в освіті, а також практичну педагогічно-мистецьку діяльність; 2) субдис-

ципліну педагогіки, що розробляє естетичні, етичні, культурологічні, акмеологічні та аксіологічні засади формування особистості, її загального, професійного й творчого розвитку засобами мистецтва; 3) самостійну галузь педагогічної науки, що досліджує проблеми навчання, виховання та розвитку особистості засобами мистецтва.

Оскільки педагогіка мистецтва розглядається нами як субдисципліна педагогіки, то вважаємо, що її *структура* має бути адекватною загальній структурі педагогіки. Тому, як загальна педагогіка складається з окремих відносно самостійних частин, серед яких основними є теорія та історія педагогіки, дидактика, теорія виховання й менеджмент освіти, так і педагогіка мистецтва в якості своїх складових має, з нашого погляду, містити: 1) теорію та історію педагогіки мистецтва й освіти «через мистецтво»; 2) дидактику мистецтва і художньої творчості; 3) теорію виховання і розвитку особистості «через мистецтво» (тобто, засобами мистецтва); 4) теорію управління педагогічно-мистецькою складовою освітнього процесу в закладах освіти.

Основними *функціями* педагогіки мистецтва вважаємо:

– науково-теоретичну (опис, пояснення, систематизацію та узагальнення наукових фактів, що стосуються використання педагогічного потенціалу мистецтва в освіті; аналіз та прогнозування змін у функціонуванні мистецтва в системі освіти та реалізації ним функції гуманізації освіти й формування в особистості цілісної – науково-художньої картини світу);

– конструктивно-технічну (визначення цілей педагогічно-мистецької діяльності та оптимальних умов її організації й здійснення).

Загальнометодологічною основою педагогіки мистецтва, на нашу думку, є філософія освіти (на відміну від мистецької педагогіки, для якої такою виступає філософія мистецької освіти).

Загальнонауковою методологією – культурологічний, аксіологічний та креативний підходи, а також принципи педагогіки мистецтва: опори на художній образ; поліхудожності; інтеграції мистецького та загальноосвітнього/професійного компонентів змісту освіти; єдності раціонально-логічного, емоційно-почуттєвого й творчого; культуровідповідності; системності використання мистецтва в освіті; педагогічної гармонії; художньо-педагогічної творчості; педагогічної калосагатії; краси педагогічної дії (педагогічної естетики), мажорного тону та синтонічності спілкування; естетизації освітнього середовища; поетизації (Ш. Амонашвілі) та романтизації (М. Чембержі)

освітнього процесу й педагогічної діяльності; педагогічно-творчої спрямованості взаємодії студентів із мистецтвом; педагогічної виразності; образності викладу навчального матеріалу, «переживання переживань» (І. Бех) тощо.

Конкретно-науковою методологією педагогіки мистецтва виступає сукупність принципів, методів дослідження та процедур, застосовуваних у конкретній мистецькій галузі, тобто основні принципи використання конкретного його різновиду: музики, театру, образотворчого мистецтва тощо.

Основні **положення**, на яких ґрунтується педагогіка мистецтва:

1. Мистецтво має потужний педагогічний потенціал завдяки своїм функціям: дидактичній, виховній, розвивальній, соціалізуючій, професіоналізуючій. Крім того, кожна іншу його функцію можна використати в педагогічних цілях, за умов методично грамотного застосування педагогами мистецьких засобів і художніх творів у освітньому процесі.

2. Мистецтво може розглядатися як детермінанта національної й соціокультурної ідентифікації та індивідуалізації особистості, компонент змісту загальної і професійної освіти, чинник її гуманізації, засіб формування і розвитку особистості упродовж життя, дидактичний матеріал, який є більш дієвим, ніж логічні конструкції, завдяки образності й опочуттєвленій цілісності його сприймання тощо.

3. Обґрунтуванням та теоретичною систематизацією науково-педагогічних знань про використання педагогічного потенціалу мистецтва в освіті, дослідженням і вдосконаленням практичної педагогічної діяльності щодо організації педагогічної роботи в закладах освіти засобами мистецтва має опікуватися самостійна педагогічна галузь – педагогіка мистецтва, покладаючи в основу художній образ, художню картину світу, художню концепцію людини, художньо-творчу діяльність.

Завдання педагогіки мистецтва:

– гармонізація особистості, врівноваження її інтелектуальної та емоційно-почуттєвої сфер; художнього та логічного, дивергентного й конвергентного мислення з тим, щоб максимально задіяти в роботі обидві півкулі мозку й забезпечити цілісність сприйняття інформації та розвитку особистості і «пробудження» творчої індивідуальності;

– забезпечення гармонійного й творчого розвитку усіх сутнісних сил і потенціалів особистості на основі обраного нею домінантного виду мистецтва;

– формування в особистості художньої картини світу, яка, доповнюючи наукову (що переважно формується у сучасній школі усіх освітніх рівнів), відновлює цілісність загальної картини світу.

Серед **методів педагогіки мистецтва**: художньо-дидактичний (Я. Мамонтов), педагогічного малювання (К. Ушинський), педагогічної драматизації (С. Фейгінов), педагогічної візуалізації (Ю. Азаров), педагогічної імпровізації (вербальної, музичної, ритмічної тощо) (Б. Яворський), педагогічного інтонування (А. Макаренко, Д. Вагапова), творчих проєктів і завдань на мистецькому матеріалі (Л. Петрушевська) тощо.

Найбільш продуктивними **формами** педагогічно-мистецької діяльності є: колективні творчі справи; робота в малих групах; соціогрові комплексні заняття; педагогічні проєкти тощо.

Основними **напрямами** реалізації змісту та ідей педагогіки мистецтва вважаємо:

1) культурологічний, що передбачає впровадження у практику загальної, професійної та спеціальної освіти різних видів мистецтва;

2) соціально орієнтований, який реалізується у соціально-педагогічному контексті;

3) професіоналізуючий, згідно з яким використання мистецтва підпорядковується меті сприяння професійному самовизначенню учнів і студентів й набуття ними професійно значущих якостей;

4) творчо-розвивальний;

5) індивідуалізуючий (мистецтво здатне одночасно забезпечувати і ідентифікацію особистості з певною соціальною групою, і її індивідуалізацію, здобуття автономності у цій групі).

Значення педагогіки мистецтва полягає в тому, що вона ґрунтується не на примусі вихованців до засвоєння навчальної чи виховуючої інформації, сенс та особистісне значення якої вислизують з їхньої свідомості і є чужими для їхніх почуттів, а, впливаючи безпосередньо на ці почуття через художній образ, сприяє вживанню у сенсі; їх переживанню, осмисленню та оцінюванню, і в такий спосіб – інтеріоризації соціально значущих цінностей та відторгненню соціально засуджуваних якостей як таких, що з естетичної точки зору є потворними або комічними (сатиричними, гумористичними). Педагогіка мистецтва вносить нові відтінки у стосунки вчителя та учнів, викладача й студентів і, приводячи до поступового зникнення авторитарності педагогів та відчуженості й тривожності вихованців,

утверджує взаємодовіру, відкритість і взаємоповагу між ними. Це – педагогіка творчості, радості й здоров'я, оскільки позитивні емоції та почуття не лише приносять радість, а й оздоровлювально впливають на організм людини, надихають її на творення добра й примноження радості у світі.

Соціокультурну місію педагогіки мистецтва вбачаємо в тому, що вона сприяє переходу від педагогіки знань та педагогіки вимог до педагогіки свободи, педагогіки творчості й педагогіки співробітництва.

Арт-педагогіка

Арт-педагогіка виникла на основі арт-терапії і спрямована на розв'язання соціально-педагогічних, психотерапевтичних і психоко-рекційних завдань. Вчені визначають арт-педагогіку як: корекційний напрям художнього розвитку дітей з особливими потребами у процесі знайомства з основами художньої культури та художньо-творчої діяльності (О. Медведєва); новий, педагогічний напрям арт-терапії; інноваційну технологію особистісно орієнтованого навчання і виховання дітей та молоді, метою якої є гармонізація їх особистісного розвитку у процесі сприймання вже існуючих або створення власних мистецьких творів (О. Деркач) [2]; технології створення й використання різних творів мистецтва з метою передачі почуттів, емоцій, інших проявів психіки людини; інструмент для дослідження і гармонізації тих сторін її внутрішнього світу, для вираження яких слова на підходять (О. Вознесенська) [1].

На відміну від арт-терапії, арт-педагогіка передбачає роботу зі здоровою, а не хворою особистістю й ґрунтується при цьому на методи організації конструктивної взаємодії і співпраці цієї особистості з арт-педагогом у життєтворчому й культуротворчому мистецьких просторах. Від мистецької педагогіки арт-педагогіка відрізняється, тим, що має спонтанний, а не спланований та організований характер, не орієнтується на заданий зразок, не вимагає спеціальної мистецької підготовки, наявності художніх здібностей, у ній відсутня бальна оцінка результатів художньо-творчої діяльності вихованців, забронена критика та покарання тощо. У ході арт-педагогічних занять важливими є не результати художньо-творчої діяльності вихованців, а сам творчий акт та особливості змін внутрішнього світу творця, що виявляються в результаті його здійснення [2].

Основними *принципами* арт-педагогіки є: толерантне сприйняття вихованців; позитивне мислення про кожного з них; опора на визнання унікальності кожного; безпека й конфіденційність; спонтанність творчості; імпровізація та ін. [1]. Отже, в арт-педагогіці дуже відчутним є вплив психології у зв'язку з чим її з повним правом можна назвати психопедагогікою мистецтва. І в цьому полягає головна відмінність арт-педагогіки від педагогіки мистецтва і мистецької педагогіки, які, хоча і враховують теоретичні здобутки і положення психології, але не роблять їх головними компонентами свого змісту, залишаючись у традиційному річищі суто педагогічних субдисциплін.

Головними *завданнями* арт-педагогіки є: гармонізація особистості вихованця засобом залучення його до спільної мистецької діяльності, в якій він наслідує педагога й спонтанно та вільно самовиражає себе; розвиток емоційно-вольової сфери та креативності особистості; турбота про її емоційний і психічний стан – зниження внутрішньої тривожності та агресії, оволодіння навичками емоційної саморегуляції засобами художньо-творчої діяльності (психогігієна); формування позитивної «Я-концепції» на основі самопізнання та самоприйняття; забезпечення соціокультурної адаптації тощо.

При цьому вихованець сам обирає бажані для себе види і зміст роботи, матеріали та власний темп її виконання; він може відмовитися від виконання деяких завдань, вербалізації своїх почуттів та переживань, колективного обговорення й лише спостерігати за роботою групи.

Відповідно до концепції арт-педагогіки, урок має стати значущою подією для кожного його учасника. Він має перетворитися на спільне співпереживання, фрагмент щасливого життя, прожитого вихованцями разом з педагогом. У такій діяльності поєднуються виховний, розвивальний, діагностичний, терапевтичний і корекційний процеси, налагоджуються емоційні, довірливі комунікативні контакти між педагогом і вихованцем, вихованцем і вихованцем, вихованцем і колективом; пізнаються закони ефективної соціальної взаємодії.

У зв'язку з цим основними *функціями* арт-педагогіки вчені називають виховну, розвивальну, діагностичну, корекційну, соціалізуючу та психогігієнічну.

Використання арт-педагогіки у навчально-виховному процесі різних закладів освіти дозволить педагогові отримати дані про психічний та емоційний стан вихованця, його потреби та інтереси; визначити

особливості міжособистісних стосунків у колективі та місце у ньому; виявити сприяливість найближчого соціального оточення тощо.

Отже, мистецькі субдисципліни педагогіки реалізують різні потенціали мистецтва: психо-терапевтичний, психо-корекційний, соціально-педагогічний (арт-педагогіка); художньо-естетичний, художньо-творчий, професіоналізуючий мистецький (мистецька педагогіка); загальнокультурний, дидактичний, виховний і розвивальний (педагогіка мистецтва). Цілісно й гармонійно реалізуючи усі ці потенціали, мистецькі субдисципліни педагогіки артикулюють багатоаспектність і різновекторність впливу мистецтва на особистість та педагогічні процеси, до яких вона залучена, а також акцентують здатність мистецтва перетворювати особистість на відповідального суб'єкта власної життєтворчості, людину Культури.

Мистецтво як засіб перетворення виховання на духовне преображення особистості

Соціалізація особистості – це засвоєння нею соціального і культурного досвіду з метою входження до певної соціокультурної спільноти, ідентифікації з нею й успішного функціонування у соціумі. Оскільки адаптуватися у суспільстві особистості допомагає не лише позитивно спрямований соціальний досвід (допомоги ближньому, щедрості, відкритості, щирості, самопожертви заради ближнього тощо), але й негативний (байдужості до ближнього, економної скупості задля збереження потрібних ресурсів, закритості, неправдивості, використання інших у своїх цілях тощо), то виникає розрив між визнанням особистістю справедливості вимог суспільства до себе й готовністю відмовлятися від певних благ заради виконання цих вимог. У подоланні цього розриву позитивно стимулюючу роль відіграє моральний імператив і виховання як позитивна соціалізація.

Виховання є за своєю сутністю спеціально організованим, цілеспрямованим впливом вихователя на вихованця з метою формування в нього системи знань про норми і соціально схвалювані моделі поведінки, усвідомлення такої поведінки як власної цінності і вироблення навичок та звичок реалізувати її на практиці як норму.

Разом з тим, аналіз результативності виховної діяльності освітніх закладів та інших соціальних інституцій засвідчує розрив між когнітивним та поведінковим складниками виховання, який опосередковується розривом між знаннями вихованця про поведінкову норму та

його цінностями, потребами, інтересами, бажанням цю норму виконувати. З цього випливає висновок, що виховання лише тоді досягне результату, коли воно буде здатне актуалізувати в особистості усі позитивні якості й водночас позбутися негативних, соціально засуджуваних якостей. Цей процес здобув осмислення і визначення в теології як преображення особистості – її докорінна безповоротна позитивна зміна, переродження внаслідок катарсису, духовного очищення й піднесення.

Етапами духовного преображення особистості виступають:

- самоспоглядання – виявлення й оцінювання своїх негативних якостей;
- самоосуд – усвідомлення необхідності позбутися цих якостей (метаноюя);
- каяття (покаяння + зречення негативних якостей);
- самозміна, в результаті чого відбувається безповоротна зміна особистості на краще, яка робить її якісно іншою в духовному сенсі і виявляється в усіх її подальших діях і вчинках.

Найбільш потужними чинниками, що спричиняють духовне преображення особистості виступають або «рубіконні» події життя людини, що виштовхують її за межі буденності у ситуацію граничного буття, або мистецькі твори, які дозволяють їй емоційно пережити такі ситуації, ціннісно осмисливши й самі ці ситуації, і крізь призму поведінки героїв художніх творів – переосмислити себе самого, своє життя й свої цінності.

Ефективне управління цим процесом потребує від педагога:

– по-перше, урахування вибірковості сприймання і суб'єктивності реакцій різних людей на один і той самий художній твір, оскільки в мистецтві відображення дійсності відбувається як «склеювання» суб'єктивного та об'єктивного, коли будь-яке відтворення подій чи станів природи й соціального життя накладається людиною на власний досвід і піддається суб'єктивній оцінці та рефлексії. Тому для однієї людини зустріч з твором мистецтва переверне усе її життя, а на іншу людину взагалі не справить враження;

– по-друге, розуміння характеру інсайту, спричиненого мистецьким твором (його миттєвості й генералізованості), оскільки в акті сприймання мистецтва естетичне переживання раптово «осяває» істину, яка до того часу не бачилася, і дозволяє людині схопити її як

гештальт, внаслідок чого в неї ніби пелена спадає з очей і докорінно змінюється картина світу та Я-концепція.

Таким чином, художньо-естетична природа мистецтва спонукає особистість «сприймаючи, переживати» (*aisthetikos*) й переосмислювати відомі істини та себе у світі, співвідносячи і ці істини, й усе своє життя, і себе саму з естетичними ідеалами. У такий спосіб перед людиною відкриваються нові смисли і розширюються перспективи життя завдяки зміні прагматичної цінності Корисного на естетичні цінності Прекрасного, Високого (Піднесеного) й Доброго. А це, власне, і є головною метою виховання.

Список джерел

1. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу *Психолог*. 2005. № 39. С. 5–8.
2. Деркач О. О. Теоретичні та методичні засади використання арт-педагогіки в навчально-виховному процесі початкової школи. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2010. № 7 (194). Ч. I. С. 89–102.
3. Рудницька О. П. Педагогіка мистецтва: пошуки і перспективи. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: українськопольський щорічник*. Київ; Ченстохова. 2000. Вип. II. С. 233–245.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1997. С. 6.

ТЕЛЕП Оксана Анатоліївна,
проректор з науково-педагогічної роботи по організації освітнього процесу, кандидат наук з соціальних комунікацій
Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7924-9121>
e-mail: oksi17uz@gmail.com

СМИРНОВА ТЕТЯНА АНАТОЛІЇВНА: НАУКОВЕЦЬ, ДИРИГЕНТ, ПЕДАГОГ, КЕРІВНИК

Тетяна Анатоліївна Смирнова народилася у Харкові в сім'ї викладачів. Батьки Анатолій Михайлович Науменко та Клара Михайлівна Науменко походили з українських сімей, у яких знали і шанували

культуру і мистецтво. В сім'ях прадідуся і дідуся діти грали на народних музичних інструментах, вивчали нотну грамоту, співали українські пісні у декілька голосів. Ці ж традиції підтримували і батьки, майже кожен день вдома звучав ансамблевий спів під акомпанемент гітари. З семи років Тетяна, навчаючись у СШ № 4 м. Харкова, відвідувала уроки співу у Лідії Борисівни Шапіро, талановитої музикантки, яка палко любила музику і хоровий спів, і цю любов змогла передати майже всім своїм учням. Л. Б. Шапіро відзначалася надзвичайно високим рівнем музичної і духовної культури, вмінням толерантно спілкуватися і поважливим ставленням, любов'ю до всіх своїх учнів. Щасливою долею стала участь Тані Науменко у становленні відомого згодом в м. Харкові хорового колективу «Скворушка». Спів у такому відомому колективі визначив подальшу долю професійного шляху Т. А. Смирнової. На все життя їй запам'яталися чисельні концерти хору в різних містах України та Європи, чарівні колективні дні народження, хорові асамблеї, спілкування з іншими хоровими колективами, участь у державному іспиті Л. Б. Шапіро. Спів у хорі сприяв вдосконаленню музичного слуху і вокальних здібностей, розвивав здатність тримати партію в складних поліфонічних творах, сприяв формуванню музично-хорової культури. Саме в хоровому колективі під керівництвом Лідії Шапіро закладалася любов до спільного дійства, музичної творчості. На все життя залишилася вдячність видатному педагогу за любов до кожного співака, уміння його зрозуміти, підтримати і провести в доросле життя духовно і музично наповненим. Цілком закономірним виявилось бажання Т. А. Смирнової (Науменко) наслідувати професійний шлях Лідії Борисівни і вступити до хорового відділення Харківського музичного училища імені Б. М. Лятошинського.

Навчання у музичному училищі прийшлося на 70-ті роки минулого століття. В цей час там працювала когорта міцних професіоналів–теоретиків (Г. А. Смаглій, Г. О. Бортновська, І. Л. Глауберман), відомих диригентів–хормейстерів (Ю. І. Кулік, К. І. Зорич, Г. С. Семенов, І. Т. Багатова, Л. Б. Францкевич, С. М. Льїна, З. М. Артюхова). Керівництво училища створювало всі умови для виховання музичної культури студентів: зокрема, неодноразово організовувалися зустрічі з видатними композиторами України, учнями Б. Лятошинського (І. Шамо, М. Скорик), композиторами харківщини, які представляли різні гілки композиторської творчості (В. Бібік, М. Кармінський,

А. Гайдено, Г. Цицалюк, Д. Клебанов), стимулювалося відвідування філармонічних концертів. Хоровий колектив музичного училища під керівництвом Юрія Кулика брав участь у всіх концертах міста, виступав у Національній філармонії України, на хорових святах прибалтійських республік. В результаті мистецьких впливів було створено унікальні умови для становлення і розвитку талановитих музикантів, які згодом ставали гордістю харківської музичної школи. Закінчення з червоним дипломом Харківського музичного училища імені Б. М. Лятошинського за спеціальністю «хормейстер», «викладач музичної школи» спричинило бажання Т. А. Смирнової отримати вищу освіту у Харківському інституті мистецтв імені І. П. Котляревського (1976-1981 рр).

Роки навчання у провідному мистецькому виші України (заснований у 1917 р.) ознаменувалися новими музичними цінностями, професійними знаннями, вміннями, досвідом, опануванням широкого спектру високохудожніх творів кантатно-ораторіального жанру. Слід відзначити високий рівень педагогічної майстерності завідувача кафедри хорового диригування, заслуженого діяча мистецтв України, проф. Ю. І. Кулика, заслуженого діяча мистецтв України А. А. Мирошникової, доцента З. В. Яковлевої, викладача С. М. Прокопова тощо. Разом з профільними дисциплінами значну зацікавленість викликали філософські дисципліни, зокрема естетика, яку викладала відома на той час вчена, доктор філософських наук, проректор інституту мистецтв Н. Л. Очеретовська (згодом фундатор музичної освіти України). Виконавсько-хорова культура викладачів, активна виконавська практика учасників хорового колективу, високий рівень професіоналізму та педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу кафедри, жага до опанування високохудожнього складного репертуару сприяли досягненню позитивних результатів Т. А. Смирнової у диригентсько-хоровій освіті. Закономірним результатом самовідданої роботи був отриманий диплом з відзнакою та право в подальшому працювати диригентом хорового колективу і викладачем хорових дисциплін.

Наступний період осягнення професії пов'язаний із роботою у Харківському обласному відділенні музичного товариства України у якості методиста-консультанта. Роки роботи в товаристві під керівництвом його голови Ю. І. Кулика дали змогу опанувати досвід ор-

ганізації музичних конференцій, концертів, конкурсів, спілкування з провідними музикантами міста та області.

Цікавою і несподіваною виявилася пропозиція працювати у СШ №45 вчителем музики (1977-1982 рр). Слід зазначити, що робота вчителя стала новим викликом на професійному шляху Т. А. Смирнової, адже вона не мала досвіду педагогічної освіти. Складними і непростими завданнями було опанування програмою загальної музичної освіти учнів з першого по сьомий класи, керівництво шкільним хоровим колективом, проведення шкільних свят. За короткий термін довелося не тільки опанувати шкільний репертуар зі слухання музики, але й підготувати систему вокально-хорових вправ, узагальнити послідовність накопичення музичних знань, умінь, виховувати і зберігати любов і зацікавленість учнів до уроків музичного мистецтва. Довелося відстоювати професіоналізм на відкритих уроках для директорів і завучів міста Харкова і області, виступати на методичних об'єднаннях вчителів музики, брати участь у всеукраїнських семінарах вчителів музики. Найбільше задоволення в учнів викликали уроки за системою Д. Б. Кабалевського, ознайомлення з якою відбулося на вчительській конференції 1981 року у м. Суми. На той час система музичного виховання, створена композитором, враховувала різні вектори розвитку музичного мистецтва, забезпечувала логіку ознайомлення з музичною культурою людства, виховувала любов до Музики і Всесвіту.

Позитивний досвід роботи з різними програмами загальної музичної освіти України зумовив прийняти пропозицію ректора Харківського державного педагогічного університету імені Г. Сковороди професора І. Ф. Прокопенка працювати на посаді викладача хорових дисциплін педагогічного факультету (1982 року було відкрито спеціальність «вчитель початкових класів та музики»). Роки роботи на педагогічному факультеті викладачем хорового диригування, методики музичного виховання, керівником хорового класу, педагогічної практики запам'яталися спілкуванням з видатними представниками педагогічної освіти Харкова й України. Вишуканою педагогічною культурою і енциклопедичними знаннями вирізнялися доктор філологічних наук, професор А. П. Ярещенко (декан факультету), кандидат педагогічних наук, професор О. Я. Боданська (завідувачка кафедри, дружина відомого представника розвивальної педагогіки Ф. Боданського), видатний мовознавець, доктор філологічних наук, професор С. І. До-

рошенко, талановитий дидакт, кандидат педагогічних наук П. Г. Москаленко. Згодом музична секція виокремилася у кафедру музики, естетики та образотворчого мистецтва (завідувачка О. А. Кузнецова). З цим етапом професійного життя (1982-1994) пов'язані перші професійні досягнення, виклики і очікувані успіхи у викладацькій діяльності. Результативним став 1985 рік, адже вдалося підготувати потужну програму з жіночим хоровим колективом педагогічного факультету. Успішним став виступ на міському конкурсі Студентська весна, де вдалося отримати перше місце серед знаних і міцних студентських хорів Харкова (друге посів хор студентів юридичного інституту). Наступні роки керівництва жіночим хором позначилися активною участю в інститутських і міських концертах, підготовкою до звітних концертів (у двох відділеннях) кожного року, виступами на Харківських асамблеях (1992-1993 рр.), організованих у майбутньому ректором ХІМ імені І. П. Котляревського Т. Б. Веркіною.

Диригенту і учасникам жіночого хорового колективу запам'ятався виступ у концертній залі Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського. Харківське відділення музичного товариства України організувало концерт хорової музики, у якому взяли участь хор педагогічного факультету ХДПІ імені Г. С. Сковороди (співали перше відділення) та щойно організований камерний хор Харківського музичного товариства під керуванням знаного хормейстера

Концерт хору педагогічного факультету Харківського державного педагогічного університету імені Г. Сковороди, присвячений хоровій творчості Марка Кармінського. Художній керівник і диригент Т. А. Смирнова

доцента В. С. Палкіна. Успішним і знаковим став виступ жіночого хору педагогічного факультету (художній керівник Т. А. Смирнова, хормейстер А. В. Соколова) на харківських Асамблеях 1992 року, у якому виконувалися твори відомого харківського композитора Марка Кармінського. Аплодисментами зустріли слухачі концертну програму з двадцяти двох хорів зnanого автора. Значних зусиль було докладено для підготовки студентського хору до державного іспиту з хорового диригування, у якому екзаменувалися 25 випускниць (виконувалося понад тридцять хорів зарубіжної та української хорової класики). Серед талановитих студентів, учасників хору були майбутні колеги – доктор педагогічних наук, професор В. В. Тушева, кандидати педагогічних наук, доценти Л. В. Беземчук, О. М. Лук'янченко.

Спеціалізована Вчена Рада К.64.053.06. ХНПУ імені

Г. С. Сковороди. В центрі сидять: голова А. В. Троцько, заступник голови В. І. Лозова, друга справа В. М. Гриньова, другий ряд третя зліва Т. А. Смирнова

Наступний етап професійної діяльності Т. А. Смирнвої пов'язаний з науковою роботою, підготовкою кандидатської дисертації на кафедрі педагогіки Харківського державного університету імені Г. С. Сковороди (завідувач кафедри доктор педагогічних наук, професор В. І. Лозова). Роки роботи над дисертацією відзначилися ретельним вивченням наукової літератури з педагогічної проблематики, складанням кандидатських іспитів, підготовкою тексту дисертації. Зазначимо важливу роль у обранні теми і написанні тексту дисертації наукового керівника, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри Валентини Миколаївни Гриньової. Школа В. М. Гриньової широко відома, вона знаний науковець, що виховала понад 70 кандидатів і докторів педагогічних наук. Підготовка тексту дисертації

(майже за вісім місяців він був готовий) відбувалася на тлі проведення протягом двох років педагогічного експерименту у школах Харкова і області. Дисертація стосувалася цікавої і незаангажованої теми «Система пізнавальних завдань для формування естетичних оцінних суджень підлітків» спеціальність 13.00.01 – «Історія та теорія педагогіки» (1997 р.). Проблема розвитку емоційно-ціннісного ставлення підлітків до музики, формування здатності творчо мислити і висловлювати емоційно забарвлені судження була поставлена і вирішена на підставі системного підходу, теорії розвивальної педагогіки, теорії і практики естетичного виховання, застосування продуктивних, реконструктивно-варіативних і творчих завдань. Після успішного захисту кандидатської дисертації Т. А. Смирнова повертається до викладацької роботи на започаткований 1995 року музично-педагогічний факультет (декани О. А. Кузнецова, В. Є. Поляков), займає посаду доцента кафедри вокально-хорової підготовки. У 1997 році отримує диплом кандидата педагогічних наук, доцента кафедри вокально-хорової підготовки вчителя.

Бажання продовжувати професійну діяльність диригента хору підтримав ректор університету, академік І. Ф. Прокопенко. З його ініціативи у вересні 1997 року починає активну діяльність Камерний хор «Свято», до складу якого було залучено талановитих співаків, студентів вокального факультету Харківського інституту мистецтв О. Старікову (згодом заслужена артистка України, солістка ХАТОБу), П. Морозова (згодом соліст Гелікон-опера), Л. Сіденко, М. Гончарова, Р. Танського, Н. Ларкіну (згодом заслужена артистка України, солістка харківської музкомедії), соліста опери І. Корнатовського, провідних співаків оперного хору ХАТОБу тощо. За роки існування камерного хору «Свято» було виконано на різних сценах 57 хорових творів, серед них кантати А. Вівальді «GLORIA», С. Рахманінова «Весна», І. С. Баха «Magnificat», Л. Бетховена «Kyrie eleison», «Фантазія» для хору і фортепіано, В. Алексєнко «Сатираторія»; хорові концерти Д. Бортнянського «Да воскреснет Бог», «Воспойте Господеві» №1, А. Веделя «Величаю тя», П. Чеснокова «Да исправится молитва моя», «Ангел вопієше», «Совет превечний», Ю. Алжнева «Щедрівка», хорові мініатюри М. Леонтовича, К. Стеценка, А. Штогаренка, М. Колесси, М. Стецюна, А. Гайденка, І. Гайденка.

З 1999 року за порадою В. М. Гриньової Т. А. Смирнова продовжує наукову діяльність і вступає до докторантури Інституту пе-

дагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України (директор академік Іван Андрійович Зязюн). Науковим консультантом рекомендовано знаного вченого, завідувачку відділу мистецької освіти доктора педагогічних наук, професора Оксану Петрівну Рудницьку. Згодом, після передчасного відходу у засвіти талановитої вченої (2002 р.) наукове консультування продовжив академік І. А. Зязюн. Роки навчання у докторантурі дали надзвичайний сплеск у науково-професійному становленні Т. А. Смирнової. Цьому сприяла унікальна наукова атмосфера, педагогіка добра і краси, спілкування з фундаторами Інституту педагогіки і психології професійної освіти академіком І. А. Зязюном, членом-кореспондентом АПН України С. У. Гончаренком, академіком-секретарем відділу педагогіки і психології професійної освіти АПН України Н. Г. Ничкало, талановитим завідувачем відділу, доктором педагогічних наук, професором С. О. Сисоевою. Завдяки вдумливому, орієнтованому на особистість консультуванню було обрано унікальну тему, що становила суть професійної діяльності докторантки «Теоретичні та методичні засади диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах» за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Аналізувалися історичні, теоретичні та методичні аспекти підготовки диригентів хору, проведено педагогічний експеримент в університеті мистецтв, академії культури, педагогічному університеті. У концепції вищої диригентсько-хорової освіти акцентувалася увага на педагогічній підтримці кожного студента, забезпеченні варіативних організаційних форм, методів та змісту освіти як підготовці до творчого самовираження, педагогічного спілкування та управління. Вдалий захист докторської дисертації відбувся на засіданні Вченої Ради Інституту педагогіки і психології професійної освіти 20 березня 2024 року. Офіційними опонентами було обрано доктора педагогічних наук, професора Г. М. Падалку, доктора педагогічних наук, професора Г. П. Шевченко, доктора педагогічних наук, професора О. Я. Ростовського. За результатами докторського дослідження опубліковано монографію («Диригентсько-хорова освіта в Україні: минуле та сучасність» Константа, 2002. 256 с.), навчальні посібники («Хорознавство: історія, теорія, методика») та понад 30 статей у наукових фахових збірках України. Зазначимо, що зауваження і побажання, висловлені у рецензіях вельмишановних опонентів було сприйнято з вдячністю. У по-

дальшому вони були враховані у науковій та професійній діяльності молодого доктора педагогічних наук.

Після закінчення докторантури Т. А. Смирнова у 2002 році повертається на роботу у Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди на посаду професора кафедри вокально-хорової підготовки музично-педагогічного факультету (завідувач доцент В. І. Поляков). З 2005 року за наказом ректора академіка І. Ф. Прокопенка Т. А. Смирнова призначається деканом музично-педагогічного факультету університету, згодом, обирається за конкурсом на п'ять років (2005-2010 рр.). З 2008 року Т. А. Смирнова поєднує посади декана і завідувача кафедри мистецької освіти. З 2010 року призначається завідувачем кафедри мистецької освіти та диригентсько-хорової підготовки вчителя, на якій вона працювала до 2019 року.

Період з 2005-2019 року ознаменований значними творчими ініціативами, злетами і досягненнями. Адже основне прагнення Тетяни Анатоліївни – творче партнерство керівників факультету з колективами професорів, викладачів, студентів, співробітників.

Захист докторської дисертації Т. А. Смирнкової в Інституті педагогіки і психології професійної освіти НАПН України.

Виступ офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Г. М. Падалки. Голова спеціалізованої вченої ради академік І. А. Зязюн, заступник – академік Н. Г. Ничкало, друга зліва – член-кореспондент АПН України С. О. Сисоєва

За цей період на факультеті було започатковано Міжнародну науково-практичну конференцію «Час мистецької освіти» (з 2013 р.), яка активно діє і по сей день. Конференція працює за сталими напрямками:

1. Теоретико-методологічні основи мистецької освіти.
2. Становлення і розвиток мистецької освіти в Україні і за кордоном.
3. Підготовка майбутніх фахівців мистецьких дисциплін у контексті сучасних інноваційних технологій.
4. Напрями розвитку художньої обдарованості здобувачів освіти.
5. Виконавська майстерність майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

Кожна наукова доповідь фіксувалася у щорічних збірках наукових праць «Час мистецької освіти» (для студентів і вчителів мистецьких дисциплін) та «Професійна мистецька освіта» (для науковців). У 2008 році надруковано другу монографію «Теорія та методика диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах: психолого-педагогічний аспект» 2008. 456 с.), перевидається посібник Т. А. Смирнової «Хорознавство: історія, теорія, методика», яким користуються викладачі різних закладів мистецької освіти України.

Для активізації творчої діяльності викладачів і студентів, стимулювання профорієнтаційної роботи для вступу на музично-педагогічний факультет започатковано міжнародний конкурс-фестиваль «АРТ-ДОМІНАНТА» (з 2013 року по теперішній час). Метою конкурсу було залучення до музичної творчості учнів музичних шкіл, коледжів мистецтва, закладів середньої та вищої мистецької освіти.

Варто зазначити ще один змістовний напрям наукової діяльності Т. А. Смирнової – робота в якості члена Спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських дисертацій (Харків, ХНПУ імені Г. Сковороди, Харків, ХНУ імені В. Каразіна, Мелітопіль, МДПУ). Важливим напрямом організаційно-методичної роботи була діяльність в якості голови експертної комісії (2008-2018) з ліцензування та акредитації підготовки бакалаврів і магістрів у закладах вищої педагогічної освіти МОН України (НПУ імені М. П. Драгоманова, Київський університет імені Б. Грінченка, Чернігівський державний педагогічний університет, Гуманітарно-педагогічна академія ім. Т. Г. Шевченка м. Кременець, Бердянський педагогічний університет, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Полтавський державний педагогічний університет імені В. Короленка, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди). Продуктивним став досвід головування у Навчаль-

но-методичній комісії з вищої освіти МОН України за спеціальністю Освіта. Середня освіта. Мистецтво (01014) (2016-2018 рр.).

Члени кафедри вокально-хорової підготовки музично-педагогічного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Перший ряд: зліва А. В. Соколова, третя Т. В. Ткаченко, Т. А. Смирнова, декан, остання – доцент В. В. Тушева

Важливим, узагальнюючим напрямом роботи Т. А. Смирнової за період 2010-2019 рр. постала підготовка аспірантів і пошукувачів. Зокрема, під керівництвом Т. А. Смирнової підготовлено і захищено у 2015 році кандидатські дисертації А. А. Радієвською «Розвиток творчих здібностей учнів молодших класів школи мистецтв» (13.00.07), М. О. Ткаченко «Формування артистичної техніки майбутніх учителів музичного мистецтва» (13.00.04), Н. С. Барсуковою «Формування виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва» (13.00.04), Є. В. Баклаженко «Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями» (13.00.04). Узагальнюючи, слід визнати, що робота у Харківському національному педагогічному університеті дозволила Т. А. Смирнової виявити різні напрями своєї професійної діяльності.

Новий етап професійного становлення доктора педагогічних наук, професора Тетяни Анатоліївни Смирнової позначений запрошенням на роботу до Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, яке поступило від ректора, Народної артистки України, професора Тетяни Борисівни Веркіної (кафедра хорового диригування). Завідувачем кафедри заслуженим діячем мистецтв України, професором С. М. Прокоповим було доручено

викладати хорове диригування, хорове аранжування, керувати магістерськими і бакалаврськими роботами майбутніх диригентів хору. З вересня 2019 року Т. А. Смирнова після обрання за конкурсом працює професором новоствореної кафедри мистецької освіти ХНУМ імені І. П. Котляревського, яка своїм складом (працюють три доктори педагогічних наук) забезпечувала відкриття магістратури та творчої аспірантури за спеціальністю 02 Культура та мистецтво, Музичне мистецтво 025 (завідувачка кафедри доктор педагогічних наук, професор І. І. Полубоярина).

За період з 2019-2024 рр. розширилося коло професійних обов'язків. Так, значно збільшилася кількість студентів, для котрих проводилися лекційні і семінарські заняття (на кожному курсі навчалися понад ста здобувачів освіти, у тому числі магістранти з КНР). Складним професійним завданням була підготовка значної кількості нових навчальних дисциплін (з повним навчально-методичним забезпеченням). За п'ять років укладено і надруковано навчальні посібники «Музична педагогіка і психологія вищої школи», Вид-во «Лідер». 2020. 181 с.; «Теоретико-методологічні основи музичної педагогіки», 2021 256 с. Видано зарубіжними видавництвами 7 розділів у міжнародних колективних монографіях, з-поміж яких: «Individual Spirituality in Post-nonclassical Arts Education», 2019; «Topical issues of general and musical pedagogy: History, Theory, practice» 2020, (2021); «The technology of creative development of the personality of the choir conductor» (2020); «The essence of the concept of judgment in artistic creativity» (2023). За результатами наукової та педагогічної роботи підготовлено п'ять наукових статей у базі WOS.

Для студентів Харківського університету мистецтв імені І. П. Котляревського розроблено шість нових навчальних курсів з вибірових дисциплін «Педагогічні технології у мистецькій освіті» (2019-2021 рр.), «Історія музичної освіти» (2021 р.), «Вікова та педагогічна психологія» (2022 р.), «Театральна педагогіка і психологія вищої школи» (2023 р.), «Джерелознавство» (2022 р.), «Філософія мистецької освіти» (2022-2024 рр.) Для аспірантів презентовано авторський курс «Сучасні парадигми мистецької освіти» (2020-2024 рр.). За період роботи надруковано понад 70 статей у збірках наукових праць, одноосібні навчально-методичні посібники з різних напрямів музичної педагогіки.

Виклики військового стану спричинили появу нової роботи професором кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (м. Ужгород, лютий 2024 р.). Освітньо-виховне середовище Академії вражає творчими ініціативами, прагненням долати освітні та мистецькі вершини, вдумливою роботою зі студентами, поважливим ставленням до професорів і талановитих викладачів. Слід визнати, що результативність роботи «Академія культури і мистецтв» визначається лідерськими якостями і стратегічним мисленням її ректорки, доктора педагогічних наук, професора Наталії Шетелі, м'яким керівництвом проректорів (Я. Ю. Агій, Ф. В. Апшай, О. А. Телеп), співпрацею з обласними установами культури і мистецтва.

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу науково-методичної роботи та професійної підготовки працівників закладів сфери культури, Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

ПРОВІДНІ ВЕКТОРИ НАУКОВОЇ, МИСТЕЦЬКОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІННИ СТАШЕВСЬКОЇ

Інна Олегівна Сташевська – скрипалька, науковець, педагог. Заслужений діяч мистецтв України (2015); доктор педагогічних наук (2011); професор (2012); завідувачка кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки (2011-2014) та директор (2014-2018) Інституту культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка; проректор з навчальної роботи Харківської державної академії культури (з 2019); член Національної музичної спілки (з 2005); відмінник освіти (2018).

Інна Олегівна Сташевська (нар. 6.11.1971 р. в м. Горлівка Донецької обл.) отримала початкову музичну освіту в Горлівській музичній школі №1 по класу скрипки (кл. викл. Н. В. Скирської). Закінчила Артемівське музичне училище за фахом «Оркестрові струнні

інструменти, скрипка» (кл. викл. Т. М. Шибасової, 1990); Донецьку державну консерваторію імені С. С. Прокоф'єва за фахом «Оркестрові струнні інструменти, скрипка» (кл. доц. С. А. Євдокимова та А. М. Каравацького, 1995), отримавши кваліфікації: артист оркестру, артист камерного ансамблю, викладач; асистентуру-стажування Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського (кл. проф. І. М. Андрієвського, 2005), де отримала кваліфікації: концертний виконавець, викладач ВНЗ мистецтв III-IV рівня акредитації; докторантуру Луганського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Загальна педагогіка та історія педагогіки» (наук. кер. – проф. Л. Ц. Ваховський, 2011). Освітня нива в житті І. О. Сташевської не обмежилася лише музичними закладами і спеціальностями: декілька років (з 1996 по 1999) вона навчалася в Ганноверському університеті імені Готфріда Лейбніца в Німеччині за фахом «Історія, філософія», а в 2019 році закінчила магістратуру Луганського національного університету імені Тараса Шевченка за фахом «Німецька філологія» та отримала кваліфікації: магістр філології, філолог, викладач, перекладач (німецька мова).

Трудову діяльність І. Сташевська розпочала в 1999 році викладачем по класу скрипки Луганського коледжу культури і мистецтв. А вже наступного 2000 року вона розпочинає викладацьку діяльність в Інституті культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка та, за дорученням керівництва інституту, організовує спеціальну музичну школу при університеті, ставши її першим директором. Працюючи в ІКМ ЛНУ імені Тараса Шевченка з 2000 по 2018 роки І. Сташевська проходить свій посадовий шлях від викладача, доцента, професора, завідувача кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки (2011-2014 рр.) до директора цього інституту (2014-2018 рр.). З 2018 року мисткиня працює в Харківській державній академії культури на посаді професора кафедри оркестрових інструментів, поєднуючи цю посаду з роботою за су-

*Професор
І. А. Сташевська*

місництвом в Харківському національному університеті мистецтв ім. І. П. Котляревського (на посаді професора кафедри оркестрових струнних інструментів) та Інституті культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (на посаді професора кафедри музичного мистецтва та хореографії). З 2019 р. І. Сташевська призначається на посаду проректора з навчальної роботи Харківської державної академії культури.

Багаторічна, плідна й багатовекторна професійна діяльність Інни Сташевської вдало поєднує в собі цілу низку різноманітних напрямів, що органічно доповнюють один одного, а саме: музична творчість (інструментальне виконавство, керівництво художнім колективом), музично-педагогічна, наукова й науково-методична діяльність, адміністративна робота, організаційно-громадська практика.

Музична творчість. Інна Сташевська є лауреатом міжнародного конкурсу «Golden accordion» (Нью-Йорк, США, 2002, III премія в номінації «камерний ансамбль») в дуєті з баяністом Андрієм Сташевським). У 2000 році, на початку своєї роботи в Інституті культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка, І. Сташевська організує студентський камерний ансамбль «Ренесанс», який проіснував під її керівництвом

Концерт камерної музики заслужених діячів мистецтв України Інни Сташевської (скрипка) та Андрія Сташевського (баян) на відкритті Всепольського конкурсу баяністів та акордеоністів у м. Солець-Здруї (Польща, 2016)

як навчально-концертний колектив 15 років (до евакуації університету з Луганська в 2014 р.). Ансамбль був удостоєний I премії на Міжнародному конкурсі музикантів-виконавців «Кримська весна» (м. Ялта, 2010). Активна концертно-виконавська діяльність І. Сташевської як учасниці інструментального дуету (з баяністом А. Сташевським) та солістки-ансамблістки й художнього керівника камерного ансамблю «Ренесанс» припадає на період кінця 1990-х – середини 2010-х років і охоплює концертні виступи переважно в містах сходу України, а також в Німеччині й Польщі. Концертний репертуар ансамблю «Ренесанс» та дуету Сташевських налічує велику кількість творів світової класики (від музики барокової доби й до авангардних творів), яскраві зразки салонної та естрадно-джазової музики.

Педагогічна діяльність. У результаті багаторічної педагогічної діяльності в різних освітніх закладах, на основі синтезу кращих вітчизняних та зарубіжних методик навчання виконавському мистецтву, а також власних розробок і напрацювань у галузі викладання скрипкової гри Інною Сташевською створено авторську школу скрипкового виконавства. Результатом впровадження творчих ідей і технологій цієї виконавської школи стали показники рівня художньої майстерності вихованців І. Сташевської, що виявилось в здобутті ними численної кількості лауреатських звань на міжнародних і всеукраїнських конкурсах (підготовлено більше 20 лауреатів і дипломантів виконавських конкурсів), реалізації значної кількості концертних програм вихованцями її класу, їх активній подальшій творчій діяльності на професійному мистецькому поприщі тощо.

Концерт скрипкової музики класу професора Інни Сташевської (Харків, Концертна зала Харківської державної академії культури, 2019)

На фото: Інна Сташевська – проректор ХДАК, професор кафедри оркестрових інструментів ХДАК, професор кафедри музичного мистецтва та хореографії ЛНУ імені Тараса Шевченка, студенти класу проф. Інни Сташевської, лауреати міжнародних конкурсів – Тетяна Селеменова, Анастасія Філіпенко, Оксана Яківченко, Юлія Сисенко, Наталія Литасєва, Кароліна Божич, Олена Стеблій, Лідія Шкаровська, концертмейстери Ірина Козеняшева й Тетяна Голега,

Вихованці скрипкового класу І. Сташевської сьогодні працюють в симфонічних і камерних оркестрах обласних філармоній, театрів, викладають в музичних школах, коледжах, мистецьких закладах вищої освіти в Україні та за її межами. Серед найкращих представників виконавської школи Інни Сташевської: Наталія Безрукова – лауреат Міжнародного конкурсу, викладачка ІКМ ЛНУ імені Тараса Шевченка; Душко Ніколіч (Сербія) – лауреат 1-х премій двох міжнародних конкурсів; Роберто Рац (Угорщина) – володар Гран-прі міжнародного конкурсу «Фортисимо», артист Сичуанського симфонічного оркестру

*Після концерту Камерного оркестру імені Д. Ахшарумова
Полтавської обласної філармонії (Полтава, Галерея мистецтв, 2019)*

*На фото: Інна Сташевська та випускниці її класу, нині – артистки
Камерного оркестру Полтавської обласної філармонії Лідія Сінгіна, Лідія
Шкаровська (художній керівник оркестру), Олена Стеблій.*

стру (Китай); Лі Сюй (Китай) – дипломант Міжнародного конкурсу «Кримська весна»; Лідія Шкаровська – лауреат 1-х премій двох міжнародних конкурсів, художній керівник і концертмейстер Камерного оркестру імені Д. Ахшарумова Полтавської обласної філармонії; Юлія Сисенко – лауреат 1-х премій двох міжнародних конкурсів, артистка Полтавського академічного симфонічного оркестру; Олена Стеблій – лауреат 1-х премій трьох міжнародних конкурсів, артистка Камерного оркестру імені Д. Ахшарумова Полтавської обласної філармонії; Оксана Боняр – лауреат Міжнародного конкурсу, артистка Академічного симфонічного оркестру Луганської обласної філармонії; Ганна Корочанська – лауреат Міжнародного конкурсу, артистка концертного центру м. Харбін (Китай); Віталій Лейко – лауреат Міжнародного конкурсу в м. Берн (Швейцарія); Наталія Коптенкова – президент Українського відділення Європейської асоціації скрипалів-педагогів, голова ради Української Національної асоціації Сузукі (УНСА); Ольга Скурідіна – керівник центру «Suzuki Violin School» м. Щецин (Польща) та ін.

Майстер-клас професора Інни Сташевської в Пекінському коледжі мистецтв (КНР, 2018)

Широке визнання педагогічних результатів І. Сташевської та творчих здобутків вихованців її класу стали запорукою створення та подальшого функціонування «Мистецької школи скрипкового виконавства професора Інни Сташевської», яка була зареєстрована в стінах Харківської державної академії культури та затверджена вченою радою цього навчального закладу.

І. Сташевська регулярно виступає з лекціями і майстер-класами в різних закладах музичної освіти України, а також в Сербії (музичні училища м. Шабац і Лазаревац); Боснії та Герцеговині (Музична академія Університету Східного Сараєва), Китаї (Пекінський коледж мистецтв) тощо.

І. Сташевська є членом журі різних міжнародних і всеукраїнських виконавських конкурсів, зокрема таких як: «Фортисимо» (Харків), «Срібна нота» (Одеса), «Кримська весна» (Ялта), «Поліський вернісаж» (Ніжин-Семенівка), імені Анатолія Онуфрієнка (Дрогобич), «Зіграємо разом» (Сєверодонецьк); «Хай пісня скликає друзів»

Майстер-клас Інни Сташевської «Секрети моєї майстерності» для викладачів струнно-смічкових інструментів мистецьких шкіл Харківської області, організований Обласним навчально-методичним центром підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів (Харків, 2020)

(Луганськ, Чернівці) тощо. Як голова екзаменаційної комісії брала участь у проведенні підсумкової атестації випускників Харківського національного університету мистецтв імені І. Котляревського, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Бахмутського коледжу мистецтв імені І. Карабиця, Торецького музичного коледжу тощо.

З 2023 року І. Сташевська є експертом з акредитації освітніх програм Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України.

Наукова і науково-методична діяльність. І. Сташевська у 2004 році захистила кандидатську дисертацію з педагогічних наук (за спеціальністю «Загальна педагогіка та історія педагогіки») в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка за темою: «Музичне виховання дітей дошкільного віку в Німеччині», здобувши науковий ступень кандидата педагогічних наук; у 2011 році там же захистила докторську дисертацію за темою: «Розвиток музичної педагогіки в Німеччині (XX століття)» та здобула науковий ступень доктора педагогічних наук. Коло наукових інтересів І. Сташевської охоплює проблеми сучасної мистецької педагогіки України, теорії та історії музичної педагогіки Німеччини, музично-педагогічної компаративістики, теорії і методики скрипкового виконавства, історії скрипкового мистецтва тощо. Професор І. Сташевська також є авторкою методологічної концепції наукового дослідження в галузі музично-педагогічної компаративістики.

Сьогодні науковець І. Сташевська є авторкою понад 100 наукових і науково-методичних публікацій у фаховій науковій періодиці та збірниках матеріалів конференцій в Україні й за рубежом, статей, індексованих наукометричною базою Web of Science, а також: 2 одноосібних монографій, 5 колективних монографій, навчального посібника з грифом МОН України. Серед них – одноосібні монографії: «Музичне виховання дітей дошкільного віку в Німеччині» (2006 р.), «Музична педагогіка Німеччини: історія, теорія, практика» (2010 р.); навчальний посібник «Музичне виховання дітей дошкільного віку засобами навчання скрипкової гри» (2006 р.); розділи в колективних монографіях: «Методологічні засади педагогічного дослідження» (2013 р.), «Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів: хрестоматія» (2015 р.); «Methodological culture of an educator: history and modernity» (2019 р.); «Pedagogical science in

the XXI century: state and development trends» (2019 p.); «Development priorities of pedagogical sciences in the XXI century» (2019 p.).

І. Сташевська є постійним учасником різноманітних наукових заходів (конференцій, симпозіумів, круглих столів) в Україні та за її межами. В різні часи вона також була організатором наукових заходів різного рівня, зокрема міжнародних науково-практичних конференцій «Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності» (Луганськ 2012, 2013; Полтава 2017); всеукраїнських і міжрегіональних науково-практичних конференцій «Художня освіта та естетичне виховання молоді» (Луганськ 2011-2014, Старобільськ 2015, Полтава 2016-2018); керівником комплексної науково-дослідної теми «Формування професійної компетентності студентів музичних спеціальностей у вищих навчальних закладах» (ЛНУ імені Тараса Шевченка, держ. реєстр. номер 0112 U 002730).

Також І. Сташевська керує науковими дослідженнями аспірантів та магістрантів, виступає опонентом на захистах дисертацій, рецензентом і експертом дисертаційних робіт, рецензентом наукових, методичних, навчально-методичних робіт і матеріалів, освітніх програм тощо. Під науковим керівництвом професора І. Сташевської захищена дисертація О. Сбітнєвої («Естетичне виховання молодших школярів у процесі хорової діяльності», 2018, Старобільськ). Серед опонованих нею кандидатських і докторських дисертацій роботи: Н. Ващенко («Творча спадщина Олександра Мишуги в контексті розвитку української мистецької педагогіки», 2015), М. Лебединської («Візантійські традиції музичного виховання в церковній обрядовості Київської Русі», 2019), А. Коваленка («Тенденції розвитку вітчизняної інструментальної гітарної освіти у другій половині ХХ століття», 2019), І. Мигович («Процес інтернаціоналізації та його вплив на трансформацію національних систем вищої освіти країн Східної Європи кінця ХХ початку ХХІ століття», 2020), Л. Яременка («Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ століття», 2023) та ін. Протягом багатьох років науковиця була членом спеціалізованих рад із захисту дисертацій (спеціалізовані вчені ради Луганського національного університету імені Тараса Шевченка Д29.053.01 та Д29.053.03 за спеціальностями 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» та 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»), у тому числі й заступником голови однієї з цих рад.

Окремим напрямком наукової діяльності І. О. Сташевської слід виділити редакційну роботу: деякий час вона була відповідальним редактором серії «Мистецька освіта: історія, теорія, практика» наукового збірника «Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», головним редактором збірника молодих науковців за матеріалами всеукраїнської конференції «Мистецька освіта та естетичне виховання молоді», а сьогодні виконує обов'язки члена редакційних колегій наукових видань: «Актуальні питання гуманітарних наук» (Дрогобич), «Українська культура: минуле, сучасне, шлях розвитку» (Рівне).

Загальні наукові здобутки професора І. Сташевської стали підґрунтям для обрання її спочатку членом-кореспондентом (2009), а згодом академіком (2011) Українського відділення Міжнародної академії наук педагогічної освіти.

Протягом 2016-2019 рр. професор І. Сташевська входила до складу науково-методичної комісії сектору вищої освіти Науково-методичної ради МОН України.

Фундаментальні наукові праці. Монографія «Музичне виховання дітей дошкільного віку в Німеччині» (2006 р.) присвячена дослідженню проблеми музичного виховання дошкільників в Німеччині. На основі аналізу численних джерел з історії, теорії та практики музичної педагогіки в роботі розглянуто музично-виховну систему Німеччини; визначено основні тенденції розвитку та розкрито еволюційну сутність німецького дошкільного музичного виховання; узагальнено теоретичні та практичні надбання дошкільної музичної педагогіки Німеччини; введено до вітчизняного наукового простору невідомі раніше теоретичні положення щодо музичного виховання дітей дошкільного віку в сучасній Німеччині; виявлено найбільш перспективні форми та методи німецького музичного виховання дітей дошкільного віку, що можуть бути використані у вітчизняній музично-виховній практиці.

Перший розділ роботи – «Музичне виховання дітей у Німеччині як психолого-педагогічна проблема» – розкриває особливості еволюції уявлень про психолого-педагогічні основи музичного виховання дітей у Німеччині в контексті історичного перетворення поглядів на дитину й дитинство як специфічну фазу розвитку людини, а також сутність музично-виховної системи й специфіку дошкільного музичного виховання в Німеччині другої половини ХХ століття. Зміст

другого розділу роботи – «Музична діяльність як засіб загального й музичного розвитку дітей дошкільного віку в Німеччині другої половини ХХ століття» – висвітлює специфіку організації музичного виховання дітей дошкільного віку засобами навчання гри на музичному інструменті, презентує перспективні можливості впровадження прогресивного німецького досвіду в цій галузі у вітчизняну музично-виховну практику.

Монографія «Музична педагогіка Німеччини: історія, теорія, практика» (2010 р.) являє собою фундаментальну наукову працю обсягом понад 32 друкованих аркуші. Монографія презентує результати дослідження теоретичних та практичних аспектів розвитку музичної педагогіки в контексті еволюції німецького суспільства. В роботі визначено сутність, функції, етапи, провідні тенденції та закономірності розвитку музичної педагогіки Німеччини як науки та гуманістично-орієнтованої практики; розкрито характерні ознаки та значення провідних музично-педагогічних концепцій, а також особливості організації музично-освітнього процесу в німецькому середовищі в історичній ретроспективі та на сучасному етапі.

Перший розділ роботи – «Музична педагогіка Німеччини як соціокультурний феномен» – розкриває сутнісні характеристики та структуру музичної педагогіки Німеччини, а також передумови становлення й розвитку музичної педагогіки як науки та гуманістично-орієнтованої практики на німецьких землях від середніх віків до ХІХ століття. Другий монографічний розділ – «Теорія й практика музичної педагогіки в контексті соціокультурних змін у Німеччині першої третини ХХ століття та в часи Третього рейху» – присвячено дослідженню проблем трансформації німецької музично-педагогічної думки на підґрунті ідеалів реформаторської педагогіки та її розвитку в науковому напрямі в 1900–1933 роках, змін музично-педагогічної практики у світлі державної музично-освітньої політики й активності молодіжного руху в Німеччині 1900–1945 років. Зміст третього розділу монографії – «Трансформації музично-педагогічних парадигм на німецьких землях (після другої світової війни й до об'єднання Німеччини)» – охоплює питання відновлення й розвитку музично-освітньої галузі в Західній Німеччині 1945–1980-х років, організації системи музичної освіти як засобу формування соціалістичної особистості в Німецькій Демократичній Республіці, формування провідних німецьких музично-дидактичних концепцій у 1960-і – 1980-і роки. Ос-

танній розділ роботи – «Музична освіта як чинник соціокультурного розвитку німецького суспільства на межі тисячоліть» – розкриває теоретичні аспекти розвитку музичної педагогіки й особливості організації музичної освіти на різних ланках освітньої системи у ФРН 90-х років ХХ – початку ХХІ століття, а також представляє прогностичне значення досвіду німецької музичної педагогіки для вдосконалення музично-педагогічної галузі в Україні.

Навчальний посібник *«Музичне виховання дітей дошкільного віку засобами навчання скрипкової гри»* (2006 р.) вийшов під грифом Міністерства освіти і науки України і рекомендований здобувачам закладів вищої освіти з курсу «Методика гри на спеціальному інструменті». Крім того, цей посібник отримав широке розповсюдження у середовищі викладачів по класу скрипки мистецьких шкіл України. У посібнику розкривається специфіка музично-виховної роботи з дошкільниками в класі скрипки, висвітлюється теоретичний та методичний аспекти початкового навчання скрипкової гри. Презентована в посібнику авторська методика експериментального навчання дітей дошкільного віку гри на скрипці базується на поєднанні інноваційних і традиційних педагогічних технологій, що передбачають застосування ігрових та експериментальних форм освоєння основ скрипкового виконавства, комбінування індивідуальних і групових занять, використання різних видів мистецтв та різних видів музичної діяльності дитини, освоєння елементарних навичок скрипкової гри через визначення їх природного походження в процесі ігрової експериментальної діяльності.

Навчальний посібник складається з п'яти основних розділів: «Зародження й розвиток уявлень про музично-інструментальне виховання дитини в контексті еволюції європейської музично-педагогічної думки»; «Огляд сучасних концепцій музично-інструментального виховання дошкільників»; «Особливості психофізіологічного й музичного розвитку дитини дошкільного віку з огляду на її готовність до музично-інструментальної діяльності»; «Дидактичні основи навчання дітей дошкільного віку скрипкової гри»; «Методика експериментального навчання дітей дошкільного віку гри на скрипці». Посібник також значно збагачено додатковим матеріалом, що включає у собі: підготовчі вправи; приклади дидактичних ігор для групових занять; нотний збірник п'єс для малят; приклади графічних партитур та окремих елементів графічної нотації; словник виразних характе-

ристик звуку й музики; короткий термінологічний словник; збірник фольклорних та літературних текстів.

Адміністративна й організаційно-громадська діяльність. Керівні здібності І. Сташевська проявила вже на самому початку своєї професійної кар'єри в ЛНУ імені Тараса Шевченка, коли в 2000 році їй було доручено організувати й очолити спеціальну музичну школу при університеті. Після захисту докторської дисертації в 2011 році І. Сташевська була призначена на посаду завідувача кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки. Під керівництвом І. Сташевської колективом кафедри було організовано низку наукових та мистецьких заходів міжнародного, всеукраїнського та регіонального масштабу, зокрема проведено численні концерти студентів, викладачів та колективів кафедри (естрадно-симфонічного оркестру, оркестру народних інструментів, камерного ансамблю скрипалів «Ренесанс», джаз-ансамблю «Традиція», ансамблю студентів із Сербії «Balkan Soul», ансамблю флейтистів «Salve flatus» та ін.) як в Луганську, так і в інших містах України та зарубіжжі, щорічні науково-практичні конференції (Міжнародна науково-практична конференція «Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності», Всеукраїнська науково-практична конференція «Художня освіта та естетичне виховання молоді»); здійснено наукову розробку комплексних тем: «Проблеми оптимізації та розвитку художньої освіти та естетичного виховання молоді», «Актуальні проблеми інструментального виконавства та професійної музичної підготовки» та «Формування професійної компетентності студентів музичних спеціальностей у вищих навчальних закладах», а також щорічне видання фахових збірників наукових праць з проблем мистецької освіти; забезпечено участь студентів та викладачів кафедри у спільних міжнародних проєктах у межах співпраці з Музичною академією м. Відень (Австрія), консерваторією м. Айзенштадт (Австрія), Університетом м. Ніш (Сербія), Музичною академією університету Східного Сараєво (Боснія і Герцеговина) тощо; організовано регулярний обмін музично-виконавським та педагогічним досвідом шляхом запрошення для проведення лекцій, семінарів, майстер-класів та концертних заходів провідних діячів музичної культури України й інших країн, серед яких – Юрій Янко (Харків), Володимир Мурза (Одеса), Володимир Рунчак (Київ), Володимир Зубицький (Україна-Італія), Курт Шмід (Австрія), Зоран Ракіч (Боснія і Герцеговина) та інші.

Лекція і майстер-клас австрійського диригента, директора Віденського музичного семінару, почесного професора ЛНУ імені Тараса Шевченка Курта Шміда в концертному залі Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка (Луганськ, 2013)

На фото: Роберто Рац (Угорщина) – студент 1 курсу (клас професора Інни Сташевської), лауреат Міжнародного конкурсу; Григорій Тупіков – концертмейстер кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки; Курт Шмід – диригент, директор Віденського музичного семінару (Австрія); Інна Сташевська – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки.

У 2014 році в складні для всієї країни часи, зумовлені початком військової агресії Російської федерації проти України, після евакуації університету до м. Старобільськ через окупацію країною-агресором частини Луганської області й зокрема Луганська, І. Сташевська була призначена директором Інституту культури і мистецтв. Колектив Інституту культури і мистецтв розпочав свою діяльність в 2014-2015 навчальному році в м. Старобільськ, а вже в наступному році за дорученням ректорату І. Сташевською було організовано переміщення цього структурного підрозділу в більш оптимальні умови – до м. Полтава.

Незважаючи на складні виклики, пов'язані з кадровим забезпеченням освітнього процесу, матеріальною базою, зокрема приміщеннями та обладнанням для занять, музичними інструментами, поселенням студентів і викладачів у новому місті тощо, під керівництвом І. Сташевської колектив Інституту культури і мистецтв продовжив започатковані раніше традиції й повноцінну навчальну, наукову, науково-методичну, мистецьку й міжнародну діяльність за 9-ма спеціальностями: музичне мистецтво; середня освіта (музичне мистецтво); хореографія; культурологія; аудіовізуальне мистецтво та виробни-

цтво; образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація; середня освіта (образотворче мистецтво); дизайн (дизайн зачіски та мистецтво макіяжу). Якість професійної підготовки нового покоління фахівців у сфері культури і мистецтва підтверджено численними концертними заходами, виставками, творчими презентаціями здобувачів освіти Інституту культури і мистецтв, а також нагородами, які вони здобули на різноманітних міжнародних конкурсах і фестивалях в Україні та інших країнах світу (США, Польща, Фінляндія, Португалія, Чехія, Сербія, Словенія, Болгарія, Молдова тощо).

Перебуваючи в нових нестандартних умовах, очолюваний І. Сташевською Інститут культури і мистецтв став потужним освітньо-науковим і культурним центром в Полтаві. Протягом 2015–2018 років, окрім традиційних концертів та виставок у межах щорічних звітів кафедр та творчих колективів (за участю: малого симфонічного оркестру, камерного оркестру, оркестру народних інструментів, мішаного хору, ансамблю духових інструментів, ансамблю народних інструментів, ансамблю віолончелістів, джаз-ансамблю, етно-гурту «Веснянка», ансамблю народного танцю, ансамблю сучасного танцю) Інституту культури і мистецтв, за ініціативи й під керівництвом І. Сташевської було проведено різноманітні мистецькі заходи у тісній співпраці колективу інституту з різними закладами освіти і культури, творчими організаціями Полтавщини: концерти скрипкової, фортепіанної, баянної музики в Полтавській обласній бібліотеці ім. І. Котляревського, концерти хорової музики в Полтавському краєзнавчому музеї ім. В. Кричевського, спільні концерти студентів і викладачів інституту з симфонічним оркестром Полтавського театру ім. М. Гоголя, Полтавською обласною філармонією, Полтавською організацією Національної спілки композиторів, Арт-проект «Полтава очима ВПО» (який отримав грант організації Крим-SOS), художні виставки студентських робіт у Полтавському художньому музеї ім. М. Ярошенка тощо.

Серед найбільш масштабних проєктів слід назвати великий концерт, проведений 17 травня 2016 р. в межах спрямованої на об'єднання українського суспільства мистецької акції «Україна єдина» за участі симфонічного оркестру Полтавського обласного театру та викладачів і студентів Інституту культури і мистецтв, в якому разом з іншим було презентовано твори композиторів Полтавщини та Луганщини (В. Скакуна, А. Сташевського, К. Кріпака та ін.).

Одним із масштабних заходів, який ще в Луганську традиційно проводився на базі Інституту культури і мистецтв, а з 2015 року під керівництвом І. О. Сташевської, був організований в різних містах Луганської та Полтавської областей (Старобільськ, Северодонецьк, Полтава), став також *Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Обдарована молодь»* – мистецький проєкт, який щорічно збирав близько 1000, а в 2016 році – рекордну кількість (більше 1400) учасників – учнів мистецьких і загальноосвітніх шкіл, студентів коледжів культури і мистецтв, музичних і педагогічних училищ із різних областей України (Луганської, Донецької, Харківської, Полтавської, Київської, Запорізької, Львівської, Волинської, Чернігівської), які презентували свій талант у таких галузях мистецтва, як «Хореографія», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Культурологія», «Кіно-, телемистецтво», «Мистецтво зачіски і візажу».

Підписання Угоди про співпрацю між ЛНУ імені Тараса Шевченка та Яньтайським університетом (Яньтай, КНР, 2018)

Продовжуючи стратегічні напрями міжнародної роботи Інституту культури і мистецтв у 2017–2018 рр. було підписано угоди про співпрацю й організовано спільні заходи з Університетом ім. Яна Ко-

хановського (Кельце, Польща) та низкою закладів вищої освіти Китайської народної республіки.

Адміністративний досвід, набутий І. Сташевською під час роботи в ЛНУ імені Тараса Шевченка, став міцним підґрунтям для її подальшої діяльності на керівній посаді в Харківській державній академії культури. Виконуючи обов'язки проректора з навчальної роботи І. Сташевська здійснює координацію та контроль організації освітньої діяльності в усіх структурних підрозділах Академії за 12 спеціальностями та 65 освітніми програмами. З метою забезпечення якості освітнього процесу за ініціативи І. Сташевської здійснено розробку «Стратегії розвитку Харківської державної академії культури на 2020–2025 рр.», створено Центр забезпечення якості освіти та інноваційного розвитку, Комітет із забезпечення якості освіти та Науково-методичну раду, суттєво оновлено комплекс внутрішніх нормативних документів ХДАК, розроблено й упроваджено процедури розробки, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм, обрання здобувачами освіти вибіркокових дисциплін, регулярного анкетування учасників освітнього процесу, визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, рейтингового оцінювання НПП, кафедр та факультетів Академії, психологічної підтримки здобувачів вищої освіти, вирішення конфліктних ситуацій в освітньому процесі та освітньому середовищі тощо.

Ювілейний концерт до 90-річчя Харківської державної академії культури

На фото: учасники ансамблю народних інструментів ХДАК «Стожари», в центрі: Інна Сташевська – проректор Харківської державної академії культури, Сергій Чернов – голова Харківської обласної ради, Олександра Савицька – художній керівник колективу, ст. викладач кафедри народних інструментів ХДАК (Харків, 2019)

Під час запровадження воєнного стану в Україні в Академії забезпечено безперервність освітнього процесу та ефективність онлайн-комунікації учасників освітнього процесу, організовано запровадження моделі дистанційного навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій в синхронному та асинхронному режимах. Незважаючи на складні обставини, зумовлені військовою агресією російської федерації проти України, колектив Харківської державної академії культури продовжує плідну наукову, науково-методичну, мистецьку й міжнародну діяльність.

«Харків Бенефіс Концерт» (Люцерн, Швейцарія, 2023)

На фото: Урбан Фрай – керівник українського культурного центру «Простір» (Швейцарія), Наталія Говорухіна – ректор Харківського національного університету мистецтв імені І. Котляревського, Інна Сташевська – проректор Харківської державної академії культури, Олександра Вислоух-Цешинська – музичний діяч (Польща), Дар'я Миколенко – солістка Женевського оперного театру, Юрек Дибал – диригент, директор Фестивалю Кишиштофа Пендерецького (Польща), Олександр Харламов – соліст Київського оперного театру, артисти Слобожанського симфонічного оркестру (Харків), учасники хору «Простір» (художній керівник – студент 4 курсу ХДАК Олексій Яцюк).

У 2015 році за значний особистий внесок у розвиток вітчизняного музичного мистецтва І. Сташевській було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України», а в 2018 році за вагомий особистий внесок у національну освіту і педагогічну науку

її було відзначено почесним знаком «Відмінник освіти України». Крім того, професора І. Сташевську нагороджено почесним дипломом Національної академії мистецтв України, почесними грамотами різного рангу і установ, зокрема: Міністерства освіти і науки України, Департаменту освіти і науки Луганської облдержадміністрації, Управління культури Луганської облдержадміністрації, Луганського національного університету ім. Т. Шевченка, Національної всеукраїнської музичної спілки. У 2015 році мисткиня увійшла в топ-кращих за рейтингом «Жінка року Полтавщини». Мистецькій постаті І. Сташевської та її творчості присвячено низку публікацій в енциклопедично-довідниковій літературі, статті в періодиці тощо.

Список джерел

1. Секрети майстерності Інни Сташевської // Обласний навчально–методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів. <https://onmcpk.kh.ua/2020/11/sekreti-majsternosti-i-stashevskoyi/>.
2. Лісняк І. Сташевська Інна Олегівна // Українська музична енциклопедія / НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського ; редкол. 6-т.: О. Кушнірук, О. Немкович (співголови, наук. ред.). Київ : Вид-во ІМФЕ, 2023. Т. 6 : Р-С. С. 571.
3. Сташевська Інна Олегівна. Харківська державна академія культури : до 90-річчя з дня заснування : монографія / авт. кол.: В. Шейко, Н. Кушнарченко, Ю. Лошков та ін. Харків : ХДАК, 2019. 253 с.
4. Сташевська Інна Олегівна. Вікіпедія. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%B2>
5. Сташевська Інна Олегівна. Авторський профіль. ХДАК. Офіційний сайт. <https://ic.ac.kharkov.ua/navchannya/mm/oi/stashevaska.html>

ЧЕРЕПАНИН Мирон Васильович,
доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музичної
україністики та народно-інструментального мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
заслужений артист України
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1034-0036>
e-mail: duetconcertino@ukr.net

ГОРИЗОНТИ ТВОРЧОСТІ ЗАСЛУЖЕНОГО ДІЯЧА МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ АНДРІЯ СТАШЕВСЬКОГО

Андрій Якович Сташевський – баяніст, композитор, науковець, педагог, музично-громадський діяч, заслужений діяч мистецтв України (2015); доктор мистецтвознавства (2014); професор (2015); завідувач кафедри музичного мистецтва Інституту культури і мистецтв Луганського національного університету ім. Т. Шевченка (2014-2018); завідувач кафедри народних інструментів Харківської державної академії культури (з 2018); Голова Луганської обласної організації Національної музичної спілки (з 2005); член Правління Асоціації баяністів та акордеоністів України (з 2009); член Національної спілки композиторів України (2008).

Андрій Якович Сташевський (нар. 1.05.1969 р. в м. Рубіжному Луганської обл.) початкову музичну освіту отримав по класу

*Професор
А. Я. Сташевський*

баяна в Старобільській ДМШ (кл. викл. Ф. С. Одарченка, Н. П. Бокаря, І. В. Серік). Далі закінчив Сєверодонецьке музичне училище імені С. С. Прокоф'єва за фахом «народні інструменти, баян» (кл. викл. А. Р. Рудницького, 1988); Донецьку державну консерваторію імені С. С. Прокоф'єва за фахом «народні інструменти, баян» (кл. проф. О. І. Шевченка, 1993, отримавши кваліфікації: концертний виконавець, викладач) та за фахом «композиція» (кл. проф. О. В. Скрипника, 1995, отримавши кваліфікації: композитор, викладач); творчу магістратуру Вищої школи музики і театру в м. Ганновері, Німеччина, за фахом

«інструментальне виконавство, баян» (клас проф. Е. Мозер, 1998). У 2002-2004 рр. був пошукачем наукового ступеня кандидата наук на кафедрі композиції Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (наук. кер. – доц. О. І. Котляревська), а в 2010-2014 рр. – пошукачем наукового ступеня доктора наук на відділі музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАН України (наук. кер. – проф. І. М. Юдкін).

Трудову діяльність А. Я. Сташевський розпочав після завершення свого навчання в Ганновері викладачем акордеону в приватній музичній школі «Чайковський музик інститут» в м. Берлін у 1998 році. А вже наступного 1999 року музикант повертається в Україну та розпочинає свою викладацьку роботу в Інституті культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (на той час – Луганського державного педагогічного університету) та протягом 1999-2018 рр. здійснює її поступово на посадах викладача, старшого викладача, доцента, професора, завідувача кафедрою музичного мистецтва (з 2016 р. – кафедра музичного мистецтва та хореографії). З 2018 р. й по теперішній час А. Я. Сташевський працює на основній роботі в Харківській державній академії культури (на посаді завідувача кафедрою народних інструментів) та за сумісництвом: в Інституті культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Полтава, на посаді професора кафедри музичного мистецтва та хореографії) та Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського (у 2018-2020 рр. на посаді професора кафедри народних інструментів України).

Багаторічна професійна творча діяльність А. Я. Сташевського, яка виявилася вельми масштабною і багатовекторною, вдало поєднує в собі цілу низку напрямів, а саме: музична творчість (виконавська та композиторська), музична педагогіка, наукова і науково-методична сфера, організаційно-просвітницька та громадська практика.

А. Я. Сташевський є лауреатом і дипломантом низки виконавських конкурсів всеукраїнського й міжнародного рівнів, зокрема: Всеукраїнського конкурсу виконавців на народних інструментах (Донецьк, 1991, I премія), міжнародного конкурсу баяністів-акордеоністів (Кісслегг, Німеччина, 1994, Гран-прі), Німецького республіканського конкурсу баяністів-акордеоністів (Бенсхайм, 1996, II премія), міжнародного конкурсу «Akkordeon International» (Райнах, Швейцарія,

1997, дипломант), міжнародного конкурсу «Golden accordion» (Нью-Йорк, США, 2002, II премія в соло, III премія в номінації «камерний ансамбль» в дуєті зі скрипалькою І. О. Сташевською). Творчий талант митця відзначено й нагородами композиторських конкурсів, зокрема: Всеукраїнського конкурсу молодих композиторів «Gradus ad Parnassum» (Київ, 1993, диплом за Тріо для кларнета, саксофона й фортепіано), міжнародного конкурсу молодих композиторів «Gradus ad Parnassum» (Київ, 1995, спеціальна премія за твір «Монолог» для баяна), міжнародного композиторського конкурсу музики для баяна-акордеона (Смедерево, Сербія, 2006, II премія за сюїту-зошит «Давньокіївські фрески»).

*«Київ-Музик-Фест» 2016 р. Після виконання музики
А. Я. Сташевського Полтавським академічним симфонічним оркестром
(диригент – народний артист України В. М. Скакун)*

Концертно-виконавська діяльність А. Я. Сташевського як соліста-баяніста, яка розпочалася ще в студентські роки, найбільш активно проявляється у другій половині 1990-х – 2000-ні роки. В цей час також набирає обертів і виконавська творчість сімейного інструментального дуєту Сташевських (з дружиною, скрипалькою І. О. Сташевською). Географія сольних і ансамблевих концертів митця в цей час концентрується здебільшого в містах сходу України, а також Німеччини й Польщі. Концертний репертуар баяніста-соліста А. Я. Сташевського та сімейного дуєту Сташевських налічує значну кількість

творів світової класики, а також музику в стилі мюзет, естрадно-джазові композиції, твори на народній основі тощо.

*Під час бенефісу присвяченого 50-річному ювілею композитора
А. Я. Сташевського за участю симфонічного оркестру
Харківської обласної філармонії*

Як композитор А. Я. Сташевський є автором цілої низки творів симфонічного та камерно-інструментального жанрів, а також оригінальних композицій для баяна, основний загал яких увійшов до репертуару багатьох відомих українських і зарубіжних виконавців-баяністів. Серед таких виконавців – Квартет баяністів імені Миколи Різоля Національної філармонії України, провідні українські баяністи: В. Заєць, П. Фенюк, К. Бур'ян, К. Жуков, А. Нижник, І. Яценко, В. Козицький, С. Брикайло та ін. Симфонічна й оркестрова музика А. Я. Сташевського (зокрема його симфонічна сюїта «Давньокиївські фрески», Концерт для баяна з оркестром, твір «Монолог», камерна сюїта «Images» та ін.) неодноразово звучали у виконанні таких колективів, як: Академічний симфонічний оркестр Луганської філармонії, Академічний симфонічний оркестр Харківської філармонії, Полтавський академічний симфонічний оркестр, камерний оркестр Полтавської філармонії під орудою відомих українських і зарубіжних диригентів: К. Шмідта (Австрія), народних артистів України Ю. Янка і В. Скакуна, заслуженої артистки України В. Жадько, Н. Яцківа та ін. Ці твори звучали і в окремих,

20-річчю педагогічної діяльності присвячується

КОНЦЕРТНИЙ ТУР

вихованців класу професора, доктора мистецтвознавства, заслуженого діяча мистецтв України **А. Я. Сташевського**

Участь беруть:

10.04.2018 (17.00) ПОЛТАВА
 Інститут культури і мистецтв ПМУ ім. Тараса Шевченка
 концертна зала ДМШ №1
 ім. П. Майбороди

13.04.2018 (17.00) ХАРКІВ
 Харківська державна академія культури
 концертна зала, Бурлацький увік. 4

17.04.2018 (15.00) КРОПИВНИЦЬКИЙ
 Мистецький факультет ЦДПУ ім. В. Винниченка
 концертна зала, вул. Шевченка, 1

В програмі:
 музика композиторів-класиків,
 твори сучасних вітчизняних
 та зарубіжних авторів

Диригент симфонічного оркестру
 м. Харків
Мілош СТОІМЕНОВ
 (Болгарія, Сербія)

Академічний соліст
 Харківської філармонії
Катерина ПИЛИПЕНКО

Диригент ансамблю
 «Соло»
Валерій СЕМЕНЕНКО

Порушит мистецтвом
Владислав БЕЛОГ ЛАЗОВ

Вхід вільний

Афіша концертного туру лауреатів міжнародних конкурсів, вихованців класу проф. А. Я. Сташевського, присвяченого 20-річчю його педагогічної діяльності

і в тематичних концертних програмах, різних фестивалях тощо (у тому числі, й в програмах широко відомого фестивалю української сучасної музики «Київ-Музик-Фест» у 2016 та 2018 роках).

У грудні 2019 року у великій залі Харківської обласної філармонії за участю філармонійного симфонічного оркестру під орудою народного артиста України Юрія Янка відбувся авторський бенефіс Андрія Сташевського, присвячений 50-річному ювілею композитора, в якому була представлена виключно його симфонічна творчість.

Музичні твори композитора А. Сташевського

неодноразово привертала увагу вітчизняних музикознавців та ставали безпосереднім матеріалом їх наукових досліджень (фрагментів дисертацій і монографій, наукових статей, магістерських робіт тощо). Серед авторів таких публікацій – кандидати мистецтвознавства: Д. Кужелев, І. Ященко, А. Нижник, Ю. Дяченко, В. Сподаренко, В. Тищик, М. Булда та ін. Луганським видавництвом «Поліграфресурс» було видано три збірника баянних творів композитора.

За роки своєї педагогічної діяльності в освітніх мистецьких закладах А. Я. Сташевським створено авторську мистецьку школу баяно-акордеонного виконавства, яку було зареєстровано в Харківській державній академії культури та затверджено вченою радою академії. Результатом впровадження творчих ідей і виконавських технологій цієї авторської школи стали високі показники майстерності вихован-

ців А. Я. Сташевського, що проявилось: в здобутті ними численної кількості лауреатських звань на міжнародних і всеукраїнських виконавських конкурсах; активна їх концертна діяльність (понад 100 концертів баянно-акордеонної музики на більше ніж 50-ти сценах різних міст і закладів культури і освіти); підготовка великої кількості різноманітних концертних програм на основі кращих зразків сучасного баянно-акордеонного репертуару.

*З професором Єжи Мадравським (Польща) після виконання його творів студентами класу А. Я. Сташевського на V Всеукраїнському фестивалі «День українського баяна і акордеона» (Київ, 2017 р.).
Зліва – В. Белоглазов; справа – В. Семененко*

Протягом своєї двадцятип'ятирічної педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах А. Я. Сташевський підготував 27 лауреатів і дипломантів всеукраїнських і міжнародних виконавських конкурсів баяністів-акордеоністів, які здобули понад 80 різних нагород в Україні, Польщі, США, Італії, Португалії, Німеччині, Словенії, Сербії, Боснії і Герцеговині тощо (з яких 37 – перші премії і Гран-прі). Випускники А. Я. Сташевського працюють сьогодні в філармоніях й інших концертних організаціях, викладають в музичних школах, училищах, коледжах, університетах.

Серед найкращих вихованців баянно-акордеонної школи професора Сташевського: І. Яценко – лауреат і дипломант дев'яти міжнарод-

А. Я. Сташевський зі студентами свого класу після їх перемоги на VI Міжнародному конкурсі «Perpetuum Mobile» (Дрогобич, 2013 р.). Зліва – направо: Юрій Харченко (лауреат 3-ї премії); Катерина Пилипенко (лауреат 2-ї премії); Мілош Стоїменов (володар Гран-прі)

них конкурсів, зокрема володарка Гран-прі міжнародного конкурсу «Дні акордеона» в м. Смедерево (Сербія), кандидат мистецтвознавства, доцент ІКМ ЛНУ імені Тараса Шевченка; О. Резнік – лауреат Всеукраїнського та Міжнародного конкурсів, доктор філософії з мистецтвознавства, доцент Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка; В. Семененко – лауреат 1-х премій трьох міжнародних конкурсів, викладач ІКМ ЛНУ імені Тараса Шевченка; В. Рокош – лауреат 1-ї премії Міжнародного конкурсу «Кримська весна», голова циклової комісії народних інструментів Луцького педагогічного коледжу; В. Савельєв – лауреат 1-х премій двох всеукраїнських конкурсів, викладач Ніжинського коледжу культури і мистецтв імені М. Заньковецької; Л. Баканов – лауреат всеукраїнських конкурсів, викладач Ніжинського коледжу культури і мистецтв імені М. Заньковецької; Г. Цимбал – лауреат всеукраїнського конкурсу, ст. викладач Торецького та Бахмутського музичних коледжів; А. Бабенко – лауреат Міжнародного конкурсу, голова циклової комісії

народних інструментів Криворізького музичного коледжу; І. Симоненко – лауреат 1-х премій чотирьох міжнародних конкурсів, соліст Кримської республіканської філармонії, артист концертного центру в м. Харбін (Китай); К. Пилипенко – лауреат 1-х премій трьох міжнародних конкурсів; Ю. Харченко – лауреат Всеукраїнського й Міжнародного конкурсів, артист Полтавської обласної філармонії; В. Кашута – лауреат міжнародного конкурсу «Трофей світу» (Португалія), артист Полтавської обласної філармонії; В. Белоглазов – лауреат і дипломант дванадцяти міжнародних і всеукраїнських конкурсів, концертмейстер ІКМ ЛНУ імені Тараса Шевченка; сербські баяністи: М. Ніколіч – лауреат 1-х премій трьох міжнародних конкурсів; М. Стоїменов – володар Гран-прі Міжнародного конкурсу «Perpetuum Mobile»; Н. Цвейч і М. Боїчіч – лауреати міжнародних конкурсів та ін.

Майстер-класи А. Я. Сташевського в м. Солець-Здруй, Польща, 2017 р. (зліва); в м. Шабац, Сербія, 2012 р. (справа)

Професор А. Сташевський регулярно виступає з лекціями і майстер-класами в музичних училищах, коледжах мистецтв і культури, університетах і академіях в Україні й за рубежом (Польща, Сербія, Боснія і Герцеговина, Китай). У 2012 році він провів тижневий семінар «Зимова школа баяна-акордеона» в м. Шабац для учнів музичних шкіл і училищ Сербії.

Як голова державної екзаменаційної комісії митець неодноразово запрошувався в різні навчальні заклади задля проведення випускної атестації студентів, зокрема в Одеську національну музичну академію імені А. Нежданової, Інститут культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка, Северодонецьке музичне училище імені С. С. Прокоф'єва, Торецький музичний коледж тощо.

А. Я. Сташевський у 2004 році захистив кандидатську дисертацію з мистецтвознавства (за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво») в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського за темою: «Баянне мистецтво України: тенденції розвитку оригінальної музики та індивідуальне втілення жанрово-стильового аспекту у творчості Володимира Рунчака»; у 2014 році там же захистив докторську дисертацію за темою «Специфіка виражальних засобів в українській музиці для баяна (остання чверть ХХ – перше десятиріччя ХХІ ст.)» та здобув науковий ступінь доктора мистецтвознавства. Сьогодні професор Сташевський є автором понад 150 наукових та науково-методичних публікацій у фахових виданнях (у тому числі, й виданнях індексованих наукометричною базою Web of Science) та збірниках матеріалів конференцій в Україні, Польщі, Сербії, Казахстані, присвячених проблемам народно-інструментального мистецтва, баянно-акордеонного виконавства і репертуару, а також великої низки

музично-критичних публікацій в музичній і культурологічній періодиці.

Крім того, А. Я. Сташевський є автором цілої низки фундаментальних праць, зокрема трьох одноосібних монографій: «Володимир Рунчак. «Музика про життя...» Аналітичні есеї баянної творчості» (2004); «Великі жанри в українській музиці для баяна (тенденції розвитку в останній чверті ХХ та на початку ХХІ ст.)» (2007); «Сучасна українська музика для баяна: виражальні засоби, ком-

Виставка-презентація наукових робіт і нотних збірників А. Я. Сташевського (2019 р. Дрогобич, ДДПУ ім. І. Франка)

позиційні технології, інструментальний стиль» (2013); монографії у співавторстві (з О. Резнік): «Славний шлях кременських майстрів. Дослідження музичного виробництва на Кременщині» (2010); авторських розділів у трьох колективних монографіях, виданих у Польщі англійською мовою: «Culture and arts in the educational process of the modernity», «Art criticism: challenges of the XXI century», «The role of culture and art in social and humanitarian development of modern society» (2019-2020); навчальних посібників: «Нариси з історії української музики для баяна (під грифом МОН України, 2006) та «Музично-інструментальні виражальні засоби в баянному мистецтві» (2015).

Коло наукових інтересів професора А. Я. Сташевського фокусується на таких напрямках: історія і теорія народно-інструментального (у тому числі, й баянно-акордеонного) мистецтва; жанрово-стильова система сучасної баянно-акордеонної музики; виражальні засоби і композиторські технології; жанрова трансформація в сучасному музичному мистецтві; специфіка і технології музично-інструментального виконавства.

А. Я. Сташевський є постійним учасником різноманітних наукових заходів і конференцій, керує дослідженнями аспірантів і магістрантів, виступає опонентом на захистах дисертацій, бере участь у роботі редколегій різних наукових видань. Крім того, науковець є автором величезної кількості різноманітних рецензій і відгуків на монографії, посібники, дисертації та автореферати, наукові збірники і статті, навчальні й методичні матеріали, освітні програми, нотні збірники тощо. Також науковець є членом спеціалізованої вченої ради з правом присудження ступеня доктора наук (Д64.807.01 зі спеціальності 26.00.01 – теорія та історія культури в галузі мистецтвознавства). А в 2016-2022 роках, працюючи в ЛНУ імені Тараса Шевченка, він керував комплексною науково-дослідною темою «Музичне мистецтво сучасності: історичний, теоретичний та практичний вектори дослідження» перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності університету (державний реєстраційний номер: 0119U100598).

Ще в 2000-і роки А. Я. Сташевський був ініціатором і організатором проведення низки спеціалізованих науково-практичних конференцій (всеукраїнського і міжнародного рівнів), присвячених саме баянному мистецтву: «Актуальні проблеми баянно-акордеонного виконавства і педагогіки в мистецьких навчальних закладах» (ЛНУ

імені Тараса Шевченка), а також упорядником і головним редактором серії збірників, виданих за матеріалами цих конференцій. Плідна редакційна робота А. Я. Шашевського фокусується на його членстві в редакційних колегіях фахових наукових видань з мистецтвознавства, зокрема: «Культура України» (Харків, ХДАК), «Актуальні питання гуманітарних наук» (Дрогобич, ДДПУ ім. І. Франка), «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку» (Рівне, РДГУ). Крім того, професор Шашевський певний час був й членом редколегії наукової серії «Педагогічні науки. Мистецька освіта: історія, теорія, практика» збірника «Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка».

Під науковим керівництвом А. Я. Шашевського аспірантами ЛНУ імені Тараса Шевченка та Харківської державної академії культури було підготовлено і успішно захищено декілька дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії з мистецтвознавства, що засвідчило формування його наукової школи. Серед таких аспірантів: А. С. Чуріков (дисертація «Еволюція виконавської техніки в контексті розвитку валторнового мистецтва»); О. С. Резнік (дисертація «Становлення і розвиток баянно-акордеонного виробництва в Україні у ХХ ст. (органологічний аспект)»); Лю Веньшу (дисертація «Камерно-вокальна творчість Володимира Рунчака: жанрово-стильові особливості»); Т. І. Клюка (дисертація «Жанрово-стильова специфіка хорової творчості Ю. Алжнева та І. Гайдєнка початку ХХІ ст.»).

Окрім наукового керівництва А. Я. Шашевський також постійно виступає в спецрадах в якості опонента на захистах дисертацій. Так, зокрема він опонував докторські дисертації: І. Єргієва, Т. Іваннікова, В. Громченка, А. Черноіваненко, О. Каплієнко-Іллюк; кандидатські дисертації: С. Карася, М. Булди, В. Сподаренка, С. Мурзи, В. Клещуківа, С. Білоусової, М. Плющенко, О. Литвищенка; наукові обґрунтування мистецьких проєктів на здобуття ступеня «доктор мистецтва»: І. Косинець, Л. Бабіч.

Монографія «Великі жанри в українській музиці для баяна (тенденції розвитку в останній чверті ХХ та на початку ХХІ ст.)» присвячена дослідженню розвитку великих жанрів в українській музиці для баяна та акордеона в період з другої половини 1970-х років і до сьогодення. Відповідно до запропонованої автором у його попередніх наукових роботах «періодизації української баянно-акордеонної музики» саме цей час визначається як сучасний етап розвитку вітчизняної літератури для баяна та акордеона, що характеризується швидким

виходом її на якісний рівень провідних інструментальних жанрів академічної камерно-інструментальної музики.

У роботі досліджуються основні великі жанри баянно-акордеонної музики, які відіграли головну роль у професіоналізації та академізації цього напрямку музичного мистецтва. Матеріалом дослідження послужили твори, що здобули як широке визнання та увійшли до скарбниці світової баянно-акордеонної літератури, так і менш відомі опуси композиторів України та української діаспори, написані в жанрах концерту, сонати, сюїти та партити.

Кожному окресленому жанру присвячена окрема глава книги, в якій визначаються основні тенденції еволюції обраної жанрової моделі. У якості загальних тенденцій, притаманних всім обраним для дослідження жанровим видам, виділяються: симфонізація і камернізація; поява і розвиток нових жанрових різновидів і напрямів, породжених також і явищем жанрового синтезу; розширення стильової палітри; суттєве збагачення образно-емоційної сфери; впровадження нових композиторських технік, виконавських прийомів і способів, нових засобів виразності й ін.

Монографія «Володимир Рунчак. «Музика про життя...» Аналітичні есеї баянної творчості» присвячена дослідженню баянної музики відомого українського композитора Володимира Рунчака, який зробив вагомий внесок у розвиток сучасної вітчизняної літератури для цього інструменту. В роботі до музично-теоретичного аналізу задіяно основний загальний баянний творів композитора, зокрема: Сюїта №1 «Портрети композиторів», Сюїта №2 «Українська», Соната №1 «Passione», Квазі-соната №2 «Музика про життя, спроба самоаналізу...», Концерт-пікколо «Messe da Requiem», Симфонія для баяна, читця, рок-гурту, відеоряду і симфонічного оркестру «Страсті за Владиславом». В монографії узагальнюються особливості творчого методу композитора В. Рунчака, виявлені на основі аналізу його баянної музики в таких аспектах: образна сфера, жанрові прототипи і атрибути, стильова атрибутика, оригінальна баянна техніка, композиційна атрибутика тощо. В роботі доводиться, що завдяки творчості В. Рунчака в контексті сучасної академічної музичної культури України відбувається значний розвиток і піднесення вітчизняної баянної музики на найвищій щабель професійної майстерності.

Монографія «Сучасна українська музика для баяна: виражальні засоби, композиційні технології, інструментальний стиль» написана

на основі матеріалів докторської дисертації науковця та присвячена дослідженню специфіки виражальних засобів у сучасній музиці для баяна українських композиторів. В роботі аналізуються особливості реалізації сучасних композиторських технологій, пропонується систематизація специфічних інструментально-технічних прийомів і ефектів, оригінальних фактуроутворень, новітніх форм і методів нотації музичного матеріалу. Виявляються та узагальнюються органо-логічні чинники і художні закономірності формування своєрідного інструментального стилю сучасного баянного висловлення. Монографія включає наступні тематичні розділи: музичні виражальні засоби в баянному мистецтві (сутність і структура); панорама сучасної української оригінальної музики для баяна в стильовій проекції; специфіка виражальних засобів баянної музики сучасних українських композиторів; композиційні технології та прийоми в сучасній українській музиці для баяна; типологія оригінальних фактуро-формул; класифікація специфічних інструментально-технічних прийомів і акустичних ефектів; особливості нотації сучасної баянної музики.

Науково-популярна монографія, створена у співавторстві з О. Резнік, «Славний шлях кременських майстрів. Дослідження музичного виробництва на Кременщині» являє собою першу в українському музикознавстві спробу комплексного і фундаментального вивчення розвитку музичного виробництва на Кременщині, яке існувало там у 30-90-х роках минулого століття. В роботі широко висвітлюється історія започаткування, становлення, розквіту й занепаду високотехнологічного виробництва музичних інструментів. Розкриваються особливості технологічного процесу виготовлення баянів та впровадження системи вдосконалення виробництва. Виявляються досягнення Кременської фабрики баянів та її значення у розвитку музичної промисловості країни. В роботі також подаються творчі портрети й інтерв'ю провідних майстрів і працівників фабрики, які відіграли найважливішу роль у процесі становлення промислового виробництва музичних інструментів у Кременщині у ХХ столітті. Монографія складається з трьох основних розділів, що висвітлюють: культурно-історичні аспекти становлення і розвитку виробництва музичних інструментів на Кременщині; особливості технологічного процесу виробництва музичного інструментарію на Кременській баянній фабриці; характеристику Кременської баянної фабрики як школи громадянського виховання.

Навчальний посібник «Нариси з історії української музики для баяна» присвячено дослідженню закономірностей еволюції вітчизняної баянної музики від її зародження й до сьогодення. У посібнику вперше в українському музикознавстві висвітлено генезу і хронологію подальшого розвитку оригінального репертуару для баяна, створеного українськими композиторами. В роботі запропонована концепція періодизації еволюційного розвитку цього напрямку музичної культури в Україні. Надаються аналітичні нариси творчості провідних українських композиторів, які зробили головний внесок у становлення й збагачення професійної баянної літератури (М. Різоль, В. Подгорний, К. Мясков, В. Дикусаров, І. Яшкевич, Г. Шендерьов, В. Власов, А. Гайденко, А. Білошицький, Ю. Шамо, В. Зубицький, В. Рунчак й ін.). Робота складається з трьох розділів, що висвітлюють: передумови формування професійної музики для баяна в Україні; процес становлення і розвитку професійного оригінального репертуару для баяна, створеного українськими композиторами (1940-ві – перша половина 1970-х рр.); висвітлення особливостей розвитку вітчизняного оригінального репертуару для баяна на сучасному етапі (друга половина 1970-х р. – сьогодення).

Навчальний посібник «Музично-інструментальні виражальні засоби в баянному мистецтві» присвячено висвітленню специфіки системи музично-інструментальних виражальних засобів баянної художньої творчості. В роботі розкриваються сутнісні й структурні характеристики музичних виражальних засобів як категорії музикознавства. Ретельно розглянуто конструктивні особливості та звуковиражальні властивості концертного баяна як основи його художньо-виражального потенціалу, зокрема в таких аспектах як: загальний устрій інструменту і його звукоутворення, механіка і структура клавіатур, темброутворення і багатотембровість, звукова гучність і динаміка, властивість філювання звуком, діапазон тощо. Висвітлюється сумарний художньо-виражальний потенціал концертного баяна як базис для композиторської і виконавської творчості та здійснюється порівняння його звуковиразових якостей з іншими академічними інструментами. Охарактеризовано особливості та висвітлено практичні приклади художнього використання специфічних інструментально-технічних прийомів і звукових ефектів (таких як: міхове тремоло, рикошети, вібрації та пульсації, темброво-регістрові ефекти, детона-

ція звуку, кластери, ковзне глісандо) у баянному мистецтві на матеріалі сучасної композиторської творчості для баяна.

Організаційна та музично-громадська діяльність А. Я. Сташевського здебільшого сконцентрована навколо очолюваної ним Луганської обласної організації Національної всеукраїнської музичної спілки. Він був ініціатором та художнім директором Міжнародного фестивалю «Грудневі вечори баянної музики» за участю відомих виконавців України і зарубіжжя (з 2001 по 2010 рр. проведено 6 фестивалів, концерти яких відбувалися як в Луганську, так і в інших містах області – Северодонецьку, Рубіжному, Старобільську); Всеукраїнського та Міжнародного молодіжного фестивалю баяністів-акордеоністів «Акко-дебют» за участю молодих українських і зарубіжних баяністів та акордеоністів (Луганськ, 2008, 2014 рр.); інших різноманітних творчих заходів і концертних акцій в мм. Луганську, Полтаві, Харкові.

У 2014 році професор А. Я. Сташевський представляв Україну на Зимовому конгресі Всесвітньої конфедерації акордеоністів (Східне Сараєво, Боснія і Герцеговина).

Під час роботи Зимового конгресу Всесвітньої конфедерації акордеоністів (2013 р. Східне Сараєво, Боснія і Герцеговина)

Митець є постійним членом журі міжнародних і всеукраїнських виконавських конкурсів баяністів-акордеоністів, виконавців на народних інструментах, вокально-хорового мистецтва тощо, зокрема в Україні: «Донбас-2001» (Луганськ), «Фортисимо», «Слобожанський вернісаж», «Арт-домінанта» (Харків), «Perpetuum Mobile», ім. А. Онуфрієнка (Дрогобич), «Акорди Львова» (Львів), «Баянне коло» (Запоріжжя), «Інтер-Світязь» (Луцьк), Олімпіада з виконавського мистецтва (Кропивницький), «Обдарована молодь» (Старобільськ, Сєверодонецьк, Полтава), «Його величність, Баян» (Житомир), «Поліський вернісаж» (Ніжин-Семенівка), «Хай пісня скликає друзів» (Чернівці); в Польщі (Солець-Здруй), Сербії: «Дні акордеона» (Смедерево), Сербський республіканський конкурс (Шабац), в Словенії: (Белтинці), «PannoniAccordion» (Мурска Собота), Боснії і Герцеговині: «Accordion-Art» (Східне Сараєво). Ціле десятиріччя, з 2004 по 2013 роки, музикант був незмінним головою журі в номінації «Народні інструменти» щорічного Міжнародного конкурсу-фестивалю молодих виконавців «Кримська весна» (м. Ялта).

У 2015 році за значний особистий внесок у розвиток вітчизняного музичного мистецтва А. Я. Сташевському було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України», а в 2017 році – відзначено стипендією Президента України в галузі мистецтва. Крім того, митця нагороджено й почесними грамотами: Міністерства культури України; Луганської облдержадміністрації та Луганської облради; Управління культури Луганської облдержадміністрації; Луганського національного університету імені Тараса Шевченка; Національної всеукраїнської музичної спілки.

Мистецькій постаті А. Я. Сташевського та його творчості присвячено низку публікацій в енциклопедично-довідниковій та науковій літературі, статті в періодиці, а також здійснені й захищені магістерські дослідження. А в 2019 році, на честь 50-річного ювілея митця, йому було присвячено проведення чергового Міжнародного конкурсу баяністів-акордеоністів «Perpetuum Mobile» (м. Дрогобич), який на сьогодні є найбільш масштабним форумом баянно-акордеонного виконавства в Україні.

Список джерел

1. Несвіт Ю. Творчість для баяна композитора Андрія Сташевського. Творчість композиторів України для народних інструментів. Львів. 2006. С. 56–59.

2. Яценко І., Синяньська Г. Образний зміст та особливості композиційної побудови сюїти-зошити «Давньокиївські фрески» для баяна Андрія Сташевського. Творчість композиторів України для народних інструментів. Львів. 2006. С. 107–111.
3. Сподаренко В. Акордеонно-баянна творчість А. Сташевського, В. Губанова, Б. Мирончука: стилістичний аспект. Музикознавчі студії інституту мистецтв ВНУ імені Лесі Українки та НМАУ імені П. І. Чайковського. Луцьк. 2011. Вип. 8. С. 194–204.
4. Кужелев Д. Баянна творчість українських композиторів : навч. посіб. Львів. 2011. 206 с. (С. 85–87).
5. Черепанин М., Булда М. Естрадний олімп акордеона. Монографія. Івано-Франківськ. 2008. 256 с. (С. 129–130; 199–200).
6. Цибульник З. Г. Деякі риси ладо-гармонічної системи у творах українського композитора А. Я. Сташевського. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв (*Мистецтвознавство: №4*). Х. : ХДАДМ, 2017. С. 148–154.
7. Василенко А. Андрій Сташевський. Давидов М. Історія виконавського мистецтва на народних інструментах (Українська академічна школа). К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2005. С. 258–259.
8. Тищик В. Проекції програмності у «Давньокиївських фресках» А. Сташевського для баяна. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків : ХНУМ ім. І. П. Котляревського. 2019. Вип. 55. С. 33–49.

ТУШЕВА Вікторія Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
 ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9451-0532>
 e-mail: ushevavika@gmail.com

КУЛЬТУРНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕТЯНИ ВОЛОДИМИРІВНИ ТКАЧЕНКО

Тетяна Володимирівна Ткаченко – лауреат міжнародних конкурсів вокалістів. Після закінчення Дніпропетровського державного театального училища була запрошена солісткою в Ужгород в За-

карпатський музично-драматичний театр, народним артистом України Гелісом. У її репертуарі всі вокальні партії відомого класичного українського репертуару: М. Лисенко «Наталка-Полтавка» (Наталка); Гулак-Артемівський «Запорожець за Дунаєм» (Оксана); Г. Квітка-Основ'яненко «Сватання на Гончарівці» (Ульяна) та інші.

Професор Т. В. Ткаченко

1980 року Т. В. Ткаченко переїздить до Ташкенту та вступає на факультет музичного мистецтва на вокальне відділення Ташкентського театрального-художнього інституту імені М. Островського (клас народного артиста Узбекистану професора М. Абдукаюмова, та заслуженого діяча мистецтв Узбекистану професора А. Слоніма, клас вокалу народного артиста Росії професора Ю. Барсова та доцента Є. Качан.

Навчаючись в інституті, паралельно працювала солісткою Державної Ташкентської філармонії, де підготувала і виконала більше тридцяти концертних програм із творів українських та зарубіжних композиторів у супроводі фортепіано та органу. До того ж займалася активною концертною діяльністю у Національній спілці театральних діячів Узбекистану, за що мала грамоти міністра культури Узбекистану, а також безліч подяк і нагород від творчих організацій.

Після закінчення Ташкентського театрального-художнього інституту імені М. Островського, 10 років працювала солісткою оперною студії Ташкентської державної консерваторії імені А. Наваї. Виконувала провідні партії в оперних виставах «Травіата» (Віолета), «Севільський цирульник» (Розіна), «Джильда» (Джильда), «Царська наречена» (Марфа).

Повернувшись в Україну, Т. В. Ткаченко зайнялась викладацькою діяльністю в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, багато років завідувала кафедрою вокальної культури та сценічної майстерності вчителя. Розробила програми та курси лекцій для навчальних дисциплін, основними з яких було ви-

значено: «Постановка голосу», «Сценічна майстерність», «Основи педагогічної майстерності», «Риторика», «Закони психотехніки майбутнього вчителя», «Народознавство», «Музикотерапія – її вплив на вокальну звукову культуру майбутнього вчителя мистецтв».

2000 року під керівництвом академіка В. Лозової і професора В. Гриньової захистила кандидатську дисертацію на тему «Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики». Дисертацію присвячено проблемі професійно-педагогічної культури студентів, розкриттю її сутності та змісту, характеристиці структурних і функціональних компонентів. У дисертації визначені й теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики у процесі занять з постановки голосу.

У педагогічному експерименті підтверджена доступність і ефективність методики формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя.

Об'єктом дослідження стали професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музики. Предметом дослідження – формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики як компонента його професійно-педагогічної підготовки.

Мета дослідження полягала у тому, щоб теоретично обґрунтувати зміст і сутність професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя, виявити та експериментально перевірити педагогічні умови, які забезпечують її результативність.

2010 року Т. В. Ткаченко захистила докторську дисертацію на тему «Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки» під керівництвом ректора Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова академіка НАПН України В. Андрущенка.

Мета даного дослідження полягає у виявленні впливу науково-методичної системи забезпечення формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики на якість його професійної підготовки.

Відповідно до мети дослідження сформульовано його основні завдання:

1. На підставі вивчення наукової літератури з проблеми формування культури майбутнього вчителя методологічні засади дослідження.

2. Проаналізувати стан та розкрити розв'язання проблеми дослідження в сучасній вокально-звуковій культурі майбутніх учителів музики, педагогічні теорії в практиці сучасного педагогічного ВНЗ.

3. Дослідити генезис і розвиток проблеми музичної освіти та формування вокально-звукової культури майбутніх учителів музики.

4. Теоретично обґрунтувати суть вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики та схарактеризувати її структурні компоненти.

5. Розробити систему науково-методичного забезпечення формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики та експериментально її перевірити.

6. Уточнити критеріальну базу моніторингу успішності формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики.

7. Дослідити вплив музичної терапії на вокально-звукову культуру майбутнього вчителя музики.

8. Підготувати навчальні посібники, науково-методичні матеріали з проблеми дослідження для студентів, магістрів, викладачів.

Об'єктом даного дослідження був процес професійної підготовки майбутнього вчителя музики. Предметом дослідження – науково-методичне забезпечення формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики.

Провідною ідеєю концепції дослідження було розуміння вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики як невід'ємного складника його професійної підготовки, оскільки забезпечує її високу ефективність.

Формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики забезпечує високий рівень професійно-творчого саморозвитку й самореалізації педагога-музиканта.

Концепція дослідження включає три взаємопов'язані концепти, що сприяють реалізації провідної ідеї дисертаційної роботи:

Методологічний концепт відбиває взаємозв'язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової й конкретно-наукової методології до вивчення проблем формування в майбутнього вчителя музики професійної культури в цілому та вокально-звукової культури зокрема:

- гуманістичний підхід, у межах якого людина розглядається як неповторна унікальна цінність, яка володіє невичерпними можливостями особистісного розвитку, що можуть бути реалізовані кожним

індивідом за умови надання йому потрібної психолого-педагогічної та фахової підтримки;

- особистісно-діяльнісний, що спрямований на досягнення необхідної цілісності образу сучасного вчителя прилученням студента до різноманітних видів діяльності з урахуванням принципу індивідуального підходу;

- культурологічний підхід, що передбачає створення умов для самовизначення, самореалізації особистості студента в культурі; він надає можливість розглядати вокально-звукову культуру майбутнього вчителя музики в контексті професійно-педагогічної культури;

- системний підхід, що передбачає усвідомлення професійної культури.

Вчителя музики як певної педагогічної системи і дозволяє розкривати закономірні зв'язки між окремими її компонентами, одним з яких є вокально-звукова культура;

- компетентнісний підхід, що дає можливість розглянути вокально-звукову культуру майбутнього вчителя музики як сукупність певних компетентностей;

- акмеологічний підхід, що передбачає орієнтацію майбутнього вчителя музики як на особистий акмеорієнтований саморозвиток, так і на здійснення акмеологічного розвитку студентів;

- інноваційний підхід, що орієнтує увагу студентів на прийняття творчої позиції у професійній діяльності, на необхідність упровадження новітніх педагогічних технологій.

Теоретичний концепт визначає систему вихідних параметрів, дефініцій, оцінок, без яких неможливе розуміння сутності вокально-звукової культури як педагогічного феномена, її компонентів, яка включає такі основні положення:

- вокально-звукова культура є невід'ємним складником професійної підготовки майбутнього вчителя музики;

- вокально-звукова культура майбутнього вчителя музики – особистісне утворення, інтегрована єдність низки компетентностей: фахової, психологічної, дидактичної, виховної, методичної.

Технологічний концепт передбачає розробку науково обґрунтованої системи цілеспрямованого формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики, що забезпечує використання всіх ресурсних для цього можливостей навчально-виховного процесу.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що ефективність формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики суттєво підвищиться, якщо на основі методологічного та теоретичного обґрунтування суті й структури розробити відповідну систему забезпечення.

Загальна гіпотеза конкретизована в часткових припущеннях, відповідно до яких формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики буде успішним, якщо:

- обґрунтування суті вокально-звукової культури та специфіки її формування базується на основних положеннях загальнонаукових та конкретно-наукових концептуальних підходах (гуманістичному, системному, особистісно-діяльнісному, компетентнісному, акмеологічному, інноваційно-дослідницькому) і відбиває єдність потребнісних (мотиви, цілі, ціннісні орієнтації), когнітивно-діяльнісних (знання, уміння і навички), особистісних (властивості, здібності, якості) складників, ураховує механізми їх генералізації та вияву;

- вокально-звукова культура включена до системи вимог, що висувається до особистості майбутнього вчителя музики як невід'ємний складник його загальної та професійно-педагогічної культури;

- система науково-методичного забезпечення формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики відображає мету і завдання, принципи (системності, наступності й неперервності навчально-виховного процесу, міждисциплінарності, інтеграції психолого-педагогічних і фахових знань) формування досліджуваної якості, зв'язок між структурними (мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, особистісним) компонентами вокально-звукової культури і функціональними аспектами її формування (реалізація мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, аналітико-рефлексивного етапів) і передбачає: запровадження відповідних засобів (проекування змісту професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики з урахуванням вокально-звукового складника; форми і методи організації аудиторної та позааудиторної діяльності студентів), створення необхідних педагогічних умов (забезпечення готовності суб'єктів педагогічного процесу до формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики; цілеспрямоване коригування навчальних планів і програм, планів виховної роботи; створення сприятливого освітнього середовища в навчальному закладі); прове-

дення музичної терапії та безперервного педагогічного моніторингу якості професійної підготовки майбутніх учителів музики.

У дослідженні Т. В. Ткаченко розкриває роль і значення музичної терапії на формування вокально-звукової культури, представлено результати експериментальної роботи щодо визначення впливу музичної терапії на постановку голосу та фізичний стан майбутнього вчителя. Установлено, що сьогодні музична терапія отримала розповсюдження всьому світі і вже з середини ХХ ст. розвивається як окрема індустрія. Її швидкому поширенню сприяє системна криза медичної допомоги, загальний негативний соціальний фон.

Метою і спрямованістю музичної терапії є створення позитивних емоцій.

Ці емоції, які виникають під час слухання окремих лікувальних музичних творів, здатні благотворно впливати на численні системи організму людини, вони здатні цілеспрямовано впливати на психіку, підвищувати активність кори головного мозку, покращувати обмін речовин, стимулювати дихання і кровообіг.

Позитивні емоції, які виникають під час звучання спеціальних музичних творів здатні також підсилювати увагу, зміцнювати глибину усвідомлення, тонізувати центральну нервову систему, забезпечувати притік внутрішньої енергії, енергії творчості. Музична терапія здатна не тільки гармонізувати, а стимулювати ті або інші види творчої діяльності. Важливо, що музика має вагомий вплив на підсвідомість особистості. За допомогою різних форм і методів музикотерапії педагог може коригувати поведінку, психоемоційний стан, активізувати інтелектуальну діяльність, підвищувати увагу та загалом збільшувати інтелектуальний потенціал студентів.

Професор Т. В. Ткаченко доводить, що показниками для проведення музикотерапії є: труднощі емоційного розвитку, стрес, депресія, зниження емоційного тону, лабільність, імпульсивність емоційних реакцій; підвищена тривожність, страхи, фобічні реакції; негативна «Я-концепція», дисгармонічна, викривлена самооцінка, низький ступінь самосприйняття; емоційна депривація, переживання емоційного відторгнення, почуття одинацтва; наявність конфліктних міжособових стосунків, невдоволеність сімейними ситуаціями, ревності; нескоординовані рухи; асиметричні, різноманітні вади мови, заїкуватість. Т. В. Ткаченко виділяє дві основні форми музичної терапії активну і пасивну. Музична терапія – терапевтична дія спря-

мована на активну музичну діяльність: відтворення, фантазування, імпровізація за допомогою людського голосу і вибраних музичних інструментів.

Рецептивна музична терапія – терапевтично спрямована, активна музична діяльність: відтворення, фантазування, імпровізація за допомогою людського голосу і обраних музичних інструментів. Рецептивна музична терапія передбачає процес сприйняття музики з терапевтичною метою. Рецептивна терапія існує в трьох формах: комунікативній (спільне прослуховування музики, спрямоване на підтримку взаємних контактів, взаєморозуміння й довіри), реактивній – спрямованій на досягнення катарсису; регулятивній, яка сприяє знищенню нервово-психічної напруги. У рамках антистресових програм можна з успіхом застосовувати обидві форми. Найчастіше використовується рецептивна музикотерапія.

Професор Т. В. Ткаченко виділяє чотири основні напрями впливу музичної терапії на людину:

- емоційна активність у процесі вербальної терапії;
- розвиток комунікативних здібностей (навичок міжособистісного спілкування);
- регульовальний вплив на психовегетативні процеси;
- підвищення рівня естетичних потреб.

Ефективним засобом музичної терапії виступає вокалотерапія, яка є реальним шляхом до відтворення життєвих сил, творчості, гармонії, психічного та фізичного здоров'я. Під час співу налагоджується дихання, покращується вентиляція легенів.

У сприятливому впливі співу можна виділити два аспекти: лікувально-оздоровча спрямованість співу (В. Шушарджан, А. Попов, Є. Макаров) та корекція психоемоційного стану (Л. Брусиловський, В. Петрушин).

Отже, спів спричиняє не лише лікувально-оздоровчу дію на голосовий апарат, дихання, але й є природним джерелом ендорфіна – гормону радості.

Вокалотерапія може відбуватись в індивідуальній та груповій формах (сольний спів та спів у ансамблі).

У результаті багаторічних дослідів встановлено, що з духовних творів максимально ефективно впливають православні піснеспіви, які забезпечують гармонічну психофізіологічну стабілізацію. Музич-

на терапія є реальним шляхом здоров'я. до відтворення життєвих сил, творчості, гармонії, психічного і фізичного.

Проведені дослідження з людьми, що мають різну музичну підготовку показали, що сильний фізіологічний вплив на організм мають добре відомі класичні твори та народна музика. Використання музики як засобу підвищення навчальної праці засновано на позитивному емоційному впливі, підтримці стійкого та високого трудового ритму. З'ясовано, що мелодичні твори з чіткою ритмічною організацією викликають миттєву реакцію у відповідь практично в усіх слухачів. Але найбільш сильний ефект має однорідна за характером музика. Тому необхідно проводити ретельний відбір музичних творів.

Опрацювання наукових, методичних джерел вітчизняних та зарубіжних дослідників (Є. Калашникова, Дж. Кран, О. Лазарев, А. Менабені, В. Петрушин, З. Савкова, В. Синкевич та інші) дозволило провести експеримент, який підтвердив думку щодо впливу музичної терапії на постановку голосу та фізичне оздоровлення особистості. В експерименті взяли участь 50 студентів музично-педагогічного факультету (спеціальність – музика та світова художня культура), 50 студентів педагогічного факультету та 50 студентів факультету дошкільного виховання з додатковою спеціальністю «вчитель музики».

Сучасні дослідження показали, що можливості застосування музикотерапії широкі й включають різноманітні програми. У своїй практиці ми підбирали музичні твори відповідно емоційного тану («ізопринцип» – подібна емоція лікується подібною музикою).

Підбір музичного матеріалу в експериментально-дослідній роботі ми будували на базі поступової зміни настрою, динаміки та темпу з урахуванням емоційного навантаження: перший музичний твір був визначальним для атмосфери всього заняття, який налагоджував контакти між студентами, готував їх для подальших прослуховувань. Спокійний твір чинив розслаблюючу дію (І. С. Бах-III. Гуно «Ave Maria», Й. Штраус «Голубий Дунай»). Другий твір – за характером напружений, який виявляє загальний настрій у студентів, мав основне навантаження, стимулював інтенсивні емоції, давав емоційне розвантаження. Так, «Літо. Presto» А. Вівальді з циклу «Пори року», «Маленька нічна серенада» В. А. Моцарта сприяли зняттю агресивних імпульсів, фізичної агресії. Третій твір знімав напругу, створював умови спокою. Він зазвичай створював спокійний, життєствердуючий стан, який давав заряд бадьорості, енергії, оптимізму («Менует»

Л. Боккеріні, «Ода до радості» Л. ван Бетховена, «Іспанське каприччіо» М. Римського-Корсакова).

У результаті проведеної експериментальної роботи було розроблено комплекс музичних творів, які можна застосовувати на заняттях відповідно певному емоційному стану студента.

Офіційними опонентами були такі відомі вчені як доктор педагогічних наук, професорка О. Щолокова, завідувач кафедри фортепіанного виконавства і художньої культури Київського педагогічного університету імені М. Драгоманова; доктор культурології, професор, народна артистка України В. Антонюк, яка зараз очолює кафедру камерного сольного співу в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського; доктор педагогічних наук, професор Л. Штефан, вчений секретар, професорка кафедри історії педагогіки в Харківському національному університеті імені Г. С. Сковороди.

Професор Т. В. Ткаченко працювала в складі багатьох вокальних конкурсів у Польщі, Києві, Дніпрі, Одесі, Ужгороді. Систематично входила до складу журі конкурсу «Солоспів» Київського Міжнародного фестивалю документальних фільмів, яку очолювала відома науковиця, народна артистка України Валентина Геніївна Антонюк.

За роки викладацької діяльності професор Т. В. Ткаченко підготувала цілу плеяду лауреатів міжнародних та всеукраїнських конкурсів і фестивалів, з яких більше 40 отримали Гран-прі. Серед її учнів відомі виконавці, артисти, солісти: О. Кварта, В. Дуда, Р. Скрипник, О. Січова та інші.

Працюючи сумісником на кафедрі вокального співу в Харківському фаховому коледжі імені Б. Лятошинського Тетяна Володимирівна підготувала лауреатів міжнародних конкурсів і фестивалів: Гран-прі Міжнародного фестивалю «На біс» М. Потрібенко, лауреата першої премії «Співограй» О. Шафорост, перша премія на Міжнародному конкурсі мистецтв «Чарівний світ» А. Мішенюк, перше місце на Міжнародному конкурсі вокального мистецтва «Лине пісня

Перемога на конкурсі

чарівна», перше місце, Київ, Міжнародний конкурс «Зоряний шлях»
А. Мішенюк, перше місце на Міжнародному конкурсі «Зоресвіт»
М. Семерніна.

*Професор Т. В. Ткаченко член журі Міжнародного конкурсу,
2016 рік*

У теперішній час професор Т. В. Ткаченко працює в Харківському національному університеті мистецтв імені І. Котляревського на кафедрі сольного співу та оперної підготовки. Читає такі дисципліни: «Філософія освіти», «Педагогічна практика», «Практикум з виконання західно-європейської камерно-вокальної музики (для профілізації «Концертно-камерний спів») та розробила науково-методичне забезпечення цих курсів.

2009 року вийшов з друку посібник Т. В. Ткаченко «Постановка голосу майбутнього вчителя музики як складова вокально-звукової культури», у якому викладено вимоги щодо розвитку якостей особистості майбутнього вчителя. Авторка справедливо підкреслює вагому роль ораторського мистецтва як провідного чинника професійного зростання вчителя. За допомогою вокалу запропоновано методи щодо ефективності виховання звукової культури особистості майбутнього вчителя музики. Підкреслено терапевтичний вплив співу на фізичний, моральний та культурний стан людини.

2020 року виходить посібник Т. В. Ткаченко «Теоретико-методичні основи педагогічної практики майбутнього вчителя вокалу», який створено як основу навчально-методичного забезпечення педагогічної практики здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво за спеціалізацією «Академічний спів» з метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів вокалу. У посібнику розглянуто теоретичні положення щодо специфіки педагогічної

діяльності вчителя вокалу, особливостей процесу викладання вокалу, підготовки та проведення педагогічної практики. Надано практичні й методичні поради з ефективної організації та реалізації педагогічної роботи в класі вокалу, гігієни та охорони голосу.

Тетяною Володимирівною розроблено освітньо-професійну програму з вибіркових дисциплін: «Пасивна і активна музикотерапія і її вплив на оздоровчу, психологічну, емоційну, виховну функції здобувачів», «Особливості педагогічної практики: теоретико-методичні засади», «Світова слава українських митців в іменах: педагогічний та психологічний аспекти».

Професор Т. В. Ткаченко веде широку концертну та музично-просвітницьку діяльність. Представник гуманної вокальної педагогіки, Тетяна Володимирівна підкреслює вагому роль учителя-вокаліста у реалізації ідей нового педагогічного мислення, спрямованого на розвиток творчої індивідуальності кожного студента засобами вокального мистецтва. Її непохитним переконанням є те, що вокальне мистецтво і виконавство плекають розум та облагороджують душу людини.

Тетяна Володимирівна все життя є прихильником християнства! Працює благодійно регентом в селі в храмі «Покрови Богородиці» та співає, молиться за нас, за нашу Україну!

***СМИРНОВА Тетяна Анатоліївна,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецьких дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2931-8288>
e-mail: smyrnova.tetiana@gmail.com*

НАУКОВІ ОБРІЇ ПРОФЕСОРА В. Ф. ЧЕРКАСОВА

Наукова і педагогічна діяльність Володимира Федоровича Черкасова наближає до студентів музичну творчість у її теоретичному аспекті, сприяє професійно-педагогічному становленню майбутніх

*Професор
В. Ф. Черкасов*

учителів музичного мистецтва та педагогів-музикантів. Значна частина досліджень вченого присвячена музично-педагогічній освіті України.

Народився Володимир Черкасов 28 липня 1954 року в м. Олександрії Кіровоградської області. Його батьки – Євдокія Терентіївна і Федір Савельєвич були із роду козацького ватажка, кошового отамана Запорозької Січі Івана Сірка.

1970 року Володимир поступив, а у 1974 році закінчив Кіровоградське музичне училище. 1974 року поступив на музично-педагогічний факультет на той час ще Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна, який закін-

чив 1978 року і отримав кваліфікацію вчителя музики. Починаючи з 1974 року паралельно з навчанням в інституті працював педагогом Олександрійської дитячої музичної школи, а у 1981 році розпочав роботу на посаді викладача кафедри хорового диригування та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна.

Упродовж 1982–1985 рр. В. Ф. Черкасов навчався в аспірантурі НДІ художнього виховання АПН СРСР. 1985 року захистив кандидатську дисертацію зі спеціальності 13.00.01 – теорія і історія педагогіки на тему «Зміст та організація діяльності оркестрового колективу як засіб морального виховання школярів» (науковий керівник – член-кореспондент АПН СРСР, доктор педагогічних наук, професор Б. Т. Лихачев).

В. Ф. Черкасов з 1986 року працює старшим викладачем, а потім доцентом кафедри хорового диригування та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна. Упродовж 1988–1996 рр. працював завідувачем кафедри хорового диригування та методики музичного виховання. У ці роки він є головою ради молодих учених КДПІ ім. О. С. Пушкіна, відповідає за випуск наукової продукції викладачами інституту.

З 2005 року навчався в докторантурі Київського національного університету імені Тараса Шевченка, після закінчення якої у 2009

році захистив докторську дисертацію на тему «Розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки на здобуття вченого ступеня доктора педагогічних наук в Інституті вищої освіти НАПН України (науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор А. А. Марушкевич).

З 2010 року Володимир Федорович професор кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання, з 2011 року – завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін, а з 2016 по 2021 рр. – завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. 2020 року пройшов підвищення кваліфікації в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини зі спеціальності «Хореографія».

Засідання кафедри музичного мистецтва і хореографії Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (2019 рік)

Професор В. Ф. Черкасов на кафедрі музичного мистецтва і хореографії викладав «Методику викладання музичних дисциплін у вищій школі», «Оркестрове диригування», «Основний музичний інструмент», керував дипломними та магістерськими роботами. На

кафедрі вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання читав курс лекцій з «Теорії та методики музичної освіти», викладав «Хорове диригування». Для студентів-магістрантів ним розроблено навчальні програми та запроваджено у навчальний процес спецкурси «Художня культура України» та «Музично-педагогічна освіта України».

Професор В. Ф. Черкасов багато років поспіль був керівником наукової лабораторії «Мистецька освіта ХХІ століття», у межах якої науковці та студенти КДПУ ім. Володимира Винниченка і співробітники лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України обговорювали питання підвищення якості проведення наукових досліджень з теорії і методики музичної освіти, концептуальні підходи до розробки та запровадження нових навчальних програм з фахових дисциплін.

2011 року науковець взяв участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в педагогічній науці України та Ізраїлю: шляхи до інтеграції» (Самарія, Ізраїль), де виступив з доповіддю про інтеграцію музично-педагогічної освіти України до європейського освітнього простору. 2012 та 2014 року став учасником конкурсу та отримав перше місце на краще навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни в КДПУ ім. В. Винниченка в номінації «Соціально-гуманітарні дисципліни».

У 2012–2015 рр. В. Ф. Черкасов став учасником презентації наукової і методичної літератури з проблем педагогічної і мистецької освіти, організованої та проведеної Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (навчальний посібник «Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.)» та підручник «Теорія і методика музичної освіти»). За досягнуті успіхи у науковій і навчально-виховній роботі нагороджений грамотою НАПН України та почесними грамотами ректорату КДПУ ім. В. Винниченка.

2013 року В. Ф. Черкасов виступав на Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій 95-річниці від дня народження В. О. Сухомлинського, а 2018 року на конференції присвяченій 100-річчю В. О. Сухомлинського, був членом організаційного комітету, відповідальним за випуск Наукових записок учасників зібрання. Цього ж року КДПУ ім. Володимира Винниченка (колишній КДПІ ім. О. С. Пушкіна) приймав науковців з різних регіонів України та

близького зарубіжжя. Цікавими були виступи науковців з Китайської Народної Республіки, які в процесі виховання молодого покоління запроваджують ідеї В. О. Сухомлинського.

Володимир Федорович став організатором двох студентських олімпіад з «Музичного мистецтва», 2017 та 2019 роки (за планом МОН України), на яких презентували свої досягнення студенти музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів України.

2014 року професор В. Ф. Черкасов ініціював проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта ХХІ століття: виклики сьогодення» спільно з університетом Яна Євангелісти Пуркіна (м. Усті-над-Лабем, Чехія) Аріельським університетом (м. Аріель, Ізраїль), Литовським едукологічним університетом (м. Вільнюс, Литва), природничо-гуманітарним університетом (м. Седльце, Польща), Казахським національним університетом мистецтв (м. Нур-Султан, Казахстан).

27-28 квітня 2023 року на базі Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради було проведено VIII Міжнародну науково-практичну конференцію «Мистецька освіта ХХІ століття: виклики сьогодення». З вітальним словом до учасників зібрання звернулася ректор Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, доктор педагогічних наук, професор Наталія Ігорівна Шетеля. На пленарному засіданні виступили провідні вітчизняні та зарубіжні науковці в галузі музичного мистецтва та загальної музичної освіти, з-поміж яких: доктор мистецтвознавства, професор Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслужений артист України М. В. Черепанин; доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка О. М. Олексюк; доктор педагогічних наук, професор Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського Т. А. Смирнова; заступник головного редактора науково-методичного журналу «Мистецтво та освіта», кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії національно-патріотичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України В. В. Рагозіна; DLA, доктор хабілітований, професор, директор Інституту музики Нйредьгазського університету (Угорщина) Ференціне Ач Ілдіка; доктор педагогічних наук, професор кафе-

дри Університету Григорія Сковороди в Переяславі А. К. Мартинюк; доктор педагогічних наук, професор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди В. В. Тушева; доктор педагогічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету Н. А. Овчаренко; доктор габілітований, доцент Кишинівського державного педагогічного університету «Іон Крянга» Д. Анточі; доктор педагогічних наук, професор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії М. А. Михаськова; доктор педагогічних наук, професор Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка О. В. Лобова; член спілки художників Республіки Казахстан (мистецтвознавство), член-кореспондент Академії педагогічних наук Казахстану, кандидат педагогічних наук, асоційований професор кафедри «Художньої освіти» Інституту мистецтв, культури і спорту Казахського національного педагогічного університету імені Абая Ш. А. Акбасва.

З великим задоволенням учасники науково-практичної конференції сприйняли виступ Народного фольклорного ансамблю «Маки» Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (художній керівник – заслужений працівник культури України В. І. Вігула) та Народного художнього хореографічного ансамблю «Час Пік» Будинку дитячої творчості Кіровоградської обласної ради (керівник – кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України І. В. Мурована).

На секційних засіданнях виступили науковці, докторанти, аспіранти та магістранти зі США, Китаю, Польщі, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Ізраїлю, Казахстану. Було обговорено питання становлення і стратегії розвитку мистецької освіти; новітні засоби навчання в мистецькій освіті: проблеми впровадження та стандартизації; інноваційно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців мистецького спрямування; інтерактивні технології у сучасній професійній мистецькій освіті.

Учасникам та гостям науково-практичної конференції було запропоновано презентацію монографії доктора педагогічних наук, професора кафедри музичного мистецтва В. Ф. Черкасова «Загальна музична освіта в країнах-членах Європейського Союзу», у якій досліджено процес становлення і розвитку загальної музичної освіти в країнах-членах Європейського Союзу станом на 2022 рік. Дослі-

дження ґрунтується на вивченні та узагальненні широкої джерельної бази, що уможливило визначити та розглянути в хронологічній послідовності етапи становлення і розвитку загальної музичної освіти, дослідити особливості проведення уроків музики, зробити аналіз навчальних планів та програм, узагальнити особливості художньо-естетичного виховання дітей і молоді в процесі факультативних занять, позакласної та позашкільної діяльності.

В. Ф. Черкасов є організатором і модератором Міжнародного фестивалю-конкурсу «Сходинки до майстерності» (листопад-грудень кожного року). Так, 9-10 грудня 2023 року на базі Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради за підтримки Закарпатської обласної ради, Департаменту освіти і науки Кіровоградської обласної державної адміністрації, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту, Закарпатської обласної державної адміністрації, Департаменту культури та туризму Кіровоградської обласної державної адміністрації, Департамент культури, національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації було проведено X Міжнародний двотуровий фестиваль-конкурс виконавців-музикантів «Сходинки до майстерності», який довів нагоду презентувати творчі досягнення та сценічно-виконавські навички, унікальну можливість здобути визнання та отримати дипломи лауреатів у різних жанрах музичного мистецтва.

Мета заходу – збереження, розвиток та примноження кращих традицій вітчизняного мистецтва; підтримка талановитих виконавців, підвищення престижу виконавців-музикантів; підвищення виконавської майстерності окремих виконавців і творчих колективів. Фестиваль-конкурс став кроком до того, аби молодь переглянула питання виконавства крізь призму новаторських підходів, віднайшла для себе інноваційні стратегії у сценічно-виконавській діяльності.

2023 року у проведенні фестивалю-конкурсу взяло участь 205 учасників і колективів з різних навчальних закладів України, а саме: учні музичних та мистецьких шкіл Закарпатської, Кіровоградської, Київської, Чернігівської, Черкаської та Донецької областей, студенти Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, Київської муніципальної академії музики імені Р. М. Глієра, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Уні-

верситету Григорія Сковороди в Переяславі, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. Напередодні Різдва Христового та Нового 2024 року учасники X Міжнародного двотурового фестивалю-конкурсу виконавців-музикантів «Сходинки до майстерності» отримали дипломи, а їхні викладачі сертифікати та подяки.

Професор В. Ф. Черкасов є членом вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, членом спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки та 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти КДПУ ім. В. Винниченка. З 2013 по 2015 рр. працював заступником голови спеціалізованої вченої ради К23.053.02 КДПУ ім. В. Винниченка (спеціальність 13.00.01 та 13.00.04). З 2017 року є членом спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки та 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Неодноразово професор В. Ф. Черкасов запрошувався до опонентської діяльності під час захисту кандидатських та докторських дисертацій у різні спеціалізовані вчені ради в містах Києві, Хмельницькому, Кропивницькому, Сумах, Харкові, Одесі, Полтаві, Кривому Розі.

Також він є науковим редактором «Наукових записок. Серія: Педагогічні науки» КДПУ ім. В. Винниченка, внесених до переліку наукових фахових видань України (Наказ Міністерства освіти і науки України № 241 від 09.03.2016 р.); член редакційної колегії журналу «Мистецтво та освіта»; член редакційної колегії періодичного наукового журналу «Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання» (Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 25483-15422 Р, наказ Мін'юсту від 22.03.2023 р. № 1070/5) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, член редакційної колегії наукового журналу «Економіка і культура» Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради.

З 2022 року по теперішній час В. Ф. Черкасов є професором кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, завіду-

вачем відділу науково-методичної роботи та професійної підготовки працівників закладів сфери культури, гарант освітньо-професійної програми 025 «Музичне мистецтво» (магістратура).

В. Ф. Черкасов є науковим редактором Наукових записок. Серія: Педагогічні науки Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради та Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, включеного до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» (галузь знань: Освіта/Педагогіка), згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 491 від 27.04.2023. Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Google Scholar, WorldCat, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, публікаціям присвоюється ідентифікатор цифрового об'єкта DOI. Проблематика наукового часопису: 011 – «Освітні, педагогічні науки»; 014 – «Середня освіта» (за предметними спеціальностями); «Професійна освіта» (за спеціалізаціями).

Журнал містить статті науковців, присвячені проблемам євроінтеграції освіти України у світове освітнє товариство. З позиції сучасної методології, теорії і практики розкриваються теоретико-методологічні засади педагогіки вищої школи та історико-системний процес її становлення, роль і місце в системі сучасної освіти, узагальнюються цілісний науково-педагогічний процес, державна політика і управління у сфері вищої освіти. На шпальтах Наукових записок презентовано результати наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, докторантів і аспірантів, які досліджують ті чи ті аспекти фахової підготовки майбутніх фахівців за різними спеціальностями. Крім того, презентовано сучасні технології навчання, гендерні аспекти виховання, кредитно-модульна система організації навчального процесу, особистісно-орієнтоване навчання, ігрові та інформаційні технології навчання, основні напрями виховання студентської та учнівської молоді. Системно викладено основні питання методичної роботи, управління навчальними закладами, особливості взаємодії управлінських органів та громадського самоврядування.

Професор В. Ф. Черкасов неодноразово запрошувався в різні навчальні заклади як голова державної екзаменаційної комісії задля проведення випускної атестації студентів, зокрема в Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Кропивницький музичний фаховий коледж тощо.

Обговорення результатів державних іспитів у Кропивницькому музичному фаховому коледжі, 2024 рік

Викладачі і студенти Кропивницького музичного фахового коледжу після завершення державних іспитів, 2024 рік

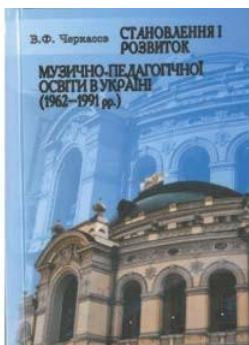
Загальний педагогічний стаж Володимира Федоровича – 54 роки, серед його учнів 12 стали кандидатами та докторами педагогічних наук. Під його керівництвом п'ять аспірантів захистили кандидатські дисертації з музичної педагогіки та хореографії, з-поміж яких: кандидати педагогічних наук З. М. Стукаленко (тема дисертації «Формування толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва» Кропивницький, 2016), О. С. Фесенко (тема дисертації «Формування методичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі вивчення природничих дисциплін у педагогічному коледжі», Кропивницький, 2018), І. В. Мурована (тема дисертації «Розвиток дитячої хореографічної освіти на Кіровоградщині (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття)» Кропивницький, 2018), С. С. Твердохліб (тема дисертації «Формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії в процесі фахової підготовки», Кропивницький, 2021), О. Є. Лобода (тема дисертації «Розвиток інтелектуально-творчих здібностей майбутніх педагогів-музикантів у процесі професійної підготовки» Кропивницький, 2021). До того ж науковець є автором величезної кількості рецензій і відгуків на монографії, посібники, дисертації, наукові збірники і статті, навчальні й методичні матеріали, освітні програми, нотні збірники тощо.

В. Ф. Черкасов автор понад 280 наукових праць у вітчизняних та зарубіжних виданнях з питань музично-педагогічної освіти в Україні та художньо-естетичного виховання молоді, зокрема п'яти одноосібних монографій, дев'ятнадцяти колективних монографій та трьох навчальних посібників з грифом МОН України. Шість колективних монографій видано іноземними видавництвами на п'яти мовах (англійська, українська, іспанська, португальська, німецька).

Статті В. Ф. Черкасова у наукометричних базах Scopus та Web of Science

Cherkasov, V., Oleksiuk, O., Yezhova, O., Kulikova, S., Kurkina, S., Lokareva, J. Formation of Readiness of Higher Education Institutions' Students to the Introduction of Musical-Pedagogical Technologies. *Pedagogika*. 2019. Vol. 136, no. 4. pp. 126–140.

Cherkasov, V., Oleksiuk, O., Bondarenko, L., Kosinska, N. & Maievskaya, A. (2019). Innovative Model of Communicative Practices. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(2), 244-252. 2109 (ISSN: 2147-0626) Vol. 8, No. 2, June 2019.

*Друковані праці професора
В. Ф. Черкасова*

Cherkasov V. F., Mykhyda S. P., Abramova O. V., Yezhova O. V., Puliak O. V., Chystiakova L. O. Environmental Education of Young People in Carrying out Design Projects on the Basis of Literary and Musical

Folklore. *Revnota Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2019. Vol. 11, no. 4. pp. 175–192.

Черкасов В. Ф., Михида С. П., Єжова О. В., Абрамова О. В., Міроненко О. В. Formation of Pedagogical University Students' Readness for Undergraduate and Graduate Research. 2019. «Румынский журнал для многомерного образования» / *Revista Romaneasca pentru Educatie e Multidimensionala*, ISSN: 2066-7329; E-ISSN: 2067-9270.

Cherkasov, V., Shetelya, N., Osredchuk, O., Kravchuk, O., Yarova, L., & Kuchai, O. (2023). Competency approach in preparing professionals in an innovative educational environment in Higher Education. *Revista Conrado*, 19 (S3), 298–307. 6. Cherkasov, V., Maslov, V., Telep, O., Osredchuk, O., & Hasniuk, V. Peculiarities of the use of distance learning information technologies in higher education institutions of Ukraine. *Eduweb*, 2023, enero-marzo, v.17, n.1. ISSN: 1856-7576 P. 52–61.

В. Ф. Черкасов є автором наукових статей у зарубіжних виданнях, з-поміж яких:

Cherkasov, V. Component-structural Model of Formation of Scientific Competence of Future Teachers of Choreography in the Process of Professional. Education, Society and Human Studies. USA. ISSN 2690-3679 (Print) ISSN 2690-3687 (Online) Vol. 5, No. 1, 2024.

Cherkasov, V. The development of music-pedagogical education of Ukraine in the 60's – 70-ies of the XX century, Rumuniyi, 2016.

Cherkasov, V. The musical-pedagogical education the Ukraine at 60th years XX century, Usti nad Labem, Czech Republic, 2012.

Cherkasov, V. Historic precondition become art education in the Ukraine, Usti nad Labem, Czech Republic, 2011.

ЗАГАЛЬНА МУЗИЧНА ОСВІТА В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У монографії досліджено процес становлення і розвитку загальної музичної освіти в країнах-членах Європейського Союзу станом на 2021 рік. Дослідження ґрунтується на вивченні та узагальненні широкої джерельної бази, що уможливило визначити та розглянути в хронологічній послідовності етапи становлення і розвитку загальної музичної освіти, дослідити особливості проведення уроків музики, зробити аналіз навчальних планів та програм, узагальнити особливості художньо-естетичного виховання дітей і молоді в процесі факультативних занять, позакласної та позашкільної діяльності. Доведено, що система мистецької освіти в загальноосвітніх навчальних закладах в країнах, які є членами Європейського Союзу наділена спільними рисами, що зумовлені соціально-економічною природою індустріального суспільства та орієнтованою на ринок економікою. Але разом з тим, художньо-естетичне виховання молоді засобами музичного мистецтва одночасно в кожній конкретній країні має специфічні особливості, які визначаються історією цієї країни та її національними традиціями.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1962-1991 рр.)

У монографії В. Ф. Черкасова «Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962–1991 рр.)» вперше в історії педагогіки досліджено процес становлення і розвитку музично-педагогічної освіти в Україні починаючи з 1962 року, коли були засновані музично-педагогічні факультети при педагогічних інститутах, закінчуючи 1991 роком, коли проголошено незалежність України. Майже за тридцятирічний період існування музично-педагогічних факультетів, музично-педагогічна освіта пройшла складний шлях свого розвитку. Попри різного рівня суперечностям, колективи фахових кафедр, художні колективи, педагоги, науковці та солісти-виконавці своєю відданістю та наполегливою працею формували традиції, створювали історію вітчизняної музично-педагогічної думки. Аналіз освітніх процесів у контексті історичних подій свідчить, що 1962–1991 роки це особливий період розвитку музично-педагогічної освіти, який вимагає детального й глибокого вивчення, систематизації та узагальнення. Проведене дослідження ґрунтується на документальних матеріалах і являє собою цілісну картину історико-логічної інтерпретації становлення і розвитку музично-педагогічної освіти у хронологічно визначеній послідовності.

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В МУЗИЧНО- ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Запропонований нами підручник укладено відповідно до навчальної програми з дисципліни «Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі», вивчення якої передбачено студентами вищих навчальних закладів мистецького спрямування, котрі готуються стати вчителями музичного мистецтва та викладачами фахових дисциплін вищих навчальних закладів. Крім зазначеного, ми намагалися подати цей курс як інтегрований вищівський предмет, що акумулює знання психолого-педагогічних та фахових дисциплін, має свій категоріальний апарат, свою специфіку та охоплює різні аспекти проведення та узагальнення дослідно-експериментальної роботи в різних напрямках музично-освітньої галузі. Сподіваємося, що осягнення й усвідомлення процесу наукового пізнання сприятиме філософському осмисленню сутності й перспектив подальшого розвитку науки взагалі й музично-освітньої галузі зокрема. Систематизація й узагальнення

теорії і практики, а також розвитку музично-педагогічної думки, починаючи з давнини й закінчуючи сьогоднішнім, уможливить процес активного наукового пошуку засобів модернізації сучасної музично-освітньої галузі.

Не викликає сумніву, що якість наукової роботи залежить від раціональної організації усіх її складових на кожному рівні, починаючи від обговорення і затвердження теми кваліфікаційної роботи на кафедрі, стимулювальної ролі наукового керівника, індивідуальності виконавця та організації роботи в студентських наукових товариствах, де студенти обмінюються думками, обговорюють можливі підходи до розв'язання проблем та порівнюють результати наукового пошуку. На особливу увагу заслуговує розділ підручника, де відповідно до вимог з написання кваліфікаційних робіт ми намагалися обґрунтувати й пояснити починаючим науковцям-початківцям сутність і значення, а також відповідальність за чітке визначення кожного структурного компонента категоріального апарату з урахуванням специфіки професійно-педагогічної підготовки фахівців у галузі музично-педагогічної освіти та розробки концепції художньо-естетичного виховання молоді.

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ НА МЕЖІ ДВОХ ТИСЯЧОЛІТЬ (1991-2010 рр.)

Навчальний посібник «Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть» розроблено відповідно до програми «Музично-педагогічна освіта України», що викладається студентам магістерського освітньо-кваліфікаційного рівня мистецьких спеціальностей вищої школи. У навчальному посібнику з позицій сучасної методології розкриваються теоретико-методологічні засади музично-педагогічної освіти, досліджено розвиток музично-педагогічної думки, проаналізовано зміст навчальних планів і навчальних програм, виявлені основні напрями розвитку музично-педагогічної освіти на межі двох тисячоліть, з'ясовано зміст науково-дослідної, творчої, концертно-виконавської та музично-просвітницької діяльності викладачів і студентів. Видання розраховане на викладачів і магістрів мистецьких спеціальностей, учителів, шанувальників історії вітчизняної музично-педагогічної освіти.

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ СИСТЕМИ ТА КОНЦЕПЦІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

У підручнику досліджено музично-педагогічні системи та концепції ХХ століття, узагальнено досвід відомих педагогів, з-поміж яких: Р. Штайнер, Б. Трічков, Е. Жак-Далькроз, З. Кодай, К. Орф, С. Сузуки, Д. Кабалевський, Е. Гордон, а також загальне музичне виховання в Польщі. На основі джерельних матеріалів розкрито історичні умови, основні види діяльності, принципи і методи музичного навчання і виховання, а також їх адаптація в українській школі.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Навчальний посібник розроблено відповідно до програми освітньокваліфікаційного рівня «бакалавр» мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів. У посібнику здійснено ретроспективний аналіз педагогічних систем масового музичного виховання ХХ століття. З позицій сучасної методології обґрунтовано специфіку уроку музики, принципи та методи музичного навчання, зміст сучасних інтерактивних музично-педагогічних технологій. Згідно з чинними програмами розкривається методика викладання музичного мистецтва в 1–8 класах, з'ясовується зміст й організація поза-класної діяльності учнів ЗНЗ. Крім зазначеного, зроблено компаративний аналіз досвіду художньо-естетичного виховання молоді за рубежом. Видання розраховане на викладачів і студентів мистецьких спеціальностей, учителів, шанувальників вітчизняної теорії і методики музичної освіти. Підручнику досліджено музично-педагогічні системи та концепції ХХ століття, узагальнено досвід відомих педагогів, з-поміж яких: Р. Штайнер, Б. Трічков, Е. Жак-Далькроз, З. Кодай, К. Орф, С. Сузуки, Д. Кабалевський, Е. Гордон, а також загальне музичне виховання в Польщі. На основі джерельних матеріалів розкрито історичні умови, основні види діяльності, принципи і методи музичного навчання і виховання, а також їх адаптація в українській школі.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу
науково-методичної роботи та професійної підготовки*

працівників закладів сфери культури,

Комунальний заклад вищої освіти

«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>

e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА ЕЛІТА – НАТАЛІЯ ШЕТЕЛЯ, РЕКТОР КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Історія еволюції людства вчить: лише на високому культурному підйомі процвітають цивілізації й народи. Культура незримою силою формує національну спільноту, робить націю неповторною, несхожою ні на одну у світі. Під впливом культури людина стає особистістю. Приємно усвідомлювати, що заклад вищої освіти, який очолює професор Наталія Ігорівна Шетеля долучається до величної місії – творити прекрасне, адже пісня і танок, слово і музика були і є оберегами історичної пам'яті, виразниками національної культури.

*Н. І. Шетеля під час підписання Договору
про співпрацю в освітній, науково-
практичній і культурно-мистецькій сфері з
представниками Київського національного
університету театру, кіно і телебачення
ім. Карпенка-Карого*

Наталія Ігорівна Шетеля – історична постать у сучасній культурології, психології, педагогіці й мистецтві. Заворожує її добра одержимість обраною справою та глибина знання предмету. За період роботи Н. І. Шетелі у Комунальному закладі вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради яскраво проявилася її педагогічна майстерність, науковий хист та організаторські здібності. Наталія Ігорівна приймає активну участь в органах самоврядування Закарпаття. Вона є депутатом Закарпатської обласної ради.

Народилася Наталія Шетеля 14 лютого 1986 року в м. Ужгороді. 2004 року закінчила Ужгородське училище культури і цього ж року розпочала трудову діяльність у цьому навчальному закладі. Після закінчення Київського національного університету культури і мистецтв (2008 р.) за спеціальностями «Театральне мистецтво» та «Правознавство» працювала на посадах методиста, заступника декана ВП «Ужгородського факультету КНУКіМ».

З липня 2011 року – директор Ужгородського коледжу культури і мистецтв, а з листопада 2019 року – директор Комунального закладу вищої освіти «Ужгородський інститут культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, з жовтня 2022 року – ректор Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради.

2015 року Н. І. Шетеля захистила кандидатську дисертацію на тему «Соціально-психологічні чинники міжособистісних стосунків у педагогічному колективі коледжу культури й мистецтв». Наталія Ігорівна член Української психологічної асоціації. 2021 року їй присвоєно вчене звання доцента.

Основними напрямками наукового дослідження є фахова підготовка спеціалістів у галузі культури і мистецтв. 2022 року Н. І. Шетеля захистила докторську дисертацію у спеціалізованій вченій раді Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (011 – Освітні, педагогічні науки) та здобула вчену ступінь доктора педагогічних наук. Тема дослідження: «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти».

У дисертаційному дослідженні Н. І. Шетеля на методологічному, теоретичному та практичному рівнях досліджує засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах

аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти. За результатами аналітичного дослідження встановлено, що культура має фундаментальне значення для людини і суспільства, адже розкриває, якою мірою людина стала для себе й інших Людиною в гуманістичному сенсі та наскільки суспільство реалізує потенціал гуманістичних ідей. Багатогранний феномен культури відображає сутність досягнутих людиною духовних і матеріальних цінностей як результатів опанування світу. Ціннісний аспект так чи так наявний на усіх рівнях функціонування культури – процесуальному, матеріальному, ідеальному й інституційному.

Концептуальною ідеєю дослідження є положення, що якість професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв принципово зміниться в разі поглибленої та системної уваги до аксіологічних аспектів такої підготовки. У системі професійних компетентностей майбутнього фахівця у галузі 02 «Культура і мистецтво» особливе місце має займати саме аксіологічна компетентність. Ефективним засобом формування такої компетентності постає аксіорозвивальне середовище.

На підставі проведеного дослідження доведено, що аксіологічна компетентність майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв, по-перше, у предметному контексті побутує як сукупність особистих, професійних і соціально-культурних цінностей, що задають характер його ціннісно-сислової сфери, яка формує смисли та цілі життєдіяльності й детермінує способи їхнього досягнення; по-друге, з функціональної точки зору, аксіологічна компетентність набуває виміру у змісті та характері діяльності індивіда, у способі мислення й поведінки, увиразнюється інтелектуальною та практичною активністю, що ґрунтується на аксіологічних знаннях і розвиненій ціннісно-сислової сфері.

Сформоване й обґрунтоване бачення аксіологічної компетентності майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв має пріоритетне значення для побудови освітньої стратегії формування такої компетентності. Засобом практичного забезпечення ціннісно-орієнтованого сенсу професійної підготовки фахівця в галузі культури та мистецтв із відповідним освітнім результатом – сформованістю аксіологічної компетентності – обґрунтовано позиціонувати аксіорозвивальне середовище. На підставі актуальних науково-освітніх парадигм (гуманітарної, освітньої, антропологічної, постмодерністської,

знаннєвої), а також із застосуванням системи науково-дослідних підходів (міждисциплінарного, комплексного, системного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного) розкрито теоретико-методологічні положення проєктування та практичної реалізації концепту аксіорозвивального середовища у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури та мистецтв.

У контексті визначення теоретично-методологічних основ проєктування аксіорозвивального середовища проаналізовано основні положення сучасної ціннісної теорії (аксіології), а також поняттєво-категорійного апарату педагогіки, що вмотивовано їхнім значенням для досягнення практичних результатів пропонованого дослідження. Вагомий методичний та евристичний потенціал має емпіричне використання в дисертації трактування освітнього розвивального середовища як феномену, що детермінує контекст освітньої діяльності, чинить суттєвий вплив на становлення особистості здобувача освіти.

Структура аксіорозвивального середовища корелює з обґрунтованою в роботі позицією, що принциповою метою у межах формування аксіологічної компетентності є долучення, засвоєння та прийняття цінностей – особистих (моральних – порядність, діяльнісних – самовдосконалення й саморозвиток), професійних (професійна компетентність і професійна самореалізація) та соціокультурних (повага до людської гідності, свобода й демократія). Запропонована блоково-компонентна структура освітнього розвивального середовища покладена в основу проєктування аксіорозвивального середовища професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв саме в умовах аксіорозвивального середовища. У такому ключі запропоновано авторську методику проєктування аксіорозвивального середовища як системи кроків (методичних й організаційно-управлінських дій) щодо моделювання та практичної реалізації організаційно-педагогічних умов забезпечення ціннісноорієнтованого характеру професійної підготовки фахівців у галузі культури та мистецтв. За підсумками етапу обґрунтування педагогічних умов формування аксіологічної компетентності майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв постало очевидним, що найбільш перспективними педагогічними умовами формування відповідної компетентності майбутнього фахівця в галузі 02 «Культура і мистецтво» в умовах аксіорозвивального середовища є: 1) формування інтелектуально-когнітивної

основи ціннісної мотивації до професійної діяльності; 2) актуалізація ціннісної мотивації формування розвиненої ціннісно-сислової сфери й аксіологічної культури; 3) активізація життєвої та професійної практик на ціннісних засадах й аксіологічних знаннях; 4) заохочення особистісного (ціннісного) саморозвитку шляхом особистої участі у творенні ціннісно-сислових конструктів.

Дослідницею експериментально перевірено ефективність запропонованих педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування аксіологічної компетентності фахівця в галузі культури і мистецтв. Отримані за результатами експериментального етапу дослідження дані доводять перспективність застосування аксіорозвивального середовища та реалізації обґрунтованих педагогічних умов для формування аксіологічної компетентності, що підтверджують емпірично зафіксовані в учасників дослідження.

Практичне значення дослідження полягає у: розробленні й упровадженні у практику роботи культурно-мистецьких закладів вищої освіти авторської методики проектування аксіорозвивального середовища як системи кроків (методичних та організаційно-управлінських дій) щодо моделювання й практичної реалізації організаційно-педагогічних умов забезпечення ціннісно-орієнтованого характеру професійної підготовки фахівців у галузі культури та мистецтв; напрацюванні діагностичного інструментарію визначення рівнів сформованості аксіологічної компетентності у процесі професійної підготовки (сукупність методик, анкети, контрольні-тестові завдання, експериментально-діагностичні завдання тощо); набутті на основі спеціального аналізу освітніх стандартів підготовки фахівців для галузі 02 «Культура і мистецтво» першого (бакалаврського) рівня українських ЗВО за спеціальностями 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», 024 «Хореографія», 025 «Музичне мистецтво», 026 «Сценічне мистецтво», з одного боку, і матеріалів філософсько-теоретичного характеру та змісту національних і міжнародних нормативно-правових актів у царині вищої освіти й професійної підготовки – з іншого обґрунтованого висновку, що відповідні стандарти вищої освіти не орієнтують на формування аксіологічної компетентності та пов'язаної з нею аксіологічної культури, а відтак увиразнюють логіку формування рекомендацій із практичної реалізації аксіологічного підходу у процесі професійної підготовки фахівця в галузі культури і мистецтв.

*Студенти Академії – учасники VIII-го
Міжнародного фестивалю
«Віра, Надія, Любов і Мудрість – все, що нас
зближує», Прага, столиця Чехії*

Н. І. Шетеля постійно піклується над інформатизацією освітнього, наукового та управлінського процесів. В Академії повноцінно використовуються модулі та сервіси Google Workspace Education від корпорації «Google». В освітньому процесі незамінними стали при віддаленому онлайн навчанні модулі: Classroom, Google Meet, Gmail, G-disk, YouTube, Google Документи, Google Таблиці, Google Презентації та Google Форми, а також Google Перекладач, Google Календар, інтерактивна цифрова панель Jamboard. Панель Адміністратора використовується системним

адміністратором Академії для управління користувачами, модулями та сервісами Google Workspace Education. Викладачі навчального закладу розробили та вдосконалили навчальні програми для студентів, що базуються на можливостях вищезазначених сервісів та модулів, на цифрових та хмарних технологіях. Науково-педагогічні працівники Академії постійно розширюють свою методичну базу. Усі без винятку активні учасники онлайн семінарів та конференцій.

Значну увагу Н. І. Шетеля приділяє позанавчальній та громадській роботі. Вона входить до складу журі VII-го відкритого Міжнародного конкурсу-фестивалю дитячого, юнацького та молодшого мистецтва «Закарпатський едельвейс – 2012»; конкурсу-фестивалю мистецтв «Гран-прі Карпат»; Міжнародного фестивалю-конкурсу «Сходинки до майстерності».

Н. І. Шетеля ініціювала підписання низки міжнародних угод з освітніми закладами і культурними центрами, з-поміж яких: Договір

про навчально-методичне та культурне співробітництво зі Школою фортепіано «Aoliya», м. Ордос, Китай; Пряшівською консерваторією ім. Кардоша, Словацької Республіки; Люблінським католицьким університетом Іоанна Павла II, Польща; Протестантським університетом в м. Дармштадт, Університет прикладних наук; Союзом українців Румунії; Інститутом економічних і соціальних досліджень «Г. Зейн»; Жешувським університетом Республіки Польща; Північним Університетом філії Бая-Маре Технічного Університету Клуж-Напока; Теологічним колегіумом Яноша Веслі; Університетом Марії Кюрі-Склодовської; Інститутом культури Грузії; Університетом ім. Яна Длугоша в м. Ченстохові.

Так, група студентів хореографічного відділення проходила навчання у Пряшівській консерваторії ім. Кардоша Словацької Республіки в межах відповідної угоди про співробітництво, скріпленої підписами керівників двох освітніх закладів. Цей документ дав можливість викладачам співпрацювати у сфері науково-методичної роботи для підвищення ефективності та результативності навчально-виховного процесу, студентам – здобувати нові знання і навички за узгодженими програмами сторін.

Інститут музики Жешувського університету (Польща) та Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради також підписали Угоду про співпрацю в навчальній і науковій діяльності. Це стало яскравою сторінкою літопису дружби між навчальними закладами. Польські колеги надіслали на адресу ректорки АКіМ Наталії Шетелі лист, в якому повідомили, що Інститут музики запрошує студентів та викладачів Академії на урочистий концерт під назвою «На межі кордонів» із нагоди вшанування співпраці.

Наталія Ігорівна Шетеля подякувала керівництву Інституту музики за запрошення, колективу – за співпрацю та дружбу, що є проявом підтримки українських студентів у важкі часи. «Нам приємно бути на цьому святі, дорогі друзі. Оскільки співпраця з Інститутом музики – важлива для нас. Адже вона є продовження мудрої політики братніх народів у сфері культури, освіти, науки. Ви допомагаєте нашій молоді долучатись до конкурсів, фестивалів, освітніх програм, підсилюєте зацікавленість до іноземних мов, а знання мов робить фахівця конкурентоздатнішим на ринку праці, – наголосила Наталія Ігорівна.

*Виступ студентів КЗВО
«Академія культури і
мистецтв» ЗОР в Інституті
музики Жешувського
університету (Польща)*

Відтак творчі колективи АКіМ, а це – інструментальний ансамбль «Subito» та оркестр під керівництвом викладача вищої категорії Євгена Цанька, а також гурт «Music dream», який очолює Євгенія Товарницька залюбки презентували свою концертну програму, мистецьку майстерність і талант. На ура сприйняли глядачі виступ «Music dream», зокрема упізнаванні в Польщі музичні композиції на пісні Святослава Вакарчука «Обійми мене» та «Все буде добре». А солістка ансамблю «Subito» Катерина Сапожнік, яка заспівала українську народну пісню «Йшла дівчина лучками» та «Bad Guy» Billie Eilish, просто зачарувала публіку тембром голосу, ніжністю та красою. Традиційно оркестр своїм драйвовим виконанням низки хітових номерів – угорський «Чардаш», єврейські та румунські мотиви та ін. – додав запалу та гарного настрою всьому залу. Окремі номери музиканти виконали на біс.

Наталія Ігорівна Шетеля славиться можливістю забезпечити студентам успішне поєднання особистих захоплень з отриманням цікавої, перспективної творчої професії, установити корисні контакти, отримати яскраве коло нових друзів, стати учасниками міжнародних фестивалів та конкурсів, побувати в більшості Європейських країн. Життєві традиції, інноваційні творчі підходи до організації освітньо-

го процесу, ексклюзивні авторські методики викладання загальних і спеціальних дисциплін, розроблені висококласними педагогами, дозволяють у повній мірі проявити свої творчі задатки та природні здібності.

В КЗВО «Академія культури і мистецтв» ЗОР з робочим візитом завітала поважна делегація Люблінського воєводства, Польща, яку очолив віцемаршалок Збігнев Войцеховський.

Весь визнаний авторитет унікального закладу освіти, осередку культури краю, який очолює Н. І. Шетеля, дозволяє бути впевненим, що студенти пишаються навчанням в цих стінах, а викладачі зможуть пишатися тим, коли наші випускники стануть частиною творчої еліти нашої Срібної землі.

За значний особистий внесок у розвиток культури краю, сумлінну працю та високий професіоналізм, як обізнаний фахівець та талановитий організатор культурно-мистецького життя Закарпаття Наталія Ігорівна отримала почесне звання «Заслужений працівник культури України». Заохочувалася численними грамотами, подяками та дипломами Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та інформаційної політики України та Закарпатської облдержадміністрації.

Народний ансамбль народного танцю «Кольори Карпат» на відкритті Міжнародного етнографічного фестивалю Worldfestival Parade Brunssum, Нідерланди

ЛОБОВА Ольга Володимирівна,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної і початкової освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7028-043X>
e-mail: ollo11@i.ua*

АЛЛА ЗАЙЦЕВА – ДОСЛІДНИК ФЕНОМЕНУ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Алла Віталіївна Зайцева, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Державного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

Коло наукових інтересів: сучасна методологія наукового пізнання, мистецьке забезпечення освітньої практики, гуманістичні

орієнтири мистецької освіти, питання теорії та методики підготовки конкурентоспроможних фахівців у галузі мистецької освіти згідно міжнародних освітніх стандартів, особистісно-орієнтований підхід до художньо-комунікативного розвитку особистості.

Народилася А. В. Зайцева 8 квітня 1962 року у місті Києві. Навчалася у дитячій музичній школі №13. Закінчила музичне училище імені Р. М. Глієра за спеціальністю «Фортепіано». Отримала кваліфікацію: викладач, концертмейстер. У 18 років (на третьому курсі музичного училища) поча-

*Професор
А. В. Зайцева*

ла працювати в експериментальній групі дітей 4-х та 5-ти років у ДМШ № 23. Потім був досвід роботи викладачем класу фортепіано та концертмейстером ДМШ № 20 м. Києва. 1989 року закінчила Київський державний педагогічний університет імені М. Горького за спеціальністю «Музика і спів». У 2003 році закінчила магістратуру Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за спеціальністю «Музична педагогіка і виховання» (кваліфікація – викладач гри на фортепіано; вчитель музики).

На факультеті мистецтв НПУ імені М. П. Драгоманова А. В. Зайцева працює з 2003 року. 2004 року вступила до аспірантури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Кандидатську дисертацію на тему: «Педагогічні умови творчої самореалізації майбутнього вчителя музики у процесі виконавської діяльності» захищено у спеціалізованій вченій раді Д 26.053.08 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова у 2007 році.

За матеріалами дисертаційного дослідження опубліковано 14 праць: (з них 11 у провідних фахових виданнях); опубліковано навчально-методичний посібник «Методичне забезпечення творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності» (для студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів) (2006 р.); навчальний посібник «Творчий розвиток майбутніх учителів музики у процесі інструментальної підготовки» (з грифом МОН України – лист № 1/11 – 9745 від 30.11.2009 р.).

На основі проведеної науково-дослідної роботи запровадила в освітній процес спецкурс «Методика формування здатності до твор-

чої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності», спрямований на перевірку дієвості виокремлених педагогічних умов творчої самореалізації студентів. Алла Віталіївна брала участь у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», (Київ 2006-2014 рр.); «Формула творчості: теорія і методика мистецької освіти» (Луганськ 2006-2014 рр.); «Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії» (Київ, 2007); «Сучасна мистецька освіта: проблеми, технології, перспективи» (Ніжин, 2008 р.); міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях присвячених пам'яті професора О. П. Рудницької (Київ 2006-2014 рр.), міжнародних науково-практичних читаннях пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (2019-2024); Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Мистецький освітній простір у контексті реалізації сучасної парадигми освіти» (Кропивницький 2023-2024), щорічних звітних наукових конференціях університету.

З 2011 року Алла Віталіївна Зайцева доцент кафедри фортепіанного виконавства і художньої культури факультету мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2014 року вступила до докторантури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Наукову роботу присвячено теоретико-методологічному узагальненню і новому вирішенню проблеми формування художньо-комунікативної культури майбутнього вчителя музики. Вперше в теорії і методиці музичного навчання формування художньо-комунікативної культури майбутнього вчителя музики розглянуто з концептуальних позицій екзистенційно-рефлексивної зорієнтованості навчального процесу на факультетах мистецтв педагогічних університетів. Екзистенційно-рефлексивний підхід конкретизується у твердженнях, які спрямовують педагогічну стратегію формування художньо-комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва на забезпечення можливості альтернативного вибору художньо-комунікативних стратегій поведінки, досягнення гармонії інтелектуального та емоційного «фону» взаємодії та тождності цілепокладання художньо-комунікативних дій викладача і студента, актуалізацію єдності етичного та естетичного начала в освоєнні студентами мистецтва, а також передбачають орієнтацію на цінності «діалогу культур».

Професор А. В. Зайцева член наукового журі

2018 року захищено докторську дисертацію на тему: «Методична система формування художньо-комунікативної культури майбутнього вчителя музики» у спеціалізованій вченій раді Д 26.053.08. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Посилання на автореферат: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.08/aref_Zaitseva.pdf

Професор А. В. Зайцева опублікувала монографію «Художньо-комунікативна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва: теорія, методологія, методичні аспекти»: монографія. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 255 с. Посилання на монографію: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.08/aref_Zaitseva.pdf

А. В. Зайцева – педагог з 40-річним стажем роботи в музично-педагогічній галузі, автор більш 80 наукових та навчально-методичних праць з питань теорії та методики музичного навчання, серед них наукові праці, що входять до переліку фахових видань України; публікації у міжнародних виданнях, у тому числі, англійською мовою, публікації, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus, Web of Science, Google Scholar, Index Copernicus; статті у міжнародних колективних монографіях; англійські статті у міжнародних колективних монографіях; навчально-методичні праці (з грифом МОН України).

Посилання на публікації А. В. Зайцевої в Google Академія: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=-pBrUW4AAAAJ&hl=uk>

З 2021 року професор кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Викладає наступні дисципліни для студентів освітніх рівнів «бакалавр» і «магістр» денної та заочної форм навчання спеціальності 025 «Музичне мистецтво» та 014 «Середня освіта. Музика»: «Основний музичний інструмент» (фортепіано), «Додатковий музичний інструмент» (фортепіано), практикум за кваліфікацією пмфв, лекційний курс «Науковий семінар», «Музична психологія», лекційний курс для аспірантів «Теорія та методика музичного навчання»; здійснює керівництво написанням бакалаврських, магістерських, курсових робіт, керівництво науково-дослідною роботою аспірантів; складає репертуарні плани для студентів з основного та додаткового музичного інструменту, проводить практикум за кваліфікацією у магістрів, асистентську практику у магістрів, репертуарні плани для магістрів фахової спеціалізації денної та заочної форми навчання. До того ж А. В. Зайцева веде педагогічний пошук щодо організаційно-методичного забезпечення самостійної роботи студентів, постійно надає методичну допомогу студентам-випускникам, які працюють у школах міста, а також керівникам мистецьких учнівських колективів у спеціалізованих закладах освіти. Троє її студентів стали кандидатами педагогічних наук.

Алла Віталіївна входила до складу експертної комісії МОН з метою здійснення акредитаційної експертизи БДПУ (факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв – 2018 р.).

Професор А. В. Зайцева член робочої групи Українського педагогічного університету імені Михайла Драгоманова з розробки освітньо-наукової програми з галузі 01 «Освіта» спеціальності 014 Середня освіта «Музичне мистецтво» для третього освітнього ступеня «Доктор філософії». Окрім того, працює над удосконаленням навчальних курсів з урахуванням новітніх напрямів і тенденцій сучасної мистецької освіти, входить до проєктної групи розробників ОПП зі спеціальної підготовки фахівця освітнього рівня доктора філософії, галузі знань 01 освіта, спеціальності 014 середня освіта за предметними спеціалізаціями (музика).

А. В. Зайцева розробила навчальну програму вибіркової навчальної дисципліни «Науковий семінар» освітнього ступеня магістр, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 музичне

мистецтво (учитель музичного мистецтва, викладач фортепіано; 014 Середня освіта (музичне мистецтво). Метою викладання навчальної дисципліни «Науковий семінар» є: формування здатності майбутніх магістрів музичного мистецтва до гармонізації інтелектуального та емоційного «фону» художньої взаємодії з учнями; доповнення мотиваційних чинників професійного становлення студентів такою складовою, як оволодіння розвивально-співтворчим типом взаємодії; поглиблення художньо-комунікативного тезаурусу майбутніх магістрів музичного мистецтва, розширення їх художньо-комунікативних компетенцій; досягнення високого особистісного результату усвідомлення та засвоєння програми підготовки магістра музичного мистецтва.

Професором А. В. Зайцевою розроблено програму нормативної навчальної дисципліни «Теорія та методика музичного навчання» відповідно до освітньо-наукової програми підготовки фахівця освітнього рівня доктора філософії, галузі знань 01 освіта, спеціальності 014 середня освіта за предметними спеціалізаціями (музика). Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія та методика музичного навчання» є розвиток у аспірантів системи професійних компетентностей, які забезпечують здатність майбутнього вчителя-дослідника ефективно здійснювати професійну діяльність, вирішувати професійні проблеми в межах освітнього середовища ВНЗ; розуміти значення музичного мистецтва в системі культури і освіти, виховання й розвитку особистості, формування високого рівня художньої культури.

Алла Віталіївна Зайцева брала участь у міжнародній програмі підвищення кваліфікації: «Креативні технології, інноваційний підхід, менеджмент організацій: міжнародна співпраця та мобільність у соціокультурній сфері» (Mendel University in Brno, Academy of Performing Arts in Prague, Technical University in Ostrava with the support of the Eastern European Center of Fundamental Researchers from 29-th of Oktober to the 3rd of November 2018. Certificate № 2136 of Advanced Training.

А. В. Зайцева – член спеціалізованої вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова із захисту кандидатських і докторських дисертацій зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання Д 26.053.08. Упродовж 2021-2024 рр. – голова разових спеціалізованих вчених рад Д 26.053.08 НПУ імені М. П. Драгоманова; член разових спеціалізованих вчених рад Д 26.053.08 УДУ імені Михайла Драгоманова; 2023-2024 рр. – голова ДЕК Київського столичного уні-

верситету імені Бориса Грінченка. Педагогічну роботу здійснює згідно наукової теми кафедри «Зміст, форми і методи удосконалення фортепіанної підготовки здобувачів вищої мистецької освіти», акцентує увагу на формуванні базових фахових компетенцій студентів, окреслених Стандартом Вищої Освіти України, а саме: формування здатності майбутніх педагогів-митців інтегрувати знання, критично і системно мислити, діяти творчо, дотримуватися системи духовних, професійно-педагогічних, етико-естетичних мистецьких цінностей у навчально-методичній, освітньо-виховній та організаційній діяльності.

Професор А. В. Зайцева є рецензентом бакалаврських, магістерських робіт студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 025 «Музичне мистецтво», проводить рецензування кандидатських і докторських дисертаційних досліджень, які захищаються у спеціалізованій вченій раді Д 26.05308 за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Є рецензентом навчальних програм і науково-методичних праць викладачів ЗВО, виступає опонентом на захисті кандидатських і докторських дисертацій.

Здійснює керівництво проблемною групою студентів, яка працює за науковим напрямом: «проблеми музично-педагогічної підготовки конкурентоспроможних фахівців у галузі мистецької освіти». Готує студентів до участі у пленарних засіданнях, звітно-наукових студентських конференціях і семінарах міжнародного, всеукраїнського, університетського та факультетського рівня. Здійснює наукове керівництво щодо написання бакалаврських, магістерських робіт студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 025 «Музичне мистецтво»; тез до збірки студентських наукових робіт, виступів студентів на засіданнях НТТСМ, на звітно-наукових студентських конференціях тощо.

Під час роботи на факультеті мистецтв А. В. Зайцевою підготовлено студентів до виступів у концертах, присвячених «Дню музики», Різдвяних концертах, Дню студента, концертах у Будинку вчителя, Будинку вчених, Інституті мистецтв, школах мистецтв, бібліотеках міста тощо. Підготувала студентів до участі у авторських концертах П. Лісовського «Всеафганська луна», створила авторські музичні композиції до поезій П. Лісовського.

Упродовж педагогічної роботи на факультеті мистецтв Українського державного університету імені Михайла Драгоманова А. В. За-

йцева підготувала студентів, що отримали звання лауреатів (XVI Всеукраїнська музична олімпіада «Голос Країни» (Лауреат III ступеня) (2019), Всеукраїнський фестиваль-конкурс мистецтв «Талановитий Я» (Лауреат I ступеня 2020р.), VII Міжнародний дистанційний мистецький фестиваль-конкурс «Grand Fest autumn» (Лауреат III ступеня 2020р.); Міжнародний конкурс «I International Art Competition» (Лауреат I ступеня липень 2022 р.; International festival-contest «Roman holiday» Лауреат I ступеня у номінації «Original art» 2024 р. та дипломантів (V Міжнародний фестиваль-конкурс «Україна – це ми!» у номінації Фортепіано» (2019).

*Після концерту в музеї В. Косенка
Перший ряд зліва направо: Т. О. Бодрова, О. В. Соколова,
Л. І. Паньків, О. П. Щолокова, Т. М. Завадська, А. В. Зайцева.*

Професор А. В. Зайцева є Лауреатом I Міжнародного конкурсу педагогів-виконавців «Kharkov-Fortissimo» (2002 р.), Лауреатом XVI Всеукраїнської музичної олімпіади «Голос Країни» (2019 р.), Лауреатом Всеукраїнського фестивалю-конкурсу мистецтв «Талановитий Я» (2020 р.), Лауреатом Міжнародного дистанційного мистецького фестивалю-конкурсу «Grand Fest autumn» (2020); лауреатом Міжнародного конкурсу I International music competition SA ADAGIO, за номенціями piano, composition (2022 р.), отрима-

ла Гран-прі VI Міжнародного багатожанрового двотурового конкурсу-фестивалю «Співограй» (листопад 2023). Алла Віталіївна постійно бере участь у концертах викладачів та студентів факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, виступає з авторськими композиціями. <https://youtu.be/kfjkju4jP0U>, <https://youtu.be/MDH3fh-rPII>, <https://youtu.be/zuyMxtywvH4>, https://youtu.be/_QYpbRVdFyQ, <http://www.youtube.com/watch?v=oPsOXOI8aps>, <http://www.youtube.com/watch?v=hZ80ohFjREU>, <http://www.youtube.com/watch?v=1370o67Rqp8>, <http://www.youtube.com/watch?v=ZwmLONCnHaE>, http://www.youtube.com/watch?v=zU0-h8_Q1JY

Алла Віталіївна має свідоцтво авторського права на музичну збірку «Музична мозаїка» № 94344 (від 29.11.2019 р.). Авторські композиції опубліковано у навчально-методичному посібнику «Фортепіанні твори українських композиторів XX-XXI століття». Нотна хрестоматія. /за ред. Т. Гризоголазової, О. Снопкової. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип.5. с. 125–130. Брала участь у відкритій лекції: «Активізація творчого ресурсу особистості засобами музикотерапії» <https://drive.google.com/file/d/1b1KL6jvIWw183R4QaDwNhmDdIcrNjLwi/>

А. В. Зайцева здійснила мультимедійне забезпечення програми спецкурсу «Науковий семінар» для магістрів другого року навчання (проектно-творчий мультимедійний комплекс «Формування позитивного художньо-комунікативного іміджу майбутнього вчителя музики») <https://www.youtube.com/watch?v=MDH3fh-rPII&feature=youtu.be> Працювала у складі оргкомітету Київського міського учнівського фестивалю-конкурсу «ПРОЛІСОК» (2011, 2012, 2019, 2020, 2021 рр. м. Київ).

КОЗИР Алла Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу
та диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7138-6874>
e-mail: kozyr7@ukr.net

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ТА ТВОРЧО- МИСТЕЦЬКІ ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА ЛАБУНЦЯ ВІКТОРА МИКОЛАЙОВИЧА

Віктор Миколайович Лабунець – професор, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри теорії, історії музики і гри на музичних інструментах, керівник науково-дослідної лабораторії «Історія, теорія і практика музичної інструментальної освіти» народився 29 вересня 1955 року у волинському селі Іваниничі Дубенського району Рівненської області у сім'ї колгоспників.

У 1962 році пішов навчатися у перший клас Тростянецької восьмирічної школи, яка знаходилася за три кілометри від дому. Музична обдарованість сільського хлопчика проявилася вже в ранньому дитинстві. З 7 років Віктор почав самотужки опановувати гру на баяні, підбираючи на слух мелодії пісень, які чув від односельчан та весільних музикантів. Надалі навчання на музичному інструменті продовжив у класі баяна Дубенської дитячої музичної школи (клас викладача Г. О. Різуна). Навчаючись у старших класах музичної школи разом зі своїми однокласниками організує ВІА у якому грав на бас-гітарі. Захоплення сучасною естрадною музикою виявилось настільки сильним, що хлопці змайстрували електрогітари власноруч. Репетиційну роботу проводили вечорами після занять у школі допізна з величезним бажанням та ентузіазмом. Таким чином, у молодого юнака сформувався професійний вибір – стати музикантом.

*Професор
В. М. Лабунець*

1971 року Віктор успішно складає вступні іспити у Дубенське культурно-освітнє училище і вступає на відділення народних інструментів по класу баяна. Опанування грою на баяні (клас викладача В. І. Корінця) відбувалося паралельно з вивченням народних інструментів. Тут він вперше почув балалайку і з величезним бажанням почав її практичне опанування у класі талановитого педагога-народника Філарета Парфеновича Кухарчука. Успіхи Віктора були достатньо показовими і перевершили всі очікування вчителя. Після завершення навчання в училищі в 1974 Віктор був направлений на роботу вчителем по класу народних інструментів в Дубенську вечірню музичну школу.

1979 року Віктор Лабунець вступив у Рівненський державний інститут культури на відділення народних інструментів на спеціальність: «Культурно-освітня робота, керівник самодіяльного оркестру народних інструментів». В інституті навчався в класі балалайки композитора, кандидата мистецтвознавства, професора М. Лисенка-Дністровського. У студентському середовищі він завжди був лідером, визначався величезною працелюбністю. Саме у ній знаходив велике енергетичне підживлення для самореалізації своїх навчальних та майбутніх професійних й творчо-виконавських перспектив. Становлення талановитого інструменталіста-балалаечника відбувалося у творчому піднесенні, а також завдяки повсякденній кропіткій праці, яка передбачала засвоєння нових творів відомих композиторів зі складними віртуозно-технічними та художніми вимогами. Заняття за інструментом були систематичними і тривалими – по 6-8 годин кожного дня. Засвоюючи нові технічно-виконавські прийоми гри на балалайці, поєднуючи їх з художньою виразністю й досягнувши високого професійного рівня виконання, Віктор успішно переходить на сольне виконавство. Його концертний репертуар відповідав найвищим навчальним вимогам програм консерваторій і професійних виконавців-солістів: «Концерт для балалайки з оркестром f-moll» Є. Сіроткіна, «Концерт для балалайки з симфонічним оркестром» С. Василенка, «Концертні варіації» М. Будашкіна, «Гуцульська рапсодія» М. Лисенка-Дністровського, «Слов'янський танець №2» А. Дворжака, «Болеро» М. Шультмана, «Фантазія на російську і українську теми» М. Вигодського тощо. Вже тоді він вирізняється яскравою, вишуканою, особливою манерою і високою художньою культурою виконавства на балалайці.

Навчання в інституті В. Лабунець успішно поєднує з концертно-творчою та педагогічною діяльністю. Упродовж кількох років він успішно працює солістом-інструменталістом у Рівненській державній філармонії в ансамблі народних інструментів «Джерела» та в ансамблі пісні і танцю «Текстильник». Одночасно він займається педагогічною роботою – викладає гітару та народні інструменти у Рівненській дитячій музичній школі № 1. Глибокі знання основ дитячої психології та специфіки методики роботи з дітьми поєднувалися з професійною здатністю природного вміння чітко, яскраво і просто донести педагогічні вимоги до учня.

Після закінчення інституту у 1983 році В. Лабунця як молодого спеціаліста направляють на роботу в Кам'янець-Подільське культурно-освітнє училище Хмельницької області викладачем по класу народних інструментів та оркестрового диригування. Цей період його педагогічної роботи у середньому навчальному закладі активно поєднується з творчо-виконавською діяльністю. Своїми знаннями, набутим досвідом віртуозного інструменталіста-балалаєчника, уважним ставленням до студентів і старших колег по роботі він здобув незаперечний авторитет і завоював загальну симпатію і повагу. Виконуючи концертні твори для балалайки з оркестром народних інструментів культурно-освітнього училища (художній керівник і диригент – О. Грек), він домагався абсолютного дотримання авторських вимог, точної, виразної, емоційної інтерпретації твору. Такі сольні виступи Віктора Лабунця з оркестром стали традиційним явищем. Репертуар його концертних програм був різноманітним. У його виконанні звучать твори вітчизняних і зарубіжних композиторів: «Не корите мене, не сварите» в обробці М. Корецького, «Уральська танцювальна» в опрацюванні Б. Троянівського, романс «Я зустрів вас» В. Андреева тощо. Його творча репетиційна робота разом з оркестровим колективом і самі концертні виступи завжди були сконцентрованими, заздалегідь добре відпрацьованими, продуманими. Природне вміння «триматися» на сцені, психологічний спокій та професійна гра інструменталіста-балалаєчника В. Лабунця на концертних виступах завжди приваблювала поціновувачів народно-інструментального мистецтва в училищі, місті й області. Така концертно-виконавська практика молодого викладача Віктора Лабунця була систематичною і несла у собі великий виховний і просвітницький потенціал. Набуваючи особистісний художньо-виконавський досвід та проявляючи

творчий максималізм у ролі концертуючого соліста-інструменталіста, Віктор Миколайович одночасно став взірцем для майбутніх фахівців-народників у цій творчій справі. Його високохудожнє виконавське мистецтво, без сумніву, зіграло важливу роль у вихованні студентської молоді і слухачів. Особистим прикладом виконавця він енергетично досить потужно впливає на студентів, доводячи тезу про те, що навчання у мистецькому навчальному закладі поза творчою діяльністю втрачає сенс, залучає їх до самостійної роботи у класі з основного музичного інструмента. Своєю особливою позитивною енергетикою Віктор Миколайович навколо себе збирає багато однодумців-музикантів, з якими було йому легко працювати й ділитися власними творчими планами. Активна педагогічна і виконавська робота В. Лабунця в культурно-освітньому училищі продовжувалася до його переходу на роботу в Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут.

*Тріо гітаристів у складі Б. Панчука, І. Ястремської,
В. Горохівського. Клас професора В. М. Лабунця*

З вересня 1988 року Віктор Миколайович працює викладачем кафедри музики Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. На кафедрі музики Віктор Миколайович викладає основний музичний інструмент (гітара, домра), вивчення додаткового інструменту. Але з часом наукова діяльність для нього стає другим покликанням. Йй він віддає багато часу і енергії. Коло науково-професійних зацікавлень Віктора Миколайовича було широким та різноманітним.

З'являються його перші публікації з проблем колективного музикування на народних інструментах та виховання студента-інструменталіста у вищому навчальному закладі. Одночасно з науковою діяльністю він активно продовжує концертно-виконавську діяльність з народним оркестром народних інструментів педагогічного інституту під керівництвом Івана Мариніна. У супроводі оркестру В. Лабунець виконує на балалайці варіації на тему відомого російського романсу «Вот мчится тройка почтовая» композитора М. Будашкіна.

Надалі Віктор Лабунець стає ініціатором створення дуету із заслуженим працівником культури України, композитором Поділля Олексієм Бецом (баян). Відомий твір «Російські наспіви» в опрацюванні українського композитора Миколи Різоля завжди звучав з особливим піднесенням і бадьорістю. Ліричний вступ, віртуозні варіації, технічні пасажи, контрастні темпові і динамічні відхилення викликали у слухачів прекрасні емоції і захоплення. У відгуках про дует й концертно-виконавську манеру виконання професійних народників-інструменталістів відзначали їх самодостатню, високу сценічно-виконавську культуру, технічну легкість, художню довершеність гри та професійне ставлення до інтерпретації виконуваних творів.

Надалі питання підвищення свого науково-кваліфікаційного рівня, який відповідав би сучасним вимогам вищої школи, стає для нього головним пріоритетом. Віктор Лабунець, успішно склавши вступні іспити в аспірантуру при Українському національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова, у 1990 році стає аспірантом кафедри педагогіки (науковий керівник – професор, кандидат педагогічних наук Володимир Петрович Лапченко). Уміння об'єктивно осмислити всі грані науково-дослідницької роботи, здатність до точного аналізу опрацьованого матеріалу, уміння реалізувати свій науковий потенціал, забезпечили йому у 1993 році успішний захист кандидатської дисертації «Забезпечення творчої активності молодших школярів у процесі колективного народно-інструментального музикування».

Після завершення навчання в аспірантурі Віктор Лабунець повертається на роботу у стіни Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. На кафедрі музики він читає курс лекцій з «Історії музики», основний музичний інструмент, додатковий музичний інструмент, методику роботи з дитячим народно-інструментальним колективом.

Педагогічну роботу Віктор Миколайович поєднує з творчо-виконавською. Він створює студентський ансамбль народних інструментів «Джерела» та ансамбль гітаристів. Інструментальний склад ансамблю народних інструментів був таким: домра-прима I, домра-прима II, домра-альт, домра-тенор, баян, гітара, флейта, ксилофон і домровий контрабас. З студентським творчим колективом ансамблю виступали солісти-вокалісти: лауреати міжнародного та всеукраїнського пісенних конкурсів та фестивалів Наталія Овчарук та сестри Марина й Ірина Стасюки.

Квартет гітаристів, керівник – професор В. М. Лабунець

До програмного репертуару творчого колективу увійшли твори вітчизняних та зарубіжних композиторів: «Гопак» із балету «Гаяне» А. Хачатуряна, «Весела кадрили» О. Осадчого, «Народний танець» М. Дремлюги, «Сільські музики» І. Якушенка, «Щедрик» М. Леонтовича. Багато творів, які виконував ансамбль, були оркестровані Віктором Лабунцем: «До пісні» (муз. А. Поповича, сл. В. Матвієнка), «Нащо мені чорні брови» (муз. Д. Бонковського, сл. Т. Шевченка), «Не забудь» (муз. Б. Янівського, сл. Б. Стельмаха), «П'ять лебідок» (муз. Р. Суров'яка, сл. В. Філіпчука), «Славен край наш – Україна» (муз. Б. Ліпмана, сл. В. Матвієнка), «Ти мені позвони» (муз. Р. Суров'яка, сл. В. Грубляк), «Як я люблю тебе» (муз. І. По-

клада, сл. Д. Луценка), «Білі яблуні» (муз. О. Беца, сл. М. Томенка) тощо. У той же час репертуар колективу постійно поповнюється новими творами класичної, народної та оригінальної музики в опрацьованні В. Лабунця.

Одночасно він керує студентським ансамблем гітаристів у складі 7 осіб. У репертуарі гітарного секстету звучать твори: «Сальвадор» й «Аргентинський вальс» композитора А. Чазаррети, «Бразильський танець» Х. Пернамбуни, «Гранада» А. Лари, «Прощай Ноніно» А. П'яццолли, «Слов'янський танець № 2» А. Дворжака.

Виступи колективів відбуваються також у формі звітних концертів. Віктор Миколайович прагне не тільки грати на сцені та передавати свій виконавський досвід студентам, але й вирішувати й реалізовувати надскладні художньо-мистецькі завдання з творчим колективом.

*Сольний концерт магістранта Б.
Панчука, клас професора
В. М. Лабунця*

З великим успіхом ансамблі народних інструментів і гітаристів репрезентують народно-інструментальне мистецтво на сцені міста й області. Колективи та його керівник завойовують симпатії у мистецьких колах. Вони стають активними осередками у культурному житті педагогічного університету, міста, області. На Всеукраїнському фестивалі аматорських колективів профспілок (м. Хмельницький, 1999 р.) ансамбль народних інструментів «Джерела» виборює Дипломом I ступеня. Таким чином, студентський ансамбль перетворився на провідний творчий колектив, який вирізнявся оригінальним репертуаром, високопрофесійним виконавством і популярністю. Виконавський внесок студентських творчих колективів був істотною підмогою для концертного життя університету і міста.

У лютому 2004 року Віктор Миколайович очолює новостворену кафедру теорії, історії музики і гри на музичних інструментах. Пріо-

ритетними напрямками у роботі кафедри доцент В. Лабунець вважає формування високого професійного та загальнокультурного рівнів майбутніх учителів музики; розширення варіативності змісту освіти, методів освіти, засобів навчання; ефективного засвоєння інноваційних підходів у сфері освіти; систематичну участь професорсько-викладацького складу та студентів у міжнародних, всеукраїнських та університетських наукових конференціях, мистецько-творчих конкурсах тощо. Будучи генератором продуктивних ідей у роботі кафедри, Віктор Миколайович навколо себе згуртовує однодумців і чітко визначає пріоритетні напрямки роботи, щиро підтримуючи ініціативність кожного з них.

Результативність та ефективність в роботі кафедри стали помітними за досить короткий термін перебування його на цій посаді. Значно зросло число наукових видань, публікацій статей у наукових журналах, збірниках, участі в роботі наукових конференцій професорсько-викладацького складу кафедри та мистецьких студентських конкурсах. За 2006-2011 роки викладачами кафедри було видано 17 навчально-методичних посібників, 8 репертуарно-методичних збірників, 2 монографії.

*Студентський інструментальний ансамбль «Джерела»,
керівник – професор В. М. Лабунець*

Очолована В. Лабунцем кафедра бере активну участь у процесі реформування освіти в Україні на засадах Болонської декларації та орієнтується на новітні напрямки наукових досліджень і опанування інтерактивних методів у підготовці майбутніх фахівців. Він активно стимулює і підтримує успішне функціонування на кафедрі музично-творчої лабораторії, музичної студії, творчих колективів: оркестру народних інструментів – керівник І. Маринін; народно-інструментального ансамблю «Джерела» – керівник В. Лабунець; ансамблю джазових інструментів «Магія джазу» – керівник Ж. Карташова, результатом роботи яких є успішні здобутки викладачів і студентів у різноманітних всеукраїнських і міжнародних мистецьких конкурсах і фестивалях.

Психологічний мікроклімат у колективі, створений керівником названого навчального підрозділу В. Лабунцем, всебічно сприяє реалізації педагогічної, наукової та творчої діяльності викладачів, що й засвідчують високі рейтингові показники кафедри.

З березня 2008 року професор В. Лабунець очолює науково-дослідну лабораторію «Історія, теорія і практика музичної інструментально-виконавської освіти». Діяльність лабораторії Віктор Миколайович спрямовує на дослідження проблеми шкільного колективного народно-інструментального музикування, академічного інструментального виконавства (фортепіано, баян, акордеон, гітара, бандура тощо), традиційного та академічного ансамблево-оркестрового мистецтва Південно-Західного Поділля. Грунтуючись на здобутках вітчизняних та зарубіжних дослідників у питаннях вивчення етномузичних та культурологічних процесів у зазначеному регіоні Поділля, члени науково-дослідної лабораторії працюють над дослідженнями проблеми:

- інструментальної підготовки у класі з основного музичного інструмента;
- використання народних інструментів у практиці загальноосвітньої школи;
- становлення та розвитку традиційних та академічних форм музикування;
- вивчення діяльності сучасних діячів народно-інструментального виконавства подільського краю та їх концертно-виконавську практику;
- репертуарних особливостей творчих інструментальних колективів Південно-Західного Поділля;

- формування мелодико-інтонаційних, гармонічних та ритмічних особливостей традиційного музичного мистецтва подільського краю.

В організації науково-дослідної роботи Віктор Миколайович налагоджує співпрацю з Національним педагогічним університетом імені М. Драгоманова, Рівненським державним гуманітарним університетом, Волинським національним університетом імені Лесі Українки, Хмельницькою гуманітарно-педагогічною академією, районними, міськими та обласними управліннями освіти та науки, викладачами-методистами мистецьких закладів Хмельницької області.

Віктор Миколайович успішно здійснює наукове керівництво написанням дисертаційних й магістерських робіт.

З 2005 року Віктор Миколайович одночасно працює відповідальним секретарем приймальної комісії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Він цілеспрямовано проводить професійно-орієнтаційну роботу з випускниками загальноосвітніх шкіл та мистецьких навчальних закладів.

Професор В. Лабунець забезпечує на спеціальності «Музичне мистецтво» читання таких дисциплін: «Історія музики», «Основний музичний інструмент», «Новітня історія музики», «Методика навчання гри на музичному інструменті».

З 2014 року Віктор Миколайович Лабунець працює деканом педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

У 2015 році В. М. Лабунець у НПУ імені М. П. Драгоманова захистив докторську дисертацію «Методична система інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики» (науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор А. В. Козир).

За період науково-педагогічної діяльності підготував та опублікував понад 150 публікацій, зокрема монографії, навчально-методичні посібники, неодноразово виступав з доповідями на семінарах, всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Наукові інтереси професора В. М. Лабунця зосереджені на проблемах інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

За науково-педагогічні та творчі досягнення В. М. Лабунець нагороджений Почесними грамотами МОН України, академії НАПН України, обласної, міської та районної адміністрацій, відмінник освіти України.

Педагогічний досвід професора В. М. Лабунця свідчить, що творчий неспокій, наполегливість, пошук педагога збагачують його внутрішній світ, активізують внутрішній потенціал музиканта-педагога, робить його працю ефективнішою, змістовнішою.

ЗАЙЦЕВА Аллі Віталіївна,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва, факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського, Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0986-6284>
e-mail alla_diez@ukr.net

ОБРІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ОЛЬГИ ЛОВОВОЇ

Ольга Володимирівна Лобова – докторка педагогічних наук, професорка, українська фахівчиня в галузі мистецької освіти школярів і студентів, відома як науковиця й авторка перших вітчизняних підручників з музики за часів незалежної України.

Усе життя, професійна та творча діяльність Ольги Лобової пов'язані зі сферою педагогіки. І це не дивно, адже її найближчі родичі – педагоги за фахом. Дідусь Микола Григорович Воронін був знаним на Сумщині вчителем початкових класів; бабуся і тато за фахом вчителі математики; мама – учитель початкових класів і філолог...

У родинній педагогічній династії Ольга стала першою, хто пов'язав свою діяльність з педагогікою мистецтва. Після закінчення школи вступила до теоретичного відділення Сумського державного музичного училища імені Д. С. Бортнянського, а потім – до музично-педагогічного факультету Сумського державного педагогічного ін-

Професор О. В. Лобова

ституту імені А. С. Макаренка, де опанувала спеціальність «Музика і педагогіка».

Водночас, ще будучи студенткою другого курсу, Ольга Володимирівна почала працювати вчителем музики своєї рідної Сумської середньої школи № 6, присвятивши 10 років безпосередній роботі зі школярами. А після отримання вищої освіти у 1993 році була запрошена працювати викладачем педагогічних дисциплін у студентів мистецьких спеціальностей, з 1998 року ставши доцентом, а з 2011 – професором Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

За понад тридцять років роботи в університеті О. В. Лобова пройшла плідний шлях професійного становлення. У 1994 році вступила до аспірантури, а через чотири роки у вченій раді Академії педагогічних наук захистила кандидатську дисертацію «Формування творчої активності молодших школярів у процесі музично-естетичного виховання» за спеціальністю 13.00.01 – «Теорія та історія педагогіки» (науковий керівник – професор М. О. Лазарєв).

У основу дисертації було покладено експериментальне дослідження авторської методики музичного виховання молодших школярів «Планета Барвистої Музики», яку Ольга Володимирівна розробляла спочатку для своїх учнів.

Музична освіта, естетичне виховання і творчий розвиток... У поєднанні цих трьох сфер педагогічної діяльності авторка вбачала надійний шлях до формування яскравої, різнобічної особистості, шлях до внутрішньої краси і гармонії. Згодом було розроблено інноваційну технологію музичної освіти і творчого розвитку молодших школярів. За десять років існування, дослідження та вдосконалення вона «виросла» у програму музичного виховання та освіти учнів початкових класів, рекомендовану Міністерством освіти і науки України для загальноосвітніх навчальних закладів, і відповідні підручники, що були видані за державним замовленням для українських школярів.

Педагогічний експеримент з упровадження авторської технології був розпочатий у 1994 році в кількох початкових класах Сумської середньої школи № 6, де О. В. Лобова працювала учителем музики. Перші варіанти дидактичних матеріалів були рукописними і склалися з окремих аркушів-завдань, роздрукованих на ксероксі. Проте технічна недосконалість цього «видання» не стала на заваді підтвер-

дженню доцільності й ефективності авторської ідеї, найвибагливішими та найбільш об'єктивними «експертами» якої стали самі діти.

Через два роки, коли навчально-методичний комплекс вийшов друком у сумському видавництві «Мрія», до експериментальної роботи було залучено вже близько 7 тисяч школярів України. Навчання за новими зошитами-підручниками розвивального типу розпочали учні 20 сумських шкіл, а також окремих закладів загальної освіти м. Києва, Київської, Дніпропетровської, Рівненської, Херсонської областей.

Саме завдяки педагогічній майстерності, творчості, ентузіазму і конструктивним порадам вчителів музики перших експериментальних майданчиків «Планета Барвистої Музики» здобула право на життя. А у 1998 році навчальні посібники «Здрастуй, Музико!» і «Світ чарівних звуків» були видані Державним спеціалізованим видавництвом «Освіта» для шкіл України.

Дидактичні і методичні ідеї «Планети Барвистої Музики» були покладені в основу програми «Музика», в якій реалізовано змістову лінію «Музичне мистецтво» Державного стандарту початкової загальної освіти. Дидактичним забезпеченням програми стали підручники, видані у 2003-2004 роках за державним замовленням київським учбово-видавничим центром «Школяр».

До речі, першими рецензентами програми і підручників стали сумчани – заслужений діяч мистецтв України, професор, декан факультету мистецтв Сумського педагогічного університету імені А. С. Макаренка Іван Петрович Заболотний і викладач методики музичного виховання цього ж факультету, вчитель музики Сумської ЗОШ № 24 Галина Леонідівна Паненко.

Завдяки порадам і колективній праці рецензентів, вчителів музики, співробітників Навчально-методичного центру середньої освіти МОН України, працівників видавництва «Школяр», програма і підручники «Музика» набули методичної і поліграфічної завершеності. Згодом підручники для початкових класів були видані Львівським видавництвом «Світ» польською, угорською та румунською мовами.

Глибоке знання стану, проблем і перспектив музичної освіти школярів стало передумовою подальших плідних наукових розробок. У 2011 році О. В. Лобова успішно захистила докторську дисертацію «Дидактико-методична система формування основ музичної культури молодших школярів у процесі загальної музичної освіти» за

спеціальністю 13.00.02 – «Теорія та методика музичного навчання». Науковим консультантом дослідження була академік НАПН України О. Я. Савченко.

Метою цього дослідження стало розроблення та наукове обґрунтування дидактико-методичної системи ефективного формування основ музичної культури молодших школярів у процесі загальної музичної освіти. Ця мета конкретизувалась в низці завдань, зокрема:

- 1) історико-теоретичне дослідження генези проблеми формування музичної культури дитини в зарубіжній і вітчизняній освіті;
- 2) визначення сутності, змістового діапазону та структури означеної категорії з позицій минулого й сучасної педагогіки;
- 3) аналіз специфіки та структурних складових музичної культури сучасного учня початкової школи;
- 4) обґрунтування концепції та моделі формування основ музичної культури молодших школярів у загальній музичній освіті;
- 5) розроблення інноваційного змісту культуротворчої музичної освіти й моделювання його в навчальній програмі та підручниках;
- 6) створення методики формування основ музичної культури молодших школярів в умовах загальноосвітнього навчального закладу;
- 7) аналіз дидактико-методичного забезпечення наступності формування музичної культури учнів початкової та основної школи й удосконалення професійної підготовки вчителів.

У результаті дослідної роботи було зроблено низку висновків. Зокрема, було з'ясовано, що ідея формування музичної культури особистості зародилась за часів античності й у вітчизняній педагогіці пройшла шлях від накопичення досвіду народної педагогіки та фольклорних традицій музичного виховання дітей до визнання її серед пріоритетів особистісно орієнтованої освіти XXI століття. Відображуючи прогресивні уявлення про сутність і завдання загальної музичної освіти, музична культура школяра постає феноменом, що найбільш органічно втілює комплекс особистісних музичних досягнень учня та у контексті дослідження розглядається як: складне інтегративне утворення, що забезпечує дитині можливість адекватного й усвідомленого спілкування з музичним мистецтвом у навчанні та житті; органічна та необхідна складова художньої та духовної культури, різнобічного розвитку та гармонійного виховання особистості; мета загальної музичної освіти, що стосується кожної дитини, незалежно від рівня її власне музичної обдарованості.

Було визначено структуру музичної культури школяра як поєднання чотирьох узагальнених блоків: музичної спрямованості, яка представлена єдністю мотиваційного, емоційного й аксіологічного компонентів; музичної обізнаності, що характеризується комплексом музичних знань, умінь і навичок, сформованих разом із досвідом різних видів музичної діяльності; музично-творчої розвиненості й музичної вихованості. В умовах гуманістичної музичної освіти ці складові набувають змістовно-широких, особистісно орієнтованих властивостей, спрямовуючись на досягнення не лише вузькопредметних (суто музичних) цілей, а й на вирішення розвивальних, виховних, культуротворчих «надзавдань» музичної освіти учнів. Зважаючи на міцний зв'язок усіх складових, музична культура школяра постає цілісною характеристикою, що є не сумою певних частин, а індивідуально-неповторним інтегративним утворенням.

Науково обґрунтовано дидактико-методичну систему формування основ музичної культури молодших школярів як складне, відкрите, багатоконпонентне утворення, що цілісно відображує освітній процес, складається внаслідок узгодженого поєднання його елементів (цільового, методологічного, змістового, процесуального, підручничого, результативно-оцінювального й особистісних, представлених суб'єктами навчання – учнем і вчителем) і має суттєве значення в досягненні результатів музичної освіти.

Специфічною структурною одиницею системи є підручник, в якому реалізується мета й завдання, інтегруються провідні ідеї цільового, методологічного, змістового та процесуального компонентів, враховуються особливості взаємодії суб'єктів педагогічного процесу й оцінювання результатів музичної освіти школярів.

Мета і методологія експериментальної дидактико-методичної системи ґрунтуються на провідних педагогічних тенденціях розвитку загальної та музичної освіти (гуманізація, особистісна зорієнтованість, культуротворча, розвивальна та виховна спрямованість, креативність як провідний орієнтир формування особистості тощо). Побудований на цих засадах цільовий компонент зумовлював визначення мети формування основ музичної культури молодшого школяра як інтегративної особистісної властивості; завдань комплексного формування усіх складових музичної культури учня; «надзавдань» гармонійного розвитку та різнобічного виховання школяра.

Методологічний компонент системи був представлений чотирма рівнями методології:

- філософським (положення філософії освіти, наукові теорії музичної культури суспільства й особистості; антропологічний, культурологічний, аксіологічний і системний підходи тощо);
- загальнопедагогічним (гуманістичні, особистісно орієнтовані та розвивальні концепції, система педагогічних принципів);
- дидактико-методичним (діяльнісний і структурно-функціональний підходи, семіотична комунікативна концепція, провідні теорії дидактики та методики музичної освіти школярів і принципи музично-педагогічної діяльності);
- впроваджувальним (теорії та документи, що регламентують створення навчально-методичного ресурсу музичної освіти).

Системоутворювальним фактором формування основ музичної культури школярів було визначено змістовий компонент, структурними елементами визначені: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-теоретичний, діялісно-практичний, розвивальний і виховний. В експериментальній системі зміст загальної музичної освіти було реалізовано в авторській навчальній програмі «Музика» для учнів 1-4 класів, створених на її основі підручниках, а також у навчальному процесі.

Спрямовуючись на комплексне формування основ музичної культури школярів, програма передбачала пріоритетність творчої діяльності як способу та засобу ознайомлення дітей із музичним мистецтвом. Серед її завдань: розвиток мотивації, емоційного й особистісно-ціннісного ставлення учнів до музики; формування базових художніх компетентностей і досвіду різних видів навчальної діяльності; музично-творчий, загальнокультурний, загальний розвиток школярів і створення умов для їх художньо-творчої самореалізації; формування культури спілкування з музикою, сприяння різнобічному вихованню особистості.

Концентровану модель культуротворчого змісту й процесу музичної освіти було представлено в підручниках, що розглядаються як інтегруючий фактор формування музичної культури молодших школярів і комплексної реалізації навчальних і розвивально-виховних завдань уроків музики. Для забезпечення наступності процесу формування музичної культури учнів початкової та основної школи було підготовлено комплекти підручників «Музика» для 1-4 класів і «Му-

зичне мистецтво» для 5-8 класів, що ґрунтувались на єдності цілей, завдань і педагогічних підходів до організації навчання школярів.

*Навчально-методичні комплекти «Музичне мистецтво»
для початкової школи*

Особливостями дидактико-методичної експериментальної системи стали:

- гуманістична й особистісна орієнтованість змісту, навчального процесу й оцінювання музично-творчої діяльності учнів;
- спрямованість усіх компонентів навчання на гармонійний розвиток і різнобічне виховання школяра;
- різноманітна, цікава, приваблива для учня організація навчання з опорою на його життєвий досвід, враження та переживання;
- пріоритет ігрових, розвивально-творчих, діалогічних методів і прийомів навчальної полісуб'єктної взаємодії;
- можливість вільного трактування змісту й дидактико-методичної імпровізації в організації навчальної музично-творчої діяльності;
- розвантаження учнів через мінімізацію основного змісту з уведенням додаткового матеріалу як засобу диференціації навчання;
- підсилення інтеграції мистецтв (літературне, образотворче, хореографічне, театральне тощо) і міжпредметних зв'язків;
- органічна підпорядкованість усіх дидактичних елементів уроку (у тому числі музичних творів) його темі;
- наступність, єдність і цілісність змісту й організації процесу музичної освіти на рівнях теми – підручника – комплекту підручників (тобто уроку – навчального року – усього курсу навчання).

Серед педагогічних умов формування основ музичної культури школярів у дидактико-методичній системі визначені: систематичність і комплексність формування складових музичної культури в безпосередньому зв'язку з основними видами навчальної діяльності; максимальне врахування психологічних, емоційних, музичних, творчих особливостей і потреб сучасної дитини; посилення творчої складової музичної освіти в усіх видах навчальної діяльності; гуманістичний підхід до врахування індивідуальних можливостей школяра зі створенням ситуацій успіху для кожного; коректність і ненав'язливість реалізації розвивальних і виховних завдань; взаємний зв'язок музичних, загальнокультурних і загальнорозвивальних впливів на учня в контексті формування його музичної культури.

Було наголошено, що провідним фактором реалізації дидактико-методичних ідей експериментальної системи постає особистість учителя музики. Виявлено, що для забезпечення повноцінного формування музичної культури школярів оптимальним є поєднання відповідних особистісних, професійно-педагогічних і музично-фахових якостей педагога. Серед умов культуротворчої діяльності сучасного вчителя-музиканта визначені: забезпечення гуманістично-ділового стилю спілкування, індивідуальний підхід з урахуванням музичної обдарованості школярів, оптимістичне прогнозування та створення ситуацій успіху для кожної дитини, різноманітність і раціональність поєднання видів музичної діяльності, стимулювання активності учнів, широке застосування гри, творча спрямованість педагогічної діяльності тощо.

Наразі сфера наукових інтересів Ольги Лобової – теорія та методика музичної освіти школярів і музично-педагогічної підготовки майбутніх вчителів; розроблення навчальної літератури з музичного мистецтва для загальноосвітньої школи. Вона бере активну участь у відповідних міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях та семінарах, тісно співпрацює з учителями мистецтва та колегами-викладачами з різних областей України.

Є авторкою близько 180 наукових праць загальним обсягом понад 400 друкованих аркушів, зокрема одноосібною авторкою навчальної програми «Музика, 1-4 класи», 30 підручників «Музика», «Музичне мистецтво» та «Мистецтво», які є переможцями всеукраїнських конкурсів підручників та видані за державним замовленням під грифом МОН України. 12 підручників видані не лише українською,

а й польською, угорською, румунською та іншими мовами. Для Нової української школи створено комплект підручників з інтегрованого курсу «Мистецтво» для учнів початкових класів.

Підручники «Мистецтво» для Нової української школи

Ольга Лобова є співавторкою Базової навчальної програми з музичного мистецтва для 1-4 класів (2011 р.) та Модельних програм «Мистецтво. 5-6 класи» та «Мистецтво. 7-9 класи» для ЗЗСО (2021, 2023 рр.). Її монографія «Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика» (2010) стала переможцем Міжна-

родного конкурсу наукових і навчально-методичних праць з проблем педагогічної і мистецької освіти (м. Київ).

О. В. Лобова – керівник наукової школи з проблем мистецької освіти школярів та культуротворчої підготовки студентів закладів вищої освіти, виступає головою та опонентом на захистах дисертацій. Під її керівництвом захищено 8 дисертаційних робіт: 6 кандидатських дисертацій за спеціальностями 13.00.01, 13.00.02, 13.00.04 і 2 дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 – «Середня освіта (Музичне мистецтво)».

Ольга Володимирівна – педагог з високим рівнем науково-теоретичної та методичної підготовки, що досконало знає свої навчальні предмети, вільно володіє методикою викладання, використовує інноваційні технології, наполегливо працює над удосконаленням форм і методів організації навчально-виховного процесу. Для її лекційних і семінарських занять характерні висока насиченість навчальним матеріалом, раціональне використання часу, сприятливі психолого-педагогічні умови для ефективної навчальної праці студентів.

О. В. Лобова оптимізує викладання теоретичних і практичних дисциплін власними розробками лекційних курсів «Теорія та методика музичного виховання», «Музичне мистецтво з методикою навчання», «Технології вивчення мистецької та технологічної освітніх галузей», «Теорія і практика загальної мистецької освіти» тощо. Є розробником актуальних і сучасних вибіркового дисциплін. Так, у 2024 році нею було створено навчально-методичний посібник «Музична освіта молодших школярів в умовах Нової української школи» та методичні рекомендації до вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Специфіка музичної освіти молодших школярів у Новій українській школі».

Ольга Володимирівна Лобова – творча, цілеспрямована, толерантна, дисциплінована, доброзичлива особистість. За високі особисті моральні якості, професіоналізм у роботі, творчість і ентузіазм у науковій діяльності вона користується авторитетом і повагою серед колег та студентів.

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу науково-методичної
роботи та професійної підготовки працівників закладів
сфери культури, Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОЇ, ОСВІТЯНСЬКОЇ ТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАРИНИ АНАТОЛІВНИ МИХАСЬКОВОЇ

Для свого часу, а тим більше для наступних поколінь, найбільший слід залишають діячі культури, освіти, науковці, завдяки вагомим внескам у духовно-культурну спадщину народу, в історію і національну думку. В цьому аспекті заслуговує на увагу наукова, мистецька та освітянська діяльність професора кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та методики музичної освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Марини Анатоліївни Михаськової.

Професор М. А. Михаськова

Народилася науковиця 31 грудня 1974 року у м. Комсомольськ (м. Горішні Плавні) Полтавської області. Ще в дитинстві захоплювалась музикою, тому обрала для себе професію педагога-музиканта. 1994 року з відзнакою закінчила Хмельницьке музичне училище й отримала кваліфікацію викладача музично-теоретичних дисциплін. Кваліфікацію вчителя музики та народознавства отримала, закінчивши музично-педагогічний факультет Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка у 1999 році.

Професійну діяльність розпочала на посаді викладача дисциплін музично-теоретичного циклу Хмельницького педагогічного училища у 1999 році. З головою поринула у роботу й підготувала навчально-методичне забезпечення дисциплін, які викладала («Музична педагогіка», «Гармонія», «Методологія сучасного музично-педагогічного дослідження», «Теорія та методика музичної освіти», «Історія зарубіжної музики», «Історія української музики» та ін.). У наступні роки з цих та інших навчальних предметів створює методичні рекомендації та програми навчальних дисциплін (Гармонія: метод. реком. та прогр. навч. дисц. [для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)]. Хмельницький: ХГПА, 2019. 16 с.; Історії зарубіжної музики: метод. реком. та прогр. навч. дисц. [для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)]. Хмельницький: ХГПА, 2019. 16 с.; Історія української музики: метод. реком. та прогр. навч. дисц. [для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)]. Хмельницький: ХГПА, 2019. 19 с.; Музична педагогіка: метод. реком. та прогр. навч. дисц [для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)]. Хмельницький: ХГПА, 2019. 32 с.; Теорія та методика музичної освіти: метод. реком. та прогр. навч. дисц [для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво): другий (магістерський рівень вищої освіти)]. Хмельницький: ХГПА, 2019. 18 с.).

Обізнана, енергійна та щира, Марина Анатоліївна на початку своєї професійної діяльності здобула авторитет серед колег та студентської молоді. Неординарність та творчий підхід молодої викладачки помітив ректор академії (1996-2005 р.) М. М. Дарманський й запропонував спробувати свій шлях у науці в аспірантурі Ніжинського педагогічного університету імені Миколи Гоголя (заочне відділення, 2001-2005 рр.). Завершилося навчання успішним захистом кандидатської дисертації зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання музики і музичного виховання на тему «Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики» у 2007 році у спеціалізованій Вченій раді Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Науковим керівником роботи був Олександр Якович Ростовський – доктор педагогічних наук, професор, якому Марина Анатоліївна висловлює глибоку повагу і вдячність, багато років згадує його підтримку і наукові настанови, зауважуючи: «Своїм

мудрим словом, аналітичним складом розуму, тактовністю та винятковою душевністю і шляхетністю він був і є прикладом для мене».

У дисертаційній роботі М. А. Михаськової вперше в системі вищої музично-педагогічної освіти розкрито зміст і структуру фахової компетентності майбутнього вчителя музики; конкретизовано поняття «фахова компетентність майбутнього вчителя музики»; визначено систему критеріїв та показників її сформованості; впроваджено у навчальний процес методик формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики на основі змістових домінантних ліній («Світ музики», «Музика в мені», «Я в музиці», «Я в музично-педагогічній діяльності»), коли зміст фахової підготовки, реалізуючись в конкретних навчальних дисциплінах об'єднується спільними точками перетину, якими виступають: емоційна природа музичного мистецтва, суб'єктивне ставлення особистості до музики, педагогічна спрямованість особистості.

2008 року М. А. Михаськову призначено на посаду голови предметної (циклової) комісії музично-теоретичних дисциплін та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, а з 2012 по 2021 рр. – завідувача кафедри теорії та методики музичного мистецтва.

Під її керівництвом колектив кафедри на належному рівні здійснював наукову, навчально-методичну, виховну та практичну підготовку фахівців спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «магістр». Наукові дослідження членів кафедри проводилися у контексті реалізації комплексної наукової теми «Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва».

Із 2011 року (щорічно) Марина Анатоліївна організовує та проводить Всеукраїнські науково-практичні конференції «Актуальні питання мистецької педагогіки» та забезпечує випуск збірника наукових праць «Актуальні питання мистецької педагогіки» як відповідальний секретар.

Марина Анатоліївна є ініціатором та організатором проведення щорічних студентських науково-практичних конференцій «Теоретико-методичні засади розвитку музичної освіти України» (2011-2024 рр.), та редактором випуску щорічного збірника студентських статей «Проблеми педагогіки мистецтва» (2011-2024 рр.).

Як очільник кафедри теорії та методики музичного мистецтва М. А. Михаськова проводила роботу з упорядкування навчально-методичних матеріалів викладачів кафедри та була відповідальною за випуск щорічного збірника (2013-2021 р.) навчально-методичних матеріалів «Питання професійної компетентності майбутнього вчителя музики (музично-теоретичні дисципліни).

Постійно та неухильно М. А. Михаськова працювала над підвищенням свого наукового рівня. Так, 2010 року їй присвоєно вчене звання доцента кафедри теорії та методики мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. 2020 року у спеціалізованій Вченій раді Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії захистила докторську дисертацію зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти на тему «Система формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва», науковим консультантом якої виступила доктор педагогічних наук, професор Інна Михайлівна Шоробура.

Основою докторської дисертації науковиці стало теоретичне обґрунтування авторської концепції формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, базованої на інтегративності, комплексності, національній визначеності, системності. Авторка розробила і обґрунтувала педагогічну систему формування досвіду музично-педагогічної діяльно-

Учасники науково-практичної конференції

сті майбутніх педагогів-музикантів, яка об'єднала методологічний, теоретичний, технологічний, діагностичний рівень; спроектувала структурно-функціональну модель педагогічної системи, що складається з п'яти блоків: цільового, концептуального, евристичного, алгоритмічно-процесуального та творчо-результативного; охарактеризувала педагогічні умови формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва; актуалізувала і ввела в науковий обіг нові підходи щодо процесу формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва; визначила структуру професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (когнітивний, результативно-практичний, комунікативний, емоційно-ціннісний, організаційно-прогностичний та творчий компоненти), а також визначила їхні критерії та показники. Результатом наукових пошуків стала монографія (Система формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва: монографія; за наук.ред. І. М. Шоробури. Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2020. 521 с.).

На сьогодні Марина Анатоліївна є автором понад 110 публікацій (85 із них – це фахові видання категорія Б), серед яких 3 статті у виданнях Web of Science (Vatamaniuk H., Khanykina N., Povalii T., Mykhaskova M., Ilinitska N. The role of teacher in the multicultural competence development of students of higher educational institutions. *Laplace em Revista (Internationai)*, vol. 7, n.1, Jan.-Apr. 2021, p. 506–515; Ihor Hasiuk, Iryna Darmanska, Maryna Mykhaskova, Leonida Pisotska, Oleh Sukhovirskyi. Assessment of Sustainable Development of the Educational Sphere of Ukraine in the Paradigm of European Integration Processes. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. June 2022, Volume 14, Issue 2, p. 136–155; Shcherbac I., Mykhaskova M., Parfentieva I., Ilinitska N., Oleksyuk M. The impact of pandemic on the development of distance learning technologies in the training of music teachers. *Amazonia Investiga*. 2022. Volum 11, Issue 53. Page 34–44.); 2 монографії (Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: nonograph / edited by authors. 2nd ed. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. 344 p.; Art and education in world cultural spaces of the XXI century: monograph edited by prof. Cherkasov V. F., compiled by prof. Mykhailychenko O. V. / LAP LAMBERT Academic Publishing., 2024. 307 p.); 2 навчально-методич-

них посібники (Методика формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: Навч. посібник. Хмельницький: ХГПА, Вища школа 2011. 116 с.; Методичні рекомендації до спецкурсу «Мистецький практикум»: навчально-методичний посібник. Хмельницький: ФОП Стрихар А. М., 2020. 88 с.).

Її праці відомі не лише в Україні, але й за кордоном.

Відрядно, що науковиця не зупиняється на досягнутому, постійно підвищує професійну кваліфікацію та науковий рівень, бере активну участь у міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських наукових та науково-практичних конференціях, методичних семінарах (на базі академії та інших закладів вищої освіти України і зарубіжжя), аналізуючи актуальні питання вищої музично-педагогічної та мистецької освіти.

Виступ професора М. А. Михаськової на Міжнародній науково-практичній конференції

На фоні суттєвих змін у політичному, соціально-економічному та культурному житті суспільства, які спричинили докорінні зміни у системі вищої освіти України на початку ХХІ ст., вплинули на професійну підготовку фахівців у галузі музично-педагогічної освіти, змусили віднаходити нові форми професійної підготовки, запроваджувати сучасні інтерактивні технології та інноваційні методи навчання, спроможні забезпечити конкурентоздатність та мобільність випускників вищих навчальних закладів мистецького спрямування, наукові розвідки М. А. Михаськової набули особливої актуальності.

Зокрема, значний внесок у розвиток педагогічної думки зробили дослідження авторки щодо парадигми розвитку освіти в Україні, ролі

викладача у формуванні мультикультурної компетентності студентів, особистісно орієнтованої спрямованості педагогічної освіти тощо.

Одним із основних векторів наукових пошуків професора Марини Михаськової є професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, де, зокрема, авторка проаналізувала зарубіжний досвід підготовки вчителів музики, різні моделі та методологічні основи професійної підготовки, проблеми музично-освітньої діяльності та викладання мистецьких дисциплін, взаємоузгодженість між предметами та комплексний підхід у музично-педагогічній освіті; освітньо-кваліфікаційну характеристику та функції діяльності вчителя музичного мистецтва; ідеї використання індивідуально-дослідних навчальних завдань; особливості підготовки науково-дослідних робіт музично-педагогічного спрямування; роль українського музичного фольклору та народної творчості в діяльності майбутнього педагога-музиканта; особливості розвитку навичок спілкування; технології дистанційного навчання в фаховій освіті та ін..

У контексті музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дослідниця пропонує нові підходи до викладання освітніх компонентів «Історія української музики», «Історія зарубіжної музики», «Музична педагогіка», «Історія музичної освіти», «Методика викладання музично-теоретичних дисциплін», спецкурсу або дисципліни за вибором «Мистецький практикум».

Вагомим внеском професора М. А. Михаськової у формування нової парадигми компетентісного навчання майбутніх учителів музики в Україні стало видання навчального посібника «Методика формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики», у якому авторка аналізує особливості і проблеми фахової підготовки вчителів музики, уточнює різноманітні підходи до поняття «компетентність», розробляє структуру, критерії сформованості, психолого-педагогічну діагностику формування досліджуваної якості та методику її формування.

У руслі орієнтації вітчизняної музично-педагогічної думки на початку ХХІ ст. на викладання інтегрованого курсу «Мистецтво», до складу якого увійшло і музичне мистецтво, пошуки нових підходів до методики викладання музичного мистецтва в працях професора Марини Михаськової стосуються традиційних та інноваційних методів роботи зі школярами; висвітлюють нові підходи до розвитку вокально-інтонаційних навичок у процесі співу.

Новим напрямком професійної діяльності вченої є розробка теоретико-методичних основ роботи з інклюзивними дітьми та використання музикотерапії на уроках музичного мистецтва у ЗЗСО.

Вартісним у науковому доробку авторки вважається те, що в результаті проведених досліджень та узагальнень, у практиці підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, використовують знання з музики, хореографії, образотворчого мистецтва, архітектури, створення пластичних імпровізацій, застосовування інноваційних методів навчання, удосконалення виконавських та методичних умінь, методики інтерпретації творів музичного мистецтва.

Значну увагу у своїх дослідженнях науковиця приділяє аналізу особливостей фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вітчизняній та зарубіжній теорії, обґрунтуванню форм і методів професійної підготовки педагогів-музикантів.

Вагомим внеском у розкритті історії становлення та розвитку музично-педагогічної спеціальності Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії стали розвідки М. А. Михаськової щодо історії кафедри теорії та методики музичної освіти, діяльності видатних педагогів музичних спеціальностей, історії створення і функціонування творчих колективів закладу, репертуарних збірників. Корисними науковими узагальненнями авторки стали порівняння педагогічних настанов музикантів-педагогів щодо виконавської самостійності та принципів виконавської педагогіки Ф. Блуменфельда, Г. Нейгауза, Ф. Ліста, М. Лисенка.

Новим напрямом професійної діяльності педагога в останні роки стало керівництво проєктною групою (із 2020 р.) освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), спеціалізації 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) у ХГПА.

2021 року М. А. Михаськова отримала «ГРАН-ПРІ» І Міжнародного конкурсу навчальних, методичних і творчих робіт (дистанційно) «SA MUSIC» (23.11.2021 – 03.12.2021) у м. Стамбул (Турція) за навчально-методичну розробку/посібник «Система формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва».

Ще одним із важливих векторів діяльності професора Марини Анатоліївни є активна участь в атестації науково-педагогічних працівників: вона виступає офіційним опонентом на захистах наукових

робіт, рецензентом дисертаційних досліджень та членом разових спеціалізованих Вчених рад. Багато часу і зусиль віддає підтримці та допомозі колегам у їх наукових спробах, викладацькій діяльності. Зокрема, є рецензентом низки навчально-методичних посібників та монографій, систематично готує відзиви на автореферати.

Марина Анатоліївна чимало уваги приділяє і студентській науковій роботі. Так, з 2017 року була головою організаційного комітету/ журі Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Музичне мистецтво» (2017-2019 рр.) та головою Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Музичне мистецтво» (2020-2022 рр.).

Пам'ятним у творчій біографії молоді професора М. А. Михаськової залишиться 2023 рік, коли їй присвоєно вчене звання професора.

Одним із видів діяльності М. А. Михаськової є творча робота, яка вимагає пошуку цікавих і нових форм реалізації. Так, серед заходів у яких вона брала участь слід назвати тижні кафедри, курси підвищення кваліфікації, музичні лекторії («Джаз», «Світ любові, ніжності та поетичності у музиці К. Дебюсі (імпресіоністичні мистецтвості)»; «Ювіляри української класики»; «Душа української пісні – П. Майборода»); «День студента»; музично-театралізоване дійство «Свято Калити»; музично-театралізований захід «Зустріч весни»; запис музично-просвітницької програми на обласному радіо, присвяченої композитору М. Лисенку (вед. Белова Є. Є.); запис музично-публіцистичної програми, присвяченої М. Лисенку на телеканалі «Поділля-центр»; вечір пам'яті декана факультету мистецтв ХГПА О. І. Попика; виїзний семінар у смт Чорний Острів, присвячений 202 річчю Ф. Ліста; презентація творчого доробку С. І. Заверухи «Від теорії до практики»; презентація навчально-методичного посібника «Музичний меридіан – 2» (з авторським твором М. А. Михаськової «Фуга»); профорієнтаційна зустріч у ЗОШ № 4 (м. Городок); проєкт профорієнтаційної роботи та мультимедійної презентації (відеоролика) спеціальності «Музичне мистецтво» для вступу в ХГПА; вечір пам'яті Н. Іліницької «З музикою назавжди» та ін..

Невтомна праця, глибока відданість справі, висока освіченість та ерудованість, багатий практичний досвід, професіоналізм, організаторський та творчий потенціал, почуття відповідальності у поєд-

нанні з доброзичливістю і людяністю – всі ці риси притаманні діяльності професора Марини Анатоліївни Михаськової.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у професійну та наукову підготовку педагогічних кадрів, студентської молоді і високий рівень викладання предметів музично-теоретичного циклу М. А. Михаськова відзначена почесною грамотою Міністерства освіти та науки України (2007 р.). Отже, у цілому її науковий, освітянський та творчий поступ як педагога-музиканта, вченої та наставниці у перспективі спрямований на розвиток музично-педагогічної освіти, активізацію перспективних наукових напрямків у справі підготовки вчителів музичного мистецтва.

НОВОСАДОВ Ярослав Григорович,

викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6484-9914>

e-mail: novoyaroslav@gmail.com

НОВОСАДОВА Анна Анатоліївна,

викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6215-5759>

e-mail: ann_martinyuk97@ukr.net

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ПРОФЕСІЙНІ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСОРА Н. Г. МОЗГАЛЬОВОЇ

У складних умовах сьогодення музична педагогіка посідає належне місце серед наукових галузей. Її розвиток є досягненням праці багатьох дослідників, які є авторами різних наукових концепцій. Наталія Георгіївна Мозгальова – одна з таких вчених. Її наукові досягнення мають значний вплив на дослідження сучасності. Глибокі знання в галузі музичної освіти, педагогіки, методики викладання, практичний досвід у закладі вищої освіти, володіння сучасними методами наукових досліджень, вміння передавати знання через наукові

публікації, лекції, конференції визначають цінність діяльності Наталії Георгіївни Мозгальнової.

Народилася Н. Г. Мозгальова у м. Вінниця. Закінчила загальноосвітню школу №2. 1978 року вступила до Вінницького музичного училища імені М. Д. Леонтовича до класу «фортепіано», яке закінчила з відзнакою. З 1984 по 1989 рр. навчалася у Харківському інституті мистецтв імені І. П. Котляревського по класу фортепіано в професора С. Ю. Юшкевича (фах), доцента Е. С. Серебрянікової (концертмейстерський клас), доцента О. М. Могилевської (камерний ансамбль). Із вдячністю та теплотою Н. Г. Мозгальова згадує своїх педагогів. Вони заклали основи музичних знань, професійних навичок. Щоденні багатогодинні заняття спонукали до подальшої праці та досягнення нових вершин. Життя у Харкові, відвідування вистав та концертів формували естетичні смаки, виконавські погляди. Згодом це стане основою наукових робіт та практичних рекомендацій.

З 1982 року Н. Г. Мозгальова працює у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, спочатку концертмейстером, потім викладачем, старшим викладачем, доцентом, професором кафедри музикознавства та інструментальної підготовки. З 2016 року працює на посаді завідувачки кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії.

У 1999-2002 роках навчалася в аспірантурі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. В 2002 році в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова під керівництвом доктора педагогічних наук, професора О. П. Щолокової захистила кандидатську дисертацію «Формування музичного мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки» за спеціальністю 13.00.02 теорія і методика навчання музики і музичного виховання. Дисертація присвячена проблемі формування музичного мислення майбутнього вчителя в процесі інструментальної підготовки. У ній доведено, що ефективність та художньо-педа-

*Професор
Н. Г. Мозгальова*

Майстер-клас з «Музичного мистецтва»

гогічні взаємодії формування музичного мислення підвищиться, якщо забезпечити поступовий розвиток творчої самостійності студентів в процесі поетапної інструментальної підготовки. Зазначено, «що інструментальна підготовка є необхідною складовою фахової підготовки вчителя музики, найбільше сприяє індивідуальному та професійному зростанню особистості, тому є значущим фактором формування музичного мислення в єдності набуття спрямованості мотивів, досягнення музично-виконав-

ської компетентності, озброєння музично-педагогічними знаннями, розвитку творчої самостійності» [1, с. 10]. Основний зміст дисертації відображено у шести одноосібних публікаціях у фахових наукових виданнях.

2005 року отримала звання доцента кафедри ансамблевої гри та естрадного мистецтва Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

З 2008 по 2011 рік навчалася у докторантурі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за спеціальністю теорія і методика музичного навчання. В 2012 року в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова захистила докторську дисертацію «Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики» за спеціальністю теорія і методика музичного навчання, науковий консультант доктор педагогічних наук, професор О. П. Щолокової. У дисертаційній роботі обґрунтовано та розроблено концепцію інструментально-виконавської підготовки вчителів музики у вищих навчальних закладах, запропоновано модель інструментально-виконавської підготовки. Провідними напрямками її модернізації визначено орієнтацію процесу навчання гри на музичних інструментах на діалогову страте-

гію спілкування, активне залучення студентів до науково-дослідної діяльності, використання комплексу педагогічних практик з метою практичного застосування набутих наукових знань та виконавських умінь і навичок. Апробація результатів відбувалася на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Під час захисту докторської дисертації отримала позитивні відгуки опонентів – доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України Володимира Івановича Бондара, доктора мистецтвознавства, професора Валерії Дмитрівни Шульгіної, доктора педагогічних наук, доцента Ольги Володимирівни Лобової.

2015 року Н. Г. Мозгальова отримала звання професора кафедри музикознавства та інструментальної підготовки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Наталія Георгіївна викладає дисципліни «Теорія музичної інтерпретації», «Загальна інструментальна підготовка». Курс «Теорія музичної інтерпретації», який є важливим для професійного розвитку здобувачів спеціальностей 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво охоплює широкий спектр тем, пов'язаних з теорією музичної інтерпретації, теоретичні та практичні заняття з аналізу музичних творів. На заняттях використовуються різні методи викладання, здобувачі активно заохочуються до участі у дискусіях та обговореннях навчального матеріалу. Курс «Загальна інструментальна підготовка» передбачає вивчення основних технік гри на фортепіано, інтерпретації музичних творів. Здобувачі не тільки отримують теоретичні знання, але й практичні навички, які зможуть використовувати у своїй професійній діяльності.

Нагороди і відзнаки: Почесна грамота ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (2016, 2019, 2021), Почесна грамота Вінницької обласної державної адміністрації та обласної Ради (2021), Лист подяки міністерства освіти України (1998).

Сфера наукових інтересів Наталії Георгіївни – мистецька педагогіка, психологія мистецтва, інструментальне виконавство, хореографічне мистецтво, поліхудожня освіта майбутніх вчителів мистецьких дисциплін, медіаграмотність, емоційно-інтелектуальний потенціал у розвитку творчої особистості вчителя музики, використання засобів ІКТ у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, виконавська майстерність піаністів, жанрово-стильові аспекти музичної інтерпретації. Особливий інтерес викликають робо-

ти, що розкривають теоретико-методологічні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Серед останніх досліджень – вивчення жанрово-стильового розвитку майбутніх вчителів музичного мистецтва та хореографії. Дана проблема є актуальною, оскільки в процесі підготовки вчителів музичного мистецтва та хореографії вагоме місце займає формування у студентів жанрово-стильових еталонів виконавства [2]. Також дослідження виконавської самоефективності майбутніх учителів музики та хореографії. Вона забезпечує успішність мистецько-педагогічної галузі, готовність до творчої самореалізації у XXI століття [3].

Наукові праці Наталії Георгіївни відображають актуальні проблеми та виклики в галузі музичної освіти, базуються на глибокому аналізі наукових джерел і теорій. Вони мають практичну цінність для викладачів музичного мистецтва та хореографії, здобувачів мистецької освіти та інших фахівців даної галузі. У роботах часто Наталія Георгіївна аналізує взаємозв'язки між музичною освітою та іншими сферами, інтегрує знання з різних галузей, таких як педагогіка, музикознавство, психологія.

Наталія Георгіївна є автором 126 наукових праць, з них: 1 одноосібна монографія, 2 закордонні колективні монографії, 1 колективна монографія, 3 навчальних посібника, 61 стаття у вітчизняних фахових виданнях фахова стаття, 5 статей у виданнях, що індексуються у Web Of Science і SCOPUS.

Moskvichova, Y., Mozgalova, N., Shchokolova, O., & Baranovska, I. (2019). Historical Prerequisites for the Formation, Worldview, and Aesthetics of Romanticism: Specificity of the Ukrainian Model. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4), P. 300–312.

Мозгальова Н. Г., Ліва Н. В. Рецепція сакрального в європейській музичній культурі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: методологічний аспект // *Вісник національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. К., 2017. С. 100–105.

Mozgalova, N. G., Baranovska, I. G., Hlazunova, I. K., Mikhailishen, A. V., & Kazmirchuk, N. S. Methodological foundations of soft skills of musical art teachers in pedagogical institutions of higher education. *Linguistics and Culture Review* 5(S2), P. 317–327.

Kazmirchuk Natalia, Baranovska Iryna, Mozgalova Nataliia, Shchokolova Olga, Podorozhnyi Vadym. Methodological aspects of

teacher training for theatrical activities with pupils. Society. Integration. Education 2021. Volume I, P. 235–247.

Vereshchahina-Biliavska O., Mozgalova N., Baranovska I., Moskvichova Y., Cherkashina O. Anthropological dimensions of the modern musical art of Eastern Europe. Society. Integration. Education. Proceedings of the 15th International Scientific Conference. Volume IV, May 28th-29th, 2021. Rezekne Academy of Technologies, Rezekne, Latvia. P. 716–726.

Статті у вітчизняних фахових виданнях

Мозгальова Н. Г., Мартинюк А. А., Бондарчук О. П. Дистанційне навчання у формуванні фахової компетентності музикантів. Журнал «Наукові перспективи» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»). 2022. Вип. 1(19). С. 499–507.

Теплова О. Ю., Мозгальова Н. Г., Мартинюк А. А. Інноваційні підходи до вивчення музично-теоретичних дисциплін в системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н. В.]. 2022. Вип. 32 (1-2022). С. 308–318.

Мозгальова Н. Г. Методологічні засади формування художньо-виконавської самоефективності майбутніх учителів музики та хореографії.

Наукові перспективи. Серія: «Педагогіка». 2022. Випуск № 10(28). С. 324–335.

Мозгальова Н. Г., Новосадова А. А., Лученко О. В., Соколова О. В. Вивчення жанрово-ритмічних особливостей музичних композицій у професійній підготовці майбутнього викладача хореографії. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки. 2023. Вип. 29. С. 63–39.

Мозгальова Н. Г. Художньо-виконавська діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва: емоційно-стильовий аспект. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. Вип. 63. С. 242–247.

Новосадов Я. Г., Мозгальова Н. Г. Історія становлення флейтового мистецтва. Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова Теорія і методика мистецької освіти. 2023. Вип.29. С. 222–229.

Мозгальова Н., Селезньов С., Новосадов Я. Витоки фортепіанного виконавства Поділля. Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання. 2023. Вип. 2. С. 65–69/

Професор Н. Г. Мозгальова – член редакційної колегії наукових журналів: «Південноукраїнські мистецькі студії», «Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти», «Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, «Проблеми та інновації в мистецькій, технологічній та професійній освіті» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, редактор збірника наукових праць студентів та аспірантів «Актуальні проблеми музичної освіти та виховання» Вінницького державного педагогічного університету.

В 2023–2024 роках брала участь у програмі «ERASMUS Jean Monnet» в якості керівника проєктів.

Організатор музичних і хореографічних конкурсів – «Вінницька Тепсихора», Відкритий конкурс молодих виконавців на мідних, дерев'яних та ударних інструментах, Конкурс естрадно-джазового мистецтва «Джазовий карнавал».

*Учасники науково-практичної конференції
у Вінниці*

Н. Г. Мозгальова – член журі міжнародних конкурсів: «Подільський Водограй» (2016-2024), Приз Ланчано (2018), «Музичний Дивоцвіт» (м. Кривий Ріг, 2019), Арт-Клавір (м. Київ, 2019), «Переяслівський дивограй» (Переяслів-Хмельницький, 2019, 2020), «Джазовий карнавал» (Вінниця, 2023).

Н. Г. Мозгальова підготувала близько 30 лауреатів міжнародних та всеукраїнських

музичних фестивалів і конкурсів. Серед них: Анна Назарчук, Криворучський Святослав, Іванченко Діана – лауреати X Міжнародного полікультурного фестивалю-конкурсу «Переяславський дивограй» (10-11 травня 2023 р.), Назарчук Анна – лауреат X Міжнародного конкурсу молодих виконавців «Подільський водограй» (10-15 травня 2023 р.), Назарчук Анна, Іванченко Діана – лауреати III Міжнародного двотурового фестивалю-конкурсу «Музичний дивоцвіт» (30-31 травня м. Кривий Ріг), Криворучський Святослав, Назарчук Анна лауреати Міжнародного полікультурного фестивалю-конкурсу «Переяславський дивограй» (15-16 травня 2024 р., м. Переяслав-Хмельницький).

Учасники Міжнародного конкурсу в Італії

Часто виступає як опонент та рецензент дисертаційних досліджень. На даний час є науковим керівником трьох аспірантів: аспірантка А. А. Новосадова, тема дослідження «Формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії», аспірант Я. Г. Новосадов, тема дослідження «Формування навичок темброво-оркестрового інтонування в процесі інструментально-виконавської підготовки бакалаврів музичного мистецтва, аспірант В. Балан, тема дослідження «Формування аплікатурно-позиційного мислення студентів-музикантів (баяніста) в процесі інструментально-виконавської підготовки».

Доктор педагогічних наук, професор Н. Г. Мозгальова здійснила значний внесок у розвиток музичної педагогіки. Аналіз її наукового доробку підтверджує широкий дослідницький інтерес, що стосується

теорії та методики професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії.

Після захисту кандидатської дисертації

Список джерел

1. Мозгальова Н. Г. Формування музичного мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук 13.00.02 – теорія та методика навчання музики і музичного виховання. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. 2002. 23 с.
2. Мозгальова Н. Г. Формування художньо-виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії: емоційно-стильовий аспект. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 63, том 2, 2023. С. 242–247.
3. Мозгальова Н. Г. Методологічні засади формування художньо-виконавської самоефективності майбутніх вчителів музичного мистецтва та хореографії. Наукові перспективи No 10(28). 2022. С. 324–335.

ТКАЧЕНКО Тетяна Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри сольного співу та оперної підготовки
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>
e-mail: tvt67@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ІРИНИ ІВАНІВНИ ПОЛУБОЯРИНОЇ ЯК МУЗИКАНТА ТА ПЕДАГОГА

*Присвячено
викладачам-музикантам
викладачам-науковцям,
які виховали протагоніста*

Починаючи розповідь про творчу та педагогічну діяльність І. І. Полубояриної варто згадати з теплотою і великою вдячністю її батьків: Івана Васильовича та Анну Володимирівну Полубояриних. На початку 60-тих років вони, відмовившись від самого необхідного для себе, купили доньці фортепіано.

Дуже важко починати спогади про початок музичної діяльності... Проїшло багато років як батьки привели Ірину Іванівну до дитячої музичної школи № 3 міста Харкова до класу видатного викладача фортепіано, людини з великої літери Євгена Миколайовича Синякова, а по класу теорії музики – Діани Віталіївни Пітереві.

Ці люди сприяли вибору майбутньої професії Ірини Іванівни.

*Професор
І. І. Полубоярина*

Окрім постановки руки, Євген Миколайович формував музичний смак, музичну культуру, музичне мислення та уяву у своїх вихованців. За роки навчання у школі герої публікації вивчила досить складний фортепіанний репертуар: від інвенцій Й. С. Баха до Італійського концерту та Прелюдій та фуг з циклу ДТК класика; від етюдів К. Черні до Етюдів та вальсів Фредеріка Шопена; від Сонатин Л. Бетховена до 17 Сонати композитора, цей ряд можна довго продовжувати.

Підготовки до концертів та конкурсів займали багато часу не тільки на протязі навчаль-

ного року, але й на канікулах. Варто подякувати викладачам школи за спрямованість навчання на отримання якомога більшого обсягу знань та навичок Ірини Іванівни. Євгену Миколайовичу Синякову та Діані Віталіївні низький поклон і слова великої вдячності, за те, що побачили задатки музиканта; за їх непростий, кропіткий і конче складний труд педагога. Їх Людяність, Порядність, Чесність стали для учнів взірцем на усе життя.

А потім було навчання у Харківському музичному училищі імені Б. Лятошинського за спеціальністю фортепіано, у класі Миколи Павловича Дубіненка. З вдячністю треба згадати заняття з історії зарубіжної музики Є. А. Бортновської, теорії музики – А. К. Калініної, концертмейстерського класу – І. Д. Голуб. Чудовий високопрофесійний педагогічний склад училища надавав студентам закладу подальший поштовх у розвитку виконавської майстерності. Слова подяки усім педагогам училища, які причетні до професійного становлення студентів навчального закладу.

1977 року Ірина Іванівна вступила до Харківського інституту мистецтв, на сьогоднішній день це заклад освіти має назву Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Герою публікації пощастило навчатися у класі кандидата мистецтвознавства, народної артистки України, професора Тетяни Борисівни Веркіної, видатної людини великої внутрішньої культури, інтелектуала та Інтелігента з великої букви. Яскрава постать викладача стала основою заснування Харківської піаністичної школи, де підготовлено сотні високопрофесійних музикантів, які працюють у всіх куточках світу. На заняттях з Тетяною Борисівною вихованців привчали читати світову літературну класику, поезію, відвідувати художні музеї, вивчати музикознавчу спадщину.

Вивчаючи твори того чи іншого композитора, Т. Б. Веркіна вимагала від своїх вихованців повного знання стилю, жанрових особливостей твору. На свята студенти класу збиралися дома у Тетяни Борисівни та музикували, обговорювали майбутні музичні проекти, фортепіанний репертуар. Мати Тетяни Борисівни, Лідія Іванівна була для студентів класу людиною, з якою можна було поділитися самим потаємним. Квартира Вчителя, на вулиці Лермонтовській міста Харкова дуже багато років і після закінчення інституту залишалася рідним домом.

На протязі 2003-2020 років, Тетяна Борисівна обіймала посаду ректора ХНУМ імені І. П. Котляревського. За час її керівництва

Університет поправу став одним з потужніших закладів вищої мистецької освіти України. Проведення під керівництвом Т. Б. Веркіної Міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї» привертав увагу видатних європейських та світових виконавців класичної музики. Дякуємо Вам, Вчителю. Вічна пам'ять ВАМ.

На наш погляд, дуже важливо зупинитися на кандидатській дисертації Тетяни Борисівни на тему: «Актуальне інтонування як виконавська проблема», яка стала основою досліджень багатьох музикознавців України. Хочемо додати, що у докторському дослідженні та у подальших наукових роботах Ірина Іванівна неодноразово зверталася до висновків, концептуальних положень роботи Тетяни Борисівни. Тому варто привести анотацію роботи.

У дисертації Т. Б. Веркіної розглядається музично-виконавське мистецтво як творча практика, тобто спосіб закріплення, відтворення та розвитку музичного досвіду людини. Характеризується «актуальне буття» музичного твору у процесі виконання його для слухачів. Визначаються шляхи і способи актуалізації музичного твору, які сформувалися в історії європейської музики. Простежується процес перетворення нотного тексту у звуковий феномен на матеріалі фортепіанної сонати ор. 27 № 1 Л. ван Бетховена, «Крейслеріани» Р. Шумана та творів В. Бібіка (П'ята і Сьома сонати для фортепіано, вокальний цикл на вірші А. А. Ахматової). Також узагальнюється досвід актуалізації музичної класики у сучасній культурі України, що пов'язаний з організацією та проведенням міжнародних фестивалів класичної музики «Харківські асамблеї» (1991–2007).

До речі, Міжнародний фестиваль «Харківські асамблеї», який започатковано Тетяною Борисівною і групою викладачів університету, став на справді яскравим феноменом у культурному житті Харкова, всієї країни та світу на багато років.

Слід зазначити, що після закінчення інституту почалося становлення Ірина Іванівни як концертмейстера та педагога. Вона працювала в Харківському педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди на кафедрі музики та зображувального мистецтва і Харківському педагогічному коледжі. Саме у коледжі почалося формування науковця. Після затвердження теми кандидатської дисертації, засвоїла навички роботи з комп'ютером. Час, проведений у Харківській обласній науковій бібліотеці імені С. Короленка залишився у пам'яті науковця як

час пізнання істини, накопичення знань з педагогіки та психології, теоретичних роздумів.

Тема кандидатської дисертації Ірини Іванівни було затверджено у такій редакції: «Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі» за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Захист відбувся у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, у 2008 році. Слова подяки висловлюємо офіційним опонентам: доктору педагогічних наук, професору Валерію Федоровичу Орлову; кандидату педагогічних наук, доценту Олені Євгенівні Антонової, в майбутньому доктору педагогічних наук, професору; вченому секретарю спеціалізованої вченої ради Наталії Андріївні Сейко; заступнику голови спеціалізованої вченої ради Олександрі Антонівні Дубасенюк. Спількування з цими науковцями багато в чому сприяли науковому зростанню героїні цієї публікації.

Дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук присвячено проблемі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. На основі аналізу літературних джерел уточнено поняття «професійна компетентність учителів музики». Визначено структуру професійної компетентності майбутнього вчителя музики. Обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності. Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель процесу та педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі; визначено критерії, показники і рівні сформованості професійної компетентності майбутніх учителів музики. Установлено, що ефективному формуванню професійної компетентності сприяє застосування таких форм навчально-виховної діяльності, як: робота творчих гуртків; виконання творчих самостійних завдань; проведення уроків музики у школі; проведення психолого-педагогічних тренінгів, ділових ігор. Розроблено і впроваджено спецкурс «Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики у процесі підготовки позакласних заходів у загальноосвітній школі».

З 2010 по 2023 роки Ірина Іванівна працювала у Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського.

Після захисту кандидатського дослідження почалася робота над вибором теми докторської дисертації. Її тема була затверджена у на-

ступній редакції: «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей у вищих навчальних закладах».

Дослідження присвячено актуальній проблемі теорії та методики професійної освіти – підготовці обдарованих студентів музичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Результати дослідження дозволяють зробити такі висновки.

Аналіз існуючого стану розробленості проблеми професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей вищих навчальних закладів у психолого-педагогічній, мистецтвознавчій літературі підтвердив її актуальність внаслідок низки причин, а саме: соціального замовлення на обдарованого музиканта, що зумовлюється загальним рівнем економічного, соціального, культурного розвитку суспільства; підвищення соціального статусу проблеми обдарованості на державному та міжнародному рівнях; зростання інтересу до природи музичної обдарованості, методик її виявлення та технологій розвитку; активізації пошуків науковців у визначеній сфері; актуалізації проблеми підготовки музично обдарованого студента до роботи з музично обдарованими дітьми та молоддю. Історико-педагогічний аналіз уможливив виділення п'яти основних етапів становлення та розвитку вітчизняної системи професійної підготовки музично обдарованих дітей і молоді. При всьому різноманітті досліджень щодо професійної підготовки студентів музичних спеціальностей усі вони спрямовані на підвищення якості підготовки, формування мобільності та конкурентоспроможності молодих музикантів на світовому та вітчизняному ринках праці, розвиток творчого потенціалу й особистісних якостей

Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано ХНУМ імені М. Котляревського

упродовж усього життя. Водночас зроблено висновок про недостатню розробленість проблеми професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей у вітчизняній вищій музичній школі. Теоретичне узагальнення стану проблеми професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей вищих навчальних закладів підтвердило необхідність створення концептуальних засад і дієвої моделі професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей.

На основі проведеного категоріального аналізу уточнено основні дефініції. У контексті дослідження експліковано поняття «професійна підготовка обдарованих студентів музичних спеціальностей», що визначається як складна педагогічна система, спрямована на формування мотиваційної сфери, знань, умінь, особистісних якостей і передбачає цілеспрямований розвиток музичної обдарованості студента, сформованості індивідуального стилю музичної діяльності та готовності здійснювати таку діяльність (виконавську, педагогічну, просвітницьку). Обґрунтовано, що індивідуальний стиль музичної діяльності студентів розглядається як система способів і прийомів діяльності, що зумовлена особливостями розвитку їхньої музичної обдарованості, темпераменту та характеру, яка динамічно розвивається в результаті набуття ними практичного досвіду. Готовність музично обдарованих студентів до творчої музичної діяльності визначається як цілісне, складне особистісне утворення, інтегративна якість особистості, що поєднує мотивацію навчальної діяльності та мотивацію досягнення успіху, професійні знання, вміння, навички, якості, які можуть бути сформовані за умови поєднання загальнонаукової, психолого-педагогічної, методичної, музикознавчої, науково-дослідної, виконавської, практичної підготовки в процесі спеціальної організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Обґрунтовано сукупність вихідних положень, що складають теоретико-методологічну основу вирішення проблеми професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей. Виявлено, що обдарованість є складним, інтегративним особистісним утворенням. Складність, багатоаспектність проблеми професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей вимагає її всебічного дослідження на різних рівнях методології науки: філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому. Методологічного значення набувають такі філософські принципи, як єдність загального, особли-

вого й одиничного, природного та соціального, принцип цілісності (холізм). Важливим є розуміння філософських категорій можливості та дійсності. З позиції філософської методології індивід постає як цілісна єдність природного та соціального, об'єктивного та суб'єктивного.

На основі застосування методу контент-аналізу виявлено та теоретично обґрунтовано сутність музичної обдарованості, що розглядається як системна якість особистості, своєрідне поєднання музикальності, вольових властивостей, розвинутої емоційної сфери, інтелектуально-творчих здібностей, професійної спрямованості на музичну діяльність, працездатності, відповідальності й автономності, що за умови наявності сприятливих чинників: біологічних (задатки), соціально-педагогічних (родина; освітнє середовище; виховна, когнітивна й аксіологічна функція музичного мистецтва; вплив і приклад викладачів) дозволяє досягти високих результатів у творчій музичній діяльності. Проаналізовано факторні моделі обдарованості, музичної обдарованості зарубіжних і вітчизняних учених. На основі дедуктивного методу визначено структурні компоненти музичної обдарованості, до яких віднесено загальні (інтелектуально-творчі) та спеціальні (музикальність) здібності, емоційно-вольову сферу, спрямованість студента на музичну діяльність.

Визначено, обґрунтовано й інтерпретовано концепцію професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей. В основу представленої концепції покладено такі ідеї: вдосконалення професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей спрямована на формування нової генерації енергійних, працездатних музикантів, готових до роботи з музично обдарованими особами, які можуть досягати в музичній діяльності високих результатів; розвиток обдарованості студентів музичних спеціальностей потребує створення цілісної, нелінійної, самокерованої системи, яка передбачала б виявлення та підтримку музично обдарованої молоді, розвиток її здібностей, стимулювання музично-творчої роботи студентів та викладачів. Доведено, що робота з музично обдарованими студентами має бути цілеспрямованою, керованою, систематичною; охоплювати всі види підготовки. Методолого-теоретичною основою професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей є загальнонаукові (індивідуалізації, диференціації, інтенсифікації, супервізії, інтеріоризації, художності, інтеграції, цілісності) та

дидактичні принципи (діалогічності, професійної спрямованості, художньої самостійності, проблемного навчання). Теоретико-методичними засадами професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей є розробка й упровадження науково-методичного забезпечення, застосування викладачами педагогічної технології розвитку музичної обдарованості.

Розроблено та виявлено ефективність використання науково-методичного забезпечення, що включає навчально-методичний посібник, методичні матеріали для викладачів і студентів, методичне портфоліо для дослідження процесу розвитку музичної обдарованості. Проаналізовано розвивальні можливості змісту предметів виконавського циклу, зокрема «Спеціалізоване фортепіано», «Загальне фортепіано», спецкурсу «Професійна підготовка обдарованих студентів до роботи з музично обдарованими дітьми та молоддю» та запропоновано шляхи вдосконалення змісту цих дисциплін з огляду на розробку і впровадження технології розвитку музичної обдарованості студентів. Охарактеризовано критерії розвитку музичної обдарованості: спрямованість на музичну діяльність, інтелектуально-творчі здібності, музикальність, емоційно-вольова сфера. Спрямованість на музичну діяльність визначається рівнем сформованості інтересів, прагнень, потреб музично обдарованого студента; інтелектуально-творчі здібності – рівень розвитку музичного мислення, музично-творчої уяви, музичної пам'яті, музичного смаку; музикальність – рівень розвитку емоційного відгуку, музичного слуху, ладового та ритмічного почуття, музично-слухового уявлення; емоційно-вольовий – емоційної стійкості, виконавського артистизму, цілеспрямованості, працездатності, наполегливості, організованості та комунікативності. Готовність досліджувалась через такі критерії, як мотиваційно-цільовий, когнітивно-творчий, музично-діяльнісний, емоційно-вольовий. Серед критеріїв індивідуального стилю музичної діяльності виділено такі, як спрямованість на музичну діяльність, процесуально-пізнавальний, практико-дієвий, особистісно-орієнтований. Доведено, що вищезазначені критерії готовності й індивідуального стилю музичної діяльності складають певну цілісність і співвідносяться з критеріями музичної обдарованості.

Теоретично обґрунтовано модель професійної підготовки музично обдарованих студентів, у якій виокремлено мотиваційно-цільову, процесуальну й акмеологічну складові. Мотиваційно-цільова

складова визначає мету, завдання та мотиви професійної підготовки. Процесуальна складова характеризує етапи підготовки (підготовчий, навчально-пізнавальний, виконавсько-дослідницький, професійно-творчий); педагогічні умови, дидактичний інструментарій професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей; містить систему вмінь і навичок із навчальних дисциплін «Спеціалізоване фортепіано», «Загальне фортепіано», спецкурсу «Професійна підготовки музично обдарованих студентів до роботи з музично обдарованими дітьми та молоддю», необхідних для виконання професійних завдань; критерії, показники та рівні розвитку музичної обдарованості, сформованості готовності й індивідуального стилю музичної діяльності. Акмеологічна складова забезпечує розвиток творчого потенціалу, досягнення вершин професіоналізму та художньої творчості музично обдарованих студентів. Результатом є сформованість готовності й індивідуального стилю музичної діяльності як основи розвитку музичної обдарованості.

На основі аналізу результатів формувального експерименту зроблено висновок про ефективність запропонованої моделі професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Зокрема в результаті проведення педагогічного експерименту відбулися статистично значущі зміни. Встановлено, що кількість студентів, які в результаті дослідно-експериментальної роботи досягли високого рівня розвитку компонентів музичної обдарованості, збільшилася в контрольній групі – на 6,6%, в експериментальній групі – на 27,7%; середнього рівня розвитку музичної обдарованості збільшилася в контрольній групі – на 1,1%, в експериментальній групі зменшилася – на 4,9%. Отримані результати можна пояснити ефективністю запропонованої моделі професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей у вищих навчальних закладах, оскільки рівень кожного з компонентів музичної обдарованості набув позитивної динаміки.

Обов'язково варто подякувати науковому керівнику, науковому консультанту Ірина Іванівни, доктору педагогічних наук, професору Валентині Олександрівні Тюриній, з якою вона поруч вже багато років, вони є друзями по життю, низький ВАМ уклон і вдячність за віру в науковий потенціал Ірини Іванівни.

Велика вдячність Голові спеціалізованої ради Республіканського вищого навчального закладу «Кримський гуманітарний уні-

Викладачі кафедри загального та спеціалізованого фортепіано.
Зліва направо: 1 ряд, сидять – С. Н. Белокур, О. В. Кононова, В. Т. Стогній,
І. М. Кармінська; 2 ряд, стоять – Ю. К. Попов, Є. Б. Чорна, О. О. Пупіна,
І. Є. Денисенко, К. В. Підпорінова; 3 ряд, стоять – М. В. Бевз,
Н. Ю. Зимогляд, Т. О. Сивітська, І. І. Полубоярина

верситет» (м. Ялта)
члену-кореспонденту
Академії педагогічних
наук України, доктору
педагогічних наук,
професору Олександр
Володимировичу
Глузману. Захист від-
бувся у цьому закладі
вищої освіти. Також
слова подяки офіцій-
ним опонентам доктору
педагогічних наук,

професору Олені Миколаївні Отич, доктору педагогічних наук, професору Ользі Миколаївні Олексюк, доктору педагогічних наук, професору Борису Андрійовичу Бриліну.

За час музично-педагогічної діяльності І. І. Полубоярина була членом журі міжнародних та всеукраїнських конкурсів: АРТ-Домінаната, Рондо, Фортіссімо, конкурс виконавців у рамках Міжнародного фестивалю «Харківські асамблеї», конкурс молодих виконавців імені І. Слатіна. Близько 20 студентів Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського та учнів Харківської спеціальної середньої музичної школи-інтернату (на сьогоднішній час Харківський державний музичний ліцей), під керівництвом Ірини Іванівни стали лауреатами та призерами мистецьких національних та міжнародних конкурсів.

І. І. Полубоярина автор близько 150 наукових робіт, серед яких 8 монографій, присвячених вищій музичній освіті. Член редакційної колегії Наукової записок. Серія: Педагогічні науки Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради та Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Ірина Іванівна Відмінник освіти України (2006), неодноразово нагороджена грамотами Міністерства освіти та науки України, Харківської обласної державної адміністрації, Харківської міської адміністрації.

З 2023 року І. І. Полубоярина працює професором кафедри виконавських дисциплін №2 Київської муніципальної академії музики імені Р. М. Глієра. Дякуємо за довіру та підтримку ректорові цього

знаменного закладу вищої музичної освіти Злотніку Олександрю Йосиповичу, доктору філософії, народному артисту України, професору.

Такими є здобутки Ірини Іванівни Полубояриної в музичній педагогіці та педагогічній науці.

Список джерел

1. Веркіна Т. Б. Актуальне інтонування як виконавська проблема. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Київ. 2008.
2. Полубоярина І. І. Громадянська компетентність майбутніх учителів як складова демократизації освіти України. XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія : матеріали п'ятої міжнар. наук.-теорет. Конф. Київ : Фенікс. 2006. С. 140–143.
3. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Житомир. 2008.
4. Полубоярина І. І. Патріотичне виховання учнів ДМШ у процесі вивчення творів для кобзи. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, (18), 2023. С. 142–154.
5. Полубоярина І. І. (2014). Теоретичні і методичні засади професійної підготовки обдарованих студентів мистецьких спеціальностей у аищих навчальних закладах. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.
6. Iryna Poluboiaryna, Stanislav Tkachuk, Olha Lapets, Oksana Lebid, Kateryna Fadyeyeva, Olena Udalov. Technological Aspects of the Use of Modern Intelligent Information Systems in Educational Activities by Teachers. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL. 21 No.9, September 2021 Pp. 99–102.
7. Iryna Poluboiaryna, Valentyna Lytvyn, Olena Khlystun, Nataliia Prykhodkina, Maryna Bevz, Oleh Kopeliuk. Model of Formation of Digital Competence on The Basis of Pedagogical Proceedings At The Present Stage of Development of Digitalization of Society. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.21 No.8, August 2021. Pp. 219–223.
8. Poluboiaryna, I., Haidamaka, O., Kolisnyk-Humeniuk, Y., Storizhko, L., Marchenko, T., & Bilova, N. Innovative Teaching Technologies in Postmodern Education: Foreign and Domestic Experience. *Postmodern Openings*, 13(1Sup1), 2022. Pp. 159–172.
9. Полубоярина І. І., Пляка Л. В. Музична арт-терапія як метод психокорекції та розвитку особистості. Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черка-

- сов, О. А. Біда, Н. І. Шетеля та ін. Випуск 1. Серія: Педагогічні науки: Ужгород: видавництво «РІК-У». 2023. Р. 50–55.
10. Полубоярина І. І. Удосконалення змісту освіти студентів-музикантів на основі вибіркової дисципліни «Інклюзивна освіта». Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, О. А. Біда, Н. І. Шетеля та ін. Випуск 2. Серія: Педагогічні науки: Ужгород: видавництво «РІК-У». 2022. С. 57–61.
  11. Полубоярина І. І. Професійна підготовка музично обдарованих студентів: теоретико-методичний аспект : монографія. Харків. 2013.
  12. Полубоярина І. І. Професійна підготовка музично обдарованих студентів до роботи з обдарованими дітьми та молоддю: навчальний посібник. Харків. 2012.
  13. Poluboiaryna I. Training Student Musicians to Work with Musically Talented Children and Youth//Professional Artistic Education and Culture within Modern Global Transformations, Edited by Olga Oleksiuk, Cambridge Scholars Publishing, 2018. S. 139–149.
  14. Poluboiaryna I. Processes of Integration in the Professional Training of Musicians as the Basis for their Spiritual Development //Individual Spirituality in Post-nonclassical Arts Education, Edited by Olga Oleksiuk, Cambridge Scholars Publishing, 2020. S. 21–30.
  15. Полубоярина І. І. Структура професійної компетентності студентів-музикантів Актуальні питання навчання музичному мистецтву: історія, теорія, практика. Монографія під редакцією проф. Михайличенко О. В. Бо Басен/Германія. LAP LAMBERT Academic Publishing. 2021. Pp. 26–37.
  16. Poluboiaryna I. The formation of an individual style and readiness for musical activity as a result of the development of the giftedness of a student of higher education in the artistic direction. Ukrainian musicology and peculiarities of teaching musical art: edited monograph Prof. Poluboiaryna I. I. Compiled by Prof. Mykhailychenko O. V. Beau Bassin, Deutschland / Germany: Scholars-press. P. 4–29.
  17. Poluboiaryna I. I. Professional training of musically gifted students: Monograph. Beau Bassin, Deutschland / Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. 180 p.

*ЛОЦМАН Руслана Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри вокального виконавства
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
заслужена артистка України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8500-1402>
e-mail: russyalotsman@ukr.net*

СИНЕРГІЯ НАУКИ ТА ТВОРЧОСТІ: ВИКОНАВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ЄВГЕНІЇ ПРОВОРОВОЇ

Євгенія Михайлівна Проворова – доктор педагогічних наук (2018), професор кафедри вокального виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Народилася 5 травня 1981 року, в 1998 році закінчила Кременчуцьку загальноосвітню школу I-III ступенів №17 імені М. Г. Неленя. Навчалась у вокальному класі народного артиста України, професора М. П. Мозгового на музично-педагогічному факультеті Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, який завершила у 2003 році, отримавши диплом магістра з кваліфікацією «Викладач вокалу, вчитель музики та художньої культури». Відтоді працювала викладачем, старшим викладачем, доцентом, згодом – професором кафедри вокального виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені М. П. Драгоманова.

Після успішного завершення навчання в аспірантурі НПУ імені М. П. Драгоманова у 2008 році Є. Проворова захистила кандидатську дисертацію за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання на тему: «Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики» з присвоєнням наукового ступеня

*Професор
Є. М. Проворова*

кандидата педагогічних наук (науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор А. В. Козир). Отримавши у 2011 році вчене звання доцента кафедри теорії та методики постановки голосу, продовжувала активну науково-педагогічну роботу, виконуючи обов'язки заступника завідувача кафедри теорії та методики постановки голосу факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського в НПУ імені М. П. Драгоманова (нині – УДУ імені Михайла Драгоманова).

По завершенню навчання в докторантурі (2014-2017рр.) у 2018 році захистила докторську дисертацію за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання на тему «Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу» (науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор А. В. Козир). У 2021 році присвоєно вчене звання професора кафедри теорії та методики постановки голосу. За період своєї роботи в столичному університеті імені Михайла Драгоманова Є. Проворова зарекомендувала себе як висококваліфікований викладач предметів з постановки голосу, методики та історії вокального мистецтва. Основні навчальні дисципліни, які викладає для кваліфікаційних рівнів бакалавр і магістр: індивідуальні заняття з постановки голосу, спецкурс для магістрантів «Історія вокального мистецтва» та «Методика викладання вокалу», магістерська асистентська практика, практикум за кваліфікацією, керує магістерськими роботами та докторськими дисертаціями. У 2013-2016 роках під керівництвом Є. М. Проворової захищено кандидатські дисертації на тему «Методика навчання народного співу майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки» (2013 р., Р. О. Лоцман) та «Методика формування мистецької рефлексії майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки» (2016 р., Ч. Цзінцзін).

До захисту докторської дисертації Є. М. Проворової світ побачила її авторська монографія «Методична підготовка майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу: теорія і практика» (2017), вступ якої починається з визначення суті педагогічного та творчого призначення вчителя-виконавця різножанрової вокальної музики, здатного надихати учнів на успіхи. «Професія учителя музики є унікальною, адже кожен урок музики – це, власне, урок мистецтва: народна, академічна чи естрадна пісня, уміло донесені через учителя-коуча, фасилітатора, т'ютора, дозволяє учням відчувати найтонші відтінки почуттів, розвиває естетичний смак» – переконливо

зазначає Є. М. Проворова. Досліджуючи проблему методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу вчена обґрунтовує модель методичної діяльності здобувачів мистецько-педагогічної освіти з позицій її доцільності, раціональності та ефективності, акцентуючи на важливості єдності соціального замовлення на підготовку фахівців, наявності їх емоційно-ціннісного відношення до отримання інтегрованих знань і здібностей, організації методико-технологічного етапу з фінальним діагностуванням результатів навчання. Визначаючи основні принципи та педагогічні умови, необхідні для ефективної методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, дослідниця пропонує використовувати оригінальні форми навчально-виховної діяльності та методи (емоційний тренінг, метод ідентифікації, емоціогенних морально-естетичних ситуацій, усвідомлення особистісного смислу, професійно-проблемного рефлексування, вокально-творчої імпровізації та ін.).

Осмилення мистецького призначення вчителя, його особистісний розвиток, зокрема, реалізація художньо-творчого досвіду та формування духовних цінностей, комунікаційних здібностей, а також методична підготовка майбутнього вчителя мистецтва, теорія та методика постановки голосу, праксеологічний підхід у мистецькій освіті – ці та інші надзвичайно актуальні проблеми становлення майбутніх митців-педагогів стали основою наукових досліджень Є. М. Проворової. Так, в авторській монографії «Комунікативна компетентність вчителя музики: теорія і технологія» (2010) дослідниця представила технологію формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики, що спрямована на конструювання педагогічного іміджу, особистісне зростання студентів, підготовку нової генерації вчителів з високим рівнем педагогічної компетентності, які здатні були б втілювати у практику основні принципи освіти: гуманізації, гуманітаризації, демократизації, диференціації та індивідуалізації. Робота відзначається інноваційністю пропонованих методів, наприклад, «моделювання емоцій», іміджевий блок методів, «двовимірна матриця комунікації», вправа «позиційного спілкування», емоційної драматургії уроку тощо.

Окрім вищезгаданих двох монографій, основні результати науково-педагогічної роботи Є. М. Проворової висвітлено в понад 90 наукових виданнях, серед яких: «Основи комунікативної компетентності вчителя музики» (програма спецкурсу, 2007), «Основи музично-педа-

гогічної праксеології: методичний аспект» (програму інтегрованого спецкурсу, 2016), «Педагогічна практика майбутнього вчителя музики: праксеологічний підхід» (навчально-методичний посібник, 2017), «Підготовка майбутнього вчителя музики до співацької діяльності» (методичні рекомендації, 2017), «Музично-педагогічна праксеологія» (термінологічний словник-довідник, 2017), Самовдосконалення вчителя музики: інноваційно-праксеологічний підхід (навчально-методичний посібник, 2021), Аве Марія: 24 (хрестоматія вокально-педагогічного репертуару, 2021), а також методичні рекомендації для студентів факультетів мистецтв, навчальні та робочі програми, наукові статті з питань мистецької педагогіки та виховання.

Є. М. Проворова – постійний учасник всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, на яких порушує проблеми вдосконалення навчального процесу, новітніх тенденцій сучасної мистецької педагогіки, теоретико-методичної та вокально-виконавської підготовки майбутніх викладачів. Цікавими є сучасні напрацювання Є. М. Проворової щодо актуалізації професії вчителя у XXI столітті. Розробляючи концепцію «Учитель майбутнього» дослідниця визначає першочерговість суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем та здобувачем мистецької освіти, оскільки жодні інноваційні технології та штучний інтелект не зможе замінити людського спілкування. Виховання навичок лідерства, командної взаємодії, організація гармонійного освітнього простору, пошук новітніх методик викладання – така перспектива розвитку педагогічної галузі.

Є. М. Проворова бере активну участь у засіданнях кафедр та вчених рад університету, а також в різних мистецьких та творчих проєктах факультету мистецтв. Студенти вокального класу Євгенії Михайлівни на високому вокально-виконавському рівні звітують відповідно до програмних вимог на модулях, заліках, іспитах. Для забезпечення навчального процесу та з метою розкриття індивідуальних можливостей кожного студента професоркою підбираються вправи, вокалізи, вокальні твори згідно програмних вимог по курсах. Особливістю її методики викладання вокалу є пріоритетність індивідуального підходу, що дає змогу обирати виконавську стилістику відповідно до природи голосу студента, його уподобань та навчатися за вибором – академічного, народного чи естрадного співу. Це забезпечується завдяки досвіду викладачки, яка володіє різностильовими

вокальними манерами і знає специфіку звукоутворення не тільки з теоретичних праць, а й з власної багаторічної сценічної практики.

За 20-річну педагогічну діяльність Є. М. Проворова підготувала численних лауреатів та дипломантів міжнародних та всеукраїнських конкурсів вокального мистецтва. Близько сотні її студентів поповнили лави музично-педагогічних кадрів, які успішно працюють у загальноосвітніх школах, педагогічних коледжах, училищах мистецтв, закладах вищої освіти, а також презентують вокальне мистецтво у складі творчих колективів України та сольоно по всьому світу. Так, наприклад, випускниця класу Євгенії Проворової Олеся Москалик організувала дитячий народний колектив «Голосинка» при Жуківській школі мистецтв на Тернопільщині. Автору цієї статті пощастило бувати в Жукові та спостерігати за практичною роботою викладачів школи мистецтв, в якій О. Москалик творить унікальну концертно-виконавську програму своїх вихованців на основі регіонального пісенного фольклору. Відгуки вдячної випускниці університету імені М. П. Драгоманова О. Москалик про свою викладачку з вокалу Є. М. Проворову свідчать про те, що наставник-викладач відіграє дуже важливу роль в особистому становленні та мотивує до успіхів власним прикладом любові до музичного мистецтва. Ця любов проростає в студентах, а від них – в юних вихованцях шкільного хору «Голосинка».

Справді, за кожною успішною особистістю стоїть вчитель. Історія про наставників Євгенії Михайлівни починається з родини. З теплом докторка наук розповідає про своїх перших вчителів – маму і тата: «Мої батьки – Ніна Іванівна та Михайло Петрович. Вони – мої перші і найпошлідовніші вчителі. Батько закінчив музичну школу по класу фортепіано і хоча музикантом за фахом не став, та жодне свято не обходилося без його полонезу М. Огінського та Місячної сонати Л. Бетховена. Він відкрив мені великий світ романсу та став моїм першим акомпаніатором. Мені дуже пощастило з генами, але я розуміла, що все одно треба постійно вчитися, адже навіть якщо ви маєте скрипку Страдіварі або рояль Steinway, на ньому треба вчитися грати».

Дивлячись на дерево, ми розуміємо, що вся його сила в корінні. Якщо закладені в дитинстві правильні моральні принципи та цінності, тоді дитина піде вірним шляхом і буде цінувати працю своїх учителів. Є. М. Проворова пригадує роки навчання в музичній школі, де

її вчителькою гри на фортепіано була Марина Юріївна Пелих, яка відзначалась терпеливістю і прагненням вчити майбутню музикантку, яка згодом про це усвідомить з вдячністю. Невипадковими також були вчителі музики в Кременчуцькій загальноосвітній школі – Сергій Володимирович та Олена Вадимівна Дяченки, які стали зразковим прикладом вчителів, навчивши усвідомленню власної відповідальності за вихованців, прищепили любов до знань для майбутньої дослідниці – Євгенії Іванової (дівоче прізвище Є. Проворової).

Під час одного інтерв'ю з автором даної статті Є. М. Проворова висловила думку про те, що шлях людини може залежати від того, хто її супроводжує на ньому. Є «супровідники», «ведучі» – ті, які ведуть за собою, а є ті, хто йде. З часом той, хто йшов за ведучим, також може стати «супровідником» для інших. Важливо, щоб на той момент людина дозріла до цього і мала відповідні знання, бо вести за собою – це відповідальність. У свій час Євгенію Михайлівну проводив на шлях творчих та наукових здобутків її наставник Микола Петрович Мозговий. Посіяне ним зерно любові до української пісні, до підростаючого покоління, шана до рідної землі та розуміння потреби творчого зростання й щоденної праці над собою – все проростає у виконавсько-педагогічній діяльності Є. М. Проворової.

Народний артист України М. Мозговий, будучи активним громадським діячем, директором національного палацу мистецтв «Україна» та водночас завідуючим кафедри теорії та методики постановки голосу, підмітив блискучий хист до управління, ділові професійні якості та комунікативні здібності Є. М. Проворової, довіривши своїй кращій випускниці посаду заступника завідувача кафедри ще на початку її викладацької кар'єри. Вчена згадує Миколу Петровича Мозгового не лише, як видатного митця, а як свого великого Вчителя, найяскравішого взірця відданості своїй справі, рідній землі і людям. Своїм власним прикладом, щирістю і доброзичливістю, вимогливістю і принциповістю, відвертістю та завзятістю він запалював у студентів інтерес до творчості, любов до життя і повагу до своєї професії.

Засвоївши школу естрадного співу, перейнявши мудрі настанови свого вчителя, пліч-о-пліч йдучи в спільному з ним напрямку сценічної презентації вишуканої та високоякісної української музики, Євгенія Михайлівна до цього часу зберігає пам'ять та науку Миколи Петровича, який заповідав любити «пісенний край завзяття і труда». І ця працьовитість, закладена змалку, проросла у молодій особистості,

викувавши сталеву волю і здатність боротися й перемагати, творити і досягати вершин. У пам'ять про свого наставника Є. М. Проворова ініціювала відкриття музейної кімнати М. Мозгового на факультеті мистецтв імені Анатолія Авдієвського УДУ імені Михайла Драгоманова. За підтримки ректорату та родини митця в аудиторії-музеї М.П. Мозгового зібрані особисті речі, рояль митця та цінні нагороди. Вдячність до свого вчителя завжди звучить у написаній ним «Материнській любові», яку Є. М. Проворова виконує на всіх культурно-просвітницьких та мистецьких заходах, як заповіт.

Євгенія Михайлівна Проворова є послідовницею наукової школи корифеїв педагогічної науки – професорів, докторів педагогічних наук А. Козир та Г. Падалки. Галина Микитівна Падалка, видатна вчена сучасності, благословляла в свій час Євгенію Михайлівну на науковий шлях, головуючи на вченій раді із захисту кандидатської дисертації та підтримавши мудрими настановами та експертизою під час захисту докторського дослідження. Ще раніше саме Г. М. Падалка була науковим консультантом А. В. Козир, яка підняла на вищий науковий рівень проблематику професійної педагогічної майстерності та акмеології мистецької освіти. Таким чином, від Г. М. Падалки через А. В. Козир до Є. М. Проворової пролягає стежина наукового осмислення мистецької педагогіки, де вершиною є професійне зростання вчителя та національне музичне виховання підростаючого покоління. Є. М. Проворова про свою наставницю – доктора педагогічних наук, професора А. В. Козир відгукується дуже тепло та щиро: «Алла Володимирівна – це приклад акме-рівня особистості, професійної майстерності, митця, викладача, науковця, а також доброти, людяності та порядності. Вона не просто відкрила для мене безмежний світ науки, а навчила його любити, мудро підтримуючи як науковий керівник на етапі роботи над магістерською, кандидатською та докторською дисертацією». Тож перейнявши найкраще від своїх «супровідників» Є. Проворова далі передає цю філософію мистецької педагогіки своїм теперішнім аспірантам, магістрантам та студентам.

Синергія науки та творчості – одна з характеристик вокально-виконавської та науково-педагогічної діяльності Євгенії Михайлівни Проворової. Поєднуючи наукову, методичну, викладацьку та виконавсько-просвітницьку діяльність співачка-науковець проходила стажування в Академічному товаристві М. Балудянського (м. Кошице, Словаччина, 2016), «Opera Studio School» (м. Болонья Італія, 2017)

*На фото (зліва направо):
д.п.н., проф. А. В. Козир,
д.п.н., проф. Є. М. Проворова,
к.п.н., доцент Р. О. Лоцман,
д.п.н., проф. Г. М. Падалка*

тощо. У співпраці з солістом Національної опери України, завідуючим кафедри теорії та методики постановки голосу (2012-2022 рр.), народним артистом України Олександром Гурцем Євгенія Проворова записала цикл дуетів світової класики, презентуючи їх на різних культурно-мистецьких та урочистих заходах загально-університетського та всеукраїнського масштабу. Заслуговує на увагу позиція співачки-науковця щодо переосмислення іноземних творів та створення відповідних україномовних

версій з метою популяризації національної стилістики вокальної школи та утвердження державної мови в освітньому й соціокультурному просторах.

Сценічна діяльність є важливою частиною творчої реалізації педагога-музиканта, оскільки практика дозволяє втілити в реальність теоретичні напрацювання. На нашу думку, кожен вчитель музичного мистецтва, а тим більше викладач вокалу має не тільки розкрити студентам теорію і методику постановки голосу, а й наочно продемонструвати, що таке гарний спів. Євгенія Михайлівна може це показати в трьох іпостасях – як виконавиця народних пісень, естрадна співачка та артистка класичного академічного напрямку. Ця універсальність свідчить про велику працю над собою, постійний пошук шляхів вдосконалення вокальної майстерності, що має стати прикладом для наслідування іншими педагогами-виконавцями. Академічний, джазовий, естрадний та народний спів однаково природний для Є. М. Проворової, саме тому репертуар представлений різноманітною палітрою музичних стилів та напрямків – від народних пісень до класики музичного мистецтва та естради.

У репертуарі Є. М. Проворової – класичні твори видатних композиторів минулого та сучасності, світові шедеври та новотвори. До

списку входять арії з опер С. Гулак-Артемовського (романс Оксани «Місяцю ясний» з опери «Запорожець за Дунаєм»), М. Лисенка («Пісня Цвіркунки» з опери «Чорноморці»), Дж. Верді («Застольна пісня» з опери «Травіата», каватина Леонори з опери «Трубадур»), Ш. Гуно (арія Маргарити з опери «Фауст»), А. Дворжака (арія Русалки з опери «Русалка»), Дж. Пуччіні (розповідь Мімі з опери «Богема», арія Лауретти з опери «Джанні Скікі», вальс Мюзетти з опери «Богема») та інші. Українська класика представлена вокальними творами композиторів М. Лисенка, Я. Лопатинського, К. Стеценка, А. Кос-Анатольського, Г. Майбороди, І. Шамо, О. Білаша на вірші Т. Шевченка, О. Олеса, Л. Українки, Д. Луценка А. Малишка, В. Самійленка.

Значну частину вокального репертуару Є. М. Проворової займають естрадні твори відомих українських композиторів, серед яких: В. Івасюк, І. Шамо, М. Мозговий, Т. Петриненко, В. Верменич, І. Поклад, О. Білаш, І. Карабиць, А. Гершвін. Оскільки серед пріоритетних стилів виконавської творчості Є. М. Проворової є джаз, концертні програми співачки поєднують в собі англомовні естрадні твори – емоційно-пульсуючі та ліричні композиції Ч. Чапліна, Дж. Мендела, Г. Міллера, Е. Гарнера, Г. Мансіні, А. Дона, Дж. Кандера, Ф. Лове, Е. Вебера, К. Велла, Р. Роджерса, К. Портера та ін. Втім, найколеритніше в устах української виконавиці звучать наші улюблені народні пісні: «Ой не світи місяченьку», «Ой співаночки мої», «На поточку прала», «Прилетіла перепілонька», «Спать мені не хочеться», «Ой заграйте, музики», «Чом, чом не прийшов», «Місяць на небі», «Ой я знаю, що гріх маю», «Чи я в лузі не калина була», «Стоїть гора високая», «В кінці греблі шумлять верби», «Гандзя», «Зелененький барвіночку», «Віють вітри», «Ой, гарна я, гарна», «Аничка», «Повіять вітер степовий» та багато інших.

Є. М. Проворовою створено цикл сольних концертних програм – «Золота полиця романсів», «Ave Maria», «Українські романси» та інші. Зокрема, з великим успіхом та схвальними відгуками професіоналів і любителів класичної музики відбулась презентація музично-поетичної композиції «Ave Maria», що являє собою методичну збірку та сольну програму, записану як аудіоальбом з додатками фонограм «мінус» для практичного використання студентами та іншими виконавцями. Особливістю програми є тематична спорідненість світових шедеврів композиторів-класиків Й. Баха, Ш. Гуно, Д. Каччіні, Ф. Шуберта, П. Масканьї, Дж. Верді, Л. Керубіні, К. Сен-Санса та

сучасних композиторів А. П'яццолі, М. Шуха, В. Гомеса, О. Янченко, Н. Габунія, С. Нічіфора, Я. Ковалевського та інших.

Уміння презентувати різножанрову музику в академічній, естрадній, джазовій та народній стилістиці дозволяє розкрити творчий потенціал сольного та колективного співочого досвіду Є. М. Проворової, як солістки джаз-бенду «Dixieland» (2000–2003), вокалістки ансамблю «Горлиця» (з 2004 р.), учасниці акапельного джазового квінтету «Beauty band» (з 2007 р.), актриси-вокалістки театру-антрепризи «Молода Опера» (з 2015 р.) тощо. Прекрасне лірико-драматичне сопрано співачки виразно, рівно та насичено звучить у всіх регістрах, незалежно від виконавської стилістики та жанру твору. Величезним успіхом користуються її виступи на сцені Національного палацу мистецтв «Україна», Національній філармонії України, обласних філармоніях, Національній музичній академії та інших концертних залах.

Мистецька творчість Є. М. Проворової достойно оцінена на престижних вокальних конкурсах та фестивалях: Гран-прі конкурсу вокального мистецтва «Солоспів» імені М. В. Лисенка IX Київського Міжнародного фестивалю документальних фільмів «Кінолітопис-2012»; лауреат першої премії IX Міжнародного конкурсу виконавців «Cristalfairy», номінація «Академічний вокал – професіонал» (м. Прага, 2014 р.); лауреат фестивалів «Пісенний Вернісаж», «Пісенний Спас» «Мазепа-фест» та ін. За активну музично-просвітницьку діяльність, «За розбудову іміджу та піднесення престижу університету» у 2012 році. Є. М. Проворова нагороджена Золотою медаллю та подякою ректора НПУ імені М. П. Драгоманова – академіка В. П. Андрущенка.

Гастрольна діяльність Євгенії Проворової – це концерти української музики по Україні та світу, участь у реалізації культурної політики нашої держави, презентація національного мистецтва на міжнародному рівні. Українська пісня у виконанні Є. М. Проворової звучала на важливих заходах, таких, як: дні української культури в Хорватії на запрошення Посольства України в Хорватії; концерти української музики на честь відкриття бюсту Т. Шевченка в Афінах у складі офіційної урядової делегації; Міжнародний саміт силових структур за сприяння Міністра оборони США; виступи на численних фестивалях народної та сучасної музики в Польщі; концерти української музики в Несебрі (Болгарія) у складі делегації українських діячів культури та ін. Виступаючи ініціатором концертів української

музики в Швейцарії, Німеччині, Франції, Швеції, Бельгії, Є. М. Проворова є постійним учасником національних свят в Україні, присвячених Дню Незалежності України, Дню Конституції, Дню Києва, Дню Європи, днів міст України, урочистих прийомах Президента України за участю Послів різних країн світу. Активну просвітницьку роботу з популяризації кращих зразків національної музичної спадщини проводить Є. М. Проворова на фестивальных сценах України, вшануваннях Героїв Холодного Яру, міжнародних фестивалів «O-fest», «Діти за майбутнє України», «Єдина Сумщина», «Ми – українці, або краще – Разом!» тощо. Неодноразово Євгенія Михайлівна представляла свою творчість в культурно-просвітницьких проєктах рідного факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського, що регулярно проводяться в кращих концертних залах Києва за ініціативи декана факультету – професора В. І. Федоришина.

Починаючи з виступів на Євромайдані Є. М. Проворова продовжує нести дух свободи і патріотизму серед населення України для збереження цілісності нашої держави та підтримки українських військових. З 5 квітня 2014 року по теперішній час за сприяння Міністерства культури України, Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України у складі «Народної філармонії» Є. М. Проворовою було проведено благодійні концертні тури по військових частинах, реабілітаційних центрах учасників бойових дій, місцях тимчасового мешкання переселенців з Криму, Донецької та Луганської областей.

У зв'язку з воєнними діями в Україні від весни 2022 року творча та науково-педагогічна діяльність Є. Проворової розвивається у Швейцарії, де тимчасово мешкає співачка. За цей час нею було підготовлено цикл концертних програм: «Ave Maria» (Gingins, 24.03.2023), «Bella Italia» (Biere, 04.06.2023), «Musique de film» (Ballens, 19.11.2023), «Традиційні українські колядки» (Chambésy, 08.12.2023), «Mind your manners до дня народження Джейн Остін» (Musée d'art et d'histoire de Genève, 17.12.2023), «Concert de chants traditionnels de Noël» (Genève, 29.12.2023), «В обіймах часу» (Genève, 14.04.2024). Науковиця продовжує працювати зі студентами, аспірантами, докторантами Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, пише наукові праці, опонує та рецензує дисертації, долучається до науково-практичних конференцій та форумів, бере участь в роботі журі вокальних конкурсів.

Зустрічі зі слухачами, спілкування з дітьми, педагогами, а також робота в журі міжнародних та всеукраїнських вокальних конкурсів є ще однією гранню творчості співачки. Так, в травні 2023 року Є. М. Проворова виступала в Німеччині під час благодійного турне «Українське світло» автора цієї статті. Концерт для українців німецьких містечок Зінген, Констанц та Радольфцель мав важливу благодійно-просвітницьку мету та сприяв подальшій комунікації між українськими громадами Європи. У травні 2024 року Є. М. Проворова була запрошена на Міжнародний фестиваль мистецтв «Вишиванка-Берегиня», що відбувся в м. Барселона (Іспанія). Її професійна робота в Журі IV Міжнародного конкурсу з україноспіву «Диво-Вишиванка» для учнів українських шкіл світу, дітей української діаспори, є дуже важливою не лише з точки зору оцінювання, виявлення та підтримки юних талантів, а й проведення майстер-класу з вокального мистецтва для вчителів українських шкіл 10 країн світу, що прибули на фестиваль.

Усвідомлюючи потребу благодійної, просвітницької, профорієнтаційної та виховної діяльності Є. М. Проворова продовжує виступати з концертними програмами за кордоном, долучаючи зарубіжних слухачів до багатогранної української культури. І ще одна важлива інформація на фінал цієї статті – це актуалізація сімейних цінностей, які є основою духовної культури професорки спів і передаються від батьків, привитої змалку любові до людей, до Батьківщини, до праці та своєї справи життя. Сьогодні в родині Є. М. Проворової підрастають чотири прекрасні донечки, які долучаються до світу мистецтва, разом з мамою співаючи українські пісні. І ми віримо, що після нашої з вами перемоги ми почуємо їх родинний гурт у вільній Україні.

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок про унікальне поєднання творчої, викладацької та наукової енергії співачки-викладачки, що дає перспективу розвитку нової педагогічної школи, ядром якої є осмислена креативність. Саме забезпечення синергії душі і розуму дають успішні результати діяльності, яка для Є. М. Проворової є не тільки професією за покликанням, а й певною мірою – життєвою місією.

СБІТНЄВА Олена Федорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри академічного та естрадного вокалу
факультету музичного мистецтва і хореографії
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2201-2120>
e-mail: sbitneva.elen@gmail.com

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА СБІТНЄВОЇ ЛЮДМИЛИ МИКОЛАЇВНИ

Народилася Л. М. Сбітнєва 08.07.1951 року в м. Антрацит Ворошиловградської області. Закінчила в 1975 році Ворошиловградське державне музичне училище. У 1986 році закінчила Донецьку державну консерваторію ім. С. Прокоф'єва й отримала повну вищу музичну освіту за спеціальністю «Хорове диригування», здобула кваліфікацію диригента хору та викладача хорових дисциплін. Працювала музичним вихователем у дитячому садку, вчителем музики, викладачем дитячих музичних шкіл у м. Луганську, Луганській та Донецькій області. В ті роки значна увага педагогічної спільноти спрямовувалася на музично-естетичне виховання у загальноосвітній школі та нового змісту набувала позакласна і позашкільна музично-естетична робота. Своєрідним показником зростання уваги до цього виду виховання в країні було відкриття дитячих музичних шкіл у сільській місцевості. 1980 року першою у Донецькому регіоні була відкрита сільська музична школа у селищі Дмитрівка Шахтарського району Донецької області з контингентом учнів у кількості 200 осіб, директором якої стала Л. М. Сбітнєва. З Донецького музичного училища було направлено на роботу шість випускників. ДМШ надавала музичну освіту зі спеціальностей: фортепіано, баян, акордеон, скрипка, домра, гітара. До навчального плану входили такі дисципліни, як музичний інструмент, сольфеджіо, музична література, хор, оркестр, ансамблеве музикування. З першого року існу-

*Професор
Л. М. Сбітнєва*

вання дитячої музичної школи був створений дитячий хоровий колектив, яким керувала директор ДМШ Л. М. Сбітнева, оркестр народних інструментів та вокально-інструментальний ансамбль. Ці колективи давали концерти у всьому районі, впродовж багатьох років, виїжджали з дружніми концертами в міста Донецької області та м. Куйбишево Ростовської області.

Чимало випускників Дмитрівської дитячої музичної школи стали призерами різних конкурсів, вступали у подальшому в музичні училища, згодом верталися і працювали в ній викладачами. Успіх культурно-просвітницької роботи педагогів ДМШ забезпечувався клопіткою підготовкою, завчасно розроблялися плани культурних заходів, програми концертів, афіші. У культурному житті були задіяні широкі верстви населення, високий рівень виконавства сприяв формуванню музично-естетичних смаків, виховував інтерес до музичного мистецтва. З'являлися цікаві форми музично-просвітницької роботи: участь педагогів і учнів у сільських святах, лекції-концерти в загальноосвітній школі, допомога в організації самодіяльних вокально-хорових і інструментальних колективів та методична допомога музичним вихователям, клубним працівникам тощо. Викладачі ДМШ вже з першого року її відкриття активно проводили музично-просвітницьку роботу, організовували творчі колективи в Будинку культури. Одним з них став хор, учасниками якого були вчителі місцевої загальноосвітньої школи, працівники медичного закладу та працівники колгоспу. Керівником колективу була директор Дмитрівської дитячої музичної школи Л. М. Сбітнева. 1985 року мішаний хор під керівництвом Л. М. Сбітневої отримав звання Народного хору України. Таким чином, в с. Дмитрівка Шахтарського району Донецької області музична школа стала центром культури, діяльність якої ґрунтувалася на затверджених педагогічною радою планах роботи.

У 1985–1988 роках Л. М. Сбітнева працювала заступником директора з навчально-виховної роботи у Палаці піонерів Гагарінського району м. Москви. З 1988 року стала працювати викладачем ДМШ №3 м. Луганська та керівником дитячого хору.

З 1992 року Л. М. Сбітнева розпочала свою педагогічну діяльність на кафедрі методики музичного виховання, співу та хорового диригування Луганського державного педагогічного інституту імені Тараса Шевченка. В 90-роки в інститутах і університетах України відкривалися нові спеціальності і спеціалізації. В Луганському педа-

гогічному інституті був створений у 1992 році факультет музики та була відкрита спеціальність «музика та художня культура».

У 1993 році Л. М. Сбітнева поступила, а в 1996 році закінчила аспірантуру на кафедрі педагогіки. Науковим керівником Л. М. Сбітневої була академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко. Актуальним напрямом досліджень наукової школи Г. П. Шевченко стала проблема розвитку духовної культури підростаючого покоління засобами мистецтва, яке розглядається як важливий засіб пробудження в особистості вищих духовних цінностей, що одухотворяють її життєвий шлях.

В центрі зав. кафедрою Л. М. Сбітнева, поряд з нею народний артист України, професор кафедри В. І. Самарцев, доцент кафедри, керівник міжнародного конкурсу «Хай пісня скликає друзів» О. Д. Чурикова, з іншого боку народна артистка України, професор кафедри Д. А. Якубович, народна артистка України, професор кафедри Г. М. Мурзай та навкруги всі інші члени кафедри.

1997 року Л. М. Сбітнева захистила кандидатську дисертацію на тему «Виховання емоційної культури підлітків засобами вокально-хорової музики», їй було присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук. Присвоєно вчене звання доцента у 2001 році, в тому ж році була нагороджена знаком «Відмінник освіти України».

З 1999 року по 2015 роки Л. М. Сбітнева працювала завідувачем кафедри методики музичного виховання, співів і хорового диригування Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Керувала кафедрою 16 років. З кінця 90-х років Луганський педагогічний університет, «патріарх вищої освіти Донбасу», упевнено

займав позиції одного з найвизначніших культурних, освітніх, наукових і методичних центрів сходу нашої країни.

Кафедра була організатором багатьох культурних заходів в Луганську і Луганській області. Однією з яскравих подій став Міжнародний конкурс оперної, камерної вокальної музики ім. І. Паторжинського, який відбувся в Луганську 24-28 серпня 1997 року. І. Паторжинський – відомий український співак та педагог світового рівня, творче життя якого було пов'язане з Луганщиною, де він учителював, створював хори та очолював музичну школу в м. Алчевську при металургійному заводі. Організатором цього Міжнародного конкурсу вокальної музики став народний артист України, відомий співак, професор кафедри співів і диригування Луганського педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка В. І. Самарцев. У роботі журі прийняли участь: народний артист України Д. Гнатюк (голова журі), народний артист України А. Авдієвський, народна артистка України Є. Мірошніченко, професор Г. Паторжинська, заслужена артистка України, народна артистка Росії Л. Сергієнко, народна артистка України О. Романенко, народний артист України І. Пономаренко, народний артист Росії Б. Штоко-

Л. М. Сбітнева з професорами кафедри, народними артистами України Г. М. Мурзай, В. І. Самарцевим та Д. А. Якубович

лов, народний артист України А. Бойко, народний артист України В. Самарцев, народний артист України Г. Дранов та відомий оперний співак Б. Ятич (Югославія). В конкурсі приймали участь молоді вокалісти, представники України, Росії, Китаю. У заходах фестивалю взяли участь лауреати та дипломанти міжнародних конкурсів – національний оркестр народних інструментів (художній

керівник та головний диригент, народний артист В. Гуцал), симфонічний оркестр Луганської обласної філармонії (диригент Н. Пономарчук), концертний ансамбль «Київська Русь» (кер. В. Фалалєєв) та народні артисти України Ю. Багатіков, І. Попович, О. Білозір.

1992 року було проведено перший дитячий обласний конкурс «Золотий ключик» (м. Луганськ), назву якого було змінено у 1993 році на «Золотий дударик». Фестиваль української пісні «Золотий Дударик» – це обласний дитячий фестиваль, засновниками якого були відомі митці Луганщини. Багато років директором фестивалю був заслужений працівник культури Ю. Казаков. У фестивалі «Золотий Дударик» брали участь діти від 5 до 16 років з Луганській області. Мистецтво юних вокалістів оцінювало компетентне журі, яке тривалий час очолювала народна артистка України, професор кафедри співів і диригування ІКМ ЛНПУ імені Т. Г. Шевченка Д. А. Якубович.

1999 року мішаний хор кафедри сумісно з симфонічним оркестром Луганської обласної філармонії приймав участь у творчих звітах Луганської області в Національному Палаці «Україна».

На початку нового тисячоліття першочерговості набувало питання про формування культури спеціалістів, особливо педагогів, в якій поєднуються високий професіоналізм, інтелігентність, соціальна зрілість і творче начало. У 2000 році, на базі музичного факультету ЛДПУ (який має більш як 40-літню історію), розпочинає свою роботу Інститут культури і мистецтв Луганського педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Очолила Інститут кандидат педагогічних наук, заслужений працівник культури України професор Н. П. Гвоздева. З того часу ІКМ, в якому студенти здобували знання з різних галузей культури і мистецтва, зарекомендував себе як серйозний заклад академічної та художньої освіти. В інституті готували учителів музики та художньої культури, концертмейстерів, вокалістів, диригентів. Луганські педагоги спрямовували творчий потенціал на виховання висококваліфікованих спеціалістів, які стануть запорукою подальшого розквіту українського музичного мистецтва. Л. М. Сбітнева приймала участь у ліцензуванні нових спеціальностей на кафедрі та розробці нових програм. Було встановлено творчі контакти з працівниками Північно-Кентукського університету, Коледжу Томаса Мора (США), з провідними навчальними закладами Європи: Градец Кралово (Чехія), музично-педагогічним

факультетом Празького університету, Вищою музичною школою (ГанOVER, Німеччина), радами з культурного обміну Великої Британії, Мексики, Росії, Австрії.

Виступ на конференції професора В. І. Самарцева

*Майстер-клас у рамках конференції проводить керівник хору
В. В. Юнда*

У кінці 90-х та на початку нового століття в інституті було підготовлено 33 лауреати міжнародних та всеукраїнських конкурсів. У кінці 90-х років кафедра стала одним з організаторів започаткованого фестивалю-конкурсу піаністів і вокалістів серед студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації «Свято муз». Наступного року цей конкурс, в якому приймали участь відомі виконавці з України, Росії, США, Мексики та інших країн світу, набув статусу Міжнародного. З 2002 року Л. М. Сбітнева була організатором на кафедрі щорічних регіональних, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій з проблем сучасного музично-естетичного виховання дітей і молоді для вчителів музики сучасних загальноосвітніх шкіл, керівників творчих дитячих колективів, викладачів дитячих музичних шкіл, студентів та викладачів спеціальності музичне мистецтво. За матеріалами конференцій друкувалися збірки наукових праць. В ті роки кафедра співів і хорового диригування ІКМ ЛНУ імені Тараса Шевченка працювала над розробкою комплексної наукової теми «Сучасні тенденції розвитку музичного виховання і навчання». Так, 22-23 березня 2012 року сумісно з ІХО РАО, відбулась Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми музично-естетичного виховання дітей та молоді у XXI столітті», за матеріалами якої була видана збірка наукових праць. У роботі міжнародної конференції 2012 року прийняли участь Управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації, керівник науково-практичною діяльністю між Інститутом Художньої освіти РАО та ІКМ ЛНУ ім. Тараса Шевченка старший науковий співробітник О. Командишко, австрійський композитор, диригент, почесний професор ЛНУ імені Тараса Шевченка, професор університету музики і образотворчого мистецтва, художній керівник Віденського музичного семінару «Zur geschichte der klarinette» Курт Шмід (Австрія), аспіранти ЛНУ (Китай), студенти із Сербії і Росії, співачка оперного театру (Греція) Людмила Бондаренко (у минулому випускниця ІКМ), народні артисти України, професори кафедри Д. А. Якубович і В. І. Самарцев; викладачі ДМШ та вчителі музичного мистецтва загальноосвітніх шкіл, керівники дитячих творчих колективів м. Луганська, Луганської і Донецької областей.

На щорічних конференціях розглядалися питання розробки концептуальних засад естетичного виховання дітей і молоді; розвитку естетичного середовища у школі та педагогічних університетах;

накопичення особистістю естетично-художнього досвіду як умови освоєння культури; реалізація нових освітніх програм і інтеграційних технологій у процес професійної підготовки студентів; розробка педагогічних умов творчого розвитку молоді у практиці вищої педагогічної освіти тощо. У цілому, характеризуючи сучасний стан художньої освіти і музично-естетичного виховання, у доповідях виступаючих відмічалась необхідність розробки стратегій музично-естетичного розвитку на основі відродження національних культурних традицій (у контексті полікультурного освітнього простору). Також у рамках роботи конференцій на сцені концертної зали Інституту культури і мистецтв відбувалися майстер-класи провідних викладачів кафедри: Народної артистки України, професора Д. А. Якубович, старшого викладача Торецького музичного училища Т. М. Мольдерф (академічний спів); кандидата педагогічних наук, доцента, Почесного професора ЛНУ ім. Тараса Шевченка та кафедри Л. Г. Азарової (естрадний спів) та інших провідних викладачів як мистецьких кафедр навчальних закладів і викладачів музичних і загальноосвітніх шкіл та керівників творчих дитячих колективів.

Майстер-клас проводить професор Д. А. Якубович

Кафедра була одним з організаторів щорічного фестивалю «Обдарована молодь Луганщини», що щорічно проходить в Інституті культури і мистецтв.

Л. М. Сбітнева неодноразово працювала в складі журі регіональних, всеукраїнських і міжнародних конкурсів. У період 2004-2012 років приймала активну участь у Міжнародній програмі співробітництва з Віденською академією музики. Мішаний хор кафедри співів і диригування двічі виступав сумісно з симфонічним оркестром Луганської обласної філармонії з концертними програмами в Австрії. Викладачами та студентами кафедри, якою керувала Л. М. Сбітнева, щорічно здійснювались масштабні культурні проекти.

Майстер-клас з естрадного вокалу почесного професора ЛНУ, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри Л. Г. Азарової

Нагородження грамотою ЛНУ викладача музичного училища м. Торецьк Донецької області Т. М. Мольдерф за високі показники у творчій роботі з студентами-вокалістами та за активну участь у конференції

Л. М. Сбітнева приймала активну участь у підготовці студентських опер, які були поставлені в інституті культури і мистецтв за участю симфонічного оркестру Луганської обласної філармонії – «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака – Артемовського (2002), «Алеко» С. Рахманінова (2003), «Євгеній Онєгін» П. Чайковського (2005), «Фауст» Ш. Гуно (2008), Р. Леонковало «Паяци» (2009), «Сільська честь» П. Масканьї (2010). 2007 року в Луганській філармонії з симфонічним оркестром була виконана «Карміна Бурана» К. Орфа. 2010 року мішаний хор кафедри співів і диригування інституту культури і мистецтв на конкурсі імені Шаляпіна отримав Гран при. 2012 року в Луганській обласній філармонії відбулось виконання фіналу опери «Князь Ігор» симфонічним оркестром Луганської філармонії та хором кафедри співів і диригування інституту культури і мистецтв ЛНУ ім. Тараса Шевченка. 2013 року відбулась прем'єра «Реквієму» Герхарда Лагранжа, диригував виконанням хору і оркестру австрійській композитор і автор твору Герхард Лагранж. 2014 року була підготовлена до виконання в філармонії м. Луганська кантата «Ода до життя» К. Шмідта (вже були розвішані афіші, але події 2014 року вплинули на плани).

Виступає хор кафедри співів і хорового диригування Інституту культури і мистецтв ЛНУ ім. Тараса Шевченка

З 2017 року Л. М. Сбітнева – професор кафедри музичного мистецтва і хореографії Інституту культури і мистецтв ЛНУ ім. Тараса Шевченка.

Вона успішно займається навчально-методичною та науковою роботою на кафедрі. Були розроблені та впроваджені такі лекційні курси: «Методика музичного виховання», «Хорознавство», «Шкільний курс дитячої музики», «Музична психологія», «Музична педа-

гогіка та психологія», «Музична педагогіка та методика музичного виховання»; дистанційні курси «Методика музичного виховання», «Хорознавство», «Основи психології музично-творчої діяльності» для студентів та магістрантів напрямку підготовки «Музичне мистецтво», «Середня освіта. Музичне мистецтво» денної та заочної форм навчання Інституту культури і мистецтв. У 2015-2017 навчальних роках підготовлено сім дистанційних курсів для студентів і магістрантів спеціальності «Музичне мистецтво» (денне і заочне відділення). Професор Л. М. Сбітнева здійснює керівництво курсовими та магістерськими роботами, науковими дослідженнями аспірантів. У травні 2021 року аспірантка Л. М. Сбітневої В. В. Юнда, керівник мішаного хору студентів кафедри музичного мистецтва та хореографії інституту мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка, захистила дисертаційну роботу на тему «Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи з дитячим хором» (13.00.04). У 2008 році Л. М. Сбітневої обрана членом-кореспондентом Міжнародної академії педагогічних наук. 2017 року обрана Почесним професором ЛНУ імені Тараса Шевченка.

2016 року Л. М. Сбітнева захистила докторську дисертацію на тему «Розвиток системи музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні (друга половина ХХ століття). Людмилі Миколаївні було присвоєно наукову ступінь доктора педагогічних наук. Вчене звання та атестат професора отримала у 2021 році.

Коло наукових інтересів: питання музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні, професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, психологічні основи музичного розвитку особистості. Опубліковано 80 наукових робіт, серед яких:

Навчальні посібники:

Сбітнева Л. М. Хорознавство. Навч. посібник. Луганськ: Альма-матер, 1999. 50 с.

Сбітнева Л. М. Методика музичного виховання. Навч. посібник. Луганськ: Альма-матер, 2002. 120 с.

Сбітнева Л. М. Розвиток співацького голосу підлітків. Навч. посібник. Луганськ: Знання. 2006. 140 с.

Сбітнева Л. М. Методика музичного виховання (навчально-методичний посібник). Навчально-методичний посібник з дисципліни «Методика музичного виховання для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» Луганськ-Старобільськ. 2014, 280 с.

Сбітнєва Л. М. Методичні рекомендації для студентів спеціальності «Музичне мистецтво (Художня культура)» заочної форми навчання. Полтава. Вид-во ПУЕТ, 2017, 56 с.

Монографії:

Сбітнєва Л. М. Розвиток системи музично-естетичного виховання в Україні: історико-педагогічний дискурс. Вид-во : Київ 2014, 364.

Сбітнєва Л. М. Історико-генетичний аспект розвитку музичної психології як науки. Колективна монографія «Виховання людини культури засобами мистецтва», тип. Інституту обдарованої дитини НАПН України, м. Київ, 2021, с. 218–229.

Сбітнєва Л. М. Колективна монографія «Pedagogical problems of forming a modern specialist: the experience of the EU». Тенденції розвитку хорової культури в Україні. Romania, Baia Mare, February 15 March 26, 2021. s. 34–38.

Л. М. Сбітнєва нагороджена грамотами ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за плідну роботу з виховання музично-естетичної культури студентської молоді. Людмила Миколаївна відмінник освіти з 2002 року, нагороджена почесним знаком В. Сухомлинського у 2005 році, грамотами Міністерства науки і освіти України, Управління культури й туризму Луганської обласної державної адміністрації. У червні 2021 року присвоєно звання «Заслужений працівник культури України». З 2016 року є членом двох спеціалізованих рад по захисту кандидатських і докторських дисертацій у ЛНУ ім. Тараса Шевченка.

ПОЛУБОЯРИНА Ірина Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри виконавських дисциплін №2
Київської муніципальної академії музики імені Р. М. Глієра
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1911-8183>
e-mail: 195828@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСОРА В. В. ТУШЕВОЇ ЯК НАУКОВЦЯ І ПЕДАГОГА У ГАЛУЗІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Вікторія Володимирівна Тушева – доктор педагогічних наук, професор, відома в Україні в галузі вищої педагогічної і мистецької освіти. Наукові інтереси пов’язані із дослідженням методологічних і теоретичних питань мистецької освіти, її актуальних проблем, теорії і методики педагогіки вищої школи, генези та здобутків в теорії і методиці формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки, різних аспектів культурологічної і полікультурної освіти.

Наукове становлення В. В. Тушевої почалося в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. 2002 року Вікторія Володимирівна закінчила Харківський університет мистецтв імені І. Котляревського по спеціальності диригент хору, викладач. Навчалась у професора, заслуженого діяча України Н. А. Белік-Золотарьової.

Була прикріплена як аспірант (1994-1997 рр.) в Інституті педагогіки НАПН України (лабораторія естетичного виховання, під керівництвом Л. М. Масол), там же захистила 1997 року кандидатську дисертацію зі спеціальності 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. Навчалась як докто-

*Захист кандидатської дисертації
А. М. Кифенко (керівник професор
О. М. Олексюк), Сумський державний
педагогічний університет імені
А. С. Макаренка*

рант в Університеті менеджменту освіти НАПН України з 2010 по 2015 рр., докторська дисертація захищена 2016 року зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти у Київського національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова під керівництвом академіка НАПН України, доктора педагогічних наук, професора М. Б. Євтуха.

У докторській дисертації «Теоретичні і методичні основи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки» (2016) висвітлено методологічні, теоретичні і методичні засади проблеми дослідження, запропоно-

Вручення ректором ХНПУ імені Г. С. Сковороди, професором Юрієм Бойчуком Диплому переможниці конкурсу «Видатні жінки Сковородинівського університету» в номінації «Жінка в науці» 2023 р.

вано в якості теоретико-методологічної основи стратегії формувального процесу щодо науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики культурологічний підхід, який визначає зміст, особливості реалізації організаційно-педагогічних і методичних заходів. На ґрунті поліпарадигмальної, системної та інтегративної методології розкрито сутність досліджуваного особистісного феномену, структурні компоненти, що лягло в основу проектування концепції дослідження, створення науково-методичного забезпечення системи формування досліджуваної якості особистості в процесі професійної підготовки, в межах якої компетентнісний, іннова-

ційний, контекстний підходи стають ефективною методологією побудови практико орієнтованого навчання з урахуванням інтеграційних шляхів освіти, науки і мистецтва.

В. В. Тушева працює в ХНПУ імені Г. С. Сковороди з 1998 року по теперішній час на кафедрі музичного мистецтва. Як професор ка-

федри вона має багатий науково-педагогічний і методичний досвід стосовно підготовки майбутніх фахівців в галузі мистецької освіти у напрямку музичного мистецтва. Приймала активну участь в акредитації освітньої програми «Музичне мистецтво в закладах освіти» для магістрів, ліцензуванні освітньої діяльності з підготовки магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта. «Музичне мистецтво», а також у процесі реалізації наукового проєкту кафедри «Мистецька освіта: історія, теорія, технології» (0120U103147), входить до складу науково-методичної комісії на факультеті. Неодноразово читала on line-лекції за запрошенням в університетах Києва, Житомира, Хмельницького.

В. В. Тушева неодноразово залучалась до атестації аспірантів на ступінь доктора філософії у галузі 01 Освіта/Педагогіка за спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна педагогіка як член разових спеціалізованих вчених рад: опонентом, рецензентом та головою.

Вікторія Володимирівна є членом редакційної колегії наукових журналів «Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі» (Київ), «Professional Art Education» (Харків), які індексуються в наукометричних базах Index Copernicus та Google Scholar і внесені до категорії «Б», як наукові фахові видання України.

*Випуск китайських студентів
2021 р. Харківський національний педагогічний
університет імені
Г. С. Сковороди*

Професор В. В. Тушева приймає активну участь у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах і методологічних семінарах (Київ, Харків, Кропивницький, Житомир, Одеса, Ужгород тощо). Пройшла науково-педагогічне стажування в Національному університеті (National-Louis University) м. Новий Сонч (Польща) за програмою «Організація навчального процесу, програми підготовки, інноваційні технології та наукова робота» (Сертифікат №7HG – 14 – NS від 30.11.2018). Брала участь як тренер у тренінгу-марафоні «Навчання – Якість – Моніто-

ринг» (26-28 листопада 2020 р.) за сприянням Східно-Європейського Інституту Психології Міжнародної Агенції «Консалтинг і Тренінг» (Україна-Франція-Польща). Належний професійний рівень володіння англійською мовою підтверджено сертифікатом Cefr Level D2 – 02125585 №083-A/19.

Досягнення в площині науково-фахового зростання В. В. Тушевої неодноразово були відмічені керівництвом факультету й університету. Так, 2016 року рішенням Вченої ради ХНПУ імені Г. С. Сковороди В. В. Тушева була оголошена переможцем у номінаціях «Кращий науковець на факультеті», у 2020 р. – «За відданість педагогічній справі». За наукові досягнення, багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм як викладача вищої педагогічної школи нагороджена почесною відзнакою (2019), медаллю (2019), грамотами і подяками (2012, 2015, 2017, 2018, 2019, 2020, 2022, 2023, 2024) ХНПУ імені Г. С. Сковороди; дипломант конкурсу «Видатні жінки Сковородинівського університету» в номінації «Жінка в науці» (2023, 2024); подяки від Фахового коледжу Університету Бориса Грінченка (2020, 20223, 2024).

У науковому доробку В. В. Тушевої більш ніж 200 праць наукового та науково-методичного характеру, що опубліковані у провідних вітчизняних і зарубіжних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus, Cite Factor, Elibrary, а також 4 статті у Web of Science. Наукові роботи увійшли у збірники зарубіжних видань таких країн як США, Великобританія, Німеччина, Австрія, Італія, Польща. Вона є автором 2 одноосібних монографій українською мовою, 2 одноосібних монографій англійською та німецькою мовами, 11 колективних монографій, зокрема видавництва Cambridge Scholars Publishing (Великобританія); навчально-методичних посібників (4), з них «Основи наукових досліджень» із Грифом МОН України: лист №14.1/12 – Г671 від 07.05.2014); статей «Свідомість як особистісне новоутворення і детермінанта ціннісних орієнтацій майбутнього педагога у мистецькій освіті», «Пошук методологічних орієнтирів у гуманітарному дослідженні в контексті мистецької педагогіки», «Зміни парадигми наукової діяльності у контексті мистецької освіти», «Аксіологічні основи дослідницького пошуку у мистецькій освіті», «Культурологічна парадигма в умовах модернізації мистецької освіти: концептуальні ідеї та методологічні орієнтири» та ін., в яких розкриваються питання щодо оновлення змісту вищої мистецької освіти, її концептуальних

ідей та методологічних орієнтирів; наукової підготовки майбутніх педагогів в умовах становлення постнекласичної науки, характерними рисами якої є коеволюційні і глобалізаційні процеси, розширення епістемологічного горизонту, ізоморфізм наукової і культурної динаміки; питання щодо культурологічної парадигми в умовах модернізації мистецької освіти та ін.

В. В. Тушева у своїй монографії *«Формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки: теорія і практика»* (2015 р.) наголошує на значущості переосмислення педагогічного впливу науки на особистісний розвиток майбутнього вчителя музики, цілеспрямованого формування його науково-дослідницької культури, як здатності до мисленнєвої аналітико-синтетичної, еволюційно-прогностичної діяльності, вибудовування наукових стратегій і дослідницького пошуку на основі різних «логік» мислення, полікультурного діалогу, наукового обґрунтування полісистемних педагогічних та виховних технологій, володіння категоріально-поняттєвим апаратом музично-педагогічної теорії і практики, і на цьому фундаменті створення індивідуального концепту розв'язання наукових проблем у галузі музичної освіти.

Професоркою підкреслюється, що педагогічний потенціал науково-дослідницької культури застосовується не достатньо, а саме її культуро-світоглядна, креативна, гностична функції, які забезпечують формування інтелектуального ресурсу особистості, її здатність до перманентного оновлення наукового знання у педагогічній і мистецькій проекції, збагачення його смислового наповнення, вмінь підводитися до широких творчих узагальнень і асоціацій. У цьому сенсі науково-дослідницька культура як особистісне явище сприятиме розширенню дослідницьких горизонтів, виходячи на нову ступінь пізнання, ґрунтуючись на його гносеологічних, онтологічних, феноменологічних, аксіологічних, синергетичних, герменевтичних засадах.

В. В. Тушевою пропонується авторське визначення науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як інтегрованої сукупності особистісних і діяльнісних якостей, що відображають змістові і процесуальні характеристики означеного феномену і спрямовані на втілення наукового, педагогічного і художньо-естетичного ідеалу в дослідницький пошук, забезпечення професійно-акмеологічного самоздійснення, творчо-креативного зростання майбутнього вчителя-дослідника-музиканта у доцільно

спланованих науково-дослідницьких стратегіях, ціннісно-смыслового ставлення до наукових знань (педагогічних і мистецтвознавчих) і науки в цілому.

З позиції В. В. Тушевої, для вчителя-музиканта наукове досягнення мистецької дійсності спрямоване на педагогічне осмислення культурно-мистецьких процесів, світоглядного контексту музичних творів, пізнавального, морального і естетичного потенціалу музичного мистецтва, різних модусів музично-педагогічної діяльності, що поглиблює його професійно-педагогічну, мистецтвознавчу, культурологічну компетенцію і закладає основу для збагачення музично-педагогічних знань новітніми технологіями та інноваційними методами.

Отже, В. В. Тушевою обґрунтовано теоретико-методологічні і науково-методичні засади формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в умовах вищої педагогічної школи. На основі культурологічного, системного, синергетичного, діяльнісного, аксіологічного, особистісно орієнтованого наукових підходів всебічно розкрито сутність даного особистісного феномену як особливого виду компетентності в нових соціокультурних й інформаційних умовах. Представлено авторську концепцію формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики, визначено детермінанти цієї системи. Виявлено особливості застосування сучасних педагогічних технологій у науково-пізнавальному процесі вищого навчального закладу, розроблено педагогічні умови створення культурно-науково-освітнього середовища.

У педагогічному доробку професорки чітко визначені наукові позиції стосовно особистісного розвитку педагога-музиканта, що висвітлено у статті «Свідомість як особистісне новоутворення і детермінанта ціннісних орієнтацій майбутнього педагога у мистецькій освіті» (2018). Підкреслюється, що ствердження особистісно орієнтованої парадигми у професійній мистецькій освіті в умовах її інтеграції у світовий науково-гуманітарний і освітній простір вимагає пошуку і обґрунтування професійно значущих якостей майбутнього педагога як суб'єкта соціокультурної діяльності, в якій набувають значущості аксіологічні орієнтири і світоглядні переконання, а процеси цілепокладання і цілездійснення стають самоцінністю і потребують духовно-гуманістичного, моральнісного наповнення, урізноманітнення і поглиблення, урахуваючи різні вектори реалізації

мистецької освіти. Підкреслюється науковцем, що наразі фіксується зміщення дослідницького інтересу з розробки описово-нормативних моделей особистості і діяльності майбутнього фахівця, на основі яких формувалися вимоги до змісту його професійної підготовки (професіографічний підхід), до дослідження професійної свідомості і самосвідомості суб'єкта діяльності – його особистісних якостей, аксіологічних пріоритетів, смислових новоутворень. Отже, робиться висновок щодо виникнення необхідності виходу за межі вузько технологічного розуміння професійно-педагогічної діяльності у сферу психології свідомості, розвиток якої розуміється основним змістом професіоналізації.

Ураховуючи всезагальну культурну потребу, що реалізується у мистецтві, як естетичне осмислення усього різноманіття світу, створення її естетичної картини і застосування як інструменту культурного прогресу, формулюється у статті мета професійно-світоглядної діяльності педагога, яка виявляється у побудові власної особистісної концепції світорозуміння, моделі взаємодії з мистецькою дійсністю (складовою соціокультурного життя) на ґрунті теоретичного міркування і рефлексивних дій, що детермінуються наявними цінностями і нормами, та відтворенні індивідуальної траєкторії професійного зросту шляхом наповнення її новими ідеалами і цілями. Саме рефлексивні дії відносно самовизначення лежать в основі професійної свідомості, а усвідомлення власної суб'єктності є генеральною здатністю, своєрідним механізмом саморозвитку особистості педагога як професіонала. Здатність сучасного педагога будувати самого себе, свою індивідуальну історію, переосмислювати власну сутність з позицій професійних норм є процесом перманентним, соціально і культурно обумовленим.

Виходячи з того, що смислове наповнення буття є одним з основних засад культури, а втрата смислу стає загрозою як для існування культури, так і для самої ідентичності людини, В. В. Тушева вважає за необхідне розглянути питання щодо смислотворчості як вміння «вичерпувати» новий смисл із культуротворчих, соціально-педагогічних процесів, здійснювати пошук нових гуманістичних, антропологічних і герменевтичних цінностей, і це дозволяє стверджувати про необхідність і значущість у підготовці майбутніх педагогів в галузі мистецької освіти смислотворчості як єдності ціле – і смислоутворення діяльності.

Вивчення мистецької освіти як транслятора культури, що виступає пріоритетною цінністю, дослідження різних аспектів культурологічної освіти стає домінантним у науковій творчості В. В. Тушевої. Так, в статті «Культурологічні засади вищої мистецької освіти» (2017) наголошується, що перехід сучасної освіти у новий культурний вимір, її культурна домінанта змінили традиційне уявлення про сутність і функції освіти в контексті культуродоцільного й культуротворчого середовища, культурного мікрокосму. У статті наголошується, що кардинальні зміни у державі, що пов'язані з необхідністю аксіологізації та гуманізації соціокультурного простору, закономірно призвели до актуалізації у свідомості сучасного суспільства культурологічних проблем освіти і отримали своє адекватне відображення у вищій мистецькій освіті. Теоретичне осмислення закономірного характеру взаємозв'язку освіти й культури, їх ізоморфної тотожності дозволяє висунути припущення про перспективність і продуктивність використання культурологічної парадигми як концептуальної основи модернізації змісту вищої мистецької освіти.

На думку В. В. Тушевої, метою вищої мистецької освіти як соціокультурного феномена стає переорієнтація її культурної функції, яка має бути пріоритетною, відповідати новим позитивним тенденціям соціокультурного розвитку, орієнтуватися на такі культурні домінанти сучасності: антропоцентризм, гуманізм, демократизм, духовність, моральність, варіативність, енциклопедичність, інтегративність. Таке розуміння сучасної вищої мистецької освіти відповідає тенденціям і динаміці сучасної культури, змінює характер дій в освітньо-педагогічному просторі і розширює межі його проектування, допомагаючи його суб'єктам ставити та розв'язувати ціннісні, інноваційні, смислопошукові завдання.

У статті підкреслюється саме унікальність, оригінальність, самобутність, творче створення самого себе і навколишнього світу складають найбільш істотні риси культури людини як особистості. У цьому аспекті культурологічний підхід перетинається з антропологічним, як таким, що передбачає органічний взаємозв'язок людини, суспільства й Універсуму і виявляється у сукупності підходів до проблеми людини в контексті різних філософських систем осмислення світу і шляхів його еволюції, домінуванні у науковому пізнанні «суб'єктивного полюсу». У цьому сенсі освіта розуміється як антропна практика культури, фактор розвитку особистості, що апелює,

насамперед, до гуманістичних категорій. Розуміння творчості як атрибутивної якості особистості і діяльності, що супроводжується ускладненням всього культурного, духовного «поля» особистості, цілком відповідає прагненню утвердити культурно-антропологічний контекст культури, забезпечити процес утвердження соціальної значимості творчої діяльності особистості як форми самобуття людини, як вияву її духовності.

Для В. В. Тушевої важливим є той факт, що мистецтво, як одна з вищих форм культурної діяльності, являє собою зразок і «планку» культурної діяльності в цілому. Ця категорія застосовується і для визначення особливої галузі духовного виробництва (вищої, досконалої і в цьому сенсі найбільш «культурної»), і для вказування на якість культурної діяльності, на «техніку» наближення до ідеалу. Відкриваючи і збагачуючи внутрішній світ особистості, мистецтво залучає людину до найбільш значущих форм її життєдіяльності, до певного особистісного і суспільного ідеалу. У цьому сенсі мистецтво – найбільш людська форма навчання і приєднання до вершин людського духу.

Професоркою виокремлені провідні тенденції, що визначають загальну стратегію і тактичні завдання в галузі культурологічної освіти, її змістове наповнення, і які можна окреслити як:

- відтворення в освітніх структурах культурних зразків і норм, що проектують елементи культурного середовища, умовою якого стає інтеграція освіти в культуру і навпаки – культури в освіту;
- відображення закономірних зв'язків, відповідно яким не тільки рівень розвитку культури визначає рівень розвитку освіти, а й освіта стає джерелом її розвитку, генератором нових культурних форм, і у такий спосіб вимагає від людини високого ступеня освіченості;
- урахування закономірностей і особливостей культури, детермінування яких визначає певний тип людини культури (як єдності і гармонії усіх її компонентів), впливає на процесуальну сторону освіти як культурний акт, призводячи до реалізації важливих соціокультурних функцій (інкультурації, соціалізації, трансляції культурних зразків тощо);
- реалізація ідей особистісно зорієнтованої парадигми гуманістичного типу, актуалізація у педагогічній практиці та культурно-освітньому середовищі нових цінностей, пов'язаних з особистісним

саморозвитком, самореалізацією, самовідтворенням, творчістю як способу самоздійснення людини.

Окремим напрямом у науковій діяльності В. В. Тушевої є проблеми щодо методологічних орієнтирів у педагогічному дослідженні, методології мистецької педагогіки, методологічних засад дослідження, що має відображення у таких статтях як «Пошук методологічних орієнтирів у гуманітарному дослідженні в контексті мистецької педагогіки» (2020), «Зміни парадигми наукової діяльності у контексті мистецької освіти» (2019). Автором наголошується, що сучасні проблеми людства, роздуми про гуманітарне (ноосферне) суспільство, новий Ренесанс людини і гуманізму по-новому ставлять питання гуманітарного знання і гуманітарного пізнання. Дисциплінарна диференціація соціально-гуманітарного знання спричинила за собою зсув дослідницького інтересу до окремих аспектів досліджуваної проблематики. На основі наукової рефлексії розглянуто сутність методологічних орієнтирів у гуманітарному дослідженні, які урізноманітнюються і набувають нових змістових характеристик в умовах зміни парадигми гуманітарного пізнання. Виокремлено теоретичні і методологічні положення стосовно ціннісної домінанти у гуманітарному пізнанні, яка орієнтує на суб'єктність та екзистенційність і забезпечує поглиблене осмислення мистецьких феноменів.

Важливим для В. В. Тушевої стає той факт, що методологія пізнання у контексті мистецької педагогіки ґрунтується і спрямовується гуманітарним знанням як особливої галузі духовної культури людства зі своїм світоглядом, системою цінностей та аксіологічних орієнтирів. При цьому гуманітарне знання характеризується унікальністю, неповторно особистісним характером, оцінністю, емоційною забарвленістю. У цьому разі, на думку професорки, слід говорити не стільки про знання і пізнання, скільки про смислородження і осмислення (розуміння). Міра гуманітарності знання відповідає мірі виявлених людських сенсів, що враховуються в нім. Через поняття гуманітарності стає можливим розкриття зв'язку наукового знання із загальногуманітарними поняттями, такими як творчість, культура, духовність, гуманізм, моральність тощо. Гуманітарність знання пов'язується з осягненням «людського в людині», орієнтує на її суб'єктність, екзистенційність, осмислення духовного досвіду. Оскільки розуміння людиною світу завжди герменевтичне, то інтерпретація завжди здійснюється з якоїсь позиції, точки зору. Отже, гу-

манітарність невідбутна з точки зору особистісної культури, базових цінностей якоїс культури чи субкультури. Джерело всієї різноманітності сучасного єдиного світу (єдиного у своєму розмаїтті й різноманітного у своїй єдності) корениться в кожній унікальній особистості.

На думку автора, ситуація, коли одночасне співіснування точок зору і концепцій щодо сутності, сенсу і цінності освіти, культури, особистості, свідчить про можливість наявності різних педагогічних концепцій у межах різних парадигм, потребує розширення діапазону використовуваних теорій і методологічних підходів, що дозволить перейти до диференційованої методологічної освітньої стратегії, до поліметодології. Отже, у сучасних гуманітарних дослідженнях в контексті мистецької педагогіки має виявлятися методологічна плюралістичність як наявність кількісного різноманіття пізнавальних засобів у розв'язанні однієї проблеми, що забезпечує якість пошукового процесу. Науковцем підкреслюється, що у цьому сенсі, стаючи провідним принципом багатовимірного мислення, плюралізм набуває об'ємного соціокультурного характеру. Цей принцип розкриває свою суть за допомогою апеляції до ціннісної значущості різноманіття парадигм, концепцій, ідей, світоглядних сенсів і наукових позицій, поступово набуваючи соціокультурного статусу.

Зроблено висновок щодо необхідності позиціонування поліпарадигмального педагогічного мислення у мистецькій освіті, що дасть можливість продуктивнішого прогнозування і реалізації дослідницьких пошуків та інновацій (поєднуючи з традиціями) з позицій гармонізації цільових установок, обґрунтованого вибору та інтеграційного поєднання різних науково-методологічних підходів і освітньо-мистецьких стратегій. Зазначається, що у сучасному науковому і художньому процесу властива поліваріантність пошукових векторів, причиною яких виступають кількісне і якісне багатство досліджуваних мистецьких явищ, складність їх змісту – багатокомпонентність, різнобічність, різноманітність конкретних видів і форм. Поліваріантність рішень, методологічна плюралістичність виражають таку якісну рису пошукового процесу як різноманітність підходів у дослідницькому процесі. Цей результат виявляється поліфілетичним за своїм походженням, тобто висхідним до різних витоків і генетичних шляхів.

Робиться висновок щодо методологічної плюралістичності, яка характерна гуманітарній методології як цілісній пізнавально-рефлекс-

сивній системі, в якій акцентується увага на суб'єктності і суб'єктивності особистості, визначається ставлення людини до світу, розуміння його сенсу і свого місця в смисловому просторі культури та мистецтва, і це може дати той інструментарій, який буде здатний забезпечити особистості плідну самоактуалізацію і самореалізацію.

У цьому сенсі підкреслюється, що особливого значення в прирості нових гуманітарних знань мають ціннісні орієнтації дослідника-музиканта, його ментальні переконання, які істотно впливають на вибір концептуальних основ та інструментарію пізнавальної діяльності. Це спричинює розгляд ціннісних аспектів соціально-гуманітарного пізнання, його «людського виміру», принципів, а через них і гуманістичної, людської сутності культури в цілому. Не можна обмежувати гуманістичний сенс проблеми лише сферою застосування наукових досягнень, не зачіпаючи самого способу мислення, методу діяльності дослідника, оскільки його гуманістична ціннісна орієнтація виступає логічним центром ціннісно-світоглядної системи і є підґрунтям оцінно-аналітичної та творчо-пошукової діяльності. Тільки така загальна соціально-гуманістична орієнтація педагога-музиканта дає універсальну основу для оцінки результатів його дослідницького пошуку з погляду відповідності загальній меті соціокультурного розвитку людства, що зводиться до створення умов, у яких реалізація сутнісних сил людини, її творчо-креативного потенціалу засобами мистецтва стає самоціллю.

У гуманітарному дослідженні, з позиції В. В. Тушевої, простежується акцентування на нових методологічних принципах, пов'язаних з міждисциплінарністю, які виявляють тісний взаємозв'язок з філософсько-світоглядними орієнтирами постмодернізму, що заперечує можливість якої-небудь універсальної гармонізації і монодисциплінарного дослідження. У цьому сенсі стає значущим множинність і диверсифікація, різноманіття парадигм, співіснування, визнання різноманіття сучасних філософських вчень і наукових концепцій.

В статті «Зміни парадигми наукової діяльності у контексті мистецької освіти» (2019) обґрунтовуються можливі трансформації парадигми педагогічної науки, які відображають зміни ідеологем, світоглядних парадигм і пріоритетів у суспільстві та культурі. Стверджується, що зміни парадигми наукової діяльності спричинюють в науково-освітньому просторі новий «науковий дискурс», таку доказову систему знань для якої характерні складні, багатовекторні, ан-

тропні, синергетичні, міждисциплінарні, інтегративні способи досягнення соціокультурної дійсності, реалізація котрих вибудовується на принципі цілісності і стає домінантним у вивченні освітніх і мистецьких феноменів. Акцентується увагу на поліпарадигмальному підході, який стає результатом міждисциплінарного аналізу і забезпечує всебічність розгляду предмета дослідження і реалізується як єдність цілого спектру парадигм, взаємодіючих і компенсуючих один одного. У цьому контексті єдність дослідницьких парадигм розуміється як «єдність різноманіття», а поліпарадигмальний підхід розглядається як свого роду «методологічна тріангуляція», перехресна інтерпретація одного і того ж об'єкту декількома доповнюючими один одного джерелами (дослідницькими парадигмами), що відтворюють певну цілісність, систему.

В концепції В. В. Тушевої важливим стає позиція стосовно принципу поліцентричної інтеграції в контексті методології мистецької освіти. Так, інтегративні засади освіти в контексті практико орієнтованої методології розуміються як: досягнення цілісності світогляду особистості; бачення головного інтегративного начала в особистісних смислах; інтегроване знання, що виявляється у нових полідисциплінах. Але в умовах мистецької освіти такі засади є частковою тенденцією інтеграції як естетичної якості. Естетичний вимір освіти полягає у встановленні в ній принципу поліцентричної інтеграції, що вимагає перебудови архітектури освітнього простору, яка покликана гармонізувати суперечливий світ людського буття. І це становить одну з особливостей методології мистецької освіти, покликання якої у культивуванні гармонії творчо-естетичних ідеалів засобами мистецтва.

Розкривається зв'язок між розвитком методології постнекласичної науки і синергетичним знанням, яке орієнтоване на пошук універсальних патернів і самоорганізацію відкритих нелінійних систем, що спричинює зміни в парадигмі наукового пізнання, в усій концептуальній сітці мислення, «перемикання гештальту», зміни в методологічних засадах сучасної науки, філософському погляді на світ, і у такий спосіб формується новий епістемологічний горизонт. Йдеться мова про епістемологічні орієнтири, характерні для конкретної історичної епохи, що виявляється у вигляді наукового ідеалу, методологічного «інструменту» дослідження, усвідомлення себе дослідником як суб'єкту пізнання. Отже, синергетика розглядається як загально-

наукова концепція, новий світогляд, нова парадигма, що викликає зміни в епістемологічних засобах (способах постановки проблем і наукового дослідження), концептуальному арсеналі, використовуваних моделях, цілях і установках наукового пошуку, завдяки своєму міждисциплінарному характеру, і може розглядатися як початкова основа для кросс-дисциплінарної, кросс-професійної і кросс-культурної комунікації.

В контексті синергетичної парадигми формується вміння розуміти широкий, а з огляду на сучасний рівень розвитку світу, – глобальний контекст досліджуваної проблеми. Знання трансформуються відповідно до різних способів осягнення (наукового, художнього) й сутнісних характеристик реальностей і проблем, які стають дедалі більш глобальними, трансформаційними, багатовимірними, полідисциплінарними і планетарними.

Одним із способів оновлення мистецької освіти, на думку В. В. Тушевої, є парадигмальна трансформація її методології шляхом філософсько-антропологічного обґрунтування розвитку нового мислення і ціннісної свідомості, актуалізації смислоутворюючого духовного на-

Учасники V Міжнародної науково-практичної конференції «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» 2019. Київський університет імені Бориса Грінченка

чала. Важливе осмислення культурної антропології як фундаментальної дослідницької дисципліни, що концентрує увагу на проблемах генезису людини як творця і творіння культури. У цьому контексті розглядається мистецтво як таке, що змінює контури як культурного простору, так і антропологічні характеристики людини, трансформуючи і збагачуючи її духовний досвід. Основою для впливу на особистість твору мистецтва стає його антропогенність та антрополо-

гічність. Такий потенціал виявляється в єдності «людиновимірного мистецтва» і особистості; становленні людської суб'єктивності в усій її складності, різноманітті через інтерпретацію мистецтва; розумінні мистецтва як способу визначення системи стосунків Людина – Універсум. Отже, антропний принцип як сукупність підходів до проблеми людини в контексті різних філософських систем осмислення світу і шляхів його еволюції тісно пов'язаний із становленням нової наукової парадигми, згідно з якою домінуючим у науковому пізнанні є «суб'єктивний полюс».

Зроблено висновок, що обґрунтування антропологічного виміру сучасної педагогічної реальності і концептуалізація її дискурсивності продиктовані актуальною потребою осмислення сучасної педагогічної теорії і практики з позицій особистісно орієнтованих, антропоцентризованих концепцій як найважливішої умови подолання методологічної кризи в педагогіці, зокрема мистецькій.

Отже, розглядаючи мистецьку педагогіку, якій властиві поширення і поглиблення міждисциплінарних форм пізнання, поліконцептуальність, гіпотетичність, неоднозначність інтерпретацій, зближення наукових і художніх методів пізнання, актуалізація гуманістично-рефлексивних його методів В. В. Тушевою стверджується теза стосовно виникнення нового типу ідеалів і норм наукового пізнання, способів пояснення і обґрунтування знання.

Профіль Google Scholar: <https://scholar.google.ru/citations?user=BxUJPMcAAAAJ&hl=ru>

Основні друквані праці професора В. В. Тушевої:

1. Тушева В. В. Формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки: теорія і практика: монографія / В. В. Тушева; УМО НАПН України; Харків: Видавництво «Майдан», 2015. 449 с.
2. Тушева В. В. Культурологічний підхід як теоретико-методологічна основа стратегії формування науково-дослідницької культури майбутніх вчителів музики // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. Ред.. Н. А. Сейко]. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2016. Вип. 4 (86). С. 155–162.
3. Description of personality cognitive component of scientific research culture of future music teachers // American Scientific Journal, 2016, № 7 (7) (United States). pp. 61–65.

4. Тушева В. В. Культурологічні засади вищої мистецької освіти // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 22 (27). Частина 1. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 62–68.
5. Тушева В. В. Концептуальні підходи до розкриття сутності науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики // *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі: науковий журнал*. №2. 2017. С. 31–38.
6. Тушева В. В. Свідомість як особистісне новоутворення і детермінанта ціннісних орієнтацій майбутнього педагога у мистецькій освіті // *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. №3. 2018. С. 17–24.
7. Тушева В. В. Культурологічна парадигма в умовах модернізації мистецької освіти: концептуальні ідеї та методологічні орієнтири // Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 163. Серія: педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 39–43.
8. Тушева В. В. Зміни парадигми наукової діяльності у контексті мистецької освіти // Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 176. Серія: педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. Винниченка, 2019. С. 33–39.
9. Пошук методологічних орієнтирів у гуманітарному дослідженні в контексті мистецької педагогіки // *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. №4. 2020. С. 30–36.
10. Tusheva V. Experimental of the Culture of Scientific Research among Trainee Music Teachers in the Process of Professional Preparation // Individual Spirituality in Post-nonclassical Arts Education. Edited by O. Oleksiuk. *Cambridge Scholars Publishing*. 2020. P. 155–175.
11. Тушева В. В. Формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музичного мистецтва в Європейських країнах // Professional Art Education. Vol.1, №1. 2020. С. 23–29.
12. Тушева В. В. Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки: Навчальний посібник / О. М. Олексюк, В. В. Тушева. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2020. 176 с.
13. Tusheva V. The substantiation of the essence of a future teacher's professional culture as a personal phenomenon from the standpoint of the culturological approach // Journal for Educato Web of Science.
14. Tusheva V. Culturological approach as a conceptual basis for renewing modern higher pedagogical education / Viktoriya Tusheva, Anatoly Guba, Kateryna Kalina, Olha Temchenko // Journal for Educators, Teachers and Trainers. 2021. Vol.12 (1). P. 154–160.

15. Тушева В. В. Аксиологічні основи дослідницького пошуку у мистецькій освіті // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. №6, 2021. С. 21–22.
16. Wesentliche Merkmale Der Forschungskultur des zukünftigen musiklehrers (Сутнісні характеристики науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музичного мистецтва) // Fragen der Humanitären Hochschulbildung inder Ukraine. Monographie herausgegeben von Prof. Oleh Mikhailychenko. AV Akademikerverlag. 2021. P. 111–129.
17. Tusheva V. Methodische Leitlinien in der Kunstpädagogik (Методологічні орієнтири у мистецькій освіті) // Musikpädagogik and Musikwissenschaft in der Ukraine (Музична освіта та музикознавство в Україні. Монографія за редакцією Михайличенко О. В.), 2022, P. 29–48.
18. Тушева В. В. Обґрунтування сутності професійної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як особистісного феномену з позицій культурологічного підходу // Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст: монографія. Нелля Ничкало, Лариса Лук'янова, Георгій Філіпчук, Оксана Комаровська та ін.; за наук. ред. Мирослави Вовк. Сучава, С. 304–317.
19. Tusheva V. Self-awareness in the formation of the future music teacher's scientific research culture. Professional Art Education. Scientific Journal. Volume 3 (2) 2022. P. 6–11.
20. Tusheva V. V. Formation of the research culture of the future music teacher: monograph. Beau Bassin, Deutschland / Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. 321 p.

Наукове видання

Діалог митців музично-педагогічної освіти України

Колективна монографія Вип. I.

Науковий редактор В.Ф. Черкасов, доктор
педагогічних наук, професор

LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024. 326 с.